

TÜRK-İSLÂM BİLİM KÜLTÜR MİRASI DİZİSİ: 28

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
Şifrelerinde

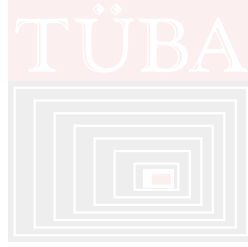
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Manzum Fütüvvetnâme

TARSUSLU DÂÎ

HAZIRLAYAN: M. FATİH KÖKSAL

Manzum Fütüvvetnâme

Tarsuslu Dâî

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Manzum Fütüvvetnâme

Tarsuslu Dâî

Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 28

Hazırlayanlar

M. Fatih Köksal (Prof. Dr.)

Editör

Hüseyin Akkaya (Prof. Dr.)

ISBN: 978-605-2249-26-0

Ankara, Ekim 2019

Yayın Sürecinde Emeği Geçenler

Elif Kanat

Muhammed Ubeyde Ateş

Tasarım ve Uygulama

Murat Acar

TÜBA Başkanı

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Proje Sorumlusu

Ahmet Cevat Acar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Kurulu

Atilla Bir (Prof. Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Gazi Topdemir (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andı (Prof. Dr., Proje Yürütücüsü)

Muhittin Macit (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr., Proje Yürütücüsü)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Koordinatörleri ve Danışmanları

H. Ahmet Arslantürk (Prof. Dr.)

Cahid Şenel (Doç. Dr.)

Proje İdari İşler Sorumlusu

Duygu Erol

Baskı

Tek Ses Ofset Ltd. Şti.

Kazım Karabekir C. Kültür Çarşısı 7/60 Altındağ - Ankara

© Türkiye Bilimler Akademisi 2019

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Yayıncının izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Kullanılan görsellerin yayın izinleri ile ilgili

maddi-manevi sorumluluklar eseri hazırlayanlara aittir.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Piyade Sokak - No: 27 Çankaya - ANKARA

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
Şifrelerinde

Manzum Fütüvvetnâme

Tarsuslu Dâî

Hazırlayan
M. Fatih Köksal

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Büyük gelecekle, büyük geçmişlerin bilgi ve birikimi üzerine inşa edilir.

Türkiye, ihtişamlı bir medeniyetin ve zengin bir tarihin meydana getirmiş olduğu büyük bir birikimin varisidir. Kökleri bilime, bilgiye, hikmete ve irfana dayanan bu birikim, ülkemizin geleceğinin inşası gayretlerinde de en önemli referansımız olmalıdır. Bu büyük birikimden yararlanmadığımız takdirde, geçmişimizi “müzelik bir emtia”ya dönüştürürüz, sağlıklı bir gelecek inşa edemeyiz.

Zira tarih, sadece geçmişte olup biten değil, aynı zamanda bugüne kalan, yarına da aktarılacak olandır. Milletler tarihte yalnızca geçmişlerini değil, geleceklerini de ararlar. Geçmişiyile barışmayan, tarihini yorumlayamayan, ecdadına yabancılaşan milletler, sağlıklı bir gelecek inşa edemezler.

Çağımıza ve geleceğe yapacağımız etki bakımından, sahip olduğumuz zengin mirası yeniden ve daha güçlü biçimde harekete geçirmemiz gerekiyor. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim ve Kültür Mirası Projesi”ni, işte bu amaca yönelik bir çalışma olarak değerlendiriyorum.

Proje kapsamında, sosyal bilimler, İslâmî ilimler, Türkiyat, sağlık ve tabiat bilimleri ve teknik bilimler alanlarında hazırlanan eserlerin, bilim ve kültür hayatımıza kazandırılmasını takdirle karşılıyorum.

Bu vesileyle, eserlerin müelliflerini rahmet ve şükranla yâd ediyor, projenin hayata geçirilmesinde görev alan bilim adamlarımız ile TÜBA mensuplarını kutlıyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

T.C. Cumhurbaşkanı

Takdim

Sürdürülebilir kalkınma; “güçlü makroekonomik politikalar” ile “rekabeti odağına alan yapısal reformların” bir arada uygulanması ile mümkündür. Rekabette söz sahibi olabilmek ise; bilimsel ve teknolojik gelişmelerden en iyi şekilde faydalanmak, bu gelişmeleri içselleştirmek ve bir sonraki adımı da tasarlamakla mümkün oluyor. Bunu başarabilen ülkeler gelişmişlik konusunda rakiplerini geride bırakıyor ve küresel ekonomide daha fazla söz sahibi olmaya başlıyor.

Bilimsel ve teknolojik gelişme “yeni”, “daha iyi” ve “keşfedilmemiş” olanı arama çabasıdır. Fakat bu çaba, geçmişten asla kopuk değildir. Geçmiş mirasın çok daha iyi anlaşılması, geleceğin daha sağlam inşası için bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye tam da bu noktada, bulunduğu coğrafya ve sahip olduğu eşsiz tarihi ve kültürel birikimiyle ciddi bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Türk-İslâm medeniyetinin kadim bir üyesi olarak; insanlığın bilimsel, teknik ve kültürel gelişimine çok somut katkıları olan bir medeniyetin mirasçısıyız.

Türk-İslâm medeniyetine ait eserlerin gün ışığına çıkarılması; yeni kuşakların geçmişten feyz alarak daha güçlü bir motivasyonla yola devam etmesine katkı sağlayacaktır. Bu eserler ayrıca, bilim, Ar-Ge ve yenilikçilik konusundaki politikalarımız için de girdi sunarak, farklı bakış açılarından faydalanma imkanı verecektir. Bu kapsamda, Sayın Cumhurbaşkanımızın himayelerinde, Türkiye

Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi”ni çok değerli ve benzersiz bir adım olarak görüyorum. Proje; matematik, astronomi, tarih, coğrafya, edebiyat ve felsefe gibi alanlarda saygıdeğer İslâm âlimleri tarafından hazırlanan eserleri bilim dünyasına kazandırmayı amaçlıyor.

Yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımıza şükranlarımı zı arz ediyorum. Başta TÜBA çalışanları olmak üzere, bu çok kıymetli proje için emeği geçen herkesi içtenlikle tebrik ediyorum. Eserlerin yazarlarını rahmet ve hayırla yâd ediyor, Projenin Milletimizin bilimsel ve topyekün kalkınması için yararlı olmasını diliyorum.

Mustafa Varank

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Sunuş

Bilim ve yenilikçilik performansı, günümüzde ulusal kalkınma ile uluslararası rekabette üstünlük sağlama bakımından belirleyici stratejik öneme sahiptir. Toplumların geleceği ve refahı için bilimin, bilimsel düşünce ve yaklaşımların önemsenmesi ve yaygınlaştırılması, gençlerin bilim ve araştırma alanına yönlendirilmesi, bilimsel çalışma ve başarıların teşvik edilmesi bir gerekliliktir. Bu hususlar, dünyadaki muadilleri gibi milli akademimiz Türkiye Bilimler Akademisi/TÜBA'nın amaç ve görevleri arasında yer almaktadır. Millet olarak, önemli bir bölümü gün ışığına çıkarılmayı ve değerlendirilmeyi bekleyen zengin bir bilim ve kültür mirasına sahip bulunuyoruz. Bu mirasın daha görünür ve yararlanılır kılınması, bugünkü ve gelecekteki performansımız ve ulusal hedeflerimize ulaşmamız açısından büyük önem taşımaktadır.

Tarihsel birikim ve mirasın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi, diğer yararları yanında, başarılı bir performans için gerekli özgüven ve motivasyona yapacağı katkı bakımından da büyük önem taşır. Uluslararası yarışta son iki yüzyıldır ve günümüzdeki görece konumumuz ile geleceğe yönelik yüksek amaçlarımız dikkate alındığında, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlıklı bir benlik/kimlik ve özgüven inşası ile güçlü bir ekosistem ve kültürün oluşturulmasına gerek olduğu ve bu konuda her Türk vatandaşı ve kurumunun katkı ve destek sağlamasının ulusal bir görev olduğu açıktır.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, ülkemizin ulusal akademisi olma sorumluluğu ile Kalkınma Bakanlığı'nın mali

desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır. Proje kapsamında Türk-İslâm medeniyeti havzasında, fen, mühendislik, Türkiyat, sosyal bilimler, dinî ilimler gibi alanlarda eski-farklı Türk lehçeleri ile diğer dillerde üretilmiş, uzman bilim insanlarımızca seçilen 100 eserin, imkân ve ihtiyaca göre transliterasyonu, tpkıbasımı ve/veya tercümesi yapılarak yayımlanması yoluyla bilim ve kültür âleminin ve gelecek kuşakların istifadesine sunulması hedefi doğrultusunda yayınlarımız devam etmektedir.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemiz, çok sayıda paydaşın doğrudan ve dolaylı katkı ve desteklerinin eseridir. Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemizin başlangıçtan beri Sayın Cumhurbaşkanımızca desteklenmesi ve 2018 yılı başında resmen Cumhurbaşkanlığı himayelerine alınmış olması, Akademimiz açısından büyük bir onur ve teşvik kaynağı olmuştur. Bilime ve projemize verdikleri çok değerli destek ve yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a kalbî şükranlarımızı arz ediyoruz.

Bugüne kıyasla oldukça kısıtlı koşullarda bu eserleri kaleme alan bilim ve kültür tarihimizin kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyoruz. Bu eserlerin çoğaltılması, saklanması ve bugüne ulaşmasında rol alan isimsiz kahramanları da saygıyla anıyoruz. Eserlerin transliterasyonu, tpkıbasımı ve/veya tercümesi ve tahlilini yaparak günümüzün ve geleceğin okuyucu ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan bilim insanlarımıza müteşekkirimiz. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan Akademi üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımız ile projeye katkı sağlayan tüm paydaşlarımıza da teşekkür ediyoruz.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlanan eserlerin Milletimizin bilimsel ve topyekûn gelişimi ile medeniyet ihyası/inşası süreci bakımından yararlı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar
2012-2019 TÜBA Başkanı

Prof. Dr. Muzaffer şeker
TÜBA Başkanı

İçindekiler

Takdimler ve Sunuş

Önsöz	13
Giriş	17
Fütüvvet Kavramı ve Türk Edebiyatında Fütüvvetnâmeler	17
Dâ'î ve Manzum Fütüvvetnâme'si	19
Fütüvvetnâme Müellifi Dâ'î	19
Dâ'î'nin Fütüvvetnâme'si	27
Metni Kurarken İzlenen Yöntem	38
Kaynakça	41
Metin	45
Lûgatçe	223
Dizin	233

Önsöz

Fütüvvetnâmeler, özelde Ahi teşkilâtı mensuplarını eğitmek, genel manada da toplumsal hayata yönelik olarak kaleme alınmış erkân ve adap kitaplarıdır. Türk edebiyatında ilk örnekleri, yaklaşık Anadolu'daki yazılı edebiyatımızın başlangıcıyla birlikte, XIII. yüzyıldan başlamak üzere görülen fütüvvetnâmelerde, ana hatlarıyla fütüvvet erbabının bilmesi gereken hususlar, uymaları gereken kurallar, Ahi zaviyelerinde uygulanan törenler gibi konular işlenir. Bazıları Farsçadan çeviri olan fütüvvetnâmelerin, müellifi belli olanları bulunduğu gibi anonim olanları da çoktur. Kimileri çok hacimli iken kimileri birkaç varaktan oluşur. Çoğu mensur olan fütüvvetnâmelerin az sayıda manzum örnekleri de vardır. Bugüne kadar biri Eşref bin Ahmed'e (XIV. yüzyılın sonları), diğeri Esrar Dede'ye ait olmak üzere, her ikisi de mesnevi tarzında yazılmış iki manzum fütüvvetnâmenin varlığı bilinmekteydi.

Bugüne kadar varlığından haberdar olunmayan* Dâ'i'nin *Fütüvvetnâme*'si ise Türkçe fütüvvetnâmeler arasında, en hacimli

.....

* Biz yayımlanmak üzere teslim ettikten sonra eser üzerine iki yüksek lisans tezi hazırlandığını (Topak 2016; Akçan 2018) ve bir makale (Cin-Akçan 2018) yazıldığını öğrenmiş bulunuyoruz. Her iki tezin metni de gerek metin neşri usulü gerekse metin sağlamlığı bakımından problemlili görünmektedir. Ayrıca eseri tanıtan bir bildiri de VIII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı'nda tarafımızdan sunulmuştur (Köksal, 2017).

ve üçüncü manzum fütüvvetnâmedir. Eserinin “sebeb-i telif” bölümünde mahlasını “Dâ’î” olarak zikreden şair, aynı bölümde Fütüvvetnâme’sini Tarsus halkının isteği üzerine, hicretin 880. yılının sekizinci ayında (1475) kaleme aldığını kaydetmektedir. Müellif hakkında, ulaşabildiğimiz kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Eserinde kendi hakkında bilgi verme hususunda oldukça ketum olan Dâ’î’nin, birkaç defa Tarsus’u andığı beyitlere bakılarak Tarsuslu olduğunu veya en azından orada yaşadığını tahmin edebiliriz. Klasik Türk şiirinin mazmunlarına ve söyleyişine hâkim, yer yer kafiye kusurları olsa da aruzu kullanmada başarılı olan Dâ’î’nin edebî bakımdan orta düzeyin üstünde bir şair olduğu söylenebilir.

Mevcut hâliyle 2359 beyit tutarındaki eser, mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Baştan ve sondan eksik olan elimizdeki yegâne nüshada, başındaki eksikliğin -“tevhid” bölümü ile başlamasına nazaran- bir, en çok iki varak olduğu tahmin edilebilir. Sondaki eksikliğin ne kadar olduğuna dair ise bir öngöründe bulunamıyoruz. Ancak sondaki eksikliğin Ahilik - fütüvvet araştırmaları ve eserin bütünlüğü açısından kayda değer bir önem teşkil etmediğini söyleyebiliriz. Zira şair 2091. beyitte *Fütüvvetnâme* ile ilgili bölümü bitirdiğini ifade etmekte, buradan itibaren de genel tasavvuf ve adap bahislerine geçmektedir.

Fatih Sultan Mehmed’in saltanatı döneminde, henüz Ramazanoğulları Beyliği idaresi altında bulunan Tarsus’ta yazılan eserin elimizdeki yegâne nüshası hareketli olmakla birlikte istinsahı günümüze daha yakın zamanlarda olmalıdır. Bunu, kimi eklerin, eserin kaleme alındığı dönemin (Eski Anadolu Türkçesi) dil özelliklerinden oldukça farklı hareketlenmiş olmasından çıkarmak çok güç değildir.

Bu çalışma, kısa bir değerlendirme-inceleme bölümünden sonra adı geçen eserin transkripsiyonlu neşrine dayanmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi döneminden kalma, kenarda kalmış ama oldukça mühim bir dil yadigârı, dinî-tasavvufî Türk edebiyatı ve özellikle de Ahilik ve Fütüvvet araştırmaları bakımından dikkat çekici bir eser ve aynı zamanda Türk edebiyatı tarihinin -bilinen- en hacimli manzum fütüvvetnâmesi olması gibi vasıfları, Dâ’î’nin

Manzum Fütüvvetnâme'sini neşredilmesi elzem bir eser olarak öne çıkarmaktadır.

Metindeki Farsça beyitlerin kaynaklarına ulaşmamda yardımcı olan Dr. Ali Rıza Mukaddem ile hadislerin çevirileri ve kaynakları hususunda yol gösteren Dr. Hasan Yerkazan'a teşekkür ederim. Ayrıca, bu çalışmanın neşredilmesindeki katkıları dolayısıyla başta TÜBA yönetimi olmak üzere, projede yer alan bütün yetkililerle yayın sürecinde editörlük ve hakemlik görevini üstlenen meslektaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. M. Fatih Köksal

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Giriş

Fütüvvet Kavramı ve Türk Edebiyatında Fütüvvetnâmeler

Sözlük anlamı olarak “fütüvvet”; genç, yiğit, cömert demek olan “fetâ” kelimesinden türemiş olup “gençlik, kahramanlık ve cömertlik” anlamlarına gelmektedir (Uludağ 1996: 259). Terim olarak ise, “dünya ve ahirette halkı, nefesine tercih etmek”, “cömertçe vermek, başkasını rahatsız etmemek, şikâyet ve sızlanmayı terk etmek, haramlardan uzaklaşmak ve ahlâkî değerlere sahip olmak” şeklinde tanımlanmış olup “herhangi bir karşılık beklemezsizin başkalarına yardım ve iyilik etmek, başkalarını kendine tercih edip onların menfaatini kendi menfaatinden üstün tutmak, toplumun ve fertlerin mutluluğu ve kurtuluşu için kendini feda etmek” gibi anlamları da içerir. İşte bu yüzden konukseverliğin, yiğitlik ve fedakârlığın en yüksek mertebesine fütüvvet denmiştir (Ateş 1977: 392). “Genel olarak fetâ ve fütüvvet kelimeleri sûfî ve tasavvuf anlamında kullanılmakla beraber tasavvufta bu terimlerden çok defa sûfide bulunan fedakârlık, diğerkâmlık, iyilik, yardım, insan severlik, hoşgörü ve nefesine söz geçirme gibi ahlâkî nitelikler kastedilir. Böylece gerçek yiğitlik, kahramanlık, cesaret ve mertliğin bu ve benzeri niteliklere sahip olmayı gerektirdiği anlatılmak istenir.” (Uludağ 1996: 260).

Arapça “kardeşim” demek olan “ahî” kelimesinin Türkçede “cömert” manasındaki “akı”dan (akı>ahı>ahî) geldiğini söyleyenler de vardır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda ikinci görüşün daha çok kabul görmeye başladığı görülmektedir.¹ Gerek kardeşlik gerekse cömertlik Ahiliğin temel düsturlarından olduğu düşünüldüğünde her iki iddianın da makul olduğu aşıkârdır. Kökeni hangisi olursa olsun “Ahilik” kelimesinin “ahî/ahı”dan türetilmiş bir isim olduğu anlaşılmaktadır.

.....

¹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Köksal 2011: 53-56.

Ahilik, ilk çıkış itibarıyla bir gençlik hareketi yahut delikanlılar teşkilâtı olarak zuhur ettiği için bu adla anılmıştır. Fütüvveti kendilerine şiar edinen bir topluluğun, daha hicretin ikinci yüzyılında mevcudiyeti bilinmekte ise de (Gölpınarlı 1949-1950: 7) fütüvvetin kurumsallaştırılması Abbasi halifesi Nâsır zamanında olmuştur. Halife Nâsır Li-dinillâh, fütüvvet kurumunu resmîleştirdikten sonra ikinci adım olarak asıl gayesini gerçekleştirmeye girişmiş, diğer hükümdarlara gönderdiği elçiler aracılığıyla onları da teşkilâta dâhil etmek istemiştir (Kazıcı 1988: 540). Bu amaçla Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. İzzettin Keykavus'a, Şihabüddin Sühreverdi başkanlığında bir heyet göndermiştir (Ocak 1996a: 262). Fütüvvet teşkilâtına giren Anadolu Selçuklu Sultanları arasında I. İzzettin Keykavus, I. Alâaddîn Keykubâd ve I. Gıyaseddîn Keyhüsrev'in isimleri geçer (Bayram 1996: 29-30). Bu girişimlerin Anadolu'da Ahilik teşkilâtının gelişmesinde etkili olduğu tahmin edilmektedir (Ocak 1996a: 262). Halife Nâsır'ın teşvikiyle gerçekleşen bu temaslar sonucunda fütüvvet anlayışını temsil eden mutasavvıfların gelmeleriyle Anadolu'da fütüvvet yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunlar arasında hiç kuşkusuz ki en önemli ve en faal isim, "Ahiliğin Anadolu'da kurucusu" ve "32 esnaf zümresinin piri" olarak anılan Ahi Evran'dır.

Fütüvvetin, Anadolu'daki yaygın adıyla Ahiliğin Türkiye'ye gelişiyle ilgili bu kısa tarihçeden bahsetmemizin sebebi Türkçe fütüvvetnâmelerin yazılışıyla bu tarihçenin ilgisi dolayısıyladır. Türk edebiyatında ilk Türkçe fütüvvetnâmenin yazılışı, fütüvvetin Türkler tarafından tanınma ve benimsenmeye başlamasıyla aşağı yukarı eşzamanlıdır.

"İslâm dünyasında VIII. yüzyılda Irak ve İran'da başlayıp zamanla tasavvuf çevrelerine ve meslekî teşekküllere nüfuz eden fütüvvet kavramını konu edinen ve giderek bu teşekküllerin bir çeşit nizâmnamesi hüviyetine bürünen risâlelere genellikle fütüvvetnâme adı verilmektedir." (Ocak 1996b: 264) Ahmet Yaşar Ocak'a göre kronolojik sıra içinde, sufi fütüvvetnâmeleri, fütüvvet teşkilâtına ait fütüvvetnâmeler ve Ahi loncaları fütüvvetnâmeleri olmak üzere üç tür fütüvvetnâmeden söz etmek mümkündür. Ocak, Türkçe fütüvvetnâmeleri bu üçüncü grup altında değerlendirmektedir (1996b: 265).

Her ne kadar Bektaşılık, Rufâilik, Kâdirilik, Kalenderilik, Melâmilik gibi gibi tarikat müntesipleri tarafından kaleme alınan fütüvvetnâmeler varsa da fütüvvetnâmeler, esas itibarıyla Ahilerin en önemli başvuru eserleri ve hatta "Ahiliğin anayasası" kabilinden eserlerdir. Fütüvvetnâmelerin doğrudan Ahilikle ilgili olan, Ahilik düsturlarını ortaya koyan bölümlerinde fütüvvet ehli

için açık ve kapalı olan kapılardan, ehl-i fetânın neler yapıp neler yapamayacaklarından, yani Ahiler için yasak ve caiz olan özelliklerden, fütüvvet ehli olamayacak kimse ve topluluklardan, fütüvvet ehlini fütüvvetten çıkartacak davranışlardan; hırfet ehli (esnaf), onların pîrleri ve uymaları gerekli davranışlardan vs. bahsedilir (Köksal 2011: 94-107).

Fütüvvetnâmelerin kimisinin müellifi belli kimisi anonimdir. 8-10 varaklık risaleciler hâlinde yazılanlar olduğu gibi çok hacimli fütüvvetnâmeler de vardır. Telif olanlar da tercüme olanlar da vardır. Kimilerinin yazarı ve yazılış tarihi belli olmayan onlarca fütüvvetnâme arasında Türkçe yazılmış olanların sayısı yirmi civarındadır. Bunların on kadarının yazarı bilinmekte, diğerlerinin kimler tarafından kaleme alındığı bilinmemektedir. Çok azı manzum (ki Dâ'î'nin eseri bulunana kadar sadece iki manzum Türkçe fütüvvetnâme bilinmekteydi), diğerleri mensurdur.

Fütüvvetnâmeler üzerine ilk büyük çalışmayı yapan Abdülbaki Gölpınarlı'dır (1949-1950). Bu alanda yapılmış bir başka önemli çalışma, Ali Torun'un Türkçe fütüvvetnâmeler üzerine hazırladığı -daha sonra yayınlanan- doktora tezidir (1988). Cemal Anadol (1995), Mehmet Şeker (2011), Mehmet Saffet Sarıkaya (2012) ve M. Fatih Köksal (2015) da doğrudan fütüvvetnâmeleri ele alan çalışmalarını kitaplaştırmışlardır.

Mevcut bilgilerimize göre Türkçe fütüvvetnâmelerin en eskisi, *Burgazî Fütüvvetnâmesi* adıyla bilinen Çoban Halil oğlu Yahyâ Burgazî'nin XIII. yüzyılda kaleme aldığı tahmin edilen (Gölpınarlı 1949-1950: 23-24) eseridir. Dâ'î'nin XV. yüzyılda kaleme aldığı manzum Fütüvvetnâme'sinin de müellifi belli olan Türkçe fütüvvetnâmelerin en eskilerinden olduğunu söyleyebiliriz.

Dâ'î ve Manzum Fütüvvetnâme'si

Fütüvvetnâme Müellifi Dâ'î

Dâ'î'nin Hayatı

Dâ'î'nin hayatına geçmeden önce, onun memleketi olduğu anlaşılan Tarsus'un, eserin verildiği dönemdeki durumundan da birkaç cümleyle söz etmek gerekir. Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Tarsus, Çukurova'nın güneybatısında Toroslar'ın güneyinde düz bir arazi üzerinde konumlanmış kadim bir merkezdir. Kuruluşu M.Ö. 7. yüzyıla kadar götürülen bölgenin Dâ'î'nin yaşadığı dönemdeki hâkimi Memlûklüler'e bağlı Ramazanoğulları

Beyliği idi. XIII-XVI. yüzyıllar arasında genelde Çukurova, mühim bir merkez olması dolayısıyla özellikle Tarsus, pek çok savaş ve antlaşmaya sahne olmuştur. Memlûklüler, Karamanoğulları, Ramazanoğulları ve Osmanlılar arasında defaatle el değiştiren Tarsus 861'de (1457) Ramazanoğlu Dünder Bey zamanında Karamanlılar'dan Ramazanoğulları idaresine geçmiş (Sümer 2007: 444), 890'da (1485) Karaman Beylerbeyi Karagöz Paşa tarafından Osmanlı idaresine alınmıştır. 891'de (1486) Memlûk emiri Özbek şehri zaptettiyse de ertesi yıl Varsak seferinde Atik Ali Paşa'nın eline geçmiş, gelirleri Haremeyn'e vakfedildiğinden 896 (1491) antlaşmasıyla Memlûkler'e verilmiş, Yavuz Sultan Selim'in bu devlete son vermesiyle kesin biçimde Osmanlı idaresine girmiştir (923/1517) (Bilgili 2011: 112).

Edebiyatımızda “Dâ’î” mahlasını kullanan pek çok şair vardır. Bütün şair tezkirelerinin yanı sıra şairler hakkında bilgi veren diğer biyografik-bibliyografik kaynakları da tarayarak Divan şairlerinin muhtasar biyografilerini kitaplaştıran Nail Tuman bu mahlası kullanan dokuz şair tespit etmiştir (2001: 1/168-9). Ne var ki bunların yaşadıkları dönem, eserimizin yazılış tarihi olan XV. asrın ikinci yarısı ile örtüşmemektedir. Dâ’î mahlasını kullanan şairlerden Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşamış tek isim Kastamonulu veya Karadeniz kıyılarında bir yerden olan² Dâ’î’dir. Bu Dâ’î hakkında söz eden Kınalızâde Hasan Çelebi, Şemseddin Sami, Mehmed Süreyya ve Nail Tuman'ın ortak kaynaklarının *Latîfî Tezkiresi* olduğu anlaşılmaktadır. Bu şairin hayatına dair Latîfî'nin verdiği bilgiler, bir muarrif ve müezzin, aynı zamanda “na’t-hân” (naat okuyucu) olan olan Dâ’î'nin bu vasıfları dolayısıyla Dâ’î (dua eden) mahlasını aldığı, II. Mehmed zamanı şairlerinden olduğu, İstanbul'un fethinde de padişahla birlikte bulunduğu ibarettir. Latîfî bunlara ilâve olarak bu Dâ’î'nin nüktedan, sesi güzel, sohbeti tatlı bir kimse olduğunu, şiirlerini eskilerin tarzını okşayan bir edada yazdığını ve şiirlerinin matla beyitlerinde

●●●●●●●●●●

² *Latîfî Tezkiresi*'nin matbu nüshasında şair hakkında “Şehr-i Kâstamonî'dan ve mü'ezzin zümresinden” yazarken (Latîfî 1314: 151), eserin Rıdvan Canım tarafından hazırlanan tenkitli metninde “Anadolu diyârından Karadenüz kenârından mu'arrif ü mü'ezzin zümresinden” şeklinde geçmekte (2000: 255) ve Kastamonu adı anılmamaktadır. Bununla birlikte Latîfî'nin çağdaşı Kınalızâde Hasan Çelebi'nin “Latîfî kavli üzere Kâstamonî'dandır.” (1989: 1/361) demesine bakılırsa -Canım'ın görmediği veya neşrine dâhil etmediği nüshalarda- şair hakkında “Kastamonulu” yazıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim şairden bahseden *Kamûsu'l-a'lâm* (Şemseddin Sâmî 1308: 3/2090) ve *Sicill-i Osmânî*'de (Mehmed Süreyya 1311: 322) de “Kastamonuludur” ibaresi geçmektedir. Eserinin özelliğine uygun olarak bu kaynaklardaki bilgileri derleyip özetleyen Nail Tuman da “Kastamonulu” kaydını düşer (2001: 1/369).

çoğunlukla iham ve tecnis sanatlarını kullandığından³ da söz eder (Canım 2000: 256).

Öncelikle, Latîfî'nin bahsettiği bu Dâ'î ile Fütüvvet-nâme müellifi Dâ'î'nin aynı devirde yaşamak, şair olmak, aynı mahlası paylaşmak ve cinası çok kullanmaları dışında ortak noktaları görünmediğini söylemeliyiz. “Acaba ikisi aynı şair olabilir mi?” sorusuna bugün için kesin bir cevap verebilmek kolay değil. Yine Latîfî'de Kastamonulu Dâ'î'nin bir fütüvvetnâme veya herhangi bir mesnevi yahut manzum bir eser yazdığına dair bir kaydın bulunmamasını da çağdaş iki Dâ'î'nin farklı kişiler olması gerektiği düşüncesini güçlendirici unsurlar olarak kabul edebiliriz.

Bizce oldukça zayıf olan iki Dâ'î'nin aynı kişi olması ihtimalini bir kenara koyarsak, bilinmeyen bir mesnevi şairiyle karşı karşıyayız demektir. Bu durumda da müellif hakkında bilgi bulabileceğimiz yegâne kaynak, eseri yani “Fütüvvetnâme” olmaktadır. Ne var ki Dâ'î, kimliğine dair bilgi verme hususunda eserinde pek de cömert değildir. Böyle olmakla birlikte eserin “sebeb-i te'lif” bölümünde hakkında kayda değer kimi bilgilere ulaşabiliyoruz. Şair, mahlasını şu beyitte söylüyor:

Tarsûs ehli bu işe itmiş heves
Ba'zısı Dâ'î'ye itdiler nefes (216)⁴

Dâ'î eserini neden kaleme aldığını anlatırken Tarsusluların fütüvveti öğrenmek için kendisinden bir “fütüvvetnâme” yazmasını istediklerini söylüyor. Buradan, Dâ'î'nin büyük ihtimalle Tarsuslu olduğu sonucuna varabiliriz. Şu beyitlere nazaran en azından Tarsus'ta mukim olduğuna şüphe yoktur:

Tarsûs ehli bu işe itmiş heves
Ba'zısı Dâ'î'ye itdiler nefes (216)

Bir fütüvvet-nâme cem' it didiler
Şâh-ı Merdân yolına git didiler (217)

Sebeb-i Te'lif'in hemen önünde yer alan “Der-beyân-ı Târîh-i Kitâb” başlığı altındaki beyitler ise Dâ'î'nin XV. yüzyıl müelliflerinden olduğunu göstermektedir. Şair, eserini hicrî 880 yılının sekizinci ayında (Şa'bân ayı) yazmaya

.....

³ Fütüvvetnâme müellifi Dâ'î'nin de cinas sanatına çokça başvurmasına dikkat çekelim.

⁴ Bu beytin ve bundan sonraki beyitlerin sonundaki ayrıç içindeki sayılar, eserin neşrettiğimiz metindeki beyit sıra numaralarını ifade etmektedir.

başladığını söylemektedir ki bu tarih, 1475 yılının Kasım-Aralık aylarına teka-bül etmektedir:

Çün **sekiz yüz seksen oldı hicrete**
Geçdi **sekiz ay** dahı andan öte (211)

Bu kitâbuñ yazmasına başladım
Bir gül-idi sanki sükker aşladım (212)

Eserde şairin kimliğine dair işaret olabilecek bir bilgi de yine eserin başında methettiği kimseyle ilgilidir. Dâ'î;

Ehl-i Tarsûs'uñ içinde bir 'azîz
Nev-cüvân u asl[1] hem arı temîz (220)

Ehl-i Tarsûs bir vücûd ol cân-durur
Halk ma'den olsa ol bir kân-durur (222)

beyitleriyle başlayan 15 beyit tutarındaki bölümde (220-234) şair büyük ihtimalle kendisinin bağlı olduğu şeyhini övmektedir. Bu beyitlerde övülen kişinin “Hâtem-i Tâyi gibi” cömert olması, himmetinin ve nimetinin çok olması, cömertliğinin yanında “şecaat” sahibi de olması, heybetli oluşundan bahsedilmesi gibi bazı özelliklerine nazaran eserini sunduğu bir devlet büyüğüne hitaben yazılmış ibareleri andırsa da onsuz “mahfil”⁵ tatsız, onsuz sohbetin temelsiz olduğunu, onun bulunmadığı sohbetlerin “mihnet” gibi olduğunu söylemesi, bu kişinin devlet adamı değil bir tarikat şeyhi olduğunu gösteriyor. O, “ulular” sevmese de, seçkin kişilerin de halktan kimselerin de kendisine bağlı olduğu bir kimsedir:

Sevmese anı ulular ger n'ola
Şimdi münkâd oldı hâs u 'âm aña (226)

Eserden, müellife dair çıkarabildiğimiz bilgiler bu kadar. Eserin elimizdeki bu yegâne nüshası sondan eksiktir. Bu eksiklik, birazdan açıklayacağımız sebepten eserin esasına tesir etmiyorsa da, muhtemelen şair hakkında başka bilgilerin de bulunduğu “hâtıme” bölümünün bulunmaması açısından önemlidir. Eserin, eğer varsa bir başka nüshası ele geçtiğinde şairle ilgili bilgilerimize ilâveler yapılması muhtemeldir.

•••••

⁵ “Mahfil”, Ahi zaviyelerinde fütüvvet intisap, şed kuşanma vb. törenlerin yapıldığı meclise verilen addır.

Dâ'î'nin Edebî Kişiliği

Dâ'î'nin hayatı gibi edebî kişiliği hakkında da yararlanabileceğimiz tek kaynak eseridir. Fütüvvetnâme'nin, Dâ'î'nin edebî kişiliğine dair bize söylediklerini şöyle özetleyebiliriz:

Öncelikle iktibas ettiği ayet ve hadisler, Arapça dualara nazaran dinî bilgiler ve Arapça üzerine ciddi manada donanımı olduğuna delil teşkil ettiğini söylemek gerekir. Keza muhtelif Farsça eserlerden yaptığı aktarmaların yanı sıra yer yer kullandığı kısa Farsça cümleler, bu dile de edebiyatını bilecek kadar hâkim olduğunu göstermektedir.⁶

Dâ'î, klasik Türk şiirinin temel bilgilerine vâkıf, bazı kusurları bulunmakla birlikte şiirin teknik taraflarına hâkim bir şairdir. Kimi vezin ve kafiye kusurları, devrinin çoğu mesnevi şairlerinde olduğu gibi Dâ'î'de de mevcuttur. Kafiye kusurlarına birkaç örnek verelim. Aşağıdaki beyitlerde redifleri çıkardığımızda kalan -koyu- kelimeler mukaffâ olmadığı hâlde Dâ'î bu kelimeleri kafiye olarak kullanmıştır:

Niçe zahmet çekesin **ac**lug-ıla

Bârî dünyâda yüri **tok**lug-ıla (303)

Şol kayısı kim hevâdan **in**di ol

Ol Halil'in üstüne **kon**uldu ol (399)

Turdı teccid-i **vuzû**' itdi habîb

Derdine çün kim **şifâ** itdi habîb (424)

Hem bi-emrillâh ol **ekber** durur

Şâhidim kim andan artık **yok** durur (458)

Hâzır olan cümle hayrân **kald**ılar

Sabr idemeyüp Resûl'e **sord**ılar (469)

Dâ'î'nin aruzu kullanımında fazla kusur bulunmamakla birlikte aruz tasarruflarında çok rahat olduğu, özellikle medleri isterse kullandığı istemezse yok saydığı dikkat çekmektedir.⁷ Buna da birkaç örnek verelim. Aşağıdaki beytin

.....

⁶ Eserde Farsça 20 beyit, bir mısra mevcuttur. Bunların 11'i Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinden, üçü *Dîvân-ı Kêbir*'inden, birer beyit de Feridüddin Attâr'ın *Mantku't-tayr* ve *Musibetnâme*'sinden alıntılanmıştır. Dört beyit ile bir mısranın ise kaynağını tespit edemedik. İkisinin başlığında *Mesnevî-i Şerîf* yazmasına bakılarak *Mesnevî*'ye sonradan ilâve edildiği söylenen beyitler olması muhtemeldir.

⁷ Klasik Türk şiirindeki aruz tasarruflarına dair bk. Aksoyak 2018.

ilk mısrasındaki “Cebrâ’îl” kelimesinden sonra ünsüz geldiği için ortaya çıkan meddi yok farz etmiş; ikinci mısradaki “hayrân” kelimesi nun harfiyle bitmesine hatta nun’dan sonra ünlü gelmesine rağmen (gelenekte nun ile biten hecelerde med yapılması doğru karşılamaz) burada med yapmakta beis görmemiştir:

Aldı Cebrâ’îl sütürre eline
Gördi vü hayrân oldu hâline (456)

Vezinle ilgili, Dâ’î’nin yer yer aynı kelime bile farklı tasarruflarda bulunmasına da dikkat çekelim. İlk beyitte “hiç” kelimesinde med uygulamazken ikincide uygulamıştır ki eserde bu istikrarsızlığın onlarca örneği vardır:

Yalañız **hiç** kimse yola varmadı
Yalañız olan yolu başarmadı (345)

Bir kılı düşmedi yire Tañrı-çün
Hiç kimse bu işi bilmez niçün (468)

Türkçe kelimelerde de yer yer med yapan⁸ Dâ’î’nin, aşağıdaki beyitte olduğu gibi Türkçe iki kelime birden (“var” ve “yok” kelimeleri) med yaptığı da vâkidir:

‘Aşk-ı cânân-ıla her kim yârdur
Yok sanmañ siz anı ol **vardur** (2266)

Dâ’î’de, Klasik şiirimiz çerçevesinde sıcak bakılmayan bir aruz uygulaması olan zihafı da sıkça karşılaşıyoruz. Birkaç örnek:

Nitekim Mollâ buyurmuş görseñe
Ma’nî bilenlerden anı sorsaña (36)

Hoş-dem olur varlığını yaksa ‘ûd
Ma’nî kalur kimde yog-ısa vücûd (42)

Tevbe kılun dimediñ mi sen bize
Tevbe kılup râzî oldık bu söze (93)

Sen şefî’ it Ahmed’i biz ‘âsîye
Mücrim ü yüzi kara vü kâsîye (126)

.....

⁸ Klasik Türk şiirinde Türkçe kelimelerle med yapılışı hakkında bk. Taş 2008.

Evvel îmâna gelen Sıddîk idi
Halk îmânından anıñ artık idi (160)

Şairin Farsça ve Arapça kelimelerde imale yapması da Klasik şairlerimizde görülmeyen veya nadir görülen uygulamalardandır. Bu tasarrufun iki örneği şöyledir:

Göñli alçag idi vü kadri yüce
Subhâ dek namâz kılardı her gice (174)

Anıñ-içün didi Ahmed ger nebî
Gelse gele idi bu ‘Ömer velî (174)

Dâ’î, güçlü bir kelime kadrosuna sahiptir. Şüphesiz ilmî yetkinlikle de ilgili olan bu zenginlik onun ifade gücünü de zenginleştirmiştir. (Şairin dili ve dili kullanımına dair hususların ayrıntısı “Fütüvvetnâme’nin Dili” bahsinde anlatılacaktır.)

Dâ’î, dinî-tasavvufî ve ahlakî mesnevîlerin hemen hepsinde görülen “didaktik gaye”ye gömülüp kalarak kuru bir eser ortaya koymamış, eserine edebî bir çeşni de katmaya gayret etmiş, bunda da büyük oranda başarılı olmuştur. Kuşkusuz sebep-i telifte de ifade ettiği gibi eserini öğretici gayeye matuf olarak kaleme almış ancak yer yer ortaya koyduğu nefis buluş ve ifadelerle edebî gayeyi de gözettiğini göstermiştir. Bu düşüncemizi teyit etmek üzere, eserin sonlarına doğru “aşk”ın anlatıldığı şu nefis beyitleri sunmak isteriz:

‘Âşık olmaz kim melâmet olmaya
‘Âşık oldur kim selâmet olmaya (2261)

‘Âşık olmaz her kimiñ ‘ârı ola
‘Âşıkıñ mi’râcı da dârı ola (2262)

N’ola ol bigâne de ber-dâr ola
Çünkü urgan aña zülf-i yâr ola (2263)

Pes ne gam bigâne anı öldüre
Dost çün kim aglar iken güldüre (2264)

Pes ne gussa anı oda yakalar
Yakıban bigâneler heb bakalar (2265)

Habs içi çün yâr ile gülzâr ola
Çünkü yâr olmaya dünyâ dar ola (2270)

Yâr iledür her yire çün kim şeref
Yâr ile olur müşerref her taraf (2271)

N'eylesün bî-çâre Mansûr n'eylesün
Söyleyen 'ışkıydı özi n'eylesün (2275)

'Aşkdur dârına anı asduran
'Aşkdur elin ayagın kesdüren (2276)

'Aşk-ıdı anda "ene'l-Hak" söyleyen
'Aşk-ıdı öldürmek için soylayan (2277)

'Aşk-ıdı anı melâmet eyleyen
'Aşk-ıdı rüsvâ nedâmet eyleyen (2278)

'Aşk-ıdı Mansûr'ın ağzından çıkan
Kendü sırrın 'aşk-ıdı yine çakan (2279)

'Aşk-ıdı külini göge agduran
'Aşk-ıdı ol küli yire yağduran (2280)

Dâ'î, eserinde elbette pek çok edebî sanattan da yararlanmıştır. Sadece bariz bir hususiyeti olarak tespit ettiğimiz cinas kullanımından bahsetmekle yetinelim. Dâ'î cinasa çok başvurmuş, özellikle cinaslı kafiyeyi sıkça kullanmıştır. Eserdeki onlarca cinaslı kafiye-den birkaçını aktaralım:

Didi yâ Ahmed kuluñuñ **sagışı**
Diyelim kim bilesiz bu **sag işi** (474)

On iki biñ üç yüz otuz **saçını**
Aldı gitdi müşk ü 'anber **saçını** (475)

Sen ki bunda evliyâyı **bilesin**
Şek getürme sen Hak-ıla **bilesin** (553)

Bu uhuvvet gülşeninde **ötegör**
Gül gülistânından anı **öte gör** (873)

Dâ'î'nin Fütüvvetnâme'si

Fütüvvetnâme'nin Önemi ve Türdeşleri Arasındaki Yeri ve Değeri

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Türk edebiyatında bugüne kadar yazılmış iki manzum fütüvvetnâme bilinmekteydi. Bunların ilki Şeyh Eşref bin Ahmed (XIV. yüzyılın sonları) tarafından aruzun *fâilâtün, fâilâtün, fâilün* kalıbıyla yazılmış 444 beyit tutarında kısa bir mesnevidir.⁹ Diğeri yine mesnevi tarzında yazılmış olup Esrar Dede'ye aittir. Şairin öldüğü hicrî 1211 yılında (1796) telif ettiği ve *feilâtün mefâilün feilün* kalıbındaki 176 beyitlik bu küçük mesnevi de neşredilmiştir (Kasır 1983: 107-130).

Şu hâlde, Dâ'î'nin eksik hâliyle bile yaklaşık 2400 beyit tutarındaki Fütüvvetnâme'si, öncelikle, Türk edebiyatının en hacimli manzum fütüvvetnâmesi olmak bakımından önemlidir.

Türkçe fütüvvetnâmelerin birbirine benzerleri olduğu gibi farklı yapı ve muhtevada olanları da vardır. Pek çoğunda fütüvvetin şartları, fütüvvet ehlinde olması ve olmaması gereken özellikler, başta şed bağlamak olmak üzere kimi ritüeller vb. ortak hususlar yer alırken¹⁰ kimi fütüvvetnâmelerde bunlar yer almaz. Bu tür fütüvvetnâmeler salt tasavvuf ve ahlâk kitabı görünümündedir. Nitekim yukarıda andığımız diğer iki manzum fütüvvetnâme de bu gruba dâhil edebileceğimiz eserlerdendir. Hâlbuki Dâ'î'nin Fütüvvetnâme'sinde hem fütüvvet esasları açık bir dille anlatılmakta hem pek çok ritüel ayrıntısıyla aktarılmakta ama hem de eser, diğer bölüğe giren tasavvufi-ahlâkî fütüvvetnâmelerin özelliklerini barındırmaktadır. Başka bir deyişle diyebiliriz ki Dâ'î'nin eseri, manzum olsun mensur olsun, mevcut fütüvvetnâmelerle kayda değer farklılıklar göstermektedir.

Dâ'î'nin eserinde bizim en çok dikkatimizi çeken husus, “Ahilik” kavramının özellikle vurgulanmasıdır. Haklı olarak akla, “Zaten konu itibarıyla Ahiliği anlatan bir eserde bunun neresi dikkat çekici?” sorusu gelebilir. Oysa sanılan aksine fütüvvetnâmelerde “Ahilik” bir terim olarak ya hiç geçmez ya da nadiren yer alır; Ahilik yerine “fütüvvet”, Ahiler yerine de “ehl-i fetâ”, “ehl-i tarîk”, “fütüvvet ehli” gibi kavramlar kullanılır. Hâlbuki Dâ'î, Ahilik (Ahîlik) kelimesini açıkça kullanmıştır. Hatta hiçbir fütüvvetnâmede olmadığı tarzda

●●●●●●●●●●

⁹ Bu kısa mesnevi yayımlanmıştır: Bilgin 1992.

¹⁰ Geniş bilgi için bk. Köksal 2015: 13-15.

Ahiliğin “ne olmadığını ve ne olduğunu” bariz ve net ifadelerle anlatmıştır. Önemine binaen bu beyitleri aktarmak istiyoruz.

Dâ’î, önce Ahiliğin ne olmadığını anlatır:

Cem’-i mâl itmek degildir ahılık¹¹
Hırs-ıla gitmek degildir ahılık (240)

Dünyâya tapmak degildir ahılık
Dînini satmak degildir ahılık (241)

Subha dek yatmak degildir ahılık
Kayguya batmak degildir ahılık (242)

Her yaña akmak degüldür ahılık
Gayrıya bakmak degildir ahılık (243)

Dervîşi yakmak degildir ahılık
Sırrını çakmak degildir ahılık (244)

Daha sonra Ahinin nasıl olması gerektiği ve Ahiliğin aslında ne olduğunu şu beyitlerle ifade eder:

Ahı oldur mâlını Hak yolına
Kanda olsa sarf ider halk yolına (245)

Ahı oldur hîç konuksuz yatmaya
‘Âm u hâssı hîç yabâna atmaya (247)

Şol güneş gibi ola halk üstine
Bir baka heb düşmenine dostına (249)

Ahı oldur ola anda meskenet
Ahı billâh sen de hilmi mesken it (250)

Dahı ahıya gerekdür her gice
Bu kitâbı okuya bile nice (252)

Her gice olmazsa cum’a gicesi
Okudu[ban] yigidi vü kocası (253)

.....

¹¹ Dâ’î’nin “Ahîlik” yerine “Ahîlık” imlâsını kullanmasının “Ahî/Ahîr” adının kökenine dair tartışmalar konusunda önemli bir işaret olduğunu ifade etmek isteriz.

Hem fütüvvet ‘ilmini bile ahı
Ehl-i şedd ü başa vü yigit ahı (254)

Dâ’î’nin eserini önemli kılan hususlardan biri de hiç kuşkusuz Türk dili ve Türk edebiyatı tarihi ile ilgilidir. Bu eserin varlığının tespitiyle Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış eserler zincirine yeni bir halka daha eklenmiş, Türk mesnevi edebiyatının eski örneklerinden biri daha edebiyat tarihimize kazandırılmış olmaktadır.

Fütüvvetnâme’nin Adı

Edebiyatımızda bazı fütüvvetnâmeler özel bir ad konulmaksızın tür adıyla anılırken sayıları çok az olmakla birlikte bazı müellifler yazdıkları fütüvvetnâmelerine ayrıca bir ad da koymayı tercih etmişlerdir. Mesela Türkçe fütüvvetnâmelerin en hacimli ve en önemlilerinden biri olan ve yaygın olarak *Radavî Fütüvvetnâmesi* olarak bilinen eserin asıl ve tam adı *Miftâhu’d-dakâyık fi beyâni’l-fütüvveti ve’l-hakâyık*’tır. Dâ’î ise eserine -elimizdeki mevcut bölümlere nazaran- özel bir ad vermemiştir. Birkaç beyitte eserini “Fütüvvetnâme” olarak zikreder:

Biz **Fütüvvet-nâme**’yi cem’ idelim
Pişvâ girdüğü yola gidelim (259)

Uş **Fütüvvet-nâme**’ye başlayalım
La’net ile düşmeni taşıyalım (347)

Bu **Fütüvvet-nâme** uş oldu temâm
Yazup anı hatm kıldık ve’s-selâm (2091)

Fütüvvetnâme’nin Vezni

Özellikle XIV ve XV. yüzyıl mesnevilerinde sıkça rastladığımız vezin (kalıp) değişiklikleri bu eserde görülmez. Fütüvvetnâme, alıntı bazı Farsça beyitler dışında, baştan sonra remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Fütüvvetnâme’nin Beyit Sayısı

Dâ’î’nin eserinin elimizdeki yegâne nüshasının eksik olduğunu söylemiştik. Eser, mevcut şekliyle -alıntı Farsça beyitlerle birlikte- 2359 beyit tutarındadır. Bir nazım şekli olarak mesnevilerin genel yapısının bilindiği için baştan ne kadar eksik olduğuna dair bir öngörüle bulunabiliriz. Söz konusu yegâne nüsha;

Ol Kerîm ü ol Kadîm ü Lâ-yezâl
Zâyil olmaz kimseye olsa zevâl (1)

beytiyle başlamaktadır. Gerek bu beyit ve devamındaki akış gerekse hemen ardından gelen naat bölümü, nüshanın bu başlangıç beyitlerinin mesnevinin “tevhid” bölümüne ait beyitler olduğunu göstermektedir. Tevhid bölümü, geleneksel olarak mesnevilerin ilk bölümü olduğuna göre baştan eksikliğin bir varak veya en fazla iki varak olduğunu tahmin etmek zor değildir.¹² Ancak esas zorluk sondan eksiklik noktasındadır. Henüz “hatime” bölümüne geçilmediği, yani “konunun işlendiği bölüm” içinde bir yerde nüsha bittiğine göre sondan eksikliğin ne kadar olduğunu tayin veya tahmin etmek mümkün görünmemektedir. Bu itibarla mevcut hâliyle 2359 beyitlik bu eserin 3 bine yakın belki çok daha fazla beyitten oluşması da mümkündür. Konunun işlendiği bölüm belli ve makul bir kompozisyon içinde tertip edilmediği için muhtevadan hareketle de bir tahminde bulunma imkânı yoktur. Ancak, başta da ifade ettiğimiz gibi müellif eserinin asıl “Fütüvvetnâme” olarak adlandırdığı kısmını 2091. beyitte tamamladığını kendisi söylemektedir:

Bu **Fütüvvet-nâme** uş oldu temâm

Yazup anı hatm kıldı ve’s-selâm (2091)

Eserin bu beyitten sonraki başlığı: “Bâb der-Beyân-ı Meşâyihnâme ve Sıfâthâ ve Âdâbhâ Bâb-ı Sâlik”, bir sonraki başlığı ise “Bâb der-Beyân-ı Meczûb-ı Sâlik”-tir. Yani müellif eserinin asıl konusunu tamamlamış, tasavvuf adabından, sâlikin vasıf ve hâllerinden, cezbeden vs. bahsetmeye başlamıştır. Yazma eserlerin ciltleri olmayınca veya ciltleri zamanla kaybolunca nüshalarda tahribatın arttığı, bu esnada baş ve son sayfalarının yıprandığı ve düştüğü bilinen bir husustur. Baştan eksikliğin bir veya birkaç varak olmasına nazaran sondan da ona yakın miktarda bir eksiklik olduğu düşünülebilirse de buna dair elimizde bir dayanak bulunmadığı için bunu sadece bir öngörü olarak kaydetmemiz gerekir.

Yukarıda da ifadeye çalıştığımız gibi esas önemli olan “hâtime” bölümünün bulunmayışdır. Bu bölüm olsaydı muhtemelen müellifle ilgili başka bilgilere de ulaşabilecek, eser padişaha veya bir devlet büyüğüne ithaf edilmişse bu konuyu tespit edebilecektik.

●●●●●●●●●●

¹² Esasında eldeki şekliyle ilk beyit olan yukarıya da aktardığımız beyte nazaran biz bu eksikliğin -kuvvetle muhtemel kaydıyla- sadece bir önceki yaprağın b yüzüyle sınırlı olduğu, yani 8-10 beyit tutarında olduğu kanaatindeyiz

Fütüvvetnâme'nin Tertip Şekli ve Muhtevası

Defaatle ifade ettiğimiz gibi eserin elimizdeki yegâne nüshası baştan ve sondan eksik durumdadır. Bununla beraber gerek aralardan kopukluk / eksiklik olmaması gerekse baştan olan eksikliğin bir veya iki varak tutarında olması, eserin muhtevasını tespitinde önemli bir güçlük çıkarmamaktadır.

Fütüvvetnâme, klasik mesneviler tarzında tertip edilmiş olmalıdır: “Giriş, konunun işlendiği bölüm ve hatime”. Sondan eksik olduğu için “hatime” (bitiş) bölümü ile konunun işlendiği bölümün bir kısmı elimizdeki nüshada yoktur. Mevcut hâliyle bölümler ve alt bölümlerin durumu şöyledir:¹³

A. GİRİŞ BÖLÜMÜ: 346 beyit

- a. Tevhîd: 1-57. beyitler
- b. Münâcât: 58-96. beyitler
- c. Na't: 97-152. beyitler
- d. Dört Halifeye Övgü: 153-210. beyitler
(Hz. Ebubekir övgüsü: 153-165. beyitler
Hz. Ömer övgüsü: 166-177. beyitler
Hz. Osman övgüsü: 178-190. beyitler
Hz. Ali övgüsü: 191-210. beyitler)
- e. Der-beyân-ı Târîh-i Kitâb: 211-215. beyitler
- f. Sebeb-i Te'lîf-i Kitâb: 216-294. beyitler
- g. Temâmî-i Sühan: 295-315. beyitler
- h. Hakikat-i Sühan: 316-346. beyitler

B. KONUNUN İŞLENDİĞİ BÖLÜM

- a. Der-beyân-ı Fütüvvet-nâme: 347-564. beyitler
- b. Der-beyân-ı Makasnâme: 565-602. beyitler
- c. Der-beyân-ı Şeddnâme: 6043-733. beyitler
- d. Der-beyân-ı Seccâde ve Şedd-i Hazret-i Resûlullâh: 734-869. beyitler
- e. Der-beyân-ı Uhuvvetnâme: 870-1006. beyitler
- f. Der-beyân-ı Halvâ: 1007-1089. beyitler
- g. Der-beyân-ı Şedd-i Şeyh: 1090-1149. beyitler
- h. Der-beyân-ı Tennûre: 1150-1202. beyitler
- i. Der-beyân-ı Peymânçe: 1203-1276. beyitler

.....

¹³ Bu tasnifi yaparken bazı bölümlerin surh (kırmızı) başlıklarla ayrılırken bazılarında başlık bulunmadığını, muhtevadan hareketle bizim tespit ettiğimizi kaydedelim.

- j. Der-beyân-ı Ahd Ani'l-meşâyih: 1277-1374. beyitler
- k. Der-beyân-ı Tafsilât-ı Fütüvvet-nâme:1375-2091. beyitler
- l. Der-beyân-ı Meşâyihnâme ve Sifâthâ ve Âdâbhâ Bâb-ı Sâlik: 2092-2346. beyitler
- m. Der-beyân-ı Meczûb-ı Sâlik: 2340-...

Dâ'î, eserinin “Der-beyân-ı Tafsilât-ı Fütüvvet-nâme” başlığını koyduğu bölümünde fütüvvetin önem ve değerinden uzun uzadıya bahsettikten sonra eserini nasıl tanzim ve tertip ettiğinden de bahseder. Esasında “sebeb-i telif” içinde olması beklenen bu açıklamalarında müellif, bu bölümü “yedi bâb” altında topladığını söyler:

Yazayum bu bâb içinde yedi bâb

Her birisi bâbuñ olsun bir kitâb (1434)

Bu esnada “neden yedi?” sorusunun cevabını yedi sayısına yüklediği muhtelif manalarla yapar (1434-1443. beyitler). Dâ'î'ye göre “bütün eşyalar yedi, vücuttaki azaların sayısı yedidir. İnsanın yürüdüğü yer yedi, gökteki gezegenler, seb'al-mesânî (Fatıha suresindeki ayet sayısı) yedi, haftadaki gün sayısı, Kabe'yi tavaf ederken dönüş sayısı yedidir.” Aynı ayrı başlıklar koymadığı bu yedi babın ilkinde (bâb-ı evvel) “ahi, yiğit ve paşa” kavramlarının fütüvvet ilmindeki manalarından bahseder (1444-1519. beyitler). İkincide (bâb-ı dovzum) Hz. Adem'in kıssalarından temsil getirerek atalara saygılı olmak erdeminden söz eder (1520-1589. beyitler). Üçüncü bâbda (bâb-ı üçüncü) herkesin bir sanatı olması gerektiği, Şit peygamberin cullah olması örneğiyle ifade edilir (1590-1701. beyitler). Dördüncü bâbda sadakat, konukseverlik ve cömertlik hasletleri Hz. İbrahim'in kıssalarının delâletiyle anlatılır (1702-1782. beyitler). Beşinci bâbda (bâb-ı pencüm) “edeb ve hayâ” Hz. Yûsuf'un Züleyhâ ile olan kıssasından temsil getirilerek dile getirilir (1783-18564. beyitler). Altıncı bâbda (bâb-ı şeşüm) Hz. Musa ile Hz. Yuşa kıssaları örneğinde “vefa ve sadakat” hasletlerinden söz edilir (1865-1933. beyitler). Yedinci bâb (bâb-ı heftüm) aynı zamanda son bâbdır. Burada doğrudan “fütüvvetin ve ehl-i fetânın vasıfları” anlatılır. Bu bölümdeki örnek karakter ise Hz. Ali'dir. Bâbların en uzun olan bu bölüm 1934-2093. beyitler arasını kapsamaktadır ki 159 beyte tekabül etmektedir. Bu bâb ile esasen Dâ'î'nin de açıkça zikrettiği gibi asıl “fütüvvetnâme” bahsi sona ermektedir:

Bu fütüvvet-nâme uş oldu temâm

Yazup anı hatm kıldı ve's-selâm (2091)

Eserin bundan sonraki kısmı doğrudan Ahilik ve fütüvvetle ilgili olmayan tarikat âdâbı, şeyhlik ve müritliğin vasıfları vs. üzerinedir. Eserin sondan eksikliğinin muhteva açısından çok kayda değer bir nakısa olmadığını ifadeye çalışmamız bu sebeptedir.

Dâ'î, bütün bu bölümleri pek çok ayet ve hadisin dayanağında anlatmakta, yazdıklarını peygamber kıssalarından örneklerle desteklemektedir.

Dâ'î, sebep-i telif bölümü içinde eseri boyunca yazdıklarının kaynaklarını “okuduğu bazı kitaplar, peygamber sünneti, evliya menkabeleri ve davranışları, takva sahibi kimselerin (etkiya) hareketleri” olarak sayar:

Yazayım ba'zî kütübden gördüğüm

Kim işidüp kimisini sordüğüm (260)

Ba'zîsü sünnetdir anî ey 'azîz

Kangısıdur sen anı eyle temîz (261)

Ba'zî ahbâr-ı meşâyıhdır anî

Ba'zî ef'âl-i meşâyıhdır anî (262)

Ba'zîsın gördi hasen hem evliyâ

Ba'zîsını işledi hem etkiyâ (263)

Eserde yer alan ve ayrı birer tür adı gibi “...-nâme” başlıkları altında anlatılan “makas”, “şedd”, “seccâde”, “uhuvvet”, “halvâ” ve “tennûre” terimlerini de, çok yaygın bilgiler olmadıkları için önemine binaen kısa kısa açıklayalım.

Makas veya metinlerde çoklukla geçtiği şekliyle “mıkrâz”, Ahilik kültürü içinde önemli bir nesne olarak öne çıkar. Bunun sebebi, makasın Ahiliğin önemli ritüellerinden olan “tırâş erkânı”nın gerçekleşmesine vesile olan alet olmasıdır. Tırâş konusu fütüvvetnâmelerde farklı farklı anlatılmaktadır. Bazı fütüvvetnâmelerde tırâş faslı teferruatıyla anlatılırken bazılarında hiç yer almaz (Köksal 2011: 101). Fütüvvetnâmelerde “nîm-tarîk” olarak geçen yiğitliğin ikinci kademesi olan “kalfa”lığa geçilirken talip (nîm-tarîk/kalfa adayı) nakip eşliğinde yol atası ve yol kardeşlerine önceden aldığı hediyeleri takdim ettikten sonra nakibin elini tutarak şeyhin huzuruna varır. Şeyh “mıkrâz (makas) hutbesi”ni okuyarak “tırâş” faslına geçer (Gölpınarlı 1949-1950: 88-89). Yani tırâş erkânı ve makas Fütüvvet erbabının törenlerinin mühim bir merhalesidir.

“Sağlamlaştırma, pekiştirme, güçlendirme” gibi anlamlara gelen “şedd”, Ahilikte (ve bazı başka tarikatlerde) bele bağlanan kuşağa verilen addır. Muhtelif

şekilleri ve türleri olan şeddin bağlanması, Ahiliğin en önemli ritüelidir ve Türk Ahilerinde, özellikle de debbağ (deri işleyicisi) esnafı arasında Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devam ettirilmiştir. Fütüvvetnâmelerde şed karşılığı olarak “kuşak, dürrea, hırka, önlük” tabirleri de geçer. Fütüvvet ehli arasındaki inanışa göre şed, bizzat Cebrail vasıtasıyla Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'e getirilip kuşatıldığı için kutsal bir sembol konumundadır (Torun 1998: 179-183; Köksal 2011: 102-107).

“Seccâde” de şed kulanma töreninin önemli bir eşyasıdır. Şed kuşatılırken önce şed, seccadenin üzerine salınır. Seccâdeden üç adım uzaklaşılır vs. Bunun da tarihî bir arkaplanı vardır. Dâ'î'nin eserinde de anlatıldığı gibi tarihte Gâdir-i Hum olayı olarak anlatılan hadisede Hz. Muhammed'in Hz. Ali'yi kendisine kardeş ilan etmesi esnasında onu seccadeye oturttu. Şed kuşanma töreninde de şed bağlandıktan sonra talip, eline tuğ ve alem verilerek seccadeye oturtulur (Köksal 2011: 103).

“Uhuvvet”, kardeşlik demektir. “Ahi” kelimesi de Arapçada bu kökten gelir. Yukarıda değindiğimiz Gâdir-i Hum'da Hz. Peygamber minbere çıkarak herkesin kendine bir kardeş edinmesini ister. “Senin kardeşin kim?” diye sorulduğunda Hz. Ali olduğunu söyler. Uhuvvetin ve Ahilikte “yol kardaşı” seçmenin esası budur.

Keza “helva” (halvâ) yemek/dağıtmak da önemli bir Ahilik ritüelidir. En hacimli Türkçe fütüvvetnâme olan Radavî Fütüvvetnâmesi'ne göre Cebrail cennet ırmaklarından bir miktar süt ve bir miktar balı birbirine katıp bir helva yaparak bir tarafa koymuştur ve helvanın esası oraya dayanır (Radavî yz.: 19b-20a). Ahi zaviyelerinde helva pişirip şehre dağıtılması, başka şehirlere de gönderilmesi âdetlendi.

“Tennûre”, hemen bütün tarikatlerde görülen bir tür giyisidir. Diğer fütüvvetnâmelerde fazla geçmeyen tennûre, Gölpınarlı'nın tespitine göre (1949-50: 67) hırkayla birlikte Bektaşilikten fütüvvete geçen âdetlerdendir. Dâ'î'nin eserinde öne çıkarılmasının sebebi diğer fütüvvetnâmelerde “hırka” için anlatılan Âdem peygamberin cennetten yeryüzüne çıplak inmesi sebebiyle utanması ve incir yaprağıyla örtünmesi kıssasına dayandırılması dolayısıyladır.

Fütüvvetnâme'nin Dili

Dâ'î, eserini neden Türkçe yazdığını şu beyitlerle açıklar:

Ben bu 'ilmi Türkîce nazm eyledüm
Bu fütüvvetden nice söz söyledüm (1430)

Añlaması vâzih olsun deyüben
Türkî yazdum çok 'ibârât koyuban (1431)

Açıkça anlaşılması için eserini Türk diliyle yazdığını söyleyen şairin diline dair genel olarak Türkçe kelimelerin çok yoğun olduğu sade bir dili olmamakla beraber ağır ve ağıdalı bir dil de kullanmadığı yorumunu yapmak isabetli olur kanısındayız. Onun dilinin bir anlamda kendi devrinin mesnevi diline paralel bir seyirde olduğunu söyleyebiliriz.

XV. yüzyılın son çeyreğinin başlarında kaleme alınan *Fütüvvetnâme*'nin dili tabii olarak Eski Anadolu Türkçesi (EAT) özellikleri barındırmaktadır. Ne var ki tespit edebildiğimiz biricik nüshanın, eserin telif tarihinden oldukça sonra istinsah edilmiş muahhar bir nüsha olması, özellikle ekler bakımından sağlıklı tespitler yapılabilmesine engel teşkil etmektedir. Zira bazı şahıs ekleri, faktitif ve genitif ekleri gibi EAT döneminde yuvarlak olduğunu bildiğimiz kimi ekler nüshada bazen yuvarlak ama çoğu yerde düz olarak harekelenmiş, keza diğer bazı dil özellikleri nüshanın yazıldığı dönemin dil özelliklerine uydurulmuştur. Bu durum, eser üzerinde sağlıklı dil çalışmaları yapmayı zorlaştırırsa da diğer bazı ekleri ve kelime kadrosunu tespiti engel teşkil etmemektedir.

Fütüvvetnâme'de, EAT döneminin karakteristik eklerini şu şekilde tespit ettik:¹⁴

-ğil (958, 972, 1019, 1068, 1088, 1130, 1197, 1198, 1202, 1260, 1275, 1284, 1300, 1482, 1487, 1517, 1590, 1623, 1639, 1651, 1701, 1706, 1886, 2021, 2070, 2331)

-gil (124, 264, 375, 583, 665, 746, 755, 870, 938, 972, 1005, 1007, 1098, 1130, 1182, 1195, 1197, 1199, 1200, 1202, 1277, 1296, 1355, 1365, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1382, 1396, 1519, 1590, 1623, 1643, 1644, 1702, 1710, 1712, 1750, 1778, 2026, 2066, 2071, 2137, 2332, 2342, 2347)

-ıcağ (430, 564, 715, 775, 894, 919, 1100, 1116, 1136, 1233, 1254, 1341, 1479, 1617, 1620, 1646, 1684)

.....

¹⁴ Ayraç içindeki sayılar, o eklin neşrimizde kaçınıcı beyitte yer aldığı göstermektedir.

- ıcek (436, 491, 605, 775, 805, 1009, 1083, 1400, 1402, 1424, 1494, 1622, 1803, 1840, 1841, 2040, 2066, 2335)

-UbAn(ı) (41, 54, 235, 304, 327, 437, 442, 445, 523, 527, 531, 578, 601, 660, 679, 698, 712, 767, 790, 794, 800, 806, 809, 844, 950, 1046, 1138, 1193, 1197, 1206, 1219, 1237, 1254, 1255, 1265, 1276, 1285, 1302, 1318, 1364, 1326, 1355, 1383, 1394, 1395, 1399, 1413, 1431, 1443, 1473, 1481, 1491, 1538, 1540, 1547, 1564, 1571, 1586, 1611, 1635, 1646, 1650, 1669, 1680, 1684, 1686, 1708, 1726, 1730, 1801, 1813, 1836, 1842, 1847, 1848, 1853, 1861, 1871, 1904, 1914, 1919, 1931, 1933, 1962, 1963, 1965, 1966, 1969, 1974, 1976, 1983, 2035, 2044, 2061, 2062, 2108, 2133, 2140, 2180, 2196, 2200, 2233, 2242, 2245, 2256, 2257, 2299, 2300, 2303, 3449, 2345, 2355)

-IbAn(I) (1718, 1915, 1961, 2196, 2265) zarf fiil ekleri,

-AvUz (79, 898, 1374, 1518, 1699, 1933, 2336, 2338)

-AyIn (479, 665, 692, 692, 695, 696, 710, 743, 754, 854, 882, 941, 944, 1008, 1020, 1163, 1433, 1629, 1631, 1727, 2093, 2174)

-UrAk (798, 935, 1982)

-AsIz (474, 686, 687, 823, 825, 832, 833, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1142, 1291, 1747, 1825, 1833, 1836, 1931, 1934, 2115, 2116, 2193, 2205, 2225, 2240, 2243, 2260 2282)

-IsAr (852, 1326, 1364, 1717, 1884, 1951)

-lAyIn (913, 2204)

Eserde bu eklerden başka oldukça yoğun arkaik Türkçe kelime kadrosu mevcuttur. Bazıları *Tarama Sözlüğü*'nde de bulunmayan bu kelimeler şunlardır¹⁵:

aca, acıcak, ad ur-, ag-, ahca, alda-, alu, aña, anda (onda; orada; o zaman), *apar-, artık* (fazla), *aşak, ayagın tur-, ayruk* (başka), *ayu, başa* (paşa), *bayık, bile* (birlikte), *bilece, bili/bilü, biliş, bular, buñ, bur, burtar-, çak-* (ifşa etmek), *Çalab, deg-* (ulaşmak), *degme, deñlü, devin-, diril-* (toplanmak), *döşen, düğ-, düğün* (düğüm), *dün, duriş-, egin* (sırt), *eksicek, eksik, el kavşur-, em, etmek* (ekmek), *eyit-, eyü, geñez , geñsizün, gevde, gey-, giñ, git-* (uygulamak), *gök* (mavi), *gökçek, görklü, gözgü, ılı, v-, idügi, ilt, iñen, iñende, inlü, ir* (*erken*), *irde, irt, issi, iste-* (aramak), *it-* (demek, söylemek), *iv-, kakı-*

.....

¹⁵ Tarama Sözlüğü'nde yer almayanlar veya farklı şekillerde yer alanların da gösterildiği bütün arkaik kelimeler sondaki Lûgatçe'de yer almaktadır.

kamu, kana, kancaru, kanda (nerede/nereye), *kangı* (kankı), *kanı* (nerede), *kara kura, karanu, kardaş, katı, kayak-, kayu, kesil-, key, kıcak* (kayıp?), *kurlaş-* (savaşmak), *kat* (kat, ön, nezd), *kiçi, kim* (ki), *kim* (kimisi), *kimsene, koñşı, kop-* (haşrolmak), *kov-* (takip etmek), *kulaguz, kuşa-, muştıcı, nice, niçe, nire(den), nişe, od, ohşa-, ol* (o), *oñat, ög* (akıl), *ölçüm, ölçümlüg, öñ* (önce, önceki, ilk), *öñdün, örgen-, ötri, pek(ce), sağış* (sayı), *sağışla-, sayru, sevgü, sevünc, soñ ucu, soy soyla-, sür-* (göndermek), *şaşır-* (şaşırtmak), *tamar, tan-, tañ, taña kal-, tanış-* (konuşmak), *tañla-, tapla-, tapşur-, tapu kal-, tapu, tar, taş* (dış), *tike, toln-, ton* (giysi), *toyla-, tuman, tütiin, ur-, uş, uşan-, uşat-, uyar-* (yakmak), *ür-, üzil-* (dağılmak), *van, yağı, yahşı, yahtılı, yalañız, yalıncağ, yarag u yat gör-, yarak, yarñki gün, yarhğa-, yaşarca, yaşın-, yatlu, yavuzluk, yay-, yazık* (günah), *yeñe, yeñli, yeyni, yig, yigrek, yil-, yilüþ yit-, yiñ, yir-, yitür-* (ulaştırmak), *yiyile-, yort-, yukargı, yum, yügriş-, yügür-,*

Dâ'î'nin dilinin dikkatimizi çeken bir özelliği de Türkçe kelimelerle Farsça yapıtlı tamlamalar kurmasıdır. Esasen kural ve teamüllere aykırı olmasına rağmen zaman zaman karşılaştığımız bu kullanımın Dâ'î'deki örneklerinin fazla oluşu dikkat çekicidir. Eserde bu tür tamlamalara şu örnekleri tespit ettik: *yâr-ı öñ* (ilk dost), *yol-ı enbiyâ* (nebilerin yolu), *yol-ı evliyâ* (velilerin yolu), *bâb-ı ikinci* (ikinci bölüm), *bâb-ı üçüncü* (üçüncü bölüm), *kan-ı âşık* (âşığın kanı).

Fütüvvetnâme'nin Nüshası

Dâ'î'nin manzum Fütüvvetnâme'sinin tespit edebildiğimiz yegâne nüshası Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu (İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi) 12881/Y4 numarada kayıtlıdır.¹⁶ 215x160, 185x105 mm. ölçülerindeki nüshanın kütüphane kaydında cilt bilgileri mevcut değildir. Yaprak numarası değil sayfa numaraları verilmiştir. Buna göre nüsha 171 sayfa görünmektedir. Ancak bazı sayfalara numara verilmezken bazı sayfalara mükerrer numara verilmiştir. Nüsha gerçekte 89 yaprak, 177 sayfadan müteşekkildir. Yazma üzerindeki sayfa numaralarına göre ilk 94 sayfa her sayfada 15 satır, 95'den sona kadar 13 satırdır. Açık kahverengi kâğıda, çift sütun üzerine harekeli nesih ile, söz başları surh olmak üzere siyah mürekkeple yazılmıştır. Baştan ve sondan eksik olan nüshada ferağ kaydı bulunmadığı için istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir.

••••••••••

¹⁶ Nüsha üzerindeki mühürde Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'ne kayıtlı görünmesine rağmen internet ortamındaki kataloga göre İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi demirbaşındadır. Nitekim internet ortamında eksik çıkan bölümleri İlahiyat Fakültesi kanalıyla temin etmiştik.

Baş:

Ol Kerîm ü ol Kadîm ü Lâ-yezâl
Zâyil olmaz kimseye olsa zevâl

Son:

Dem Muhammed'den ururam ben bu dem
Her ki andan dem ura gelmez nedem

Metni Kurarken İzlenen Yöntem

- Eserin bilinen başka nüshası bulunmadığı için, muahhar (geç dönem istinsahı) bir kopya olan eldeki yegâne nüshayı neşrederken şu iki yoldan birini tercih etmek durumuyla karşı karşıya kaldık: Bir yol, eserin telif edildiği dönem olan XV. yüzyıl dil özelliklerine uyumlu olarak neşretmek, ikinci yol ise harekeli olan nüshadaki imlâyı aynıyla metne yansıtmaktı. Geç dönem istinsahlarda, müstensihlerin eski nüshalardaki kimi kelimelere ve eklere zaman zaman –dilini modernize etmek / güncellemek maksadıyla- müdahalelerde buldukları bilinen bir husustur. Eldeki biricik nüshanın ne dereceye kadar müellifin metnini yansıttığını ölçebilecek kıstaslardan mahrum olduğumuza göre müstensihin imlâsını olduğu gibi nakletmeyi daha makul ve uygun bir tercih olarak gördük. Başka bir deyişle, aslında ortada olmayan muhayyel yahut kurmaca bir metin ortaya koymaktansa, müstensihin kaleminden çıkan metni olduğu gibi aktarmayı yeğledik. Böylece müellife ait olmadığı gibi müstensihin de kaleminden çıkmayan, karışık ve problemlili bir imlâ ortaya çıkarma ihtimalinin önüne geçmiş olduk. Bundan başka, geç dönem istinsahların özelliklerine dair araştırma yapacak filologlara katkı sağlayabileceği düşüncesi de bizi bu tercihe iten önemli bir saik oldu.
- Her beyte numara verildi. Eserde, toplam sayısı 21 olan Farsça alıntı beyitler de bu sayılara dâhil edildi. Bu beyitlerden tespit edilebilenlerin kaynakları dipnotlarda gösterildi.
- Yazma nüshadaki sayfa numaraları, beyit numaralarından önce köşeli ayraç içinde ve koyu dizilerek gösterildi.
- Sayfa numarası verilirken yazma nüsha üzerindeki numaralara sadık kalındı. Hatta numara verilmesi unutulmuş veya sehven mükerrer numara verilen sayfalarda dahi nüshaya uyuldu ve gerekli açıklamalar ilgili

sayfaların dipnotlarında yapılarak söz konusu problemler giderilmeye çalışıldı.

- Bütün Farsça ve Arapça ibareler (ayet, hadis, hadis-i kudsi, şiir, kelâm-ı kibar vb.) tırnak içinde yazıldı ve anlamları dipnotlarda verildi.
- Sadece birkaç kelimedeki yapılan zorunlu müdahaleler (“olu[r]sañ” örneğinde olduğu gibi) köşeli ayraç içinde gösterildi.
- Nüshada yanlış olduğundan emin olunan ibarelerin doğru / olması gereken şekilleri ana metne alındı, nüshadaki hatalı yazılım (“Olsa-y-ıdñ: Olmasaydñ, nüsha.” örneğinde olduğu gibi) aparatında gösterildi.
- Metni kurarken vezinle alâkalı hususlarda M. Fatih Köksal’ın “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler” başlıklı makalesine (2009) uyuldu. Buna göre;
  - Metinde sıkça karşılaşılan zihafalara (““ārī” örneğinde olduğu gibi) ilgili harflerin italik yazılması suretiyle işaret edildi.
  - Vezin gereği yapılan ünlü ulamaları (“çıkdı, oturdı” örneğinde olduğu gibi) yatık yay işaretiyle gösterildi.
  - Vezin gereği yapılan ses türetmeleri (mek(i)rden örneğinde olduğu gibi) ayraç içinde gösterildi.
  - Eski Anadolu Türkçesi döneminin tipik imlâ özelliklerinden olan Türkçe kelime ve eklerdeki “e” sesinin imaleli hecelerde elif ile gösterilmesi durumunda bu ses ě ile gösterildi.
- Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda İmla Birliği Üzerine Öneriler” makalesine (1994) uyuldu.
- Hadislerin kaynaklarının gösterilmesinde “İsnad Atf Sistemi” (<http://www.isnadsistemi.org/>) esas alındı.
- Metnin transkripsiyonunda klasik transkripsiyon sistemi kullanıldı.

Kaynakça

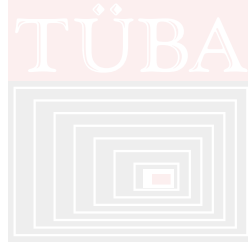
- Aclûnî: İsmail b. Muhammed el- Cerrâhî el-Aclûnî (1351), *Keşfu'l-hafâ ve muzilu'l-ilbâs ammaştehere mine l-ehâdîsi alâ elsineti'n-nâs*, 2 cilt, Mektebetü'l-Kudsî, Beyrut.
- Akçan, Kübra (2018), *Müellifi Bilinmeyen Bir Fütüvvet-nâme*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi SBE, Antalya.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2008). “Osmanlı Şairlerinin ‘Aruz Tasarrufları’ ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, s. 388-403.
- Anadol, Cemal (1995), *Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvet-nâmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Ateş, Süleyman (1977), *Tasavvufta Fütüvvet*, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Bayram, Mikâil (1996), *Ali Evran - İmânın Boyutları (Metâli'ü'l-îmân)*, Cihan Ofset Matbaası, Konya.
- Bilgili, Ali Sinan (2011), “Tarsus”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.40, s. 111-114.
- Bilgin, Orhan (1992), Şeyh Eşref b. Ahmed, *Fütüvvet-nâme*, Kaynak Kitabevi, İstanbul.
- Buhârî: Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî (2002), *el-Câmi'ü's-sahîh*, thk. Muhammed Zehir b. Nâsırî'n-Nâsırî, 9 cilt, Dâru tavku'n-necâ, Dımaşk.
- Canım, Rıdvan (2000), *Latîfî Tezkiretü's-su'arâ ve Tabsvatü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Celâlüddin Muhammed b. Muhammed Mevlevî (1390), *Mesnevi-i Ma'nevî*, Haz.: Reynold A. Nicholson, Hermes Yayınları, Tahran.
- Cin, Ali Kübra Akçan (2018), “15. Yüzyılda Dâî ? Tarafından Yazılmış Manzum Bir Fütüvvetnâme”, *Mediterranean Journal of Humanities*, VIII/1, 101-130.
- Dilçin, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ebû Dâvûd: Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdi (2009), *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb Arnâvût, Muhammed Kâmil Karabellî, 7 cilt, Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, Beyrut.

- Ebû Nuaym: Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî (1996), *Hilyetü'l-evliyâ*, 10 cilt, Mektebetü'l-Hancı, Kâhire.
- Feridüddin Attâr-ı Nişâbüri (1374), *Mantika't-Tayr*, nşr. Sâdık Gevherin, Sena Yay., Tahran.
- Feridüddin Attâr-ı Nişâbüri (1392), *Musîbet-nâme*, nşr. Muhammed Rızâ Şefî-yi Kedkenî, Sühan Yay., Tahran.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1949-1950), “İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları”, *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.11, S. 1-4, s. 2-354.
- Kasır, Hasan Ali (1983), “Esrar Dede'nin Fütüvvetnamesi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Haluk İpekten Armağanı, s. 107-130.
- Kazıcı, Ziya (1988), “Ahilik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.1, s. 540.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi (1989), *Tezkiretü's-su'arâ*, Haz.: İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Köksal, M. Fatih (2009), “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3 (2009), 63-86.
- Köksal, M. Fatih (2011), *Ahi Evran ve Ahilik*, 3. Baskı, Kırşehir Valiliği Yayını, Ankara.
- Köksal, M. Fatih (2015), *Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği (Ahilik-Fütüvvet Yazıları)*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Köksal, M. Fatih (2017), “Xv. Yüzyılda Yazılmış Meçhul Bir Eser: Dâ'î'nin Manzum Fütüvvetnâme'si”, *VIII. Uluslararası Türk Dil Kurultayı 22-26 Mayıs 2017 Bildiri Özetleri*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 2017, s. 167
- Latîfî (1314), *Tezkire-i Latîfî*, İkdâm Matbaası, İstanbul.
- Mehmed Süreyyâ (1311), *Sicill-i Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, C.2, Matbaa-i Âmire, İstanbul.
- Mevlânâ Celâlüddin Muhammed meşhûr bi-Mevlevî (1378), *Külliyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*, Haz.: Bediüzzaman Furûzanfer, Tahran.
- Nesâî: Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî (1986), *Sünenü'n-Nesâî*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde 9 cilt, Mektebetü'l-Mekbû'âtü'l-İslâmiyye, Halep.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1996a), “Fütüvvet (Tarih)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.13, s. 261-263.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1996b), “Fütüvvetnâme”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.13, s. 264-265.
- Radavî, *Fütüvvetnâme*, M. Fatih Köksal Özel Kütüphanesi Nu.: Mec. 112/2.
- Sagâni: Ebü'l-Fezâil Râdiyyüddin Hasen b. Muhammed es-Sâgâni (1980), *Mevzû'âtü's-Sagâni*, thk. Necm Abdurrahman Halef, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk.
- Sankaya, Mehmet Saffet (2002), *XIII-XVI. Asırlardaki Fütüvvetnâmelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sümer, Faruk (2007), “Ramazanoğulları”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.34, s. 442-445.

- Şeker, Mehmet (2011). *Türk-İslâm Medeniyetinde Ahlîlik ve Fütüvvet-nâmelerin Yeri (Seyyid Hüseyin el-Gaybî'nin "Muhtasar Fütüvvet-nâme"si*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Şemseddîn Sâmî (1308), *Kâmûsu'l-a'lâm*, C. 3, Mihrân Matbaası, İstanbul.
- Taş, Hakan (2008). "Klasik Türk Şiirinde Türkçe Sözcüklerde Med", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 19, s. 143-156.
- Tirmizî: Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî (1998), *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf, 6 cilt, Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut.
- Topak, Mustafa (2016), *Ahi Dâ'î ve Türkçe Manzum Eseri: Fütüvvetnâme-i Tarsusî*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Torun, Ali (1998), *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnâmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tuman, Nail (2001), *Tuhye-i Nâilî*, C.1, Baskıya Haz.: Cemal Kurnaz – Mustafa Tatcı, Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- Uludağ, Süleyman (1996), "Fütüvvet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.13, s. 259-261.
- Ünver, İsmail (1993), "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *AÜDTCF Türko-
loji Dergisi*, S. XI (1993), s. 51-90.
- Yıldırım, Ahmet (2009), "Tasavvufa Kaynaklık Etmesi Bakımından Bazı Kudsi Hadis-
ler ve Değeri", *Avrupa İslam Üniversitesi İslam Araştırmaları = Islamic University of Europa
Journal of Islamic Research*, C. II, S. 3, s. 90-101.
- Yılmaz, Mehmet (1992), *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Metin

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

[Fütüvvet-Nāme-i Dā‘i]

[Vezin: fâ‘lâtün fâ‘lâtün fâ‘lün]

- [1] [1] Ol Kerîm ü ol Kādîm ü Lâ-yezâl
Zâyil olmaz kimseye olsa zevâl
- [2] Nitelikden ‘ârî zâtidır anîñ
Zıkr olan dâyim şîfâtidır anîñ
- [3] Biliniñ hic yöni yoğ pâyânına
‘Aql-ıla kimse irişmez şânına
- [4] Çünkü oldı cümle aña perde-püş
Cümle andandır kamu hem toli boş
- [5] Oldı zâhir birliği vaşfi ile
Kimse bilmez künhini aşlı ile
- [6] Hîkmetinde kimsene kâdir degil
Hîc bu fende kimsene mâhir degil
- [7] Kuru taşdan akıdan âb-ı revân
Hâr¹ içinde bitüren heb gülsitân
- [8] Nârı gülşen eyledi hem hârı gül
Kulı sulţân eyler ü sulţâmı kul

.....

¹ Derkenarda “Hâr toprak dimek” şeklinde bir not kayıttır.

- [9] Şol kamer kim görünür bu yircedir
Ol felekden bunda beş yüz yilcadır
- [10] İtdirir ayı işâretle dü şakķ
Bil haķıķatde idendir anı Hāķķ
- [11] Toprak içre bitürir altun gümüş
Arı bal eyler virir şekker ķamış
- [12] Ebr-i nīsānı göricek hem şadef
Bir iki ķatreye bulınca şeref
- [13] Ka'ır-ı deryāda olur dürr-i semīn
Ķıymet ider hem yesār u hem yemīn
- [14] Hıķmeti çoķdır Hudā'nıñ bī-şumār
Hāş kullar idemez cümle şumār
- [15] Hāyy-ı bāķī ol-durur bil şeksüzün
Dile alup söylemegil şek sözün
- [2] [16] "Küllü şey'in hālik illā vechehū"²
Veche vaşl ister iseñ "hestī mecū"³
- [17] Her ki vech öñinde buldıysa fenā
Ol helāk olan-ıla bulmaz cezā
- [18] Her ki oldı derdi ile derdimend
Hāķ içinde ķadri 'ālī ser-bülend
- [19] Kimde derdi var ise ol ser-firāz
Maħrem oldı derdine hem ehl-i rāz
- [20] Derdi olan kişiler dil-keş olur
Derd güneş gibi ol mehveş olur
- [21] Kimde derdi var ise ol merd ola
Derd olmayan kişiler serd ola
- [22] Zāhid-i sālūsda kim olmaya derd
Yegdir andan kim ola bir āh-ı serd

●●●●●●●●●●

² "Küllü şey'in hālik[un] illā vechehū": "O'nun zatı dışında her şey helāk olucudur." Kasas suresi (28), 88. ayetten iktibas.

³ "Varlık arama!"

- [23] Nāle vü derd ile olan hoş-nevā
Nālišini şanmağıl bād-ı hevā
- [24] Yansa bağrıñ ney gibi dil-süz ola
Kanda olsañ her kıln bir sāz ola
- [25] Olsa-y-ıdın⁴ ney gibi yārdan ırak
Söyler idiñ şerh-i derd-i iştiyāk
- [26] Ney gibi bağrıñ ideydiñ yāre sen
Kıla idiñ sīneñi şad pāre sen
- [27] Yana idiñ nāle vü feryād ile
Tola idiñ ‘ālem içre ad ile
- [28] Yandığı-çün ‘ūd oldı hoş-nefes
İşidicek cān u dil eyler heves
- [29] Oda düşse ‘ūd artar kokuşu
Nefs yanınca gider hār u hası
- [30] Derd oduyla özini kılan fenā
Āhirede görmeye renc ü ‘inā
- [3] [31] Derd oduyla özünü kılan fenā
Görmeye dāreynde renc ü ‘inā
- [32] Özünü kılan fenā buldı bekā
Özünü kılan fenā irdi Hāk’a
- [33] Her ki sāde-sīne kıldı kendüzin
Nağs-ı ğayr oldı vü bildi kendüzin
- [34] Sırr-ı Hāk’ı bī-gümān mū kındırır
Mū’mine çün āyine mü’min-durur
- [35] Varlığa yoklık-durur gözgü⁵ biliñ
Yoğ olanı şek degil gözgü biliñ
- [36] Nitekim Mollā buyurmuş görseñe
Ma’nī bilenlerden anı şorsaña

●●●●●●●●●●

⁴ Olsa-y-ıdın: Olmasaydın, nüsha.

⁵ Derkenarda “Gözü Türkice āyine dimekdür.” notu mevcuttur.

MESNEVÎ-İ ŞERÎF

- [37] “Her ki ü bî-naķş sâde-sîne şod
Naķşhâ-yı ğayb-râ âyîne [şod]”⁶
- [38] “Sırr-ı mâ-râ bî-gümân mûķın şevd
Mü’minân âyîne-i mü’min şevd”⁷
- [39] “Nîstî bi’gżin ger ebleh nîstî
Âyne-i hestî çi bâşed nîstî”⁸
- [40] Çünkü sende varlığınđan zerre var
Pîş-i Hâķ’da kıymetiñ yok zerrevâr
- [41] Hâķ kıtında kim diler ola ‘azîz
Ğayr-ı Hâķķ’ı yaķuban⁹ olsun temîz
- [42] Hoş-dem olur varlığımı yaķsa ‘üd
Ma’nî kâlır kimde yoĝ-ısa vücüd
- [43] Küfr imiş bu yolda varlık hü y hây
Çün tarîķ-i ‘aşķa basdñ ise pây

MESNEVÎ-İ ŞERÎF

- [4] [44] “Ger büved yek zerre ez-hestî be-cây
Küfr bâşed ger nihî der-‘aşķ pây”¹⁰

TEMÂMÎ-İ SUĞAN¹¹

- [45] Derdimend ol varlığı elden burâķ
Derdi olmayan kişi Hâķ’dan irâķ

••••••••••

⁶ “Gönlü temiz ve süssüz olan kimse ayna gibi temizdir. (Dolayısıyla) gayıp âleminin sırları onun gönlüne yansır.” *Mesnevî*, 1. Cilt, 3146. Beyit (Bk. Celâlüddin Muhammed 1390: 1/141).

⁷ “(Böyle bir kişi) kuşkusuz ki bizim sırrımıza inanır; zira mümin müminin aynasıdır.” *Mesnevî*, 1. c, 3147. beyit. Bu beytin ikinci mısrası *Mesnevî*’de “Z’ân ki mü’min âyne-i mü’min şevd” şeklindedir. (Bk. Celâlüddin Muhammed 1390: 1/141)

⁸ “Eğer aptal değilsen yokluğu seç... Varlığın aynası nedir? Yokluk!” *Mesnevî*, 1. c, 3201. beyit. (Bk. Celâlüddin Muhammed 1390: 1/143)

⁹ yaķuban: baķuban, nüsha.

¹⁰ “Eğer varlığınđan zerre kadar bir şey kalıyorsa (varlığınđın tamamını yok edememişsen eğer) aşķa adım atarsan küfr olur ” (Bk. Celâlüddin Muhammed 1390: 1/141)

¹¹ Sözüñ tamamlanması.

- [46] Rāstī gönlüme bir dem dāğ-ı derd
Yegdir andan kim ola şad bāğ-ı zerd
- [47] Merd odır kim bu söze mahrem ola
Nüş ide nüş zaḥm aña merhem ola
- [48] Derd-i Ḥaḫ'dan her kim ola bī-naşīb
Bir marazdır kim 'ilāc itmez ṭabīb
- [49] Yā İlāhī derdiñ ile āşinā
Eyleyüvir daḫı ğayruñi fenā
- [50] Derd-i 'aşkıñdır bize āb-ı ḫayāt
'Aşkıñ-ıla diridir bu mümkināt
- [51] Murğ-ı cāna dām-ı 'aşkıñ pāy-bend
"Her ki sevdā-yı tu dāred ser-bülend"¹²
- [52] Kim ola kim vire 'aşkıñdan ḫaber
Bī-ḫaber kıla anı 'aşkıñ meger
- [53] Vaşfını zıkr idicek oldum fenā
"Ḳultu bī'l-'aczi fe-lā uḫşī senā"¹³
- [54] Ne dilim vardır anı medḫ idesi
Bilimedüm n'eyleyüben n'idesi
- [55] 'Āciz itdi Aḫmed'i ḫamd-i Aḫad
İdemedi ol arada vaşfi 'ad
- [56] Çünkü "lā-uḫşī senā'en"¹⁴ didi ol
Öyle olsa medḫiñe kim bula yol
- [57] Ol ki öyle didi çün ḫayrān olup
Ḳıldı 'aczi cāmı ser-gerdān olup

[5] Ḳāle'n-nebī şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem. Lā uḫşī senā'en 'aleyke ente kemā esneyte 'alā nefsike. Şadaḫa Resülullāh.¹⁵

●●●●●●●●●●

¹² "Senin sevdana tutulanın başı yücelir."

¹³ "Sana övgüler sayıp dökemem, acziyetini söylerim."

¹⁴ "Sana övgüler sayıp dökemem."

¹⁵ "Peygamber -Allah'ın salāt ve selāmi onun üzerine olsun- şöyle buyurdu: 'Sana övgüler sayıp

- [58] Ey Hudâvend-i cihân sensin Kerîm
Lâ-yezâl ü Lem-yezel Hây u ‘Alîm
- [59] Senden artık yok-durur feryâd-res
Yâ İlâhî luţf idüp feryâd res
- [60] Ey seniñ vaşfında diller künd ü lâl
Murğ-ı cân dökdi hevâdan perr ü bâl
- [61] Ey seniñ ‘aşkıñda dil hayrân u mest
V’ey seniñ şevkıñla her nîst oldı hest
- [62] Ey ‘ademden ‘âlemi icâd iden
‘Arş u kürsî yir ü gök âbâd iden
- [63] Ey ‘anâşırda yaradan Âdem’i
Nefh-i rûh idüp aña üren demi
- [64] Ey mükerrem eyleyen ol Âdem’i
Âdem’e kılan musahhar ‘âlemi
- [65] Ey anıñ hakkında “keremnâ”¹⁶ diyen
Hem keremdem “alleme’l-esmâ”¹⁷ diyen
- [66] Ey muharreb kullara mescüd iden
Sensin âhîr bunca luţf u cüd iden
- [67] Ey keremden hâşş kılan enbiyâ
Ba’zısını eyleyen hem evliyâ
- [68] Ey seven kullara çok kılan cefâ
Bir cefâ yirine biñ kılan vefâ
- [69] Ey belânîñ enbiyâya şiddetin
Viren âhîr evliyâya miñnetin
- [70] Ey belânîñ balını viren yine
Eylik iden bunca zaħmet yirine

.....

dökemem. Sen, tıpkı kendi kendini övdüğün gibisin.’ Allah Resûlü doğru söylemiştir.” Nesâî, “Tatbîk”, 46; Ebû Dâvûd, “Salât”, 151; Tirmizî, “Da’avât”, 113.

¹⁶ “keremnâ”: “Keremli kıldık.” İsrâ suresi (17), 70. ayetten kısmî iktibas.

¹⁷ “alleme [Âdem]’l-esmâ”: “[Adem’e] isimleri öğretti.” Bakara suresi (29), 31. ayetten kısmî iktibas.

- [6] [71] Ey karanıu yerleri aydın kılan
Zulmet içre kalmışın hâlin bilen
- [72] Ey meded diyenlere iden meded
V'ey seniñ luftına hıc yokdur 'aded
- [73] Ey ki kâf'ı nün-ıla vaşl eyleyen
Ey aş(ı)ldan 'âlemi faşl eyleyen
- [74] Ey kelâmı cānlara ni'met viren
Hem şifâ vü mü'mine rahmet viren
- [75] Ey kelâmı derdlere olan devâ
Ol devâdan umaram ben bî-nevâ
- [76] Sensin âhîr niçe ihsân eyleyen
Kimi hayvân kimin insân eyleyen
- [77] Hâmdü li'llâh bizi insân eylediñ
Şûrete getürdiñ ihsân eylediñ
- [78] Sen bilürsin anı kim biz bilmeziz
Sen kılırsın anı kim biz kılmazız
- [79] Biz ne olavuz ki bizden ne ola
Biz ne bilevüz ki bizden ne gele
- [80] Bilüriz senden gelen ni'met durur
Lîk heb bizden gelen miñnet durur
- [81] Dâyimâ senden gelen luft u 'aâtâ
Bilüriz bizden gelen cürm ü haâtâ
- [82] Bize bizi bildürivir yâ İlâh
Bilici sensin bizi ey pâdişâh
- [83] Nefs-i şüm itdi bizi senden ırâk
İdemedik varmağa saña yarağ
- [84] Murğ-ı nefis kendi hevâsında uçar
Cehd idemez saña varmağdan kaçar
- [85] Yâ İlâhî sen bilürsin hâlimi
Beni baña koma sen tüt elimi

- [7] [86] Raḥmetiñ fülki irişsün yâ İlâh
Yoḥsa deryâ-yı günâh itdi tebâh
- [87] Raḥmete lâyıķ degilsem n'ola ben
Ḳullarıña 'âm ḳaldıñ luṭfi sen
- [88] Fazlıñ ile yoḳları var eylediñ
Yaḳın itdiñ kendüñe yâr eylediñ
- [89] Her ḳula kim luṭf idüp ḳılsañ nazar
Düşmen olsa aña 'âlemden ne źar
- [90] Ger ḳılursañ zulmeti rüşen ne tañ
Nitekim her gice olur řoñ tañ
- [91] Ne ḳadar ırağ-ısam ben ṭapudan
Hic ümîdim kesmezim ol ḳapudan
- [92] Bilürim ben kim günâhım çok-durur
Benden ulu bir günehkâr yoḳ-durur
- [93] Tevbe ḳılıñ dimediñ mi sen bize
Tevbe ḳılıp râzî oldıķ bu söze
- [94] Tevbe ḳılan her günehden ir ü gic
Eyler anı tevbe şuyı hîc hîc
- [95] Ḳavliñe cümle inandıķ řıdķ-ıla
Cürm ḳılmaz her kim ol tevbe ḳıla
- [96] Cümle 'âlem ger ola cürm ü ḥaṭâ
Maḥv olur senden ire luṭf u 'aṭâ
- DER-NA'T-İ ŞERİF-İ ḤAZRET-İ
SEYYİDİ'L-MÜRSELİN ŞALLALLÂHU
TE'ÂLÂ 'ALEYHI VE SELLEM¹⁸
- [97] ሲnki Aḥmed'dür bize püşt ü penâh
Olsa ne ğuşşa bize yüz biñ günâh

.....

¹⁸ Peygamberlerin efendisi -Allah'ın salat ve selâmı onun üzerine olsun- için şerefli naat...

- [98] Aḥmed'in yüzi şuyı-çün ey Ḥudā
İtdüğim ile baña kılma cezā
- [8] [99] Ol Ḥabīb'in yüzi şuyı ḥaqqı-çün
Daḥı anıñ görkli ḥūyı ḥaqqı-çün
- [100] Ol işāret ḥaqqı-çün kim eyledi
Ayı şaqq itdi vü āhū söyledi
- [101] Nāzil olan aña Ḳur'an ḥaqqı-çün
Daḥı gösterdigi bürhān ḥaqqı-çün
- [102] Aña virdügiñ sa'ādet ḥaqqı-çün
Anda ḳoduğın siyādet ḥaqqı-çün
- [103] Dāyimā tutduğı şavmı ḥaqqı-çün
Çār yār aşḥāb u ḳavmi ḥaqqı-çün
- [104] Ḳılduğı beş vaqt namāzı ḥaqqı-çün
İtdügi dāyim niyāzı ḥaqqı-çün
- [105] Ol ḳabül itdügi faqrı ḥaqqı-çün
Faqır ile itdügi fahrı ḥaqqı-çün
- [106] Anıñ ol ḳılduğı mi'rāc ḥaqqı-çün
Ḥırḳası vü geydügi tāc ḥaqqı-çün
- [107] Andağı söyleyen esrār ḥaqqı-çün
Nūr-ıla gördügi envār ḥaqqı-çün
- [108] Anda saña itdügi nāz ḥaqqı-çün
Sen aña hem virdügiñ rāz ḥaqqı-çün
- [109] Anıñ ol ḳurb-ı vişāli ḥaqqı-çün
Kendüniñ görkli ḥiṣāli ḥaqqı-çün
- [110] Ol muraqqā' ḥırḳası ḥaqqı için
Aña uyan firḳası ḥaqqı için
- [111] Bağrına başduğı ol taş ḥaqqı-çün
Gözlerinden aqıdan yaş ḥaqqı-çün
- [112] Hem anıñ ol dört yārı ḥaqqı-çün
Maḥremi vü gam-güsārı ḥaqqı-çün

- [113] Dağı ol görkli cemâli haqqı-çün
Her kemâl içre kemâli haqqı-çün
- [9] [114] “Kâbe kavseyn¹⁹” kurb-ı “ednâ”²⁰ haqqı-çün
Hem “denâ”²¹ vü “fe”²² tedellâ”²³ haqqı-çün
- [115] Gördüğü bî-çün cemâliñ haqqı-çün
Andağı vaşf-ı celâliñ haqqı-çün
- [116] Aña virdügiñ nübüvvet haqqı-çün
Anıñ itdüğü fütüvvet haqqı-çün
- [117] Dağı kılduğı risâlet haqqı-çün
Bize virdüğü emânet haqqı-çün
- [118] Dağı şol bey‘at haqı tahte’ş-şecer
Şol şecer haqqı kim ol virdi semer
- [119] Sünnetiñi tutan aşhâbiñ haqı
Yoluña cân viren ahhâbiñ haqı
- [120] Şer‘îne münkâd olan ümmet haqı
Emriñ ile tutılan sünnet haqı
- [121] Kavl ü fi’liñi tutan cânlar için
Fi’l içinde bulunan kânlar için
- [122] Evliyâ haqqı kim ol “tahte’l-kıbâb”²⁴
Piş-i Haq yanında buldılar sevâb
- [123] Yoluña gerçek turan şâdık haqı
‘Aşkıñ-ıla cân viren ‘âşık haqı

●●●●●●●●●●

¹⁹ “Kâbe kavseyn”: “İki yay (arası kadar) mesafe”. Necm suresi (53), 9. ayetten kısmî iktibas.

²⁰ “ednâ”: “daha yakın”. Necm suresi (53), 9. ayetten kısmî iktibas.

²¹ “denâ”: yaklaştı. Necm suresi (53), 8. ayetten kısmî iktibas.

²² fe: ve, nüsha.

²³ “fe tedellâ”: “ardından indi”. Necm suresi (53), 8. ayetten kısmî iktibas.

²⁴ “Kubbelerin altı”. “Benim dostlarım benim kubbelerimin altındadır. Onları benden başkası bilmez.” mealindeki hadis-i kudsi olduğu rivayet edilen sözden kısmî iktibas. Tasavvuf literatüründe rivayeti Ankaravî, Abdurrahman Câmî, Gümüşhânevî ve Ramazanoglu, velîleri anlatırken rivayet etmişlerdir. Müzekkin-nüfûs’ta şöyle geçmektedir: “Velîlerim benim bilgim altındadır. Onları benden başka hiç kimse bilemez.” İsmail Hakkı Bursevî de rivayeti gizli velîlerin olabileceğiyle ilgili olarak zikretmiştir. Kaynağı bulunamadı. Kaynaklarda yer almayan ve süflerin sözüne benzeyen bu rivayetin uydurma olduğu açıktır.” (Yıldırım 2009: 97)”

- [124] Añsızın göc eyleyicek cānımız
Yoldaş eylegil bizim imānımız
- [125] Sen refiķ it bize tevfiķ ey Hūdā
Yanımızdan kılma imānı cūdā
- [126] Sen şefī it Aħmed’i biz ‘āşīye
Mücrim ü yüzi kıara vü kāşīye
- [127] Andan artıķ hīc ümīdim yok-durur
Gerçi bī-ħaddir günāhım çok-durur
- [128] Ol-durur şems-i sa‘ādet Muştafā
‘Āşīye kılan şefā‘at Muştafā
- [10] [129] İtdi tekmīl-i emānet Muştafā
Kıldı ervāħa imāmet Muştafā
- [130] ‘Āleme Hāķ virdi rahmet Muştafā
Sözleridir ħān-ı rahmet Muştafā
- [131] Ol-durur ħāķķında “levlāk”²⁵ okunan
Hīc yaratmazdım bu “eflāk”²⁶ okunan
- [132] Ya‘nī seniñ-çün yaratdım ‘ālemi
Seniñ-içün hem türettim Ādem’i
- [133] Ādem andandır velī Ādem’den ol
Añla bu ma‘nīyi sen de ādem ol
- [134] Cümle mevcūdāta andandır vücūd
Anıñ-içün Ādem’e oldı sücūd
- [135] Cümle andan enbiyā vü evliyā
‘Ām u ħāş u kim var ise etķiyā
- [136] Cümlesi diler ki ümmet olalar
Anıñ ile Hāķķ’a ķurbet bulalar

●●●●●●●●●●

²⁵ “levlāk”: Tamamı “Levlāke levlāk le-mā halaktü’l-eflāk” olan ve “Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım.” manasına gelen ve mutasavvıflarca hadis-i kudsi olarak kabul edilen rivayetten kısmi iktibas. Aclūnī, 2: 164; Sagānī, 1: 52.

²⁶ Bk. Üstteki not.

- [137] Aña ümmet olan oldu bahtlu
Ay u güneş gibi oldu mâh-rû
- [138] Vay aña kim aña bunda yetmeye
İrmeye maqşûdına vü gitmeye
- [139] Ey Hudâ bildim ki kamu senden iş
Cümle ‘âlem senden alur perveriş
- [140] Sensin anı saña maḥbûb eyleyen
Cümle ‘âlem içre mergûb eyleyen
- [141] Kıldın anı sen şefî‘u’l-müznibîn
Didiñ aña “raḥmeten li’l-‘âlemîn”²⁷
- [142] İzniñ olsa ‘aşîyi senden diler
Olmadıgına zebânî diş biler
- [III] [143] Yüz saña tutdım yine ey pâdişâh
‘Afv iden sensin kamu cürm ü günâh
- [144] Yâ İlâhî bilürim luṭfiñ delîm
Sensin âhîr hem Gâfûr u hem Ḥalîm
- [145] Bilüriz biz kulların kim ‘aşîyüz
Ḥizmetiñde ‘âcizüz hem kâşîyüz
- [146] Raḥmetiñ deryâsı bî-ḥad yâ İlâh
Bizi ol deryâya şal oldıq tebâh
- [147] Bunca cürm-ile umarız biz ḥalâş
Ol zamânda kim ola yevme’l-kışâş
- [148] Yüümü sen yeñli kılğıl yâ İlâh
Yoḥsa arḳamda iñen ağır günâh
- [149] Yâresine göñlümiñ sen merhem it
Sevdügiñden ḳoma maḥrûm maḥrem it
- [150] Ol Ḥabîb’iñ ḥürmetine adına
Yaḳma bizi sen cehennem adına

.....

²⁷ “raḥmeten li’l-‘âlemîn”: “Âlemlere rahmet olarak...” Enbiyâ suresi (21), 107. ayetten iktibas.

- [151] Gösterivir gönlime dīni uşūl
 alma ‘iřyānuma benüm yā Resūl
- [152] Şol kişi haı saa yār oldu ol
 Bu gūninde mūnis-i gār oldu ol

DER-FAZĪLET-İ EBŪ BEKR RADĪYALLĀHU ‘ANH²⁸

- [153] Ol Ebū Bekr-i muaddemdir ōzi
 Hem mūkerrem hem mu‘azzamdır ōzi
- [154] Dīne evvel girdi hem ol Őıd-ıla
 Dīni evvel bildi ol taı-ıla
- [155] Dīne girdi bī-riyā ihlāř-ıla
 Hala kurdı Őobet itdi hāř-ıla
- [156] Oldı ser-mafili imān ehlini
 odi dīnin kāfirin Bū Cehl’ini
- [12] [157] ūn nūbūvetden aa irdi nesīm
 Mālm iřār eyledi geydi kilīm
- [158] Őub-ı řādı todı ūn kim geldi gūn
 Geldi imān kŭfr ū zulmet gitdi dūn
- [159] Kendi řādıdı adı Őıddı idi
 Zīrā imānı am taı idi
- [160] Evvel imāna gelen Őıddı idi
 Hal imānından am artı idi
- [161] Daı ol gārn iinde ıdı mār
 Őokcesini azına urdı o yār
- [162] Yolına Őıd-ıla hoş urmiş idi
 Adını Őıddı adın urmiş idi
- [163] Hem am haında buyurdı Resūl
 Bu hadīs-i mu‘teber kim key uşūl

²⁸ Ebu Bekir’in -Allah ondan razı olsun- fazileti hakkında...

- [164] Ben anı dost tutar idüm tutsadım
Hak'dan ayruğın eger dost itседim
- [165] Çün fazilet var durur anda ulu
Anıñ-içün ol-durur dінде ulu

DER-FAZİLET-İ 'ÖMER RADİYALLĀHU 'ANH²⁹

- [166] Aḥmed'in ikinci yarıdır 'Ömer
Kim la'ın anı göricegiz kaçır
- [167] Adı çıkdı 'adl-ile 'ālem tolu
Dād iderdi kim ola kiçi ulu
- [168] 'Adli nūrı-la münevver oldılar
Kāfir ağlar ehl-i İslām güldiler
- [169] Oldı Fārūḳ-ı mükerrerem 'Ömer ol
İbni Ḥaṭṭāb-ı mu'azzam 'Ömer ol
- [170] Dīn şem'ini uyardı ol zamān
Virmez idi kāfire hergiz emān
- [13] [171] Turre ile Ḳayser'i tahtdan yıkar
'Askerine el-cebel diyü çıkar
- [172] Şer' ile tıtdı bu 'ālem yüzini
Zaḥm ururdi her ki işitmez sözini
- [173] Ba'zī gice[ler] odun getirür idi
Ḳarıcıklar işini görür idi
- [174] Gönli alçağ idi vü ḳadri yüce
Şubḫa dek namāz kılardı her gice
- [175] Anıñ-içün didi Aḥmed ger nebī
Gelse gele idi bu 'Ömer velī
- [176] Ḥayf idemezdi zamānında kişi
Şer'-ıla iderdi zīrā her işi

.....

²⁹ Ömer'in -Allah ondan razı olsun- fazileti hakkında...

[177] Çün fazîlet var durur ‘Ömer’de bil
Râfîzî’de n’ola olsa kâl u kıl

DER-FAZİLET-İ ‘OSMÂN RAĞİYALLÂHU ‘ANH³⁰

[178] Yârın üçincisi bil ‘Osmân idi
Şâhib-i nûreyn ü hem zî-şân idi

[179] Câmi’-i Kûr’ân idi ehl-i hayâ
Şan’at olmuşdı sehâ vü cûd aña

[180] Kanda olsa mûnis-i Kûr’ân idi
Söyledüğü sözleri bürhân idi

[181] ‘İlm ü takvâ idi aña cümle iş
Muştafâ’dan bulmuş-ıdı perveriş

[182] İşi anın hulk-ıdı hem hilm-ile
Mûnisi cümle ‘ameldi ‘ilm-ile

[183] Her ki ‘ayn-ıla görem dirse imân
Nûr-ı ‘Osmân’ı gözetsün ol hemân

[184] Bu söze hüccet dimişdir Muştafâ
Kim imân kadaysa andadur hayâ

[14] [185] Anı kim Aḥmed kabûl itmiş ola
Daḥı ol Kûr’ân’ı cem’ itmiş ola

[186] Râḥatın almaysın ey fuzûl
Ḥâşa kim dost tutna anı Resûl

[187] Sevesin yârı³¹ kamu ‘Osmân-ıla
Kopasın yarınki gün Kûr’ân’ıla

[188] Didiler ‘Osmân-ı Zî’n-nûreyn aña
Virdüğüçün ol Resûl nûreyn aña

[189] Gel ki isterseñ bulasın gevheri
İste ‘Osmân denizinde gevheri

●●●●●●●●

³⁰ Osman’ın -Allah ondan razı olsun- fazileti hakkında...

³¹ Nüşhada “yârı” kelimesinden önce “anı” yazıyorsa da üzerine atılan ince çizgilerle iptal edilmiştir.

[190] Çok fazîlet didiler ‘Osmân için
Zîrâ kim cân virdi ol K̄ur’ân için

DER-FAZÎLET-İ ‘ALÎ RADÏYALLÂHU ‘ANH³²

[191] Ey cihânîñ ser-veri şâhı ‘Alî
Ey gönül eflâkiniñ mâhı ‘Alî

[192] Muştafâ’nıñ maḥremi yârı ‘Alî
‘İlm-i sırr-ı ğaybıñ esrârı ‘Alî

[193] Dîn vücūd olsa anıñ cânı ‘Alî
Olsa îmân ger tamar kâmi ‘Alî

[194] Didi ‘ilmiñ şehri ben bâbı ‘Alî
Hem fütüvvet ehli erbâbı ‘Alî

[195] Sırr içinde ol-durur esrâr-ı Hâk
‘İlm içinde ol-durur envâr-ı Hâk

[196] Ma’nîye baksañ ‘Alî’dir yâr-ı ön
Zâhirâ gelse n’ola ol uca soñ

[197] Şîr-i Hâk didi aña hem Ḥayder’i
Oldı amñ-çün şark u ğarbiñ ser-veri

[198] Aḥmed-i mürsel anı itdi ḥalîl
Evliyâyâ hem o olmışdur delîl

[15] [199] ‘İlme ben şehrem didi sen kâpusın
Şehre girem dir iseñ bul kâpusın

[200] Hem didi laḥmıñ-durur laḥmım benim
Hem didi ismiñ-durur ismim benim

[201] Beni senden isteyen bulur beni
Bula seni gideren mâ’ u meni

[202] Añlayan ‘ilm-i ‘Alî’den aña gel
‘İlm-i sırda ne der³³ anı diñle gel

.....

³² Ali’nin -Allah ondan razı olsun- fazileti hakkında...

³³ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

- [203] Bâ'î “bism”iñ noktasın şerh eylesem
Yidi yüz biñ ma'nî ile söylesem
- [204] Hâk kelâmınıñ dahı her harfine
Yedi yüz biñ ma'nî virsem birine
- [205] Şöyle rüşen ola vü hem fehm ola
Hişşesince herkes andan sehm³⁴ ala
- [206] Hem didi keşf olup açılsa ğitâ
Nesne artmaz yaķına şalmaz ğatâ
- [207] Zâtını vaşf idemez ‘âciz dilim
Hem şifâtn fehm idemez bu bilim
- [208] “Kerremallâhu vechehû”³⁵ disem meger³⁶
Vaşf idemez dile ancaķ bu deger
- [209] Ol-durur cümle kerâmet menba'ı
Ol-durur cümle fazîlet menba'ı
- [210] Ey Hüdâ sırrından anuñ sen bizi
Kılma maħrûm kim göre gönlüm gözi
- TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES
DER-BEYÂN-I TÂRİH-İ KİTÂB³⁷ - 880
- [211] Çün sekiz yüz seksen oldı hicrete
Geçdi sekiz ay dahı andan öte
- [212] Bu kitâbuñ yazmasına başladım
Bir gül-idi şanki sükker aşladım
- [16] [213] Kimse bilmezdi Fütüvvet-nâme'yi
Pes ne bilsün ğırķayı vü câmeyi
- [214] Diledim bu ‘ilmi izhâr itmege
Cem' idüp nazm-ıla iş'âr itmege

.....

³⁴ sehm: vehm, nüsha.

³⁵ “Kerremallâhu vechehû”: “Allah kendisini aziz kılsın”.

³⁶ Mısranın vezni kusurlu. Arapça ibare “Kerremallâh vechehû” okunduĝu takdirde vezin düzelmektedir.

³⁷ Kitabın (yazılış) tarihinin -880- açıklanması hakkında...

[215] Bilmez idi her kişi ‘ilm ü edeb
Kılur idi tınb u tınbā pes tırab

SEBEB-İ TE’LİF-İ KİTÂB³⁸

- [216] Tarsus ehli bu işe itmiş heves
Ba’zısı Dā’ı’ye itdiler nefes
- [217] Bir Fütüvvet-nāme cem’ it didiler
Şāh-ı Merdān yolına git didiler
- [218] Zīrā Hāq yolında ol-durur fetā
Kimse bilmez hāq yolu andan öte
- [219] Hem didi ol enbiyālar ser-veri
Bir gāzāda “Lā fetā illā ‘Alī”³⁹
- [220] Ehl-i Tarsus’ın içinde bir ‘aziz
Nev-cüvān u aşı[ı] hem arı temiz
- [221] Ahi kılmış amı bir şehir bir ulu
İçi taşı olmuş anıyla tolu
- [222] Ehl-i Tarsus bir vücūd ol cān-durur
Halk ma’den olsa ol bir kān-durur
- [223] Şehir halkı bir şadef ol dür durur
Gör ki nedür sözleri heb dür durur
- [224] Ansız olsa maḥfilin hıc dadı yok
Ansız olan şöbetin bünyādı yok
- [225] Ger velime ola ger da’vet durur
Şöbet ansız olsa bir miḥnet durur
- [226] Sevmese amı ulular ger n’ola
Şimdi münkād oldu hāş u ‘ām aña

•••••
³⁸ Kitabın yazılış sebebi.

³⁹ “Lā fetā illā ‘Alī”: “Ali’den başka yiğit yok”. Tamamı “Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zul’feḳār” olan ve “Ali’den başka yiğit, Zülfikar’dan başka kılıç yoktur.” manasındaki sözün Bedir Savaşı sırasında gökten melekler tarafından duyulan bir nida olduğunda dair rivayetler vardır (Yılmaz 1992: 100). Aclûnî, 2: 363.

- [17] [227] Özi yiğit sözleri şeyhânedür
Şorur ol dāyim gerek şeyhe nedür
- [228] Himmeti ‘ālī vü çokdur ni‘meti
Ni‘metinden daħı artık himmeti
- [229] Hâtem-i Tay’dır zamânında bugün
Ehl-i Tarsus heb emânında bugün
- [230] Hem sehvâvet hem şecâ’atdır işi
Vehm ider hem heybetin gören kişi
- [231] Heybetin gören kişi Rüstem şanur
Ni‘metin gören kişi Hâtem şanur
- [232] Kadd-i bālâsı-durur serv-i çemen
Haṭṭ-ı reyhâni-durur müşg-i Hoten
- [233] Tâk-ı ebrûsın gören şanur kemân
Çeşm-i fettânın gören diler emân
- [234] Ahsen-i şüret görünür şüreti
Şüretinden daħı ahsen sîreti
- [235] Yüz tıttıdır bu yola t̄alib katı
Kim binüben bu yola sürer atı
- [236] Bir naşihatdır çün itdiler taleb
Aħı yolında nedir ‘ilm ü edeb
- [237] Bildigimce ben de bir kaç söyledim
Gerçi güstâhlıkdı lakin eyledim
- [238] Gerçi toğrı söz acı gelür velî
Yigrek oldır söyleyesin haq yolu
- [239] Diyelim bildüğimizi ey aħı
Luṭf idüp kulaq tutasın sen daħı
- [240] Cem‘-i māl itmek degildir aħılık
Hırş-ıla gitmek degildir aħılık
- [241] Dünyāya tapmağ degildir aħılık
Dînini şatmağ degildir aħılık
- [18] [242] Şubha dek yatmağ degildir aħılık
Kayguya batmağ degildür aħılık

- [243] Her yaña aqmaq degildir ahlılık
Ġayrıya baqmaq degildir ahlılık
- [244] Dervîşi yaqmaq degildir ahlılık
Sırrını qaqqmaq degildir ahlılık
- [245] Ahı oldur mâlımı Hâq yolına
Qanda olsa şarf ider haq yolına
- [246] Ahı oldur Hâq sözünü qoymaya
‘Avret oqlan sözüne hıc uymaya
- [247] Ahı oldur hıc konuqsız yatmaya
‘Âm u hâşî hıc yabâna atmaya
- [248] Hâq gözi-le göre heb gördüğünü
Hâqq-ıla vire haber virdüğünü
- [249] Şol güneş gibi ola halk üstüne
Bir baqa heb düşmenine dostuna
- [250] Ahı oldur ola anda meskenet
Ahı billâh sen de hilmi mesken it
- [251] Hilim-ile buldı bulanlar menzili
Hilim-ile gördi görenler maqlfli
- [252] Dağı ağıya gerekdir her gice
Bu kitabı oquya bile nice
- [253] Her gice olmazsa cum‘a gicesi
Oqudub[an] yigidi vü qocası
- [254] Hem fütüvvet ‘ilmini⁴⁰ bile ağı
Ehl-i şedd ü başa vü yigit ağı
- [255] Hem maqlbbet hâtırına almaya
Câyiz oğretse aña kim bilmeye
- [256] Kimse ile imtiqhân söyleşmeye
Kimse ile hıc cidâl idişmeye

.....

⁴⁰ Anlamı ve vezni bütünleyen “‘ilmini” kelimesi sahh notuyla derkenara yazılmıştır.

- [19] [257] İmtihān ile su'āl olsa ḥarām
İlm içinde böyledir ey nîk-nām
- [258] Şübhesi olsa bilenden şora ol
Kendi bilse bilmeyene vire ol
- [259] Biz Fütüvvet-nâme'yi cem' idelim
Pîşvâ gitdiği yola gidelim
- [260] Yazayım ba'zî kütübden gördüğüm
Kim işidüp kimisini şordüğüm
- [261] Ba'zısı sünnetdir anıñ ey 'azîz
Kağısıdır sen anı eyle temîz
- [262] Ba'zî ihbâr-ı meşâyıhtır anıñ
Ba'zî ef'âl-i meşâyıhtır anıñ
- [263] Ba'zısın gördi ḥasen hem evliyâ
Ba'zısını işledi hem etkiyâ
- [264] Bildigimce yazdım anı ben daḥı
Aña göre işlegil hem sen daḥı
- [265] Ba'zısın dirler trāş-nâme anıñ
Hem trāş u şedd işidir aḥımnıñ
- [266] Hem maḥas-nâme daḥı derler⁴¹ aña
Al gerekdir bu maḥas-nâme saña
- [267] Zîrâ aḥı evvelâ alur maḥas
Ḥıdmet ehlinden iderse kim heves
- [268] Biz de ol taşrîf ḥâlin diyelim
Şeyḥ mür'îd ḥâlin beyân eyleyelim
- [269] Şeyḥe uyan kişiniñ yolu nedür
Uymayan kişileriñ ḥâli nedür
- [270] Dervîş olan nice irer menzile
N'eyleyicek lâyıḳ olur maḥfile

.....

⁴¹ “derler” kelimesi درلر şeklinde yazıldığı hâlde fetha ile harekelenmiştir.

- [271] Ahiya vü başaya nedir edeb
Her birisi nicedir bile edeb
- [20] [272] Hem naķīb olan nice itmek gerek
Her biriniñ yolına gitmek gerek
- [273] Hıdmet ehli yigit ü ehl-i maķas
Her birisi nicesi gördi nefes
- [274] Kimdir olan hem bu yolda müttakī
Müttakīler nice buldılar Hāķ'ı
- [275] Kimisi abdāl u kimi ehl-i sūķ
Kim bulardan hīc naķīb almaz fusūķ
- [276] Kimine meczūb-ı sālīk didiler
Kimisine ğayr-ı sālīk didiler
- [277] Sālīk-i meczūb dirler kimine
Ĝayr-ı meczūb daķı dirler kimine
- [278] Kimisi şūret-perestdir göresin
‘Arif iseñ şūretinden bilesin
- [279] Tārik-i dünyā şanur ol kendüzin
Dünyā için hırkaya koymış özin
- [280] Dünyā için olsa tāc u hırkası
İblīs ile ola yarın hırbası

MÜFRED-İ FĀRİSĪ⁴²

[Vezin: mef'ülü mefâ'liü mefâ'liün fâ']

- [281] “Ānān ki der-īn zeyy-i vefā telbīsind
Ender nazar-i ehl-i şafā İblīsind”⁴³

[Vezin: fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îliün]

- [282] Bilmez ol kim anı evvel terk idüp
Sevgüsün gönlinde anıñ perk idüp

.....

⁴² Farsça müfred. Başlıkta müfred yazmasına rağmen vezne nazaran bir rubaiden alınmış iki mısra olması gerekir.

⁴³ “Sözde vefa elbisesine bürünen o kimseler ehl-i safâ nazarında şeytandırlar.”

- [283] Dünyā ol degil ki elde pül ola
Dünyā odur issi aña kıl ola
- [284] Sevgüsidür dünyānıñ olan hicāb
Yise yidirse n'ola bulur sevāb
- [285] Anıñ-ıla gönül eyleye taleb
Gönile girmeklige oldur sebeb
- [21] [286] Bir fakīriñ gönline gir bil Hakk'ı
Yıkma gönli añsızın olma şakī
- [287] Ka'be-i ma'nā gönildir kıl tavāf
Ka'be-i Hakk'dır anı şanma güzāf
- [288] Hacc-ı maqbül ister iseñ ey 'aziz
Gönile gir olasın anda temiz

MESNEVĪ-İ ŐERĪF

- [289] "Ka'be-i merdān ne ez-āb u gilest
Tālib-i dil Şev ki beytullāh dilest"⁴⁴
- [290] DervīŐiñ gönli durur Hakk'ıñ evi
Vardır ahu bulacağ hüccet kavī
- [291] Sen eger bünyād-ı Hakk'ı yıkaşın
Eliñ ile kendiñ oda yağaşın
- [292] Dünye vü dīniñe ola hem ziyān
Key hāzer kıl bu söze itme gümān

RUBĀĪ-İ FĀRĪSĪ⁴⁵

[Vezin: mefā'ılün fe'ılātün mefā'ılün fe'ılün]

- [293] "Tavāf-ı Ka'be-i dil kon eger dilī dārī
Dilest Ka'be-i ma'nī tu gil çı pindārī"⁴⁶

•••••

⁴⁴ "Mertlerin Kabesi toprak ve sudan (yapılmış) değildir. Gönül talibi ol ki Allah'ın evi gönüldür."

⁴⁵ "Farsça Rubai". Başlıkta rubai yazmakla beraber Şiir bir gazelden alınan iki beyittir ve Mevlānā'nın Divān-ı Kebir'inde geçmektedir. Bk. Mevlānā Celālüddin 1378: 6/ 298, gazel nu: 3104.

⁴⁶ "Eğer yüreğin varsa gönül Kabesini tavaf et. Gönül mana Kabesidir. Sen neden toprak sanıyorsun?"

- [294] Hezâr bâr piyâde tavâf-ı Ka'be konî
 abûl-i Ha neved ger dili biyâzârî”⁴⁷

TEMÂMÎ-İ SUAN⁴⁸

[*Vein: fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlîn*]

- [295] Ha abûl itmeye zühd ü â'atîñ
 Dûza ola saña her bir sâ'atîñ
- [296] Ger Ha'ı bulma dilerseñ ey goñül
 Eyü söyle dervîîñ yüzine gül

HİKÂYET-İ DERVî-İ ÇİLEDÂR⁴⁹

- [22] [297] Diñle imdi bir faîr-i mu'teber
 N'eylemî iit saña diyem haber
- [298] Halvete girmî oturmuş çil çile
 Âhîr andan yîgrek olmuş cülcüle
- [299] Ya'nî kırar gün oturmuş kır kez ol
 Bulmamî amîñla Ha'a torı yol
- [300] Kendi nefsine dimî kim yâ faîr
 Kendüñi açlı-ıla itme haîr
- [301] Çün sa'âdet omamî sende ezel
 Kûî-i bisyâr ile olmaz haşal
- [302] ab'îña bir zamet ire añsızın⁵⁰
 Dünyâdan göç eyleyesin geñsizin
- [303] Niçe zamet çekesin acılı-ıla
 Bârî dünyâda yüri tolu-ıla

⁴⁷ “Binlerce kez Kabeyi yürüyerek tavaf ettiysen de eğer bir gönlü incittiysen Hak nazarında kabul olmaz.”

⁴⁸ Sözüñ tamamlanması.

⁴⁹ Çileke dervîin hikâyesi.

⁵⁰ añsızın: ansızın, nüsha.

- [304] Bār çıkup ni‘met-i Hâk yiyesin
Yiyüben el-ḥamdu li’llāh diyessin
- [305] Achğ-ıla ‘ömr çün elden gide
Ni‘met-i Hâkḳ’ı yiyüp şükrin ide
- [306] Ni‘metiñ şükrin bilene ol İlāh
Yazmaya hıc aña ni‘metden günāh
- [307] Ḥalvetinden çıkdı ol dervş denī
Uncağazı var idi pes ol unı
- [308] Öñine getürdi yimek kaçdına
Añladıñ ḥod yidüğinden kaçdı ne⁵¹
- [309] Şey’u li’llāh diyü geldi ol daḥı
Çilledār didi ki buyur ey aḥı
- [310] Yimeyüp sāyile virdi büsbütün
Pes bişirdi gözine gitdi dütün
- [311] Sāyil anı kesdi bir loḳma yidi
Ḥamd u şükr ola saña ey Hâk didi
- [23] [312] Sālike çün çilledār buldı ‘ivaż
Şıḥhat irdi gitdi açlıḳdan maraż
- [313] Çilledār andan didi kim ey Ḥudā
Ḥamdu li’llāh virdiñ achğa cezā
- [314] Çil çileden yigrek oldu bir faṭır
Bir faṭır virdi Hâk’a irdi faḳır

BEYT

[Vezin: müfte ‘lün müfte ‘lün fâ ‘lün]

- [315] “Ger tu faṭırī be-faḳırī dihī
Nezd-i Ḥudā bih büved ez-şad çile”⁵²

●●●●●●●●●●

⁵¹ kaçdı ne: kaçdına, nüsha.

⁵² “Eğer sen bir fakire bir ekmeğ verirsen Tanrı nezdinde yüz çileden daha iyi olur.”

- [327] Ehl-i ma'nā şoḥbetin terk eyleme
Degme nā-dānı varuban toylama
- [328] Ḥubb-ı dūnyādır saña olan ḥicāb
Nitekim şemse ḥicāb olur şehāb
- [329] Tālib-i Ḥaḫ olmaya şehvet-peres
Bala düşüp ḳalmaya hem-çün meges
- [330] Bülbül ü⁵⁸ tūṭī gül ü şekker sever
Nitekim ḳarḡa dem-ā-dem cife yer
- [331] Çün buyurdı “men ‘aref nefseh”⁵⁹ Resül
“Ḳad ‘aref Rabbeh”⁶⁰ ḳanı ey bu'l-fuzül
- [332] Gizli genc iken düzetdi ‘ālemi
Ḥaḫḳ'ı bilmek çün getürdi Ādem'i
- [333] Maḫhar-ı Ḥaḫ'dır bu 'ālem ey faḳī
Ḳalb-i ādemdedir ol Tañrı ḫaḳı
- [334] Ādem iseñ sen de Ḥaḫḳ'ı bulasın
Ḥaḫḳ'ı bildiñ ger özüñi bilesin
- [335] Bilmez iseñ öziñi vir bilene
Cānıñı terk eyle Ḥaḫḳ'ı bulana
- [336] Ḥaḫḳ'ı bilenden bilür bilen kişi
Ḥaḫḳ'ı bulandan bulur bulan kişi
- [337] Çün didi “lev la'l-murebbī”⁶¹ ulular
“Mā 'areftu Rabbī”⁶² didi hem bular

●●●●●●●●

⁵⁸ Bülbül ü: Bülbülü vü, nüsha.

⁵⁹ “men ‘aref[e] nefseh[ü]”: “Kendini bilen...” Tamamı “Men ‘arefe nefsehü fekad arefe Rabbehü” olup “Kendini bilen Rabb’ini bilir” manasına gelen hadistir. Mutasavvıf şairlerin şiirlerinde sıkça görülen bu sözün uydurma hadislerden olduğuna dair görüşler baskındır (Yılmaz 1992: 122). es-Sâgâni, 1: 35; Aclûni, 2: 262.

⁶⁰ Üstteki nota bk.

⁶¹ “lev la'l-murebbī”: “Terbiye edenim olmasaydı...” Tamamı “Lev la'l-mürebbi le-mâ areftu Rabbī” olup “Terbiye edenim olmasaydı Rabb’imi bilemezdim.” manasına gelen sözün hadis olduğu belirtilmekteyse de kaynağı bulunmadı.

⁶² Üstteki nota bk.

[338] Ger mürebbî olmasa kim buladı
Ehl-i ma'nâ dünyâda kim oladı
Lev la'l-murebbî mâ 'areftü Rabbî⁶³

- [25] [339] Çün mürebbîyi bulasın ey cüvân
Eteğine pek yapış anıñ hemâñ
[340] Vir özüñi aña irşād eylesün
H̱ān-ı dīdār ile seni toylasun
[341] Saña bildirsın seni kimsin nesin
Sen seni bil dimeyeler sen nesin
[342] Ol erenler yola nice vardılar
Hem görenler yāri nice gördiler
[343] Bili virsün sini irşād eylesün
Bu ḥarāb eviñi ābād eylesün
[344] Gösterivirsın saña toğru yolu
Bil ki kimdir Aḥmed-i mürsel 'Alī
[345] Yalañız ẖc kimse yola varmadı
Yalañız olan yolu başarmadı

BEYT

[346] “Ger güşādī 'ıqd-ı ū-rā 'aql-rā⁶⁴
Enbiyā-rā kī firistādī Ḥudā”⁶⁵

DER-BEYÂN-I FÜTÜVVET-NÂME⁶⁶

[347] Uş Fütüvvet-nāme'ye başlatalım
La'net ile düşmeni taşlatalım

●●●●●●●●●●

⁶³ “Terbiye edenim olmasaydı Rabbimi bilemezdim.” Üstteki nota bk.

⁶⁴ 'aql-rā: Nüshada böyle yazmakla birlikte Mesnevî 4. ciltte yer alan bu beyit, eserin aslında “‘aqlhā”-dır ki anlama uygun olan da bu imlâdır.

⁶⁵ “Eğer onun düğümünü akıllar çözebilseydi Allah peygamberleri gönderir miydi?” (Bk. Celâlüddin Muhammed 1390: 4/689).

⁶⁶ Fütüvvetnâme'nin açıklanması hakkında...

- [348] Ol ‘Aliyyi bin Ebî Tâlib meger
Râvîdür virdi haqîkatden haber
- [349] İdelim evvel turâş-nâme sözin
Çün ulular bu işi kıldı güzîn
- [350] İbni ‘Abbâs’dan rivâyet oldu hem
Dağı Ğaffâr’dan hikâyet oldu hem
- [351] Fârisî Selmân u hem İbni ‘Ömer
Haq Resûlinden bular virdi haber
- [26]** [352] Hud ğazâsından dağı sonra idi
Ğâzîler heb ol ğazâlarda idi
- [353] Elli üç yıld meger ‘ömr-i Resûl
İki üç gün dağı geçmişti fuşûl
- [354] Dâyimâ Kur’ân okumağdı işi
Haq’dan özge yoğ-ıdı hîc teşvîşi
- [355] Dâyimâ gözlerdi Haq’dan ne gele
Buyruğı Haq’ın bize nice ola
- [356] Yine Kur’ân okur idi bir gün ol
Gördüğimce diyeyim olma fuzûl
- [357] Okudı “innâ fetaħnâ”⁶⁷ âyetin
Bulmuş-ıdı anda fethiñ ğâyetin
- [358] Āyet-i halka irişdi tırdı ol
Halk-ı re’s añlanur andan gördi ol
- [359] Kaşr-ı re’s ola ve yâ ğud halk ola
Kim yola gele kimi kim halk ola
- [360] Bir zamân anda tefekkür eyledi
Göñli ile ma’nisini söyledi
- [361] Nâzil oldu anda Cebrâ’îl Emîn
Haq Resûli anda şâd oldu hemîn

.....

⁶⁷ “innâ fetaħnâ”: “Muhakkak fetih verdik.” Fetih suresi (48), 1. ayetten kısmî iktibas.

[362] Yâ Muḥammed Ḥaḳ selâm itdi saña
Ḥâtırından giçeni disün baña

[363] Ḥaḳ selâmına Resûl virdi cevâb
Didi Ḥaḳ bilür anı neyse şavâb

[364] Ḥaḳ sözinden bir işâret añladım
Ḥalḳ için başa beşâret añladım

[365] Dilerem kim ḥalḳ idem ben başımı
Ne ki varsa daḥı yol ḳardaşımı

[366] Di[di]ler kim şaçımı ḳaşr eyleyem
Ḥâlimi aşḥâb içinde söyleyem

[27/1]⁶⁸

İnşâ'allâhu âminîne muḥallikîne ru'üse-kum ve muḳaşşırî-
ne lâ teḥâfûne fe-'alime mâ lem ta'lemû fe-ce'ale min dünü
zâlike fetḥan ḳarîban⁶⁹

[367] Var icâzet dile Ḥaḳ'dan ey aḥı
Nice giyem ḥırḳa vü tâcı daḥı

[368] Yine vardı Cebrâil ol Ḥazret'e
Emri Ḥaḳḳ'ın ne ise anı tuta

[369] Yâ İllâhî saña didi ol Ḥabîb
Cümle derde bilürem oldır ḫabîb

[370] Dilerem kim başımı ḥalḳ eyleyem
Ḳaşr u ḥalḳı nicedir farḳ eyleyem

[371] Terbiyet nice ise disün baña
Emri Ḥaḳḳ'ın ne ise gel di baña

[372] Aña göre ben daḥı iş işleyem
Ḳaşr idem başımı ḥalḳa başlayam

●●●●●●●●●●

⁶⁸ Sayfalar numaralandırılırken bu yaprak atıldığı için iki sayfa numarasız durumdadır. Biz ileriki sayfaların takibinde problem çıkmaması için bu sayfayı 27/1 olarak numaralandırdık. Aynı şekilde devam eden ileriki sayfaları da 27/2 ve 27/3 olarak numaralandırdık.

⁶⁹ "And olsun, Allah, Peygamber'in rüyasını doğru çıkardı. Allah'tan dilerseniz, siz güven içinde saçlarımızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih verdi." Fetih suresi (48), 27. ayet.

- [373] Ne buyurdıñ nicesi itmek gerek
Nice emr olsa anı gitmek gerek
- [374] Hâk te‘âlâ didi aña yâ emîn
Ol Hâbîb’iñ didiği olsun hemîn
- [375] Var digil Rıdvâna açsun cenneti⁷⁰
Çün başın halk ide ‘âlem rahmeti
- [376] Zeyn itsün haznedârı cennetiñ
Açalım biz kapusını rahmetiñ
- [377] Cennetiñ sekiz kapusın açınız
İçine dürr ü cevâhir saçınız
- [378] Hürler cümle müzeyyen olalar
Şād u hürrem enbiyâlar göreler
- [379] Bülbül ü tütî terennüm eylesün
Turmasun hürî tenağğum⁷¹ eylesün
- [27/2]** [380] Ravza-i Rıdvân içinde hürler
Oynasun kim tuta düşmen burılar
- [381] Selsebîl ü dağı havz-ı Kevser’i
‘Arz idiñ kim göre ‘âlem ser-veri
- [382] Cennet-i ‘Adn’i bezeñ enhâr ile
Taht-ı Firdevs’i ‘uyûn ebşâr ile
- [383] Hür u gilmân hoş hürâmân şalına
Şâh-ı Tübâ serv ağacı dalına
- [384] Kumrî düst adını añup ağlasun
‘Andelib-i zâr bağrın dâğlasun
- [385] Her melek alsun eline bir tabak
Nağme-sâz olsun kamu her bir varak

•••••

⁷⁰ Bu beyit ve bundan sonraki beytün ikinci mısraları nüshada karıştırılmış ancak karışıklık sonradan mısralar arasına konulan sıra noktalarla tashih edilmiştir. Biz de hem kafiye hem de anlamca isabetli olan bu tashihe uyduk.

⁷¹ Mısradaki “teğannum” kelimesi derkenardaki sahh kaydıyla “tenağğum” olarak düzeltilmiştir.

- [386] Dağı envâ'-ı cevâhirden bular
Ol tabağlar içine talduralar
- [387] Tehniye-çün ol Hâbîb'in katna
Vardılar görüp yarağ u yatna
- [388] Lîk sen Dâru's-selâm'a varasın
Anda niçün gönderürem bilesin
- [389] Vardur⁷² içinde anıñ bir manzara
Ta'n ider her biri yâkût-ı aḥmere
- [390] Anda bir ḥokka ḳomışam nürdan
Vaz'ı büyük-durur anıñ Tūr'dan
- [391] Tâc u ḥırka vü sütürre andadır
İste bul anı kim anda ḳandadır
- [392] Şapıdır lâl ü cevâhirden anıñ
Mîḥıdur yâkût-ı aḥmerden anıñ
- [393] Berḳ-ı aḥmerdendir anıñ ḳabzası
Şu'le-i berḳdur ser-â-pâ beyzası
- [394] Çıkarup ol tûğı andan alasın
Tûbî ağacı dibine varasın
- [27/3]** [395] Tûbî naḥlinden alasın dört varağ
Göresin anda nicedür emr-i Haḳ
- [396] Bir birine anı terkîb idesin
Ḳudret-i Haḳḳ'ı nicedir göresin
- [397] Dağı ol tâcı Hâbîb'in başına
Geydüresin ola meşğül işine
- [398] Nitekim ḳuşandı İbrâḥîm Ḥalîl
Aña ḳuşat kim ola yolda delîl
- [399] Şol ḳayışı kim hevâdan indi ol
Ol Ḥalîl'in üstine ḳonuldu⁷³ ol

.....

⁷² "Vardur" kelimesi hem "vardur" hem "vardır" okunacak şekilde (hem ötre hem esreyle) harekelenmiştir.

⁷³ "ḳonuldu" kelimesi hem "ḳonuldu" hem "ḳonıldı" okunacak şekilde harekelenmiştir.

- [400] Ol sebebden anı Nemrūd'ın odı
Anda İbrāhīm'i yakmadı qodı
- [401] Anda od oldı aña “berden selām”⁷⁴
Kendüye irmiş-durur işbu kelām
- [402] Ol Hābīb'e geydüresin gömlegi
Ol-durur heb cümle gömlek yegregi
- [403] Başına tehlil ile tāk urasın
Qudretimiz nedir anı göresin
- [404] Mekke'niñ qarşusına ilet anı
Ululayup añasın anda beni
- [405] Başını anda Hābīb'in kıl tırāş
Ol tahır şu ile anı eyle yaş
- [406] Alnı nūrı şu'le virsün 'āleme
Cümle halka cinnā vü hem ādeme
- [407] Çünki bizimdür o ma'nide hemin
Pes anıñ-çün didiler Aḥmed Emīn
- [408] Düzmişem bir dāne yāqūtndan anı
Anda niçün gönde[r]ürem bil seni
Qālallāhu te'ālā Allāhu nūru's-semāvāti ve'l-'arđi meselu
nūrihi [kemişkatı] [28] fiḥā mişbāḥun el-mişbāḥu el-āye...⁷⁵
- [409] Di⁷⁶ beşāret ol Hābīb'in yolına
Ümmetinden 'afv idem her kılna
- [410] Bir kılna yüz biñin bağışlayam
Yarlıgayam raḥmete sağışlayam
- [411] Kim saña olsa muvāfiq açsa baş
Teşbh idüp başını itse tırāş

.....

⁷⁴ “berden selām[en]”: “Soğuk ve selāmet (zararsız)” Hazret-i İbrahim'in ateşe atılması esnasında Allah'ın ateşe İbrahim'i yakmamasını emretmesinin anlatıldığı Enbiya suresi (21), 69. ayetten kısmi iktibas.

⁷⁵ “Allah göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Lamba içinde kandil.... (ayet).” Nūr suresi (24), 35. Ayet.

⁷⁶ Di: Dey, nüsha.

- [412] Yine anîñ kılı deñlü başına
Raħmet idem ne ki yol ƙardaşına
- [413] Her ki ƙaşr ide saçın anı daħı
‘Afv idem heb her kime dirse aħı
- [414] Defter-i dīvānına yüz biñ sevāb
Virem ü vire özi āsān cevāb
- [415] Aħmed’e her kim teşebbüh eyleye
Ƙanda giderse izini izleye
- [416] Yarın ola Muştafā aña şeffī
Olmaya ol şaff-ı Aħmed’den bedī
- [417] Kime beñzedirse kişi özini
Göstere Hāƙ yarın aña yüzini
- Ƙāle’n-nebī şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem. Men teşeb-
behe bi-ƙavmin fe-huve minhum. Şadaƙa⁷⁷
- [418] Çün icāzet virdi ol Hālīƙ aña
Niçe biñ tuħfe daħı lāyık aña
- [419] Ol-durur çün kâ’inātñ ser-veri
Hālƙ-ı ‘ālem anîñ içündür varı
- [420] Ol Hābīb’e idesin bizden selām
Söyleyesin ne ki var oldı kelām
- [421] Geldi Cebrā’ıl selāmı getürür
Hāƙƙ’ıñ emri neyse anı yitürür
- [29]** [422] Hāƙ selāmını Resül itdi ƙabül
Didi ol Rabb’im Kerīm ben aña ƙul
- [423] Emr anîñdur her ne varsa ol bilür
‘Āşī olur her kim ol ħuccet ƙılır
- [424] Tırdı tecdīd-i vuzū’ itdi Hābīb
Derdine çün kim şifā itdi tabīb

.....

⁷⁷ “Peygamber -Allah’ın salat ve selāmı onun üzerine olsun- dedi ki: ‘Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.’ Doğru söyledi.” Ebû Dâvûd, “Libās”, 5.

- [425] Çün Harem içre girüp kıldı namâz
Secdede Hakk'ıla çok itdi niyâz
- [426] Oruc ayıydı meger ol ay içi
Şâyim idi cümleten ulu kiçi
- [427] Dağı penç-şenbih güninde ol imâm
Hem yigirmi bir idi aydan temâm
- [428] Ol dem üç sâ'at dağı geçmiş idi
Cebrâil öninde diz çökmüş idi
- [429] Baş açup Cibrîl öninde oturur⁷⁸
Anı gören cümle ayağın turur⁷⁹
- [430] Açıcak bir nûr zâhir oldu tîz
Degmedin başına üstürre sitîz
- [431] Şu'lesinden hûre oldu gözleri
Nûra ğarķ oldu dağı hem özleri
- [432] Şu'lesi "a'lâ-yı illiyyîn"⁸⁰e dek
İrdi nûri eyleme sen şübhe şek
- [433] Çıgırşup dirler saña yüz biñ şalât
Olsun ey Aḫmed taḫiyyet zâkiyât
- [434] Çün şalavât getüre ins ü melek
Ümmet iseñ sen dağı virmeñ gerek
- [435] Ol nisârı kim cevâhirler idi
Her ṭabaķda ellerinde var idi
- [436] Şaçdılar nûrı göricek gör anı
Cân viren ol nûr için 'âşık kârı
- [30] [437] Cümle gök ehli görüben geldiler
Heb melekler cümle ḫayrân kaldılar

•••••

⁷⁸ "oturur" kelimesi hem "oturur", hem "oturır" okunacak şekilde harekelenmiştir.

⁷⁹ "turur" kelimesi hem "turur", hem "turır" okunacak şekilde harekelenmiştir.

⁸⁰ "a'lâ-yı illiyyîn": "yücelerin en yücesi"

- [438] Ol cihân faḫri cemâlin Aḫmed’iñ
Gördiler nūr u kemâlin Aḫmed’iñ
- [439] Oldı ḫayrân cümlesi ol şürete
Anıñ için ağladı Ya’ḫûb ata
- [440] Vech-i Yûsuf’da görinen bu idi
Daḫı artık bunda ḫulḫ u ḫû idi
- [441] Gözḡü olmışdı buña Yûsuf yüzi
Aḫmed’i görürdi her gören gözi
- [442] Nûrı gördi anda Cibrîl-i Emîn
Şükr idüben yüz yire ḫodı hemîn
- [443] Secde kıldı Ḥazret’e şükr eyledi
Ḳudretini Tañrı’mıñ fikr eyledi
- [444] Ḳaldurup başını didi yâ Resûl
Vir icâzet kim tırâş idem uşûl
- [445] Ol Ḥabîbullâh işâret eyledi
Gel tırâş eyle diyüben söyledi
- [446] Çün icâzet aldı⁸¹ Cibrîl-i Emîn
Şaḡ ayaḡın ilerü ḫodı hemîn
- [447] Başdı pâyın Ḥaḫḫ’ı tenzih eyledi
Mülk seniñ sübhâne diyü söyledi
- Sübhâne zî’l-mülki ve’l-melekûti⁸²
- [448] Andan ol şu kim adı mâ’-i ma’în
Getüriñ didi anı Cibrîl Emîn
- [449] Daḫı ol mâ’-i ṭahûrı getüriñ
Cennet içinden baña tîz yitüriñ
- [450] Yüḡrişüp getürdi ol şuyı melek
Gözedirler ne ola Ḥaḫḫ’dan dilek

●●●●●●●●●●

⁸¹ aldı: oldı, nüsha.

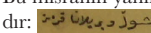
⁸² “Mülk ve saltanat sahibini (Allah) tesbih ederiz.”

- [31/1]⁸³ [451] Yudi ol şu ile Aḥmed başını
 Ẕazıya Ẕurutmadın t̄z yaşını
- [452] Ol melekler çok şalāt-ı zākīyāt
 Çıgırışup dirler şalāt-ı ṭayyibāt
- [453] Ellerinde var idi nūrdan ṭabaḳ
 Cevher idi daḫı meşmūmāt-ı Ḥaḳ
- [454] Şol ger⁸⁴ kim şapı la'l idi anñ
 Görse idiñ maḫv olur ‘aḳlñ seniñ
- [455] Berḳ-i aḫmerden idi t̄ḡi anñ
 Şu‘le-i berḳden idi t̄ḡi anñ⁸⁵
- [456] Aldı Cebrā’l sūturre eline
 Gördi vü ḫayrān oldu ḫālīne
- [457] Üstüreyi başı üstine ḳodı
 Cebrā’l diliyle bismillāḫ didi
- [458] Hem bi-emrillāḫ ol ekber durur
 Şāhidim kim andan artıḳ yoḳ-durur
- Bismillāḫi’l-mübtedā rabbu’l-āḫireti ve’l-ülā⁸⁶
- [459] Şol ṭarafdan bir elif çekdi daḫı
 Yine getürdi elin Cibrīl aḫı
- [460] Yüregi başınıñ üstinde ḳodı
 Cebrā’l Allāhu ekber hem didi
- Allāhu ekber Allāhu ekber lā ilāhe illallāhu v’allāhu ekber⁸⁷
- [461] Hem mübārek lafz-ıla didi Resül
 Oḳudı ḫalḳ āyetin ḳıldı ḳabül

•••••

⁸³ Nüşhada bu sayfadan sonra gelen iki sayfaya numara verilmemiş olup daha sonraki numaralı sayfa 32’dir. Nüşadaki numaralara bağlı kalmak için bu sayfayı 31/1, sonraki numarasız iki sayfayı da 31/2 ve 31/3 olarak numaralandırdık.

⁸⁴ Bağlama göre “geri” (F. Su kabı) olması gereken kelime nüşhada şeklindedir.

⁸⁵ Bu mısranın yanında derkenara “Şol virilen ḳaramaz” (?) gibi tam okuyamadığımız şu ibare yazılıdır:

⁸⁶ “Her şeyin başlangıcı olan Allah’ın, ‘son’un ve ‘ilk’in Rabb’inin adıyla...”

⁸⁷ “Allah en büyüktür, Allah en büyüktür, Allah’tan başka ilāḫ yoktur ve Allah en büyüktür.”

Muhallicikine ru'üsekum ve muşşırine lâ teşâfüne fe-'alime
mâlem ta'lemü fe-ce'ale min dünî zâlike fetħan qarîban⁸⁸

- [31/2] [462] Bu sözi Selmân rivâyet eyledi
Didi halka niçe sözler söyledi
- [463] Didi nürñ şu'lesinden gözimi
Açamadım diremedim özimi
- [464] Şöyle hîre oldu gözüm şu'leden
Nesne idrâk itmedim her nesneden
- [465] Vaqt-i halkda hâzır idi ol 'Alî
Anıñ-içün yahşı bilür her yolu
- [466] İbni 'Abbâs İbni Mes'ûd biledi
Hâzır olanlar kamu halk diledi
- [467] Dağı Selmân anda idi Hâk bilür
Halk olındı bir elif miqdâr kalur
- [468] Bir kılı düşmedi yire Tañrı-çün
Hic kimse bu işi bilmez niçün
- [469] Hâzır olan cümle hayrân kaldılar
Şabr idemeyüp Resûl'e şordılar
- [470] Bu mübârek saçınız kanda gider
Bilemeziz anı kim n'eyler n'ider
- [471] Ol Resûlullâh didi kim ben dağı
Bilmezim bile meger Cibrîl ağı⁸⁹
- [472] Şordı Cebrâ'îl'e Aħmed bu işi
Deyivir kim gide halkıñ teşvîşi
- [473] Didi Cebrâ'îl bu sırrı Aħmed'e
Ya'nî cümle kişiden şübhe gide

●●●●●●●●●●

⁸⁸ "Allah, Peygamber'in rüyasını doğru çıkardı. Allah'tan dilerseniz, siz güven içinde saçlarımızı kısaltmış olarak korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bildi ve size bundan başka yakın bir fetih verdi." Fetih suresi (48), 27. ayet.

⁸⁹ Derkenarda "ağı kıardaş" notu yazılı.

- [474] Didi yā Aḥmed kılūnuñ şağış
Diyelim kim bilesiz bu şağ işi
- [475] On iki biñ üç yüz otuz ikidir
Kıpışur anı melekler yükidir
- [476] Otuz iki kılıñı evlādıña
Kodılar anı teberrük çün aña
- [31/3]** [477] Girü qalanın melāyik hūr-ı ʿin
Ol tabaqlar içine koydı yaqın
- [478] Ol muqarrebler ki vardır kapuda
Ḥazret'e karşı tururlar tapuda
- [479] Anda 'arşu götürən sekiz melek
Biri dağı diyeyin diler dilek
- [480] Ya'nī kim cümle hamāyil kılalar
Ḥürmetini bilmeyenler bileler
- [481] Raḥmet umar götüreniñ kamusu
Ol sebebden yaqmaya Ḥaḳ tamusu
- [482] Yarlıgaya Ḥaḳ anı götüreni
Dağı götürən ile oturanı
- [483] Çün beyān itdi anı Cibril Emīn
İşidenler cümle itdi āferīn
- [484] İşiden heb cümlesi şaddaḳ didi
Nice ḥürmetlü yaratmış Ḥaḳ didi
- [485] Çün tırāş itdi başını Cebrāil
Bu söze h̄c kimse itmez qāl u qıl
- [486] Ḥoḳḳa içre tācı getürmiş idi
Cebrāil yanında ol turmuş idi
- [487] Başına kodı o tācı Aḥmed'iñ
Ya'nī tācım tā ḥayā⁹⁰ tācīñ seniñ

.....

⁹⁰ "tā ḥayā" okuduğumuz ibare nüshada تاحا şeklinde.

- [488] Tâcı oldur geydi Aḥmed başına
Veys gibi virdi yol ƣardaşına
- [489] Dervîşem diyü niçeler geydi tâc
Tañrı için bir gün ol yürümez ac
- [490] Tâc geymek ya'nî keddüm başımı
Ayrı tutdım cümle ḥalkdan işimi
- [491] Dervîş iseñ dünyeden üzil kesil
‘Âm ḥalkı göricek gizle sübül
- [32] [492] Tâc issi ya'nî “mütü ƣable mev’t”⁹¹
Bu degil kim eyleyesin tâcı fevt
- [493] Tâc geydiñ ise sen de kes başıñ
Dervîş iseñ kimsede yoƣdır işiñ
- [494] Zîrâ böyle didi bizden ulular
Tâc u ḥırƣa ehli gökçek ḥülular⁹²
- [495] “Ger külâh-ı faƣr ḥ’âhî ser bubor
Rev zi-ḥod cümle cihân yık-ser bubor”⁹³
- [496] Gömlegi didik ki İbrâḥîm Ḥalîl
Geydi yaƣmadı oda anı Celîl
- [497] Anı geydürdi Ḥabîb’iñ üstine
Gör ki ḥil’at virdi dostu dostuna
- [498] Daḥı ol Tûbâ ağacı yaprağın
Egnine virdi anıñ göğün ağın
- [499] Andan alınan da dört yaprağ idi
Kimi yeşil kimi anıñ ağ idi
- [500] Dimişi-idi ƣudretimiz göresin
Aḥmed’iñ egnine anı viresin

●●●●●●●●●●

⁹¹ “mütü ƣable mev’t”: Tamamı “mütü ƣable en-temûtü” olup “Ölmeden önce ölünüz” anlamına gelen bir hadis olduğı rivayet edilmektedir. Aclûnî, 2: 291.

⁹² ḥülular: ḥüylular, nüsha.

⁹³ “Eğér fakirlik külâhı istersen baş(ını) kes. Dünyayla alâkamı bütünüyle kes.” Beyit, Attâr’ın Musibet-nâme’sinden aktarılmıştır. Bk. Feridüddîn Attâr-ı Nişâbûrî 1392: 157.

- [501] Şaldı Aḥmed üstine dört yaprağı
Biri sündüs biri yeşil bir ağı
- [502] Biri istebrak-durur ol yaprağıñ
Üc renkli rengi yoḡ-durur ağıñ
- [503] Dördi hırka oldu Aḥmed üstine
Tāc u hırka virdi ya'nī dostuna
- [504] Her ki gördiye tebārek dir aña
Gördi bu ḥikmetleri ḳaldı taña

Fe-tebārekallāhu aḥsenu'l-ḥālḥkīn⁹⁴ ve daḡı inneḥü külli şey'in ḳadīr⁹⁵

- [33]** [505] Yaḳasında var yā Ferd ü Aḥad
Daḡı Vāḥid yazılı Allāḥ Şamed
Yā Vāḥid yā Aḥad yā Şamed yā Ferd⁹⁶

- [506] Yiñine yazılmış anıñ yā Şekür
Bir yiñine hem yazılmış yā Ğafūr

- [507] Etegi yazısı Settāru'l-uyüb
Bir etekde daḡı Ğaffāru'z-zunüb

- [508] Derviş iseñ gördüğüñ keşf eyleme
Bir kişiye daḡı anı söyleme

- [509] Ya'nī sen de olasın Settār-şıfat
Ola kim 'afv ide ol Ğaffār-şıfat

- [510] Eliñ ile kimseyi urmayasın
Görür iken gözleriñ görmeyesin

- [511] Gördüğüni etegiñle örtesin
Görmediñ gibi gidesin yortasın

.....
⁹⁴ "Allah mübarektir. Yaratıcıların en güzelidir." Mü'minün suresi (23), 14. ayetten kısmi iktibas.

⁹⁵ "inneḥü külli şey'in ḳadīr": "Muhakkak ki o her şeye gücü yetendir." "külli şey'in ḳadīr" ibaresi Kur'an'da birkaç ayette (Enfāl 41, Tevbe 39, Hūd 4, Talāk 12, Tahrim 8) geçmektedir.

⁹⁶ Ey Vāḥid, ey Aḥad, ey Samed, Ey Ferd (olan Allah)!

[512] Kes eliñi kes ayağıñ kes başıñ
Dervîş iseñ gördüğüñle yok işiñ

[513] Diliñ ile kimseye faħş söyleme
Kimse üstine fuzüllük eyleme

Қәле'n-nebî şallallāhu ‘aleyhi ve sellem innallāhe lâ-yuħib-
bu'l-faħşa ve't-tefaħħuş⁹⁷

[514] Dağı İbrāhîm kuşağıñ biline
Bağladı ilk Allāh adn diline

[515] Çünkü fāriğ oldu Cebrā'ıl Emîn
Bu şerāyit yirine geldi hemîn

[516] On iki bin üç yüz otuz saçını
Aldı gitti müşk ü ‘anber saçını

[34] [517] Ol melekler anı alıp gittiler
Hür-ı ‘ın heb cümle niyyet itdiler

[518] ‘Arş ehli cümle istikbāl için
Karşu geldiler aña ikbāl için

[519] Heb gök ehli cümle i‘zāz itdiler
Hür-ı ‘ın anıñ ile nāz itdiler

[520] Heb şalavāt getürürler adına
Aħmed’e etbā‘ına evlādına

[521] ‘Arş u kürse anı tezyîn itdiler
Her melek bir yire ta‘yîn itdiler

[522] Tuħfe için virdi hem Cibril Emîn
Her ki göre aña ider āferîn

[523] Heb gök ehli cümle anı gördiler
Öpüben hem gözlerine sürdiler

[524] Hırz u heykel eyledi her bir melek
Bu söze ta‘n eyleyen her bir ħarek

.....

⁹⁷ “Peygamber -Allah teâlâ'nın selâmı onun üzerine olsun- dedi ki: ‘Allah çirkinliği ve çirkin söz söylemeyi sevmez.’” Ebû Dâvûd, “Libās”, 28.

- [525] Çünkü halkdan fâriğ oldu ol Resûl
Bir iki rek'at namâz kıldı uşûl
- [526] Oturur seccâdesinde şükr ider
Tañrı'nıñ kudretlerini fikr ider
- [527] Hırkaya bakar dili tahmîd ider
Bâkîsine bakuban temcîd ider
- [528] Çün bu hâli cümle aşhâb gördiler
Bilmeyen gelüp bilene şordılar
- [529] Çün bunu aşhâba Selmân söyledi
Tâc u hırka halkı da şerh eyledi
- [530] Cümle mü'minler Resûl'e geldiler
Hı'aceniñ halk itdüğünü bildiler
- [531] Gelüben cümle icâzet diledi
Tâ ki aşhâb kavmi cümle bile di
- [35]** [532] Biz dahı saña teşebbüh idelim
Kandasın sen biz de anda gidelim
- [533] Ol Resûl virdi icâzet anlara
Ne ki vardır anda cem' olanlara
- [534] Birbiriniñi kamu eyleñ trâş
Kim trâş idüp başın eylese yaş
- [535] Çün Resûlullâh bu sözi söyledi
Cümle aşhâb birbirin halk eyledi
- [536] Hem Resûlullâh didi kim yâ 'Alî
Gel saña öğredeyim ben bu dili
- [537] Ben seniñ başını eyleyem trâş
Ol kalan mâ'-i tahûrta eyle yaş
- [538] Gel berü başını ben halk eyleyem
Saña uyan uymayan farq eyleyem
- [539] Eyledi Ahmed 'Alî başın trâş
Hem tahûr şu ile anı kıldı yaş
- [540] Bu işe cümle beşâret kıldılar
Kavm-i Bû Cehl çok feşâret kıldılar

- [541] Aḥmed'i cümlesi da'vet itdiler
Ol ğanîmet mâlî kısmet itdiler
- [542] Hüd ğazâsından çıkan tırur idi
Kim faķır olsa Resûl virür idi
- [543] İtdi taķsîm anı aşḥâba Ḥabîb
Cümlesiniñ derdine oldur taḃîb
- [544] Kim tırâş itdi kimi ķaşr eyledi
Ḥalkı ķodı ķaşr idüp ḥaşr eyledi
- [545] Çün icâzet virdi anlara Resûl
Kimisi ķaşr ideler şa'ri uşul
- [546] Cümlesi aña teşebbüh eyledi
Heb "semi'nâ ve aṭa'nâ"⁹⁸ söyledi
- [36] [547] Añla imdi ey Müsülmân sen daḥı
Bu tarîķ ehli iseñ gel ol aḥı
- [548] Tâ meşâyıḥ yolu nedir bilesin
Aña göre sen de bir iş kılasın
- [549] Ṭayyib ü ṭâhir ideler özüñi
Açalar zâhirde bâḫın gözüñi
- [550] Âlem-i ğayba çü mir'ât olasın
Kendüziñden aĝlar iken gülesin
- [551] 'İlm-i ğâyba evliyâ miftâḥ imiş
Ġayr-ı Ḥaķ zulmetdir ol mişbâḥ imiş
- [552] Her ki Ḥaķķ-ıla oturam dir⁹⁹ ise
Evliyâ ile otursun şir ise
- [553] Sen ki bunda evliyâyı bilesin
Şek getürme sen Ḥaķ-ıla bilesin
- [554] Çünki oldıñ evliyâdan sen cüdâ
Bil ḥaķîķat ayrı oldıñ ez-Ḥudâ

●●●●●●●●

⁹⁸ "semi'nâ ve aṭa'nâ": "İşittik ve itaat ettik." Bakara suresi (2), 285. ayetten kısmî iktibas.

⁹⁹ "dir" kelimesi "dir" şeklinde yazılmış ancak "der" okunacak şekilde harekelenmiştir.

MESNEVÎ-İ ŞERÎF¹⁰⁰

- [555] “Her ki h̄âhed hem-nişinî bâ-Ḥudā
 Ū nişined der-ḥuzūr-ı evliyā”¹⁰¹
- [556] “Ez- ḥuzūr-ı evliyā ger bu’gsilî
 Tū helākî z’ân ki cüz’î vü küli”^{102,103}
- [557] “Yek perest¹⁰⁴ ez-cem’ reften yek zemān
 Mekr-i şeytān bâşed ān nîkū bedān”¹⁰⁵
- [558] “Çün şevî dūr ez-ḥuzūr-ı evliyā
 Der-ḥaḳîḳat geşte-i dūr ez-Ḥudā”¹⁰⁶

TEMĀMÎ-İ SUḤAN¹⁰⁷

- [559] ‘Āḳıl-ısañ dünyāda şeyḫ elin al
 Tevbe kıl ḳalma yabānda yola gel
- [37] [560] Bildüre yolu saña ikrām-ıla
 Tāc u ḥırḳa nicedir iḥrām-ıla
- [561] Bilesin ehl-i ḥaḳîḳat kim-durur
 Yol varan ehl-i ṭarîḳat kim-durur
- [562] Tāc u ḥırḳa geymes iseñ ey aḫı
 Ehl-i şedd ehl-i maḳas ol sen daḫı
- [563] Uyma şeytāna yūri bir şeyḫ tutun
 Gözüñe girmeye ṭamuda tütün
- [564] Şeyḫe uyan ḳişiniñ dīni bütün
 Ḥalk̄ yanıcaḳ aña h̄ç irmez tütün

100 555-558. beyitler arası Mesnevi’den alıntıdır. Bk. Celâlüddin Muhammed 1390: 2/267.

101 “Her kim Tanrı’yla birlikte oturmak isterse evliya karşısında otursun.”

102 vü küli: Nüshada bu şekilde yazılmakla birlikte doğrusu “bî-küli”dir.

103 “Eğer evliya huzurundan ayrılırsan bütünsüz (bütünden ayrı düşmüş) bir parça gibi helâksin (helâk olursun).”

104 perest: Nüshada bu şekilde yazılmakla birlikte doğrusu “be-dest”tir.

105 “Cemden (evliyadan) bir an (bile), bir karış uzaklaşmak... O, şeytanın hilesidir, iyi bil!”

106 “Eğer evliya huzurundan uzaklaşırsan gerçekte Allah’tan uzaklaşmış olursun.”

107 Sözüñ tamamlanması.

BÂB DER-BEYÂN-I MAĞAS-NÂME¹⁰⁸

- [565] Çün tırâş hâlini bildiñ ey ahlı
Añla idelim mağas hâlin dağı
- [566] Kaşr-ı mûy itmek mağasdır bil anı
Al mağasın kim ahlı tutsa seni
- [567] Sünnetidür enbiyânıñ bu mağas
Şaçını kaşr ide kim ide heves
- [568] Çok meşâyığ böylece gitmiş-durur
Tâlibiñ saçını kaşr itmiş-durur
- [569] Rāvniñ biri rivâyet eyledi
Bir kitâb içinde gördim söyledi
- [570] Didi ‘Abdu’l-kâdir’i gördim alur
Kaşr ider saçın öñine kim gelür
- [571] Kuşb-ı ‘âlemdi özi meşhûr idi
Evliyâ yanında ol mağbûl idi
- [572] Ol kitâb içinde kim rāvî demiş
İşiden kişi anı yazmış kômış
- [573] Şeyh bir gün eline aldı mağas
Didi yüz virdi baña ider heves
- [38] [574] Yüz kişiniñ kesdi şeyh anda saçın
Hağ baña bağışladı didi suçın
- [575] Münkir olmağıl saçın sen bu işe
Bu meşâyığ işidir dime nişe
- [576] Ahlı gerek kim ala evvel mağas
Gel mürîd ol deyü itmeye nefes
- [577] Kendüzinden kim irâdetle gele
İde teslîm özünü gire yola
- [578] Gelüben ol otura sen kesesin
Nefsiniñ kibri elini kesesin

¹⁰⁸ Makasnâme'nin (makas konusunun) açıklandığı bölüm.

- [579] Çün maķas ala aķı Şağ eline
Getüre Tańrı'nıń adın diline
- [580] Diye "bismillāhi ekber"¹⁰⁹ haķ-durur
Böyle sözi söyleyenler çok-durur
- [581] Şağ tarafından kese birez kılını
Bildüre tā bu tarīķıń yolını
- [582] Yā ĥod alınınıń kılından kese ol
Yigit olur yińe nefsin bāṭın ol
- [583] Őac kesmek ya'nī kesdim başını
Haķķ'a yarar eylegil her işińi
- [584] Zāhirā kim yigidiń Őaĉın kese
Bāṭnā ol nefsinin başın kese
- [585] Öyle olsa ańa lāyık aķılıķ
Ol-durur ma'nide çün kim aķılıķ
- [586] Niçe Őac kese başından yigidiń
Aķı benden sen daķı al ögüdiń
- [587] Üc ola yidi ola yetmiş ola
Őaĉını kes kim işi bitmiş ola
- [588] Ya'nī yetmişden yukarı olmaya
Őađışın kişi ola kim bilmeye
- [39]** [589] Üçden aşığa daķı hem kesmeye
Bu yolu böyle ķomiřlar başmaya
- [590] Çok naşıhat ide aķı yigide
Ol yigit daķı gire bu ögüde
- [591] Bir naşıb de ķoyalar anı daķı
Ķābil olup ger ķabül itse aķı
- [592] Ĥidmet ehli ola ol da ķapuda
Ķavřurıp el tura dāyim tıpuda

.....

¹⁰⁹ "bismillāhi ekber": "Allah'ın adı yücedir."

- [593] Bir sözine aḥımnıñ dimeye lâ
Her ne dirse dāyimā diye belā
- [594] Gel dise gele n'idersin dimeye
Yimek olsa ḥalkdan öñdin yimeye
- [595] Aḥıya karşı katı söylemeye
Bir sözini hıc iki eylemeye
- [596] Aḥımnıñ ola ne kim elinde var
Aḥı sögse olmaya hıc gönli ṭar
- [597] Özünü vü mālını teslīm ide
Gice gündüz aḥımnıñ gönlin güde
- [598] Öyle olsa ol yigit olur temām
Vaḫt ola kim niçeye ola imām
- [599] Ḥıdmet iden ḥıdmete irse gerek
Ol da bir gün ḥıdmeti görse gerek
- [600] Kişi ḥıdmetden irişür ḥıdmete
Oğıl olmasa olur mı kimse ata
- [601] Derviş-iseñ ḥıdmete bil bağlağıl
Pır işiginde ṭuruban ağlağıl
- [602] Kendüzinden kimse yola varmadı
Yalñız kimse yolu başarmadı
- [603] Ḥıdmet eyle bir uluya bul yolu
İşigine yüzünü sür ol ḫulı

[40] BĀB DER-BEYĀN-I ŞEDD-NĀME¹¹⁰

- [604] SālİK olanlar nice itmek gerek
N'eyleyüp nice yola gitmek gerek
- [605] N'eylese seccādeye lāyık olur
N'eyleyicek aḫılık¹¹¹ bayık olur

¹¹⁰ Şednâme'nin (şed konusunun) açıklandığı bölüm.

¹¹¹ Diğer geçtiği yerlerde "aḫılık" olarak yazılan kelime burada kef ile yazılmıştır.

- [606] Bile erkân-ı haqîkat ne ise
Vara âdâb-ı tarîkat ne ise
- [607] Bu şerâyiğ ne ise bile anı
Şübheñ olsa kındıra ya'nî seni
- [608] Hürde-bîn ola yolında key ulu
Gördüğünü bile kim uşlu delü
- [609] Kendüniñ ulu tevellâsı ola
Ġayr-ı Hâk'dan hoş teberrâsı ola
- [610] Sâlik olup kendi yol varmış ola
Yol bilene özünü virmiş ola
- [611] İ'tikâdı muhkem ola her işe
Olmış ola ehl-i şed yigit başa
- [612] Pîr elinden içmiş ola ol kişi
Bu yol içre yok ola hîc teşvîşi
- [613] Zîre şeddiñ aşlı var bilmek gerek
Aña göre ol da şed virmek gerek
- [614] Bu tarîkı bilmese olur harâm
Ma'nîden ne bile çün bilmez kelâm
- [615] Niçeler pelheng haqîkat didiler
Dağı meftül-i¹¹² tarîkat didiler
- [616] Hem sirişt-i ma'rifet dirler dağı
Ba'zî şöyle şedd dirler ey ağı
- [617] Ba'zîlar dirler buña hablu'l-metîn
Hem dağı dirler 'ale'l-vaşli'l-yağîn
- [41]** [618] Niçeler dirler sırât-ı müstaķim
Pîr elinden kuşanan olmaz saķim
- [619] Niçeler hâdî sürâdıķ didiler
Kuşanur haķ yola şâdıķ didiler

.....

¹¹² Derkenarda “meftül, örilmiş fetile ve ipe dirler” notu var.

- [620] Dağı şeddiñ yidi şartı var biliñ
 uşanurken ol yidi şartı bulıñ
- [621] Baqlaması yididir hem çözmese
 Bu yidi gerekdir anıñ cümlesi
- [622] Biri gökden biri yıldızdan-durur
 Biri a'zâ birisi yerden-durur
- [623] Zîrâ yedi gök-durur yıldız yidi
 Cümle a'zâ ne ki var düpdüz yedi
- [624] Anı bil kim yürüdüğüñ yir yedi
 İşler işin cümlesi bir bir yedi
- [625] Yedi bağlaya vü hem aça yedi
 Açduğıñ gele yedi kaçaya yedi
- [626] Bağla ef'âl-i zemîmeden yedi
 Gelsün ef'âl-i hamîdeden yedi
- [627] Buğlı evvel bağla rahmet şaçıla
 Bu seħâ apusu aña açıla
- [628] Bağla ikincide ahrımı anıñ
 Açıla luğı apusu Tañrı'nıñ
- [629] Bağlaya cürmi hevâsından giçe
 Hem kanâ'at hem rızâsından giçe
- [630] Toqlıq u nefsanñden heb giçile
 Bağla kim açlıq riyâzet açıla
- [631] Bağlayup hem cümle halkdan giçesin
 Halkı oyup Ha apusın açasın
- [632] Bağla mālāya'nıy falış sözi
 Ma'rifet açıla hem ma'nı gözi
- [42] [633] Fi'l-i şeytānı ne kim var bağlaya
 Ol la'iniñ cānın oda taqlaya
- [634] Fi'l-i Raħmāniden açasın apu
 Her ki seni göre eyleye tapu
- [635] Ehl-i şedsin zāhir oldıñ sen dağı
 Bu yedi şart-ıla bağlasa ağı

- [636] Yedi ef'âl-i zemîme ne ki var
Bağladı şedd-ile bile ol kibâr
- [637] Yedi ef'âl-i hamîde açılır
Ol zemîme kim yididir giçilür
- [638] Bu zemîme kim yedi zûlmân'dür
Ol hamîde kim yedi nûrân'dür
- [639] Kim ki nûrânî-le ola hem-şifat
Görine ol nûr ile heb şeş cihet
- [640] Her kimiñ zâtında bu mevcûd ola
Gönli evi mazhar-ı Ma'bûd ola
- [641] Cümle mevcûdâta ol gözğü ola
Gayr gide gönline heb Hâk tola
- [642] Aña ol-dem diyeler ehl-i tarîk
Hâk yolına gidene ola refîk
- [643] Aña câyiz diseler ehl-i sülûk
Niçeler kaldılar anda çok bölük
- [644] Ey bürâder bî-nihâyetdir bu yol
İster iseñ bul yol ehline kul ol
- [645] Her ne yire varsañ anda turmağıl
Hâk yolından gayrı yolu şormağıl
- [646] Kim miyân-beste dimek ola helâl
Hâk yolına gidene gelmez melâl
- [647] Bağlayup bil ya'nî çâpük olalar
Kalmayup süst Hâk yolını bulalar
- [43]** [648] Zîrâ bir adı Müşemmir'dür Hâk'ın
Çâpük iseñ ol şfat seniñ haqın
- [649] Hâk yolında saña gerek cüst ü cû
Cüst-cûdan hâşıl olur güft-gû
- [650] Bu tarîkı bilesin taḥkîk-ıla
İş başa varmaz biliñ taḥlîd-ile
- [651] Şâhib-i seccâdedür öyle olan
Öyle olmayan-durur yolda kalan

- [652] Yol içinde kim muhakkık olasin
Tutduğın işi muşaddık olasin
- [653] Kimse taklid ile başarmaz işi
Başa varmaz bil muqallid ey kişi
- [654] Kim muqallid olmaya bunda beşir
Ma'lûm oldı anda kezzâb-ı eşir
- [655] Kimse yalan-ıla yol başarmadı
Kimse yalan-ıla toğru varmadı
- [656] Çün Resûlullâh bu sözi söyledi
Kim-durur kezzâbı ma'lûm eyledi
- [657] Ol-durur kim tuta zâhir şüretin
Şürete beñzetmeye ol sîretin
- [658] Yalan olan ümmetimden olmaya
Toğrular meclisine ol gelmeye
- [659] Her ki şedd ehli ola yâ hırka-püş
Zâhiri dervîş ola vü içi boş
- [660] Aldana ol hırkasına şürete
Cehd idüben irmeye ol sîrete
- [661] Kara kıra gördüğün nesne şana
Görmişe beñzer mi kör sen de şına
- [662] Bir uluya virmeye ol özünü
Göstere Hakk'ı aç a hem gözünü
- [44] [663] Zîrâ şeytânî-durur ol görinen
Gördüğünü şeyhe de¹¹³ şeyhe inan
- [664] Bili virsün saña anı neydüğün
Gönlîñ içre var ise açsın düğün

HİKÂYET

- [665] Bir hikâyet ideyin key diñlegil
Dervîş iseñ kendü hâliñ añağıl

.....

¹¹³ “de” kelimesi دى şeklinde yazılmış ancak “de” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

- [666] Bir zamānda var idi bir şeyh ulu
Kāmil idi kendüsi gökçek hūlu
- [667] Hem mükemmeldi özi tekmil için
Tañrı virmişdi anı ta‘līm için
- [668] Ol Muḥammed şer‘ini tutmuş idi
Anıñ ile Hāq yola gitmiş idi
- [669] Şarḫ u ğarḫı tutmuş idi şöhreti
Söylenürdi ‘ālem içinde ƣatı
- [670] Hem zamānında ferīd-i ‘aşr idi
Ol zamānda mürşid aña haşr idi
- [671] Ƙuṭb-ı ‘ālemdi o demde ol kişi
Emri ile ƣālib işlerdi işi
- [672] Mürşid-i kāmil idi ol şeksüzün
Söylemezdi kimse aña şek sözün
- [673] Āl-i Aḫmed’di özi hem şeyh idi
Zāhid-i Gīlāni anıñ şeyhi-di
- [674] ‘Ālem içre adı meşhūr Şāfi’dür
Ƙanda olsa söylenen eltāfidur
- [675] Erdebīl olmuş-ıdı anıñ yiri
Anda göndermiş-idi anıñ pīri
- [676] Ne ki şeyh var ise aña uydılar
Kāmil imiş çünki anı ƣuydılar
- [45] [677] Ol zamānda var idi bir Şeyh Faḫı¹¹⁴
Varmaz idi aña ƣutmazdı aḫı
- [678] Ana da uymuş-ıdı niçe kişiler
Vardı anda daḫı bir iş işiler
- [679] Dirler idi aña sen de varsaña
Şeyh Şāfi’yi varuban görseñe

.....

¹¹⁴ Bu ismin cins isim (şeyh faḫı) olması da muhtemeldir.

- [680] Dir idi kim ihtiyâcım yok aña
Gösterür kendüyi dâyim Hâk baña
- [681] Tañrı ile cennet içre oturan
Ni'metini hem yiyen hem götüren
- [682] Tañrı'm ile her gice şohbetdeyüz
N'eyleyem anıñ gibi şeyh niçe yüz
- [683] Oluram müstağrak anıñ nūrına
Bilmez ol kim yanacaqdır nārına
- [684] Bu sözi şeyh Şāfî'ye degürdiler
Şeyh Nāliš didügin heb didiler
- [685] Didiler ol didügi sözi kamu
Didi kim gördügi uçmaqdır tamu
- [686] Şeyh luftından didi kim varasız
Pirim için şeyhini bir göresiz
- [687] Diyesiz bizim için luft eylesün
Tañrı'sı yanında bizi söylesün
- [688] Şāfî diyü bir kez añsun adımı
Nice ider Tañrı'sı görsün yādımı
- [689] Şāfî deyü bizi de yād eyleye
Ola kim Tañrı'sı imdād eyleye
- [690] Şeyh Nāliš bu sözi çün işidir
Didi kim şeyhlik anıñ ne işidir
- [691] Ol mürîd olsun aña ben diyeyin
Ni'meti çokdır anıñla yiyeyin
- [46] [692] Her gice ben Tañrı'm ile bileyin
Añayın tek baña toğrı bileyin
- [693] 'Özr ideyin bunca dem gelmedügin
Raḥmet eyle diyeyin gelsün bugün
- [694] Kendüzini bir ulu şeyh şanmasun
Benden artuğ kimseye söz tanmasun

- [695] Gelsün ol t̄z baña irşād ideyin
Tañrı yanında anı yād ideyin
- [696] Göstereyin Tañrı'yı aña daħı
Yüz çevürmez ise bir yaña daħı
- [697] Ol murād ol ki aña ola mürīd
Bilmez ol kim kendüsi olmuş merīd
- [698] Şeyh Nāliš öyle şād oldu kaçu
Çağlayuban yügürir nefsi atı
- [699] Çün mürīd ola baña Şāfi gele
Şarķ u gārb içre benim adım tola
- [700] Anı koyup cümle baña geleler
Kim mürīd ü kim hālīfem olalar
- [701] On iki biñ yüz hālīfe ne ki var
Anı koyup cümle baña geleler
- [702] Kendüyi şimdi añayım Tañrı'ya
Göreyüm kendü daħı var mı diye
- [703] Bu feraħ içinde iken geçdi gün
Tañrı'sını görmek için geldi dün
- [704] Cennet içre tahtını karar idi
Şeyh Nāliš tañrısın görer idi
- [705] Geldi yine taht kuruldı bahçede
Gözi şeyhiñ altun ile aħcada
- [706] Altun ile aķca çok virür idi
Her kaçan kim Tañrı'sın görür idi
- [47] [707] Taht kuruldı çıkdı oturdı tañrısı
Didiler kim getüriñ bādyā t̄ası
- [708] Bādyalar kuruldı içmek kaçdına
Añla imdi Şeyh Nāliš kaçdı ne
- [709] Çünkü ni'metler çekildi öñine
Turmayup yer hīc baķmaz şoñına

- [710] Şoḥbet içinde didi yād ideyin
Şoḥbetiñ soñ ucu bünyād ideyin
- [711] Çevresini nār u nūrı kapladı
Secde kıldı Tañrı'sını tapladı
- [712] Elini kavşuruban kıldı tapu
Şāfî'yi añmaqlığa açdı qapu
- [713] Didi kim bir dileğim var yā İlah
Şāfî kulıñdan n'ola 'afv it günāh
- [714] Şāfî lafzını añınca maḥv olur
Tañrısı maḥv oldı pes kendi qalır
- [715] Mürşid adın añıcaq şeytān kaçır
Türmaz ol yaqında Kāf tağın giçer
- [716] Görme misin Şeyḥ Nālîş n'eyledi
Tañrı'sı yanında Sāfî söyledi
- [717] Tañrı şanurdı anı şeytān idi
Başı öñinde amñ galṭān idi
- [718] Tañrı'sı gitdi vü ol açdı gözin
Ters içinde oturır gördi özin
- [719] Ters idi heb Lût deyü yidügi
Ma'nî diyü herze idi didügi
- [720] Bevl-i ḥar virürdi aña mey deyü
Cild-i ḥunzırı virürdi gey deyü
- [721] Hulle deyü geydürürdi ol anı
Bu mek(i)rden şaklasun Tañrı seni
- [48] [722] Mekr-i şeytāndan bizi Hāq şaklasun
Soñ ucu imānımız beklesün
- [723] Tañrı'yam dir gösterir yüzün saña
Bilmeyen görür anı qalır taña
- [724] Ol kişi kim şeyḥ izine gidemez
Hāqḡ u bāṭıl arasın farq idemez

- [725] Şeyhi olmayan kişi bilmez Hâk'ı
Şek degildir bu sözüm Tañrı haķı
- [726] Şeyhe vir öziñi seni bildüre
Kılıc ile nefsi-şümü öldüre
- [727] Bilesin aķı tarıķı nicedir
İşleyesin gündüz eger gicedir
- [728] Seyfimi kudret virir şeyh eline
Öldürir nefsi gider Hâķ yolına
- [729] Nefsiñiñ cellâdı şeyhi bilesin
Düşmeni cellâd eline viresin
- [730] Bildüre piriñ olup faķrı saña
Kıldıra hem faķr ile faķrı saña
- [731] Özünü virüp yolına şâdıķ ol
Terbiyetle Hâķ yolına lâyıķ ol
- [732] Derviş oldır yolına şâdıķ ola
Faķrı faķr ide yola lâyıķ ola
- [733] Faķr-ıla faķr itdi 'âlem ser-veri
Kendü elin çekdi dünyâdan beri
- www.tuba.gov.tr
- BÂB DER-BEYÂN-I SECCÂDE VE ŞEDD-İ
HAZRET-İ RESÛLULLÂH ŞALLALLÂHU TE'ÂLÂ
'ALEYHİ VE ÂLİHİ VE ŞAĤBİHİ VE SELLEM¹¹⁵
- [734] Diñle imdi ey 'azîz-i mu'teber
Naķl idelim bir hadîs-i mu'teber
- [49] [735] Bir kitâb içinde gördim bir haber
Ol kitâba bir zamân kıldım nazâr
- [736] Bir haber kim cânıña cân ola ol
Göñliñ içre ma'den ü kân ola ol

¹¹⁵ Hazret-i Peygamber'in -Allah'ın salat ve selamı onun ailesi ve dostlarının üzerine olsun- seccade ve şeddinin açıklandığı bölüm.

- [737] Kim eger sen olasin ehl-i tarîk
Tut bu sözi kim ola saña refîk
- [738] Cümle söziñ cevheridür bu kelâm
Şanma bu sözi kelâm-ı her ‘avâm
- [739] Bilesin seccâdeyi kimden kime
Kim kime virdi bugün degdi kime
- [740] Şeddi kimdir kuşanan kim kuşadan
Añlasun başa yigit her güşeden
- [741] İdivirem gördüğimce ben dağı
Güş-ı cānı bir beri tut sen dağı
- [742] Ol Resûl kime vaşyyet eyledi
İt vaşyyet diyü kime söyledi
- [743] Tut kulağıñ sen dağı benden yaña
Bildüreyn bu sözi ben de saña
- [744] Ol Resûlullâh meger yolda idi
Şehriñ içinde degil ilde idi
- [745] Bir gün oturmuş-ıdı tenhâ özi
Geldi Cebrâ’îl anı gördi gözi
- [746] Didi yâ Aḥmed vaşyyet eylegil
Ne dir iseñ hem ‘Alî’ye söylegil
- [747] Didi Aḥmed yâ aḥı minber gerek
Di baña kim nicedir Ḥaḳ’dan dilek
- [748] Didi kim üstür palānıñ minber it
Ḥaḳ ne dirse sen dağı ol yola git
- [749] Ol Resûlullâh işâret eyledi
Getüriñ hāvutları emr eyledi
- [50] [750] Tîz getürüp bir araya yıgdılar
Oturup heb çevresine şıgdılar
- [751] Çıkdı üstine palānıñ ol Resûl
Söyledi aşḥâba çok va’z-ı uşûl

- [752] Ol arada okudu hııbe belig
Hızır olmayan didi kim vā dırig
- [753] Hııbeden sonra ‘Alı’ye gel didi
Söyleyeyin gel vaşıyyet al didi
- [754] Tutdı,elin çıkardı minber üstine
Gösterirdi düşmenine dostına
- [755] Gömlegim içine gırgıl yā ‘Alı
Bir durur bil ben nebı vü sen velı
- [756] Anda didi bu hadısi Muştafa
“İsmihü ismı”¹¹⁶dür ey ehl-i vefā
- [757] Hem didi laħmiñ-durur laħmım benüm
Hem didi cismiñ-durur cismim benüm
- [758] Rūħuña rūħum virem ben ey ‘Alı
Göstereyim hem saña toğru yolu
- [759] Sen benim ben sensin ey şāhib-kerem
Göricegiz ben seni ben de görem
- [760] Beni görmek dileseñ gör sen seni
Sen seni bil sen seni gör sen seni
- Men re’ā rūħayni ‘aşā fi’l-beden¹¹⁷
- [761] Bunı işidüp çok ta’accüb itdiler
Kim muķırr u kimi münkir gitdiler
- [762] Çıkarıñ gömlegiñiz didi kimi
Görelim kim bir misiz yā iki mi
- [763] Yeñini çıkardı dökdi üstine
Göstere heb düşmenine dostına
- [51]** [764] Gördiler iki degildür bir imiş
Görinen Aħmed ve lākin Şır imiş

●●●●●●●●

¹¹⁶ “İsmihü ismı”: “Onun adı benim adımdır.”

¹¹⁷ “Bir bedende iki canın yaşadığım kim görmüş?”

- [765] İki görür anları kec-bîn olan
Râstî bir görür ol râst-bîn olan
- [766] Biri ‘âşıkdır biri ma‘şûk imiş
Ma’nêde ma‘şûk u ‘âşık bir imiş
- [767] Ma’nêde ma‘şûk u ‘âşık bir biliñ
Cehd idüben siz dahı ‘âşık olıñ
- [768] ‘Âşıkıñ gönli durur mir’ât-ı Hâk
Hâk’ı görmek dileseñ mir’âta bak
- [769] Mü’miniñ kalbidür Allâh’ın evi
Var durur bu söze bürhânım kavî
- [770] Şüret-i zâhîr görinen ayırdır¹¹⁸
Ġayr gören anı Hâk’dan Ġayrıdır
- [771] İki degil bir durur ma’nîde ol
Añla bu ma’nâyı sen ma’nîde bul
- [772] Nitekim Mecnûn ki Leylâ gördi ol
Leylî’niñ yüzinde Mevlâ gördi ol
- [773] Leylî didügi amñ Mevlâ idi
Pes arada vâsıta Leylâ idi
- [774] Kanda olsa yoldaşı Leylî idi
İçi Leylâ vü tışı Leylî idi
- [775] Yürüyceğ zikri heb Leylî idi
Oturıcağ fikri heb Leylî idi
- [776] Kimi görse¹¹⁹ dir idi Leylî aña
Leylî deyü baksa idi dört yaña
- [777] Gözin açsa gördüğü Leylâ idi
Yumsa idi gördüğü Leylâ idi
- [778] Söyleseydi Leylî idi söz aña
Görse idi Leylî idi söz aña

●●●●●●●●●●

¹¹⁸ “ayındır” kelimesi, “ayındur” da okunacak şekilde dal’ın hem fethası hem esresiyle harekelenmiştir.

¹¹⁹ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

- [52] [779] Kulağından işiden Leylî idi
Hem elinden iş iden Leylî idi
- [780] İçi anıñ hem tışı Leylî idi
Gevdesi vü hem başı Leylî idi
- [781] Farq idemezdi özünü Leylî'den
Hic iramazdı gözünü Leylî'den
- [782] Leylî' bensem kanı Mecnûn der idi
Câni gönli kıldı meftûn der¹²⁰ idi
- [783] Ben [eger] Mecnûn isem Leylî kanı
Kim idüğim bilemedim ben beni
- [784] Tağ u taş ova vü şahrâ kıomadı
Yer mi var kim anda Leylî dimedi
- [785] Cümle hayvân u vuḥûş u ins ü cin
Kaçmayup yanına gelürdi hemîn
- [786] Heb canâvarlardan ol kaçmaz idi
Leylî'den gayrıya göz açmaz idi
- [787] Cümleten heb kavmi derlerdi¹²¹ aña
Gel 'ilâc eyleyelim Mecnûn saña
- [788] Eyleyen mecnûn seni sevdâ durur
Yoḥsa başında bu ne gavgâ durur
- [789] Yâ ḥo kan mı tutdı seni ey delü
Delü olup uşludan oldıñ alu
- [790] Eline yapuşuban getürdiler
Anı cerrâḥ yanına yitürdiler
- [791] Bağladı cerrâḥ taşma kolına
Kıomadılar kim varaydı yolına
- [792] Neşteri aldı ele kan almağa
Faşdı Mecnûn'ın kolına kıılmağa

.....

¹²⁰ Beytin her iki mısrasında da “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fet-hayla hareketlenmiştir.

¹²¹ Burada da “derlerdi” kelimesi için aynı durum söz konusudur.

- [793] Neşteri gördi kaçırđı olını
açma için gözedirdi yolını
- [53] [794] Didi cerrâh ey delü n'oldı saña
ikmetiñe bauban aldım taña
- [795] Tağda yürürsin canavarlar ile
urd u aplân ayu aşlanlar ile
- [796] Yürüyesin anlar ile ormadın
Aralarında gezesin ürkmedin
- [797] Ne ola neşter ki andan orasın
açırasın olñı tiz ürkesin
- [798] Ağlayarak didi Mecnün ey cüvân
Neşteriñden ormazım sen bil 'ayân
- [799] orarım kim ire neşter Leylî'ye
Neşteriñ gelmeye hoşter Leylî'ye
- [800] Görüben Leylâ'yı Mecnün şanmağıl
Git girü Leylâ'ya neşter urmağıl
- [801] almadı Mecnün u alan Leylî'dür
Her ki Mecnün şana yalan Leylî'dür
- [802] Leylî'dür bâı vü Mecnün fânîdür
Gevdedür Mecnün Leylî câmıdır
- [803] Didiler kim delüsin ok söyleme
Dek otur sen hîc delülik eyleme
- [804] Biz bilüriz saña sevdâdur iden
Leylî degil belki an-durur giden
- [805] an gidicek başda sevdâ def olur
Uşlanursın başña 'alñ gelür
- [806] Yalvarup avm ü abile tırdılar
Neşteri ur diyüben emr itdiler
- [807] Urđı cerrâh nîşi Mecnün olına
Ya'nî Mecnün'ıñ amarı alına
- [808] olmı deldi saçıldı an yire
Gördi Mecnün kim saçılmış cân yire

- [54] [809] Ne yire düşdi ise kan yazılır
Leyl̄ Leyl̄ deyübeni dizilür
- [810] Yazılır yer yüzi Leyl̄ toptolu
Gördiler heb cümleten kiçi ulu
- [811] Bu işe hayl̄ ta'accüb itdiler
Çodılar Mecnün'ı anda gitdiler
- [812] Bildiler kim Leyl̄ Mecnün bir imiş
Leyl̄ Mecnün lafzını dil dir imiş
- [813] Ma'n̄ ile her ki baça bir görür
Gömleginden başı çıça bir görür
- [814] Gömlek içre hem neb̄i vü hem veli
İki degil birdür anlarıñ yolu
- [815] İkisiniñ cismi bir olmuş idi
Anda çokları anı görmüş idi
- [816] Niçeler zāhir göziyle gördiler
Niçeleri göremeyüp şordılar
- [817] Niçeler ma'n̄sin aldı bu söziñ
Kañkısın alursañ al sende öziñ
- [818] Kimi didi ma'n̄dür bundan murād
Baş çıkarmak gömlek içinden bir ad
- [819] Ya'n̄ Aḥmed sözidir Ḥayder sözi
Niçeler budur didi ma'n̄i yüzi
- [820] Evliyāniñ yolu yol-ı enbiyā
Enbiyāniñ yolu yol-ı evliyā
- [821] İkisiniñ yolu bir gayr̄i degil
Ma'n̄de birdür bular ayrı degil
- [822] İkisini iki gören göz degil
Bunları iki dimeklik söz degil
- [823] Ya'n̄ Aḥmed'le anı bir göresiz
Ḥırqadan baş çıkarup birikesiz
- [55] [824] Nitekim biz ikimiz biriz hemān
Öyle biliñ siz daḥı itmeñ gümān

- [825] Hem ‘Alî’niñ aldı elin eline
Didi giresiz ‘Alî’niñ yolına
- [826] Kõodı ayağ barmağın yer üstine
Kendüsi bilür ki yine kaçdı ne
- [827] Oğudı hem anda bey‘at âyetin
Bilür idi kendü bey‘at gâyetin

KAVLUHÛ TE‘ÂLÂ

İnne’llezîne yubâyi‘üneke innemâ yubâyi‘ünallâhe yedul-
lâhi fevka eydihim fe-men nekese fe-innemâ yenkusü ‘alâ
nefsihî ve men evfâ bi-mâ ‘âhede ‘aleyhullâhe fe-seyu’tîhi
ecran ‘azîmâ. Şadağallâhu’l-‘azîm.¹²²

NAZM

- [828] Çün temâm oldı oğudı ol Resül
Şarḫ-ı ‘ahdi ne ise itdi uşul
- [829] Dağı anda dört ḥadîs-i mu‘teber
Ol arada Ḥayder’e virdi haber
- [830] Eyle ta‘zîmi “li-emrillâh”¹²³ içün
Didi eyleñ dâyimâ Allâh içün
- [831] Ya’nî “ta‘zîmi li-emrillâh”¹²⁴ didi
Hem dağı “şefkat li-ḥalkillâh”¹²⁵ didi
- [832] Enbiyânıñ izine siz gidesiz
Dağı ḥalkullâha şefkat idesiz
- [833] Dünyâ içün idesiz musâmiḥat
Kim şefâ‘at bulasız der-âḥiret

●●●●●●●●●●

¹²² “Yüce Allah’ın sözü: Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler (biat edenler), Allah’a baş eğip vermiş sayılırlar. Allah’ın eli onların elleri üstündedir. Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’ın verdiği sözü yerine getirene Allah büyük ecir verecektir.” Fetih suresi (48), 10. ayet.

¹²³ “li-emrillâh”: Allah’ın emriyle”

¹²⁴ “ta‘zîmi li-emrillâh”: “Allah’ın emrilerine saygıyla riayet.”

¹²⁵ “şefkat li-ḥalkillâh”: “Allah’ın yarattıklarına şefkat.”

[56] Ya'nî "ed-dunyâ el-musâmaḥatu ve'l-âhiretu eş-şefâ'atu"¹²⁶
deyü¹²⁷ buyurdu.

[834] Hem 'Alî hakkında okudu du'â
Bir du'âdur kim hemîn göge ağa

DU'Â BUDUR

Allâhumme innî es'eluke'l-emne ve'l-emânete ve 'âdî
men 'ādāhū ve'nşur men naşarahū ve'ḥzul men ḥzalahū
bi-raḥmetike yâ erḥame'r-rāḥimîn¹²⁸

[835] Çün Resûl anda du'âyı okudu
Ḥayder'i seccâde üstinde kodu

[836] Tîz getürdi Ḥayder ol seccâdeyi
Hem edeb bilür idi hem 'âdeyi

[837] İzni ile anda yire döşedi
Çevre oturdılar aşḥâb kuşadı

[838] Kiblede yaña bıraḳdı anı ol
Cümle aşḥâb gözedirdi sağ u şol

[839] Anda Ahmed girü tûrdı üç kadem
Üc ad ile ya'nî kim üç-kez adam

[840] Bir adımın atdı Allâh adı-la
Key işit kim añlayasın dad-ıla

[841] Bir de Cebrâ'îl adı-la atdı ol
Gözler idi anı cümle sağ u şol

[842] Atdı öz adı ile seccâdeye
Gözler idi anı her kim ne diye

[843] Pes iki rek'at namâz kıldı Resûl
Bir du'â okudu anda key uşûl

•••••

¹²⁶ "Dünya hoşgörü, âhîret şefaattir."

¹²⁷ "deyü" kelimesindeki dal harfi hem fetha hem esreyle "diyü" şeklinde de okunacak şekilde hareketlenmiştir.

¹²⁸ "Allahım! Senden güven ve sadakat isterim. Ona düşmanlık edene düşman ol! Ona yardım edene yardım et! Onu yüz üstü bırakam sen de yüz üstü bırak! Ey merhametlilerin en merhametlisi."

DU'Â BUDUR

[57] Allâhumme innî es'eluke eş-şihhate ve'l-ıffete ve'l-âfiyete ve'l-mu'âfâti'd-dâ'iyeti fi'd-dîni ve'd-dunyâ ve'l-âhireti teveffenî Muslimen ve elhıknî bi'ş-şâlihîne ve şallallâhu 'alâ Muḥammedin ve âlihî ve şahbihî ecma'in¹²⁹

[844] Kūşaduban ayagın seccâdeniñ
Kodı Ḥayder şübheñ olmasun seniñ

[845] Kendüniñ kodı ridâsın Muştafâ
Şekli elinden kodı ey pür-şafâ

[846] Eline yapışdı çekdi Ḥayder'i
Üstine seccâdeniñ dîn ser-veri

[847] Didi seccâde seniñdir yâ 'Alî
Tañrı'nıñ izni ile göster yolu

[848] Oğudı anda dahı yine Resül
Bu du'âyı hoş belâgatle uşul

DU'Â BUDUR

Allâhumme innî eşhedu bike ve kefâ billâhi şehiden ve eşhedu melâ'iketeke ve ḥamelete 'arşike ve sukkâni semâvâtike ve arđike ve mâ fevḫahunne ve mâ taḥtehunne ve mâ beynehunne bi-enneke ente'llâhu lâ ilâhe illâ ente vaḥdeke lâ şerike lek¹³⁰

[849] Çün du'âyı ḥatm kıldı Muştafâ
Şâh-ı Merdân cânıma irdi vefâ

●●●●●●●●●●

¹²⁹ "Allahım! Senden sıhhati, ıffeti, âfiyeti ve din, dünya ve âhirette hastalıktan/sıkıntudan kurtarmanı isterim. Benim canımı bir Müslüman olarak al! Beni salihler arasına kat! Muhammed'e, onun aile ve dostlarının tamamına salât olsun/rahmet eyle!"

¹³⁰ "Allahım! Ben sana şahid olurum. Allah şahid olarak yeter. Senin meleklerine, arşının taşıyıcılarına, senin göklerinde, senin arzında ve göklerin ve arzun üstünde-altunda ve onlar arasında meskün olanlara şahid olurum. Sen ki Allah'sın. Senden başka ilah yoktur. Senin şerikin de yoktur."

- [850] Biri anda didi “feccen yā ‘Alī”¹³¹
Yine tekrār itdi “feccen yā ‘Alī”
- [58]** [851] Tīz ridāsın aldı ol seccâdeden
Deyüvirdi aşlını neden neden
- [852] Kim getürdi anı kim virdi kime
Degiserdir şimdi uş yine kime
- [853] Didi Hâzret’den getürdi Cebrâil
Bilime kuşatdı anı öyle bil
- [854] Ben de saña kuşadayın yā ‘Alī
Kim fetâsın sen bilürsin bu yol
- [855] Dügdi evvel düğim ismullâh ile
Dügdi ikinciyi Cebrâ’îl ile
- [856] Dügdi üçünciyi kendü adı-la
Şeddi kuşatdı katı bünyâd ile
- [857] Bir ucın şaldı yemîninden yaña
Bir ucın şaldı yesârından yaña
- [858] Ortasında kodi mühr-i tevîdî
Hem Muḥammedun Resûlullâh didi
Ya’nî lâ ilâhe illallâhu Muḥammedun Resûlullâhi
- [859] Bitdi anda işleri oldu temâm
Yol erine Ḥayder’i dikdi imâm
- [860] Yol eriniñ mürşidi Ḥayder durur
Cümle sâliklere ol reh-ber durur
- [861] Tâlib iseñ gel berü ey yol eri
Sen daḥı reh-ber idin ol Ḥayder’i
- [862] Hâk te’âlâ çün aña Ḥayder didi
Hem Resûlullâh daḥı reh-ber didi

.....

¹³¹ “Birden bire (ansızın) ey Ali!”

- [876] ‘Andelîb-i nağme-sâz ol ey gönül
Öteğör çün kim görindi sözde gül
- [877] Söylegil ey tûṭz-i şîrîn-nefes
Kim söziñe cān u dil eyler heves
- [878] Söyle söziñ vaḳtidir olma ḥamūş
Bu ḳafes bir gün ola kim ḳala boş
- [60]** [879] Furşatñ eliñde iken öteğör
Bu ḳafesden öz yiriñi öte gör
- [880] Çün düşüpsin¹³³ kendü yiriñden irāḳ
Çāk idipdir bağrıñı bu iştiyāk
- [881] Öteğör tûṭi-zebānsın sen daḥı
Kimini pîr eylediñ kimin aḥı
- [882] Hem-çü bülbül nağmeler sâz ideyin
Tûṭyem şekker söz āğâz ideyin
- [883] Aḥmed ü Ḥayder nice itdi söyledim
Şedd-ile seccādeyi şerḥ eyledim
- [884] Diyelim yolda uḥuvvet nicedür
Yol eri-señ bu saña ḥoş ḥicedür
- [885] Ḥayder’i seccādeye giçürdi çün
Ḥalka i’lām itdi anı büsbütün
- [886] Didi ḳardaş olñız her ikiñiz
Yeyni ola arḳañızda yükiñiz
- [887] Her ikisi bir bire ḳardaş olur
Ḥāli neyse her işe yoldaş olur
- [888] “Kessirū ihvānekum”¹³⁴ didi Ḥabîb
Ḥaste olsa cān olur ḳardaş ṭabîb
- [889] Dünyā içün olmasa ḳardaşlığı
Āḥiret-çün olsa ger yoldaşlığı

•••••

¹³³ Kessirū olmasi gereken kelime دوشبسون şeklinde yazılmıştır.

¹³⁴ “Kessirū ihvānekum”: “Kardeşlerinizi çoğaltın.” Burada hadis olduğu kaydedilen bu sözün kaynağı bulunamadı.

- [890] Birbirine buñ¹³⁵ deminde bulunur
Dünyâ için olsa yarın tolnur
- [891] Görme misin ol Resûlullâh didi
Buñ deminde ümmetiñ kaydın yidi
- [892] Çün kıyâmet günü mîzân kurla
Her kişiniñ hayr u şerri şorıla
- [893] Bir kişiniñ zerre miqdârı sevâb
Eksik olsa müsteħaḳḳ olur ‘azâb
- [61]** [894] Ḥayr ile şerri ber-â-ber olcaḳ
Aḡmayup bir yaña mîzân tırıcacḳ
- [895] Ol Ḥabîbullâh diye kim ey Ḥudâ
Ümmetümi itme cennetden cüdâ
- [896] Ben buña niçe daḡı yol koñışam
Ḳıl nevâfil işle sünnet dimişem
- [897] Anı daḡı koñ terâzû başına
Cennet içre vara tîz yoldaşına
- [898] Ne ḳadar sünnet nevâfil var ise
Ṭartalar heb Muştafâ ne der¹³⁶ ise
- [899] Çün günâhından sevâb aḡır gele
Aḡlar iken ol kişi yüzi güle
- [900] Çün şefâ‘at itdi Aḡmed n’eylesün
Kimse aña ne disün ne söylesün
- [901] Bula raḡmet vara cennetden yaña
Niçeler ḡasret giçe anda aña
- [902] Hem şırâṭı giçe âsân ol kişi
Ḥaşr içinde ḳalmaya hîc teşvîşi
- [903] Ḳıl ferâyiż hem nevâfilde bile
Kim seni görince peyḡam-ber bile

●●●●●●●●●●

¹³⁵ buñ: bun, nüsha.

¹³⁶ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

- [904] Ne kadar bilse seni ol Muştafâ
Bildügince yakın olursın¹³⁷ aña
- [905] Ger günâhñ ağır olsa süreler
Ol zebâniler seni çok uralar
- [906] Hıyırñ artık olsa rahmet bulasın
Cennet içre hürzlerle olasın
- [907] Ger eger zerre kadar eksik ola
Ol Resûlullâh şefâ'atler kıla
- [908] Diyeler kim var taleb kıl ey kişi
Belki şâyed bulasın yol kardaşı
- [62]** [909] Vara toğduğı ataya evvelâ
Diye kim vâ veyl ata geldi belâ
- [910] Beni dünyâda severdiñ ey ata
Râzî mısın Hâk beni oda ata
- [911] Zerre miqdârı baña vir hıyır sen
Cennet içre benden olma ayrı sen
- [912] Yoğsa tamuya atarlar uş beni
Ayrırlar der dimez benden seni
- [913] Diye atası ki oğil söyleme
Git beni de sencileyin eyleme
- [914] Ne seniñ kayıñ baña gerek sevâb
Ben çekince yürü var sen çek 'azâb
- [915] Gördi andan fâyide yok ağlayu
Anasına vardı bağrın dağlayu
- [916] Anasına diye kim cânım ana
Râzî mısın kim oğil oda yana
- [917] Ger baña bir zerre hıyırñ viresin
Cennet içre oğlñı hoş göresin

.....

¹³⁷ olursın: olursun, nüsha..

- [918] Dünyâda çok zaḥmetim çekdiñ benim
Niçe eylügeni irişdi cānım
- [919] Üstime toz konicak ağlar idiñ
Gün toḳınsa yüregiñ tağlar idiñ
- [920] Kurd u kuşdan şaklar idiñ sen beni
Kanda gitdi ana sevdügiñ kanı
- [921] Üstime ditrer idiñ oğul deyü
Ağlama dünyâda yavrım gül deyü
- [922] Gice uykusın göremezdi göziñ
Emzirirken oḥşamak idi söziñ
- [923] Şimdi n'oldı saña ey cānım ana
Yüzüme bakmazsın ey cānım ana
- [63]** [924] N'ola bir zerre baña verseñ¹³⁸ sevāb
Anıñ ile çekmesem ben de 'azāb
- [925] Oğlını göre yüzine bakmaya
Zerre deñlü gönli aña akmaya
- [926] Diye kim seniñ kayıñ degil baña
Baña gerek ḥayr virmezim saña
- [927] Cān benim cānımdur ey oğul yürü
Bulasın var bildügiñe yüz süri
- [928] Gezdi kavmi-le kamu kardaşların
Oğlı kıızı ne ki var yoldaşların
- [929] Kimseden ḥc çāre bulmadı yürür
Ağlar iken yolda bir kardaş görür
- [930] Dünyâda amñ ile kardaş idi
Her işinde bilece yoldaş idi
- [931] Āḥiret-çün dünyâda kardaş oldılar¹³⁹
Ḥaḳ yolına bile yoldaş oldılar

●●●●●●●●●●

¹³⁸ “verseñ” kelimesi ويرسك şeklinde yazılmış ancak vav harfi fethayla hareketlenmiştir.

¹³⁹ Mısranın vezni kusurlu.

- [932] Hem murâdı dünyâ degil anlarıñ
Hâk tarîkı içre yol varanlarıñ
- [933] Gördi ağlar dünyâdaki kardaşı
Ol idi hüd Hâk yolında yoldaşı
- [934] Didi kim kardaş ne için ağlamak
Neden ötri bunca yürek tağlamak
- [935] Ağlayurağ didi ey cânım cânı
Hâmdü li'llâh kim bugün buldım seni
- [936] Zerre deñlü hayr lâzımdur baña
Nice idersin işde bulışdıķ saña
- [937] Bugün için olmuş-ıdı 'ahdimiz
Bunda bulışmağ-ıdı hem kaşdıımız
- [938] Ne buyurdıñ tîz baña virgil cevâb
Gel kerem kıl zerrece virgil sevâb
- [64]** [939] Didi kim ey sevgilü kardaşcıgım
Bu yol içre sen idiñ yoldaşcıgım
- [940] Bunıñ için anda biz kardaş-ıdıķ
Hâk yola gitmeklige yoldaş-ıdıķ
- [941] Ben gideyin tamuya gider isem
Ben yudayın ağuyı yudar isem
- [942] Ey bürâder hayrımı benim saña
Tamu içre yiriñi seniñ baña
- [943] Saña ne lâyıķ cehennem ey ağı
Cennete giden ile git sen dağı
- [944] Tamudağı yiriñe ben varayın
Tek seni cennet içinde göreyin
- [945] Hâk te'âlâ işidüp gör n'eyleye
Ey meleklerim işidiñ söyleye
- [946] Ol benim iki kulum ne der¹⁴⁰ görüñ
Tîz varıñ ol ikiniñ hâlin şoriñ

.....

¹⁴⁰ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla hareketlenmiştir.

- [947] Biri gezdi zerre hayrı bulmadı
Ata ana zerre hayrın virmedi
- [948] Vermediler¹⁴¹ kavm-ıla arkadaşları
Vermediler dünyāda yoldaşları
- [949] Bugün için dünyāda arkadaş-ımuş
Buña bir mü'min kulım yoldaş-ımuş
- [950] Birbirine buluşuban ağlaşur
'Arz-ı hāl idüp yüregın tağlaşur
- [951] Birisi baña cömerdlık gösterür
Birisine kendüniñ hayrın virür
- [952] 'İzzetim haqqı bağışladım suçın
Anları siz yazıñız cennet için
- [953] İkisini dağı süriñ cennete
Yiye içe güle oynaya yata
- [65]** [954] Birbirinden ayrı gerekmez bular
Çün bulardan görinen g[ökçek hū]lar
- [955] Haq te'ālā 'afv ide yazıkların
Cennete koyvire az[ıklar]ın
- [956] Añladıñ mı iş nicedür ey ağı
Āhret arkadaşın idin sen dağı
- [957] Ol erenler birbiri-le oldılar
Karadaş için birbirini buldılar
- [958] Sen dağı bu dünyāda arkadaş tutun
Nīm-tarıq olma yürü olğıl bütün
- [959] Dünyā için olma arkadaş sen hele
Bir kişiyle ol kim ol gele yola
- [960] Bu zamānda arkadaş olan ne için
Dünyā içündür bilüñ dünyā için

.....

¹⁴¹ "Vermediler" kelimesi beytin her iki mısramında da *ويرمديلر* şeklinde yazılmış ancak "vermediler" okunacak şekilde fethayla hareketlenmiştir.

- [961] Dünyā virürse bular ƙardaş olur
Güler oynar yer ier yoldaş olur
- [962] Ƙardaş oldur buñ güninde bulna
Bu degil kim yimek iin olana
- [963] Yimek üün bunda ƙardaş çoğ olur
Buñ günüñde h̄c görünmez¹⁴² yoğ olur
- [964] Ol erenler nice itdi öyle it
Ger arīķ ehli iseñ ol yolca git
- [965] Cümle aşhāb birbirin ƙardaşlığa
Her biri ƙıldı ƙabūl yoldaşlığa
- [966] Ol Resūlullāh öñinde oldılar
Birbirini istediler buldılar
- [967] Ol ‘Alī ol demde didi yā Resūl
Ben kimi ƙardaşlığa idem ƙabūl
- [968] Ol Resūlullāh didi kim ƙıl beni
Ben seniñem yā ‘Alī sen bil beni
- [66]** [969] Ben yiterem yā ‘Alī ƙardaş saña
Ƙardaşum bil ben saña vü sen baña
- [970] Nitekim Mūsā vü Hārūn bir idi
İkisi ƙardaş idi hem-şir idi
- [971] Sen daħı benüm-ile aķ öylesin
N’ola yañlış söyleyenler söylesin
- [972] Yā ‘Alī ur sen daħı bil bağlağıl
Hem ħalifeñ kimdür anı diñlegil
- [973] Üc ƙişiniñ bağladı bilin ‘Alī
Üine daħı didi oğrı yolu
- [974] Biri Selmān’ın bilini bağladı
Nie ƙişiniñ yüregin ağladı

.....

¹⁴² “görünmez” kelimesi hem “görünmez” hem “görünmez” okunacak şekilde –hem eser hem ötreyle- harekelenmiştir.

- [975] Añladıñ mı bu ne şeddür ey refiķ
Şedd-i fevkānī oķur ehl-i ʔarīķ
- [976] Baēladı anda ‘Am(ı)r bilin daēı
Ol ‘Am(ı)rdir kim Ümeyye ey aēı
- [977] Şedd-i taħtānī didiler buña bil
Bu ʔarīķ içinde çoķdur ķāl u ķil
- [978] Baēla evvel dūgim üstād adı-la
Añlayasın bu işi bünyādı-la
- [979] Baēla Aēmed adı-la ikinciyi
Hem ‘Alī adı ile üçünciyi
- [980] Baēladı yine Bilāl’iñ bilini
Yaēşı bildirdi ʔarīķiñ yolını
- [981] Anı Allāh adı ile baēladı
Baēlayınca anı şeyṫān aēladı
- [982] Didi kim Hāķ yolına kuşandılar
Bizi ayak altına döşendiler¹⁴³
- [983] Çün kuşanup girdiler Hāķ yolına
Ķolı aldık biz bulariñ Ķolına
- [67] [984] Hem icāzet virdi Selmān’a ‘Alī
Ṭur yuķaru sen daēı baēla bili
- [985] On yidi kişi bilin Selmān daēı
Baēladı anlar ile oldı aēı
- [986] Biri Hānnān birisi Dīnār idi
Biri Bū Bekr ü biri ‘Ömer idi
- [987] Biri Cerrāē daēı Şāēmey’di biri
Biri Mālīk hem daēı Dāvud biri
- [988] Ķanber ü Müslim onıncı Sa’d idi
Hem Simāk ü on birinci Sa’d idi

¹⁴³ döşendiler: döşetdiler, nüsha.

- [989] Hem Ebu'd-Derdā Ebu'l-Mu'ciz biri
Dağı Cömerd'dür dağı Cābir biri
- [990] Şimdi ki bu şedd Selmān şeddidür
Kimi elf ü kimisi hod şad-durur
- [991] Şāh-ı Merdān bağlamışdur bu üçü
Bu tarîk ehli bilür ulu kiçi
- [992] Sen dağı kuşandıñ ise ey ağı
Togru var Hakk'ın yolına sen dağı
- [993] Bu kuşakdan ma'nī budur ey 'aziz
Hakk u bātil ne ise eyle temiz
- [994] Kuşanur kuşak kişi olsa işi
Ol degil bu kim kuşana her kişi
- [995] Her kişi kim pīr elinden kuşana
Ol gerek kim ne ide ne uşana
- [996] Pīr elinden her ki kuşana kuşak
Biliñ anı kimseden olmaz aşak
- [997] Her kişiniñ kuşağı pīr olmaya
Her kuşağı kuşadan bir olmaya
- [998] İtse telkīni meşāyih dil ile
Yā mürīdi tevbe virse el ile
- [68]¹⁴⁴ [999] Halk dilinde tevbe gibi olmaya
Pīr telkīni-le öyle bilmeye
- [1000] Ol mümeyyiz anıñ ile bunı sen
Kim diyeyim bunlarıñ aşlımı ben
- [1001] Cümle halkıñ terkeşinde oğ olur
Kimi otuz kimi dağı çok olur
- [1002] Pādīşāhıñ bir oğı kırtardüğün
Kırtarımaz n'eylerim oğıñ çoğın

.....

¹⁴⁴ Nüshada bu sayfa numarası sehven 78 olarak yazılmıştır.

- [1003] Añla imdi bu işi ey yol eri
Yol erinden olma sen dağı berī
- [1004] Yā İlāhī sen bizi yol erine
Sen kavuşdur bizi cümle varına
- [1005] Anlaruñla¹⁴⁵ bile yoldaş eylegil
Yol içinde bizi ħāldaş eylegil
- [1006] Anlarıñ yüzi şuyı-çün ey Ĥudā
Bizi dağı kıılma anlardan cüdā

BĀBU DER-BEYĀN-I ĤALVĀ¹⁴⁶

- [1007] Gel berü gel yol eriyseñ ey kişi
Dinlegil kim ideyim ben bu işi
- [1008] Dād-ıla söyleyeyin ben bu sözi
Şoĥbet içre telĥ kıılmaya sizi
- [1009] Aşl-ıla söylense söz tatlu olur
Söylenicek tatlu söz kıutlu olur
- [1010] Söyleyen degil sözi ĥalvācıdur
Bu söziñ yanında ĥalvā acıdur
- [1011] Yimek için şūfler ĥalvā diler
Bu mübārek giceyi iĥyā diler
- [1012] Çün bu söz ĥalvāsını sen yiyesin
Dünyāda ĥalvā bu imiş diyesin
- [69]** [1013] Bu nice ĥalvā durur kim tuzı var
Anıñ için bunda Aĥmed sözi var
- [1014] Bil ki bu ĥalvāda ĥalvet hoş olur
Yiyleyen¹⁴⁷ bunu ĥırқа-püş olur

145 “Anlaruñla” kelimesi “Anlarıñla” da okunacak şekilde ra’nın kesresi ve zammesiyle yazılmıştır.

146 “Helva”nın açıklandığı bölüm.

147 Derkenarda bu kelimeyle ilgili olarak “Yiylemek kıoklamak ma’nāsınadır. Türküdür.” açıklaması mevcuttur.

- [1015] Biz de Һalvā bişürelim söz-ile
Kim yir ise yiye hoşca tuz-ıla
- [1016] Yiyeler Һalvā bu imiş diyeler
Һāzır olmayan kişiye koyalar
- [1017] Beksimād u Һurma vü Һalvā bişür
Yimeyēni gel ura ura düşür
- [1018] Ol Resül öñinde öyle itdiler
Kimi yerdı kimi alup gitdiler
- [1019] Aşlı ile bildüreyim ben saña
Sen de bir dem müstemi' olğıl baña
- [1020] İdeyin kim dağı Aħmed n'eyledi
Şāh-ı Merdān biline şed bağladı
- [1021] Hem 'Alī bağladı üç kişi temām
Bu tarzda anlara oldu imām
- [1022] Dağı Selmān bağladı niçe kişi
Heb temām oldu vü bitdi şedd işi
- [1023] Birbirini ҡardaş idindi bular
Һod idenler cümle gökçek Һülular
- [1024] Hem 'Alī'yi ҡardaş itdi Muştafā
Birbirine eyledi Һaylı vefā
- [1025] Dağı yāranlar ҡamu derildiler¹⁴⁸
Bu işe şükrāne için verdiler¹⁴⁹
- [1026] Beksimād u Һurmādan cem' oldu bağ
Kim bu Һalvāyı yidi-se oldu şağ
- [1027] Bişürüp Һalvāyı çengel itdiler
Һāzır olmayanlara gel itdiler
- [70]** [1028] Bağş ҡıldı kendi eliyle 'Alī
Zirā bilürdi 'Alī cümle yolu

●●●●●●●●●●

¹⁴⁸ “derildiler” kelimesi دیرلدیلر şeklinde yazılıp dal’ın fethasıyla “derildiler” okutacak şekilde harekelenmiştir.

¹⁴⁹ “verdiler” kelimesi ویردیلر şeklinde yazılıp vav’ın fethasıyla “verdiler” okutacak şekilde harekelenmiştir.

- [1029] Her kişi kim diye imāmum ‘Alī
Aña virürler iki avcı tolı
- [1030] Hâzır olan kişiye heb virdiler
Ol arada her kimi kim gördiler
- [1031] Kaldı anda halvā bir pāre dağı
İşit imdi n’itdiler anı ağı
- [1032] Var Medīne şehri içre niçeler
Didiler Selmān’a kim gel anda var
- [1033] Andadur şāh-ı Hüseyn ile Hasan
Aña göndürmegi gördiler hasen
- [1034] Dağı andadur biliñ Hayru’n-nisā
Öñine varınca tut her ne disē
- [1035] Ne ki varsa bir kutuya koydılar
Ol kutuyı destimāle şardılar
- [1036] Virdiler Selmān-ı Fārisī eline
Didiler kim git Medīne yolna
- [1037] Aldı gitti anı hoş ta’zīm-ile
Götürürdi ‘ulbeyi¹⁵⁰ tekrīm-ile
- [1038] ‘İzz ile iletđi halvāyı temām
Gördi oturmuş bir yere iki imam
- [1039] Öñlerinde kodı ‘izzet eyledi
Şān-ıla Ağmed selāmın söyledi
- [1040] Şāh Hasan çün açdı Ağmed adı-la
Allāh adın añdı cediti yādı-la
- [1041] Yidiler halvāyı anda üç kişi
Şād olup giderdiler heb teşvīři
- [1042] Şimdi kim bişüreler ehl-i tarīk
Gözleyeler kim ise yolda refīk

¹⁵⁰ Derkenarda bu kelimeyle ilgili olarak “‘Ulbe ‘Arabīdür. Kūti ma’nāsmadur.” notu mevcuttur.

- [71] [1043] Kõmayup maħrũm kũllĩ vireler
Yol eri midũr kimine Şoralar
- [1044] N'ola bir Şehre daħı gõnderseler
Andağı kardaŐlarına vĩrseler
- [1045] Yā ĥo bir yerden daħı ĥalvā gele
Cũmle tertĩbini anĩn kim bile
- [1046] Allāħ adın añubanı ačasız
Çoğ tekellũf itmeyũben giçesũz
- [1047] Daħı añasız Resũl'ĩn adını
Bilesiz andan-durur bũnyādnı
- [1048] On ikidũr bil imām yād idesiz
Bu tarĩk ehli yolına gidesiz
- [1049] Aħı vũ Őeyħ ü meŐāyħ ne ki var
Añasız açar iken kũllĩ kibār
- [1050] İdesiz tekbĩr hem tehlĩl ile
Her kişiye sũyleyesiz yol ile
- [1051] Cũmle Őeyħiñ ulusıdur MuŐtafā
Kũllĩsine eyleyen oldur vefā
- [1052] Hem 'Aliyyi bin Ebi Tālib naķĩb
Cũmlesine eylemiş amı Ĥabĩb
- [1053] Şorsalar saña Resũl'ĩn bilini
Bađlayan kim gõsteren kim yolını
- [1054] Bağladı ũc kişi bilin Cebrāĩl
Ādem ü Aħmed'dũr İbrāħĩm Ĥalĩl
- [1055] MuŐtafā'dur bağlayan Ĥayder bilin
MuŐtafā'dur gõsteren Tañrı yolın
- [1056] ũc kiŐiniñ bağladı bilin 'Alĩ
Fārsĩ 'Amr u Bilāl bilũr yolu
- [1057] Daħı Selmān on yidi kişi bilin
Bağladı hem anlara didi yolın

- [72] [1058] Her birini bir hâlife virdiler
Bir yere gönderdiler ne virdiler
- [1059] Kaldı Selmân ol Medîne’de biliñ
Didiler Zû’n-nün’a kim Mısr’a varıñ
- [1060] Hem Yemen halkını Seyf’e virdiler
Her biri yirlü yirine vardılar
- [1061] Şimdi bu şed şedd-i Selmânî-durur
Hânedânıñ bil ki gılmânı-durur
- [1062] Şedd-i Selmânî elifdür didiler
Ba’zılar bu şedd-i meddür didiler
- [1063] Lâk medde bir elif lâzım gelür
Lâm-elifdür her kişi kim med kılar
- [1064] Şeddi lâmdur didiler Mısrileriñ
Kavs gibi olmalıdır anlarıñ
- [1065] Şeddi anlar kavsa teşbîh itdiler
Mısr ehli ol tarîka gıtdiler
- [1066] Gizlü bağladur bilin ehl-i Yemen
Bu meşâyıñ sözidür şanma “be-men”¹⁵¹
- [1067] Bağlar iken kimse görmeye anı
Ne için mahfi-durur bilen kani
- [1068] Şedd iki dürlü durur bil ey ahu
Aña göre bağlağıl hem sen dahu
- [1069] Biri tahtânî biri fevkânîdür
Ol ki fevkânî-durur Selmânîdür
- [1070] Ol ki tahtânî-durur bağla düğün
Bağla üstâd adını aña bugün
- [1071] Kendü adın aña ikinci düğün
Olmaya ol ‘uğde inende yoğun

¹⁵¹ “be-men”: “Bana (ait)”

- [1072] Tersine döndüreler ol ‘uğdeyi
Bağlayalar iki düğün arayı
- [73]** [1073] Ya’nîr gele üstüne evvel düğün
Şeddi tekml didiler bula bugün
- [1074] Şedd-i fevķānî nedir añlayasın
Ya’nîr üstād adı-la bağlayasın
- [1075] Hem ikinci bağla kendü adıña
Şıgımasın himmet-i üstādıña
- [1076] Hıatm-i şeddi Şāh-ı Merdān adına
Bağla işiñ kıl nazār bünyādına
- [1077] Sağ yaña bağlamasın gördi Hāsan
Heb meşāyih añıla anda ḥāsen
- [1078] Şol yaña şāh-ı Hüseyn’i añasın
Hātırıña alasın her yañasın
- [1079] Ol üçinci ‘uğde kim üstindedir
Aña tekml didiler key gör nedir
- [1080] Mührini şeddiñ kıoya Allāh ile
Hem Muḥammed hem veliyyu’llāh ile
- [1081] Gördiler oturan adaş maḥfile
Ol gerek kim ne ki şorsalar bile
- [1082] ‘Ahd ü şeddiñ kā’idesin şorasın
Cüfne¹⁵² vü tike bilür mi göresin
- [1083] Hem uḥuvvet nicedür ḥālvā nedür
Bilmeyicek itdügi ğavġā nedür
- [1084] Her ne vech-ile şorarsañız bile
Gel diyesin maḥfile andan gele
- [1085] Ger eger bilmez ise oturmaya
Başıñuza kārġaşa getürmeye

¹⁵² Kelime muhtemelen müstensihin anlamaması sebebiyle جندت şeklinde yazılmıştır.

- [1086] Yol eriyem deyü güstâh çoğ olur
Her ki güstâh ola bunda yoğ olur
- [1087] Her ki güstâh ola maħrûm kıala ol
Nâ-be-dîd olup kıala bulmaya yol
- [74]** [1088] Yol eri öninde güstâh olmağıl
Menzile var sen de yolda kıalmağıl
- [1089] Yâ İlähî bizi güstâh eyleme
Bizi güstâh ħûmı ile toylama

BÂBU DER-BEYÂN-I ŞEDD-İ ŞEYH¹⁵³

- [1090] Gel berü ey şeyh-i ‘âlim gel berü
Kim ise seccâde ehlin al berü
- [1091] Kim-durur seccâdeye lâyıķ olan
Kim-durur di şeyhliğa bayıķ olan
- [1092] Kim-durur seccâde ehlin diyesin
Ehli ise amı anda kıoyasın
- [1093] Şeddiñ ehli-se kıo şeddi biline
Tañrı kıuvvet vire gide yolna
- [1094] Ger eger ehli degilse n’idesin
Sen de ol varduğı yire gidesin
- [1095] Gel bu işden ġâfil olma sen daħı
Key şakım yañılmayasın ey aħı
- [1096] Pîr elinden içdi ise ol kışı
Ĥaķkıdır ışmarla aña ol işi
- [1097] Bu tarıķıñ şartımı bilür ise
Hem işidüp işi ħoř kıalur ise
- [1098] Bu iş amñ işidür virgil aña
Kendüni teslîm ider ol da saña

¹⁵³ Şeyhin şeddi konusunun açıklandığı bölüm.

- [1099] Hem nakīb olan kişi bilmek gerek
Nicesi seccādeyi virmek gerek
- [1100] Şeyhiniñ seccādesini birağa
Bırağıncağ kendi vara ırağa
- [1101] Üc adım girü tura şeyhi dağı
Ne için turur anı bil ey ağı
- [75] [1102] Sağ ayağın ada Allāh adı-la
Diñlediñ çün yuğaru bünyād-ıla
- [1103] Şol ayağın ada Cibrīl adı-la
Key işit kim idivirem dad-ıla
- [1104] Koya üçünci kadem seccādeye
Ol Muḥammed'dür Resūlullāh diye
- [1105] Andan iki rik'ati şükr-i vuzū'
Kıl namāzı Hāḫ yanında yahşu-ḫū
- [1106] Oğur-ısa anda çok kıla du'ā
Ola kim anda du'ā göge ağa
- [1107] Bu du'āyı oğuya anda dağı
Nitekim Aḫmed oğudı ey ağı
- Allāḫumma'ğfirlenā ve li vālideyye ve li-cemī'i'l-mu'minī-
ne ve'l-mu'mināti el-aḫyā'u minhum ve'l-emvāti bi-raḫ-
metike yā erḫame'r-rāḫimīn¹⁵⁴
- [1108] Otura seccādeye ārām ide
N'eylediyse ol Resūl ol da ide
- [1109] Dağı erkān-ı tarīkat yirine
Getüreler ne ise bir bir yine
- [1110] Birbirin qardaş idüp kıla qabūl
Ol Resūl'den çünki öyle qaldı yol

.....

¹⁵⁴ "Allahım! Bizi ve anne babamızın ve bütün mü'min erkek ve kadınların yaşayanlarını da, vefat edenlerini de rahmetinle affet, ey merhametlilerin en merhametlisi!"

- [1111] Ba'd ez-ân meşgûl ola şedde ahlı
Bırağa seccâde yine bir dahlı
- [1112] Ol naķīb olan kişi şeddi ala
Bırağa seccâde üstine şala
- [1113] Şekl elifden bırağa şeddi naķīb
Yola ķodılar anı bil ol edīb
- [76]** [1114] Eteğine bırağa seccâdeniñ
Hem yanında ola şeyhi sâdeniñ
- [1115] Alnına tuta naķīb şol elini
Yağşı bile bu tarīķiñ yolını
- [1116] Bırağıncağ şeddi bismillāh diye
Şağ elini şeddiñ üstine ķoya
- [1117] Evvelā Aħmed adını yād ide
Şeyhini aña dahlı üstadı da
- [1118] On ikisin de imāmiñ zıkr ide
Hem Muħammed Mehdī'ye dek fikr ide
- [1119] Aña bildügi meşāyih ne ki var
Zıkr ide hep ne ki var-ısa kibār
- [1120] Aña hem tekbir ü hem tehlil ile
Hāzır olanlar ķamu cümle bile
- [1121] Gětüre ferzendi ķuşansa gerek
Yüzini yol eri dögense gerek
- [1122] Yol atası kim ise elin tuta
'Ahd ü bey'at eyleyüp kıla du'ā
- [1123] Yite üstād-ı tarīķat kim ise
Elin alup hoş-durur ögüt dise
- [1124] Ahlı ala şeddi bismillāh ile
Şağ tarafından ķuşada Allāh ile
- [1125] Ger eger tahtāni yā fevķānēdir
Yā 'Ömer seyfi vü yā Selmānē'dir

- [1126] Yā elif yā seyf ü yā meddī-durur
Ger bilürse şedd anıñ ħaddi-durur
- [1127] Kūşada şöyle mükemmel şeddi ol
Ger elif yā kavş yā ħod meddī ol
- [1128] Cümlesi ola pesendide anıñ
Bu tārīk üzere ola işiñ seniñ
- [77]** [1129] Saña kardaş ola heb ehl-i tārīk
Kāncaru varır-ısañ ola refīk
- [1130] Bī-tārīk olan-ıla oturmağıl
Bī-edebdir yükini götürmegil
- [1131] Bī-edeb kişiye olmaz luḡf-ı Rab
İlerü gelmez aña çekme ta‘ab
- [1132] Görme misin kavm-i Mūsā n‘eyledi
Ḥaḡ kelāmında ħod anı söyledi
- [1133] Mā‘ide ni‘metleri gelür idi
Yırlar idi niçesi kalur idi
- [1134] Her kaçan ol kavm kim aca idi
Yitüşür gündüz eger gice idi
- [1135] Beñzemezdi dünyādaki ni‘mete
Aş u etmek bundağı heb rāḫata
- [1136] Acıcaḡ gelür idi günden güne
Yerler idi kımayup günden düne
- [1137] Diñle imdi n‘eyledi bir bī-edeb
Zelle getürmekligi kıldı taleb
- [1138] Yine Ḥaḡ’dan geldi ni‘met yimege
Yiyüben el-ḫamdu li’llāh dimege
- [1139] Zelle getürdi birez bir bī-edeb
Anıñ-içün ḫaḡ heb çekdi ta‘ab
- [1140] Gelmez oldı mā‘ide çün ba‘d ez-ın
Niçeler zaḫmet çeker kış u yazın

- [1141] Gelmez oldı kendüye vü ğayrıya
Şerri irdi kendüsinden ayrıya
- [1142] Bî-edeb kendüye itmez yalnız
Varıñ imdi mâ'idesiz alıñız
- [1143] Ğayrıya irdi anıñ şerri daı
Bî-edeb olma şaın hem sen daı

[78] FĀRĪSĪ

- [1144] “Ez-Ĥudā ħ'āhīm tevfi-i edeb
Bî-edeb maħrūm keşt ez-lu-ı Rab”¹⁵⁵
- [1145] “Bî-edeb tenhā ne ĥod-rā dāşt bed
Belki āteş der-heme āfā zed”¹⁵⁶
- [1146] Yā İlähî bî-edeb ılma bizi
Gizle bizi görmesün anıñ gözi
- [1147] Lu-ı Ĥa'dan bî-edeb görmez naşib
Görme misin öyle buyurdı Ĥabîb
- [1148] Bî-edeb ılma bizi sen ey Ĥudā
Bî-edeb olanı ıl bizden cüdā
- [1149] Yā İlähî sen edeb öğret bize
Anlarıñ ile cezā ılma bize

DER-BEYĀN-I TENNŪRE¹⁵⁷

- [1150] Gel berü ey dem uran tennüreden
Şorarım saña bunıñ aşlı neden
- [1151] Her işiñ aşlını ĥoş bilmek gerek
Aña göre kimseye virmek gerek

●●●●●●●●●●

¹⁵⁵ “Tanrı'dan edep üstünlüğü vermesini isteriz. (Zira) edepsiz kimse Tanrı lutfundan mahrum kalır.” Bk. Celālüddin Muhammed 1390: 1/8.

¹⁵⁶ “Edepsizin kötülüğü sadece kendisine dokunmaz. Belki bütün dünyayı ateşe atar.” Bk. Celālüddin Muhammed 1390: 1/8.

¹⁵⁷ Tennurenin açıklanması hakkında...

[1152] Aşlı ile bilinen iş hoş olur
Bilmez aşlın nice tennār-pūs olur

[1153] Küllī ‘ilmi öğreniñ didi Resūl
Sihr ise de öğren anı key uşul

Ḳāle Resūlullāh şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem. Uṭlu-
bu'l-‘ilme ve lev bi’s-sihrī¹⁵⁸

[1154] Gel berü bil aşlını tennūreniñ
Niredendir nice ehli var anıñ

[1155] Niredendir niçeler bilmez her iş
Pes hemīn ancak yer ol tob tob haşış

[79] [1156] Bu haşışiñ bilmez ol aşlı nedir
Niredendir pes anıñ faşlı nedir

[1157] Ot yimek hayvān işidür ey faķir
Özüñi hayvān gibi kılma haķir

[1158] Bir yimek kim ‘aklı noķşān eyleye
‘Ākıl olan anı yiyüp n’eyleye

[1159] Hāşşa kim Aḥmed didi müsķir ḥarām
Sem‘iñe irişmedi mi bu kelām

Ḳāle’n-nebī şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem. Küllü mus-
ķirin ḥarāmūn¹⁵⁹

[1160] Hāķķ’a yarar iş nedir anı gözet
Dervīş işin evliyā yolın gözet

[1161] Evliyā hayvān degil ādem durur
Gel berü ādem demi bu dem durur

[1162] Gel berü dervīş iseñ tennūre-pūs
Şūretiñ ‘uryān olma içi boş

•••••

¹⁵⁸ “Allah elçisi -Allah’ın salat ve selāmi onun üzerine olsun- dedi ki: ‘İlim isteyin, velev ki sihir olsun (Konusu sihir bile olsa ilme talip olun).’ Kaynağı bulunamadı.

¹⁵⁹ “Peygamber -Allah teālā’nın selāmi onun üzerine olsun- dedi ki: ‘Bütün sarhoşluk veren (şeyler) haramdır.’” Buhārī, “Aḥkām”, 22.

- [1163] İdeyin tennüre nedir bilesin
Şorsalar bu işde āgāh olasin
- [1164] Ādem ol-demde ki cennetde idi
Yer içerdı dürlü ni‘metde idi
- [1165] Emrini Hakk’ın şıdı buğday yidi
Çok peşimān yidi şoñra vay yidi
- [1166] Hulle ile tāc gitdi kendüden
Kaldı anda ceb yalın ‘uryān beden
- [1167] ‘Avreti keşf oldı Ādem n’eyesün
Bilimez kim ne disün ne söylesün
- [1168] Ağaca didi viriñ yaprak baña
Didiler kim virmeziz yaprak saña
- [80]** [1169] ‘Āşī oldıñ Tañrı’dan biz korqarız
Yanımuza gelme senden ürkeriz
- [1170] Vardı inçir ağacma ağıladı
N’itdüğini bildi bağrın dağıladı
- [1171] Didi kim vir yaprağın setr ideyim
‘Āşīyem çün yanıñızdan gideyim
- [1172] Ādem’e üç virdi Havvā’ya beşin
Dilegin virdi vü bitirdi işin
- [1173] Ere üç-durur kefen anıñ için
‘Avrete beşdir işit cānıñ için
- [1174] Setr idindi Ādem anı biline
Yanlarından gitdi vardı yolna
- [1175] Bağladı bir ib biline Cebra’ıl
Şedd-i re’sī dirler aña öyle bil
- [1176] Tır-bend dirler aña pâyende hem
Pes şorar cüyende vü äyende hem
- [1177] Dahı Nuh’ın ayağına Cebra’ıl
Bağladı pâyendeyi sen öyle bil

- [1178] Dağı İsmâ'îl ayağına Hâlîl
Bağladı oldu ışıklara delîl
- [1179] Şeddiñ aşlı niredendir bilesin
Kârîñ ise isteyesin bulasın
- [1180] Bu durur maşşûdumuz tennüreden
Ol varaqlardur kim ol örtüdi beden
- [1181] Hâk te'âlâ itdi incîre hîtâb
Bu hîtâbı şanmañız aña 'itâb
- [1182] Hîc bir ağaç virmedi yaprağ aña
Sen niçün virdiñ aña digil baña
- [1183] Didi incîr yâ İlahî sen Kerîm
Cümle işde bilürim sensin 'Alîm
- [81]** [1184] Bir adıñ bilürim Settâr'dur
Bir adıñ bilürim Ğaffâr'dur
- [1185] Bir şıfatda hem-şıfat oldum saña
Anıñ-içün n'ideceksin it baña
- [1186] Bir kuluñuñ 'avretin setr eyledim
Eksigim budur ki saña söyledim
- [1187] Bir adıñ Cömerd'dür hem ey Hudâ
Muttaşif oldım aña nedir cezâ
- [1188] Bilürim Ğaffâr'sın kân-ı kerem
Şuçımı sen 'afv idesin dilerem
- [1189] Gönlime geldi benim bu üç şıfat
Yaprağımdan virdüğim işbu cihet
- [1190] Çünkü adı oldu Settâr'u'l-'uyüb
Bir adı hem dağı Keşşâfu'l-kürüb
- [1191] Setr idesin sen de 'aybın kimseniñ
Göresin pes kendü 'aybıñı seniñ
- [1192] Bir adı dağı Cömerd'[d]ir ey ağı
Ol adı-la hem-şıfat ol sen dağı

- [1193] Bir adı Ğaffâr bağışlar günâh
Sen daħı ‘afv idüben eyle penâh
- [1194] Kimseniñ ‘aybın gözetme sēni gör
Küllî ‘aybı setr iden sulţāni gör
- [1195] Kendi ‘aybıñ keşf ola dāyim saña
Kendüñi gör gözlemegil dört yaña
- [1196] Keşf-i a‘zam ister iseñ ey cüvān
Kendi ‘aybıñı gözetgil sen hemān
- [1197] Kimse ‘aybın gözleyenden olmağıl
Kimseniñ ‘aybın görüben gülmegil
- [1198] Hâk tarafdan yaña açğıl gözünü
Kanda iseñ Hâk’la söyle sözüñi
- [82]** [1199] Yâ İlähî açıvirgil gözümüz
Seniñ ile ola dāyim sözümiş
- [1200] Açıvirgil gözümü senden yaña
Yoħsa bildim nesne yoğ benden baña
- [1201] Bildügime koma beni yâ İläh
Bildügim-ile oluram ben tebâh
- [1202] Yâ İlähî bize iħsân eylegil
Kendi ‘ilmiñ ile bizi toylağıl

DER-BEYÂN-I PEYMÂNÇE¹⁶⁰

- [1203] Diñle imdi bu yola şādık olan
Kim-durur peymânçeye lāyığ olan
- [1204] İdivirem aşlını añlar iseñ
Cān kulağıyla beni diñler iseñ
- [1205] Gel berü bu da‘vıyi iden kişi
Kim-durur kimden-durur bil bu işi

¹⁶⁰ Peymânçenin açıklanması hakkında...

- [1206] Saña aşmak boynına nedir işit
Ehl-i inşâf oluban sen de iş it
- [1207] Yol içinde kim-durur buni iden
Bu işe uğramaya yolın giden
- [1208] Kim-durur buni iden bil ey ‘azîz
İden olur tayyib ü tâhir temîz
- [1209] Ol zamân kim kavm-i Mûsâ var idi
Ġaybetinden niçe hergiz dir idi
- [1210] Mûsâ peygâ-m-ber tenini kimseye
Açmaz idi bedenini kimseye
- [1211] Ne içündür kimse bilmezdi anı
Kimseye göstermeyüp gizler teni
- [1212] Dirler idi kim meger ma‘yûb ola
Yâ niçün gizleye çün mergûb ola
- [83]** [1213] Ġusl vâcib oldı çün bir gün aña
Câ-yı tenhâ gözedirdi dört yaña
- [1214] Vardı bir tenhâ yire çıkardı ton
Kimse olmasun diyü diñlerdi ün
- [1215] Kõdı bir taş üstine pes gömleğin
Şuya girdi ele aldı bardağın
- [1216] Şu dõkinüp Ġuslini kıldı temâm
Gõmleğin yanına geldi ol imâm
- [1217] Diledi kim gömleğini geye ol
Aldı kaçdı gömleğini tütüdi yol
- [1218] Taş kaçdı kõdı Mûsâ yitmedi
Şehre girdi Ġayrı yire gitmedi
- [1219] Ne kadar kõdı ise yitemedi
Cehd idüben ol taş tütamadı
- [1220] Bir arada oturup niçe kişi
Ġaybet itmek-idi Mûsâ’yı işi

- [1221] Aldı gitdi öñlerinden anlarıñ
Teni çirkîn diyü ta'n idenleriñ
- [1222] Gördiler kim pāk ü tãhirmiş özi
Aña yañlış bakanıñ çıksun gözi
- [1223] Giçdi¹⁶¹ Mūsā anları yitdi taşa
Kağıdı vü çoq gāzab itdi taşa
- [1224] On iki kez urdı ol Mūsā anı
Delik oldı heb ‘aşāniñ yerleri
- [1225] Dile geldi taş anda söyledi
Ne için itdügini şerh eyledi
- [1226] Sen niçün urdın didi miskîn taş
Haqq’ıñ emri ile kıldım bu işi
- [1227] Anıñ için eyledim ey muhterem
Kavmiñ arasında tamıklık virem
- [84] [1228] Ne revâdur sen beni çoq dögesin
Dögdügiñden gayrı dañı sögesin
- [1229] Didi Mūsā bilmez idim yā hācer
Bu söziñ haylı baña kıldı eser
- [1230] Anda Mūsā haylī inşāf eyledi
Ol taş alçaq yüzinden söyledi
- [1231] Söyledi Mūsā aña dervīşvār
Pes gāzabla dervīşiñ ne işi var
- [1232] Taş aña didi ki yā Mūsā Kelīm
Bunda bir hikmet qomışdır ol Kerīm
- [1233] Deligüme ib giçür boynuma¹⁶² taq
Bulunam ben dañı kārniñ olcaq
- [1234] Taqdı bir ib aşdı Mūsā boynına
Buñ güninde göresin kim oynı ne

161 Bu kelime nüshada كيجدى şeklindeyse de “geçdi” de okunacak şekilde “ye” harfi fethayla harekelenmiştir:

162 Bu kelime “boymña” da okunabilecek şekildedir ; bağlama göre “boynıma” olmalıdır.

- [1235] Boynına taş aşdı itdi tercümân
Kaldı taş aşmak bize andan hemân
- [1236] Her kaçan ki yol eri yoldan çıka
Yolını gözlemeye ğayra bağa
- [1237] Getürüben pîr öñinde şoralar
Ol fakîriñ hâli nedir göreler
- [1238] Şuçı ağır olsa nesne aşalar
Eyledügi işden anı keseler
- [1239] Bir kişi şeyh olsa vü yâ hod ağı
Kendüye göre olur yolu dağı
- [1240] Şeyh olanıñ yolu biñ aqça temâm
Böyle qomışdur anı niçe hümâm
- [1241] Ehl-i şedden bil naşibiñ çok-durur
Üç yüz otuzdır dağı süls aqçadur
- [1242] Ehl-i şedd ü yol eri ehl-i maqas
Dağı şol-kim bu yola kıldı heves
- [85]** [1243] Yüz on aqça sülüsün hem sülsi var
Tercümândan soñra vir anı i yâr¹⁶³
- [1244] Şuçı şoran kişiler hayf itmeye
Toğrı yolu koyup egri gitmeye
- [1245] ‘Âdil ola suçı toğrı şora ol
Hayf itmeye vü hâli göre ol
- [1246] Yağşı bile ne ise şart-ı tarîk
Ehl-i şedd ehl-i maqasdır hem-tarîk
- [1247] Şuçına göre görilür tercümân
Tercümânın ide itmeye gümân
- [1248] Boynna taş aşı ile aşalar
Dervîş iseñ yatlu işden keseler

.....

¹⁶³ i yâr: ey yâr, nüsha.

- [1249] Boyuna taş aşmak andan kaldı bil
Evvelâ ol işi Mūsâ kıldı bil
- [1250] Ol zamân Mūsâ nebî yol azdıdı
Tîh şahrâsında kırk yıl gezdidi
- [1251] Gezdi ol şahrâda üç yüz¹⁶⁴ er-ile
Yürüdi kırk yıl bu deñlü câr-ile
- [1252] Her kaçan kim acıgalar anlara
Menn ü selvâ gönderür Hâk bunlara
- [1253] Yirler-idi bunlar ol kuşlar etin
Mâ'idedir şanma alalar şatın
- [1254] Şuşayacak şuşadık dirler idi
Kızduruban kuş etin yerler idi
- [1255] Kõr idi ol taş ortalarna
Şuyı akuban yiterdi varına
- [1256] On iki delikden akardı şuyı
Dir idi kim gördi taşdan bu hũy
- [1257] Kandırdı cümle leşker ne ki var
Cümlesi kalmazdı şusuz gönli tar
- [86]** [1258] Her kaçan kim şu içe kana çeri
Hâmdü li'llâh dir idi cümle varı
- [1259] Kõynına kõr idi Mūsâ ol taş
Kudret-i Hâk'dur görin taşın işi
- [1260] Añla imdi ey Mūsülmân hikmeti
'Âkıl iseñ tañlağıl bu kudreti
- [1261] Hâk te'âlâ bir taş gör n'eyledi
Virdi dil Mūsâ nebîye söyledi
- [1262] Ol şehâdet itdi Mūsâ tenine
Pâkhın bildürdi heb düşmenine
- [1263] Gördiler cümlesi pâk imiş teni
Gel berü gel añla bundan sen seni

.....

¹⁶⁴ üç yüz: üç yüz biñ, nüsha.

- [1264] Sen Müsülmân u muvaḥḥid olasin
Birligini Tañrı'mñ sen bilesin
- [1265] Bir beşâret añlayup bundan biliñ
Siz daḥı añlayuban âgâh olıñ
- [1266] Ol şehâdet itdiği Mūsâ idi
Varduğı Mūsâ taşı Kāsâ idi
- [1267] Didi kim ben şâhidiñem ey kişi
Ne revâ şâhide urasin taşı
- [1268] Ol sebebden çoynına çodı anı
Pâk imiş bildirdi çün kendi teni
- [1269] Sen şehâdet idesin birligine
Küllî şirkden pâk olan varlığına
- [1270] Ol Resül'in ḥaḫ idigin bilesin
Cân u dilden aña şâhid olasin
- [1271] Ḥaḫ ğazab itmeye umaram saña
Şâhid olan varmaya oddan yaña
- [1272] Ol ki maḥlûḫdır aña kıldı nazar
Şâhid olsañ sen aña saña ne zar
- [87]** [1273] Toğrı tañıklık virene kayğı yok
Egri olan kişilerde kayğı çok
- [1274] Yâ İlahî sen şaşırma dilümüz
Birleşmişdir seni 'aḫl u bilümüz
- [1275] Ğarğara vaḫtinde sen dilümüzü
Şâhid eyle sen şaşırmağıl bizi
- [1276] Şaşmayup toğrı tañıklık virevüz
Varuban görklü cemâliñ görevüz
- BĀB DER-BEYĀN-I 'AHD 'ANİ'L-MEŞĀYİḤ¹⁶⁵
- [1277] Söylegil ey bülbül-i şürîde-dil
Perde olmasun saña bu âb u gil

¹⁶⁵ Şeyhler üzerine ahdin açıklanması hakkında bölüm.

- [1278] Gülşen-i vaḥdetde çün açıldı gül
Ol gülistân içre çok şaçıldı gül
- [1279] Güle karşı söyle ey cān bülbüli
Mest ü şeydâ ol çü sen gördün güli
- [1280] Sözüni heb işiden ḥayrân ola
Tura karşı mest ü ser-gerdân ola
- [1281] Çün ezelde ‘ahd ü peymân eylediñ
Karşı turdın anda cevlan eylediñ
- [1282] Ol “elestu”¹⁶⁶ didi sen didiñ “beli”¹⁶⁷
Gülşen-i vaḥdetde hem gördiñ güli
- [1283] Sen de ol ‘ahd-i eleste turgör
Kıl münâcât sendeki ten tur gör
- [1284] Anda olan ‘ahdiñe kılğıl vefâ
Eylemesün ol daḥı saña cefâ
- [1285] Ol elest deminde sen ‘ahd eylediñ
‘Ahd idüben belî diyü söylediñ
- [1286] Sen eger ol ‘ahde kılmazsañ vefâ
Eyleye yarın saña çok çok cefâ
- [88]** [1287] Dünyāya geldikde kim ‘ahd eyledi
Kim kime virdi vü kime söyledi
- [1288] ‘Ahdî viren kimdir alan kim-durur
Kim vefâ kıldı vü yalan kim-durur
- [1289] İdivirem ben anı birin birin
Ola kim sen daḥı tutasın birin
- [1290] Evvel Âdem atamız ‘ahd eyledi
Kendi evlâdı-la ‘ahdi söyledi
- [1291] Didi kim emrüme fermân olasız
Her ne dirsem benüm ile gelesiz

●●●●●●●●●●

¹⁶⁶ “elestu”: “değil miyim?” Arâf suresi (7), 172. ayetten kısmî iktibas.

¹⁶⁷ “belî”: “evet” Arâf suresi (7), 172. ayetten kısmî iktibas.

- [1292] Kimisi ol ‘ahde oldılar muṭīʿ
Kimisi ‘ahdi ŧıyup oldu bedīʿ
- [1293] ‘Ahd ŧıyandan eyleme yā Rab bizi
Cennet içre görevüz yarın sizi
- [1294] ‘Ahd ideniñ biri İbrāhīm Ḥalīl
Ka‘be’yi yab diyü emr itdi Celīl
- [1295] Ka‘be’yi yaptı Ḥalīl oldu temām
Arķasın dīvāra virdi ol imām
- [1296] Didi ŧükr olsun saña yār-ı Ḥudā
Luṭf idüp bu zaḫmete virgil cezā
- [1297] Nāzil oldu ol zamāñda Cebrāʿīl
N’eylediñ ŧükr eylesesin ey Ḥalīl
- [1298] Ka‘be yaptım didi kılsunlar tavāf
Ben bu zaḫmetleri ŧanmazam güzāf
- [1299] Cebrāʿīl aña didi kim ey Ḥalīl
Ac toymak yigdir andan öyle bil
- [1300] Ac toyrğıl yā ho yalnız tonat
Ḥazret’e açmaqlıǵa oldur kanat
- [1301] Didi İbrāhīm aña kim yā aḫı
Bu ikisi yig mi bu evden daḫı
- [89]** [1302] Cehd idüben ben bunı yaptım kavī
Bu tavāf için ola Tañrı evi
- [1303] Didi kim ādem-durur bünyād-ı Ḥaḫ
Sen aña baḫ kendi bünyādña baḫ
- [1304] Bunı sen yaptıñ bilürsin yā Ḥalīl
Ādemiñ ḫod urdı bünyādın Celīl
- [1305] Çün bilürsin Tañrı ḫalḫ itdi seni
Tañrı bünyādı ḫanı seniñ ḫanı
- [1306] Ac toyrup gönül ele alasın
Yohsa bu zaḫmet içinde ḫalasın

[1307] Hacc-ı ekberdir gönül eyle tavâf
Âdemîyi ey Halîl şanma güzâf

BEYT

[1308] “Dil be-dest âver ki hacc-ı ekberest
Ez-hezârân Ka’be yek dil bihterest”¹⁶⁸

[1309] “Ka’be bünyâd-ı Halîl-i Âzerest
Dil nazargâh-ı Celîl-i ekberest”¹⁶⁹

[1310] Didi İbrâhîm aña kim ey ahlı
Tañrı ile ‘ahd ideyim ben daħı

[1311] ‘Ahdim olsun kim konuqsız yatmayam
Kim gelür ise yabâna atmayam

[1312] Tâ ölince ‘ahdini tutdı Halîl
Ahlı iseñ ol-durur saña delîl

[1313] Ol-durur bil ahlarıñ ulusu
Hağ yanında görklü gökçek hulusı

[90] [1314] Biri de Eyyüb ‘ahd idenleriñ
Tañrı ile ‘ahdini güdenleriñ

[1315] Bil üçünci ‘ahdi kimdir eyleyen
Ümmeti-le ‘ahdi hağkın söyleyen

[1316] Ol-durur kim enbiyâlar ser-veri
Eyledi bir yerde nâlân minberi

[1317] Ol günü bil kim mükerrem gün idi
Gündüz idi şanmañız kim dün idi

[1318] Minber üzre Hayder’e ‘ahd eyledi
Sen halîfem ol deyüben söyledi

[1319] Sen halîfem ol tarîk içre didi
Anda bu yol ehliniñ kaydın yidi

.....

¹⁶⁸ “Gönül elde et (kazan) ki, (gönül kazanmak) büyük hacdır. Bir gönül (kazanmak) binlerce Kabe (tavaf etmek)den iyidir.”

¹⁶⁹ “Kabe, Azer (oğlu) Halil’in yapısı, gönül (ise) büyük Allah’ın nazargâhudur.”

- [1320] On kişiye¹⁷⁰ dağı virdi ‘ahdi ol
Ol kelāmu’llāh içinde oğu bil
- [1321] ‘Ahdi virdi anlara tahte’ş-şecer
Kur’an içre Hāğ bize virdi haber
- [1322] Rāzī oldum didi anlardan Hūdā
Yol eriyseñ olma anlardan cüdā

Ḳāle’llāhu tebāreke ve te’ālā

İnne’l-lezīne yubāyi’üneke innemā yubāyi’ünallāhe yedul-
lāhi fevka eydihim fe-men nekese fe-innemā yenkusu ‘alā
nefsihī ve men evfā bi-mā ‘āhede ‘aleyhullāhe fe-seyu’tihī
ecran ‘azīmā. Şadaḳallāhu’l-‘azīm.¹⁷¹

- [1323] ‘Ahdi bildiñ ne ise sen ey kişi
Nicedür bil ideyüm şeddiñ işi
- [1324] Şedd Ādem şeddidür ki Cebra’ıl
Evvelā kuşatdı aña öyle bil

[91]

- [1325] Dağı İbrāhīm Hālil’e bağladı
Kuşadınca anı bile ağladı
- [1326] Kuşanuban ev yapısardur Hālil
‘Afv ide heb aña gelēni Celil
- [1327] Bil ki şedden bu durur maḳşūdımız
Kim kuşandı anı ol maḳbūbımız
- [1328] Ol ridādur kim kuşatdı Cebra’ıl
Anı mi’rāc gicesinde öyle bil
- [1329] Ol-durur şedd-i mükemmel söylenen
Bil ki andan dem urur girü ḳalan
- [1330] Bu üçünci şeddi bağlandı Hābīb
Yol eriniñ derdine oldur ḫabīb

•••••

¹⁷⁰ On kişiye: Ol kişiye, nüsha.

¹⁷¹ “Şüphesiz sana baş eğerek ellerini verenler (biat edenler), Allah’a baş eğip vermiş sayılırlar. Allah’ın eli onların elleri üstündedir. Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah’ın verdiği sözü yerine getirene Allah büyük ecir verecektir.” Fetih suresi (48), 10. ayet.

- [1331] Bil ki dördüncü durur şedd-i ‘Alî
Muştafâ bağladı bildirdi yolu
- [1332] Hem ‘Alî üç kişi bilin bağladı
Zîkr olundu kim işitdi aînladı
- [1333] Bil ki şeyhîñ şedd-i Selmânî-durur
On yidiniñ ol da dermânî-durur
- [1334] Bağladı on yidi kişi ol dağı
Zîkr olundu aîndüñ ise sen dağı
- [1335] Pes bu şeddiñ şimdi aşlı ne-durur
Yol içinde bunca gavgâ ne-durur
- [1336] Şorsalar idiviresin ey ağı
Sâlik-i kâmil olasin sen dağı
- [1337] Diyesin kim biz teşebbüh eyleriz
Ol ulularuñ şoyını şoylarız
- [1338] Her ki [bi]r kavme teşebbüh eyleye
Kanda giderse izini izleye
- [1339] Anlarıñ şaffında kopar ol dağı
İzle şaffında kopasin sen dağı

[92] Kâle’n-nebî şallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem. Men teşebbehe bi-kavmin fe-hüve minhum. Şadağa Resûlullâhi şallallâhu ‘aleyhi ve sellem.¹⁷²

- [1340] Biri dağı oldur anı key işit
Yol eri iseñ aña göre iş it
- [1341] Ya’nî şeytândan yaña ol perdedür¹⁷³
Kuşamıcağ anı şeytân müreddür
- [1342] Dir Resûl’e ittibâ’ itdim bular
Kâygulanır hûr olur beñzi şolar

.....

¹⁷² “Peygamber -Allah’ın salat ve selâmı onun üzerine olsun- dedi ki: ‘Kim bir kavme benzerse o da onlardandır.’ Doğru söyledi.” Ebû Dâvûd, “Libâs”, 5.

¹⁷³ “perdedür” kelimesi “perdedir” şeklinde de okunacak şekilde hem ötre hem esre ile harekelenmiştir.

- [1343] Bir de bu kim muhtesib olur bize
 omaz ol Şedd anı her yirde geze
- [1344] Şorsalar ardaŐılıđıñ aşlı nedür
 Niredendür pes anıñ faşlı nedür
- [1345] Evvel Ādem tutdı Cebrā'ıl ağı
 Tıttı andan yine İbrāhım dağı
- [1346] Hem ağı didi Muğammed Muştafa
 Birbirine ardaŐ itdi bā-vefa
- [1347] Hıayder idi biliñ Ađmed ardaŐı
 Bir idi heb anlarıñ ii tışı
- [1348] Yol iinde dağı itseler su'ül
 Vir cevābın olmasun gönlüñ melül
- [1349] Diseler kim tike vü ĥalvā nedir
 Bunlarıñ iinde bu sevdā nedür
- [1350] Dillerinde cüfne vü ĥalvā durur¹⁷⁴
 Yise yimēse işi ğavġā durur
- [1351] İdeyim bunlarıñ aşlı neydüġin
 Kim getirüp bişürüp hem yidüġin
- [93]** [1352] Ol zamān kim Ādem umağda idi
 Nie ni'met dürlü ĥalvālar yidi¹⁷⁵
- [1353] Dünyā iinde anı bilmez idi
 Kim nice biÇer anı bilmez idi
- [1354] Ārzü iderdi anı yimege
 Bulmaz-ıdı kimseyi biŐürtmege
- [1355] Hıađđ'ıñ izniyle getürdi Cebrā'ıl
 Öñine oyubanı didi yigil
- [1356] Yidi ol ĥalvāyı Ādem anda oğ
 N'eyesün ĥaylı durur yidüġi yok

.....

¹⁷⁴ durur: ne durur, nüŐa.

¹⁷⁵ “yidi” kelimesi “yedi” Şeklinde de okunacak Şekilde hem fethalı hem esreli harekelenmiş.

- [1357] Ba'zî halvâ kaldı anda yimedi
Cebra'îl'e gel götür hem dimedi
- [1358] Bir tike aldı eline ol emîn
Ol melekler 'aşkına yidi hemîn
- [1359] Cüfne tike mesnedi andan-durur
Cümlesini bildiñ uş kıandan-durur
- [1360] Yol erine cümlesin bilmek gerek
Kim su'âl olsa cevâb virmek gerek
- [1361] Hâşşa kim ol ahlı ola yâ paşa
Bu cevâbı bile ol başdan başa
- [1362] Kim su'âl iderse bir bir içirê
Dimeye kimse aña çün u çerâ
- [1363] Yoĥsa güstâĥ ise bilmez bu işi
Yol içinde aña sen dime kişi
- [1364] Her ki güstâĥ ise maĥrûm olısar
İrmeyüben menzile ol kıalısar
- [1365] Yâ İlähî luĥfîn ile sen bizi
Dilimize kıolay eylegil sözi
- [1366] Kim su'âl itse virevüz biz cevâb
Kim seniñ yanında ola ol şavâb
- [94]** [1367] Hem bize Münker Nekir itse su'âl
Kim cevâbın virmege ola mecâl
- [1368] Dilümüze sen cevâbı kıolay it
Ol melek kıullarıña di yüri git
- [1369] Yâ İlähî şavıvir bizden kıazâ
Gür içinde giñ ola çevre fezâ
- [1370] Hâşr içinde gösterivir Aĥmed'i
Kıolay ola dilime Aĥmed adı
- [1371] Hem şırâţ üzre şaşırma ayağım
Giçer iken zikriñ ola kıayağım

- [1372] Cennet içre Aḥmed ile hem-civār
Eyleyivir cümle bā-yār u diyār
- [1373] Tōyla dīdārñ ile anda bizi
Yā İlāhī sen abūl it bu sözi
- [1374] Biz de dīdārñ ile Őād olavuz
Dostlarıñla oynayavuz gülevüz

BĀBU DER-BEYĀN-I
TAFŞIL-İ FÜTÜVVET-NĀME¹⁷⁶

- [1375] Söylegil ey tūt̄z-i sükker-ġdā
İŞidenler cān u dil itsün fedā
- [1376] Söylegil ey tūt̄z-i sükker-nefes
Kim sözüñe cān u dil eyler heves
- [1377] Söylegil ey tūt̄z-i Őekker-Őiken
Şan‘atıñdır çün yine Şekker Őiken
- [1378] Söylegil ey tūt̄z-i vahy-i İlāh
N’ola saña bu kafes olsa penāh
- [1379] Söylegil ey ‘andelīb-i hoş-nevā
Çün sözüñdir dertlü cānuma devā
- [95]** [1380] Söylegil gülzāra karşı söylegil
Bu firāñ hālını Őerᐁ eylegil
- [1381] Çün seniñ hālūñi bilen gül-durur
Naġme-sāz olsañ bilür bülbül-durur
- [1382] Söylegil ey bülbül-i ‘İsī-nefes
Gülşen içre eylegil ‘ayŐa heves
- [1383] Perdeden çün kim görüñdi ġonca ter
Mest oluban bülbül-i Őeydā öter
- [1384] İŞit imdi vireyim gülden haber
Kim ne vatdür bülbüle aldı eser

¹⁷⁶ Fütüvvet-nāme’nin ayrıntılı açıklanması hakkında bölüm.

- [1385] Çünkü İbrâhîm'i Nemrûd-ı la'în
Mancmîk ile oda atdı hemîn
- [1386] Anıñ ile gitdi bu bülbül bile
Anıñ için geldi bu bülbül dile
- [1387] Hâk te'âlâ bülbüle dir ey za'îf
Kullarım içinde yok senden nañîf
- [1388] Düşmenim şerrine uğradı Hâlîl
Sen niçün geldiñ bile didi Celîl
- [1389] Didi bülbül yâ İlâhî yalñuz
Dostuñı koyamadım ben toğrı söz
- [1390] Ol ne olsa ben de oluram didim
Oda girse ben de girürem didim
- [1391] Tañrı'ya hoş geldi ol-dem bu kelâm
Odı kıldı aña da "berden selâm"¹⁷⁷
- [1392] Dilegiñ ne ise benden dile dir
Çünkü dostum ile geldiñ bile dir
- [96] [1393] Didi bülbül yâ İlâhî yâ Kerîm
Biñ bir adıñ ne ise olam kelîm
- [1394] Biñ bir adıñ baña öğret ey Hudâ
Zîkr idüben olmayam gülden cüdâ
- [1395] Güle karşı dâyimâ zîkr eylesem
'Âşık oluban seni fikr eylesem
- [1396] Sen özüñi anda göstergil baña
Zârî kırup ağlayam karşı saña
- [1397] Biñ bir adıñ vird idinem her seher
Firqatımden on bir ay virem haber
- [1398] Hâk kabül eyledi anıñ sözüni
Bülbüle gösterdi gül de özüni

¹⁷⁷ "berden selâm[en]": "Soğuk ve selâmet (zararsız)" Hazret-i İbrahim'in ateşe atılması esnasında Allah'ın ateşe İbrahim'i yakmamasını emretmesinin anlatıldığı Enbiya suresi (21), 69. ayetten kısmi iktibas.

- [1399] Biñ bir adın aña ta'lim eyledi
Ol güle karşı ötüben söyledi
- [1400] Şimdi göricek güli bülbül öter
Şanasın kim cânını oda atar
- [1401] Anıñ-içündür hezār destān aña
Ünin işiden kişi qalır taña
- [1402] Tañrı adın gül göricek zıkr ider
Çün güli görür cemālin fikr ider
- [1403] Geldik imdi bu fütüvvet sözine
Ötelim biz de fetā gül yüzine
- [1404] Bu fütüvvedür bizim gülzārımız
Ötelim biz dañı diñle zārımız
- [1405] Ben bu 'ilmi cümle taşıl ideyim
Cā-be-cā kimini te'vīl ideyim
- [97]** [1406] Mücmel olmasun mufaşşal olsun ol
Ne var ise cümle dile gelsün ol
- [1407] Bu fütüvvet 'ilmidir 'ilm-i temīz
Her ki 'āmil olsa ol olur 'azīz
- [1408] Bu fütüvvet 'ilmidir 'ilm-i şerīf
Dīni olmaz 'āmil olanıñ za'if
- [1409] Bu fütüvvet 'ilmidir 'ilm-i qadīm
Bilmez anıñ kıymetini her le'im
- [1410] Bu fütüvvet 'ilmidir 'ilm-i İlāh
Añlaymaz anı her ehl-i günāh
- [1411] Bu fütüvvet 'ilmini her kim bile
'Āmil olup anıñ ile iş kıla
- [1412] Niçeler bilmedi anıñ qadrini
Her yiriñ ammā gözedir şadrını
- [1413] Niçeler buña riyālar qatdılar
Şallaşuban dīni arda atdılar

- [1414] Niçeler dâll oldı bunda hem muğıl
Niçeler ğavġālar ile kāl u kıl
- [1415] Niçeler bātıł iş için yildiler
Niçeler haķ söyleyene güldiler
- [1416] Fān̄ye dil virdiler koyup Hāķ'ı
Niçesi Hāķķ'ı koyup oldı şaķī
- [1417] Hile vü fitneye düzdiler yolu
Öyle mi gerekdir ey Tañrı kulu
- [1418] Meskenetden bildiler bu yolu bil
Yola varmaz kimde vardır kāl u kıl
- [98]** [1419] Bu Hūdā şofrasıdır bil ey aħı
Hem 'Alī şofrası hem Cömerd daħı
- [1420] Gel kerem kıl sen buña katma ħarām
Bu naşīhat saña yiter ve's-selām
- [1421] Dürlü dürlü şöreti kosañ gerek
Hāķķı tutup şehveti¹⁷⁸ kosañ gerek
- [1422] Bu fütüvvet 'ilmidir 'ilm-i ħayā
Anı kimi tuta vü kimi kıya
- [1423] Var durur bu 'ilm nef'i bī-kıyās
Bī-nihāyetdir idemezler kıyās
- [1424] Oturup turması vü hem yimesi
Söyleyicek sözi nice dimesi
- [1425] Terbiyet ide aħı hem bildüre
Sākin ide nefisini hem öldüre
- [1426] Kime uğrarsa vire evvel selām
Söyleye kim olsa luţf-ıla kelām
- [1427] Aħı bekler kapusına varmaya
Cehd ide zālīm yüzini görmeye

.....

¹⁷⁸ şehveti: şöreti, nüsha.

- [1428] Ger zarûret olur ise varalar
Togru söyleyüp naşîhat vireler
- [1429] Hem ahu bu 'ilme çok 'izzet kıla
Hem bu 'ilmi bilene hürmet kıla
- [1430] Ben bu 'ilmi Türkçe nazm eyledüm
Bu fütüvvetden nice söz söyledüm
- [1431] Anlaması vâzîh¹⁷⁹ olsun deyüben
Türkî yazdum çok 'ibârât koyuban
- [99]** [1432] Yazayım şimden-girü bir niçe faşl
Cümlesine hâşıl olan nedir aşl
- [1433] Anı bir bir yine tafşıl ideyin
Anlasunlar deyü te'vîl ideyin
- [1434] Yazayım bu bâb içinde yidi bâb
Her birisi bâbın olsun bir kitâb
- [1435] Zîrâ gördim cümle eşyâdur yidi
İdeyim bir bir beyân nedir yidi
- [1436] Añlar-isañ yürüdüğüñ yer yidi
Yidi a'zâdır kâmusın bezedi
- [1437] Başın üzre yedi devvâre yedi
İşik üzre anda seyyâre yedi
- [1438] Yedidir muşhaf mekândır yedi
Andaki seb'u'l-mesânîdir yedi
- [1439] Hafta içre gün yedidür dün yedi
Ka'be'yi eyle tavâf her gün yedi
- [1440] Secdeye emr olınan a'zâ yedi
Secde kılmayan işi gâvğâ yedi
- [1441] Oruc ayında Resûlullâh didi
Kâdr'i isteñ olsa yigirmi yedi

.....

¹⁷⁹ vâzîh: vâzî', nüsha.

- [1442] Öyle olsa biz de yazdık yedi bāb
Eyleye Hāḡ umaram kim fetḡ-i bāb
- [1443] Yā İllāhī eyle āsān sen bize
Yazuban tā başlayalım bu söze

BĀBU EVVEL DER-BEYĀN-I AḤI VE YİĞİT VE
ŞEYḤ VE HER SE YİĞİT Bİ-MA'NĪ-İ FETĀ¹⁸⁰

- [100] [1444] Bāb-ı evvelde yazalım ey aḡı
Diñlesün şeyḡ ü yigit paşa daḡı
- [1445] Üçüniñ çün yolu birdür ey fetā
Gıtmesün bir kimse üç yoldan öte
- [1446] Yigit oldur bu yola ide heves
Kim ne dirse tuta şımaya nefes
- [1447] Pır-i ma'nā demek olur şeyḡ biliñ
Şeyḡ olanda isteyüp ma'nā bulñ
- [1448] Aḡı oldur evliyāniñ yolını
Gizleye vü bātil işden tolini
- [1449] Aḡı yohdur tarīkat bilesin
Aḡı ile hem-tarīkat olasin
- [1450] Hem ḡaḡīkatdür biliñ şeyḡ yolını
Şeyḡ olandan şor ḡaḡīkat ilini
- [1451] Hem yigitlik yola niyyet eylemek
Nirede olursa yolu söylemek
- [1452] Yol içinde aḡılar sālik olur
Yola girmeyen kişi hālik olur
- [1453] Şeyḡ oldur menzile varmış ola
Menzil ehlini kamu görmüş ola
- [1454] Hem yigitlik şimdi toḡdı anadan
Geldi ol bir ḡāneye bir ḡāneden

¹⁸⁰ Birinci Bölüm: Ahi, yigit, şeyḡ ve her üçünün fetā (yigit) anlamı hakkında.

- [1455] Ahıllık dünyāda dirilmek-durur
Belki şeyh imān-ıla ölmek-durur
- [1456] Bu üçin ma'nası birdir bilesin
Yigidim ahı iseñ şeyh olasin
- [101]** [1457] Hem Resūlullāh dimişdür ey fetā
Söyledi bir yirde kim benem fetā
- [1458] Hem benem didi fetānıñ kardaşı
Her ne yirde olsa benem yoldaşı
- [1459] Hem fetānıñ atası benem didi
Cümlesiniñ ya'nı kim kaydın yidi
- Çāle Resūlullāh şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem. Ene'l-
fetā ve ene ahı'l-fetā ve ene ebu'l-fetā. Şadaqa.¹⁸¹
- [1460] Çün 'Alī olmuş-ıdı evvel fetā
Kim fetādur bu yolu andan tuta
- [1461] Ba'd ez-ın oldı ahı bil ol velī
Dağı soñra şeyh oldı hem 'Alī
- [1462] Her kaçan bir yerde üçi bulına
Başını top eyle anıñ yolına
- [1463] Her kişiye vācib oldı kim tuta
Şeyh ü ahı tütına ola fetā
- [1464] Bize öyle didi bizden ulular
Bu yolu bilenler eyü hülular
- [1465] Her kimiñ kim şeyhi yokdur dīni yok
Şeyhi olan kişileriñ dīni çok
- [1466] Ey fetā gel sen dağı bir şeyh tütün
Dünyā vü āhret ola dīniñ bütün

.....

¹⁸¹ "Allah elçisi -Allah'ın salat ve selāmı onun üzerine olsun- dedi ki: 'Ben yigidim, ben yigidin kardeşim, ben yigidin babasıyım.' Doğru söyledi." Bu sözün kaynağı bulunamadı.

Ûāle'n-nebî şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem. Lā şeyhe lehū lā-dīne lehū¹⁸² [102] ve ñāle Cunejd-i Bağdādī rahmetu'llāhi 'aleyhi. Men lem yekun lehū şeyhun yurebbiyyehū fe-şeyhuhū eş-şeytānu.¹⁸³

- [1467] Her ki şeyhi olmaya girse yola
Aparır şeytān anı girmez ele
- [1468] Şeyh tutunmağ belki vācibdür saña
Şeyhi bulsañ isteseñ de dört yaña
- [1469] Söz içinde gör ki Mūsā n'eyledi
A'lemu'n-nās şimdi benven söyledi
- [1470] Hāğ te'ālā kıldı Mūsā'ya hitāb
Senden a'lem bir kulım söyler şavāb
- [1471] Hāğ te'ālā didi anı varasın
Mecma'u'l-baħreyn yanında göresin
- [1472] Öğrenesin bildiği 'ilmi anıñ
Aña göre az-durur 'ilmiñ seniñ
- [1473] Yūşā' ibni Nūn'ı uydurdu bile
Şiğınuban Hāğğ'a girdiler yola
- [1474] Kışsa uzun cümlesin söylemezem
Şimdi anı küll' şerh eylemezem
- [1475] Bir maħalde daħı zıkr itsem gerek
Şoñra bir ğayrı söze girsem gerek
- [1476] Hele varup Hızr'ı anda buldılar
Bir mehābetli kişi-miş gördiler
- [1477] Dönecek vaħtin didi kim ey kişi
Añlarım kim cümle bilmışsiz işi

¹⁸² "Peygamber -Allah'ın salāt ve selāmı onun üzerine olsun- şöyle buyurdu: 'Şeyhi olmayanın dini de olmaz.'" Özellikle tarikat çevrelerinde hadis olduğu rivayeti çok yaygın olan bu sözün kaynağı bulunamadı.

¹⁸³ "Ve Cünejd-i Bağdādī -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- dedi ki: 'Kendisini terbiye eden şeyhi olmayan kimsenin şeyhi şeytandır.'"

- [103] [1478] Bu seniñ ‘ilmiñi öğren-y-idim
Her ne kılsañ aña kıatlana-y-ıdım
- [1479] Bārī ta‘līm it edeb ‘ilmin baña
N’eyleyeyim varıcağ Hâk’dan yaña
- [1480] Hızr didi nice varırsın aña
Varıcağız anda Hâk ne dir saña
- [1481] Didi varıp taş üzre çıkarım
Söyle Rabb’im deyübeni bakarım
- [1482] Hızr aña didi güstâh olmağıl
Tañrı dergâhına öyle varmağıl
- [1483] Pes edebdir cümle işiñ yigregi
Öyle didi bize çün ‘âlem yigi
- [1484] Ger edeble varır iseñ anda sen
Yağın olup Hâk yanında artasın¹⁸⁴
- [1485] Tır dibinde iki rik‘at kıl namâz
Yüz yire ço Hâzret’e eyle niyâz
- [1486] Anda ço na‘leyniñi yalın ayak
Yüz sürüyi varasın ol taşacak
- [1487] Elleriñi kavşır anda secde kıl
Didüğümü key işit key añağıl
- [1488] Hâk’dan âvâz gelmeyince söyleme
Sen seni ol yirde güstâh eyleme
- [1489] Söz orada ne ise söyle işit
Dönme arkañ ardın ardın yüri git
- [1490] Ardın ardın na‘lmiñe varasın
Anda dağı yine secde kılasın
- [104] [1491] Geyüben na‘leyniñi hem gidesin
Ben ne dirsem anı öyle idesin

.....

¹⁸⁴ artasın: arta sen, nüsha.

- [1492] Hızır çün Mūsā'ya ta'lim eyledi
Bu edeb bābında haylī söyledi
- [1493] Vardı Mūsā yine tura Hāzret'ë
Şeyh idindi Hızır'ı ol oldu fetā
- [1494] Hızır her ne didi anı eyledi
Hāq te'ālā söyleyicek söyledi
- [1495] Hāzret'e hoş geldi Mūsā'nıñ işi
Gör edeb öğretti saña hoş kişi
- [1496] Gör bizim dergāhımız 'ālī durur
Cümle dergāhdan yüce 'ālī-durur
- [1497] 'İlm-i 'ālīdür biliñ 'ilm-i edeb
Bilmeyen kişilere gelür 'aceb
- [1498] Aḥmed'e geldi fütüvvet evvelā
Gördi bunı didi lāyık kim ola
- [1499] Kim meger ola buña lāyık 'Alī
Göstereyim aña bu doğru yolu
- [1500] Otururken didi yā Hayder saña
Kim yavuzluk kılsa n'eylerdiñ aña
- [1501] Didi aña yaşlılık kıla idim
Kim idügin ben anıñ bile idim
- [1502] Ger eger yavuzluğu ol artura
Ne ki söylerseñ saña karşı tura
- [1503] Didi kim ben aña ihsān eyleyem
Dertlü-se derdine dermān eyleyem
- [105]** [1504] Didi kim bağırım ol kıan eylese
Sen ne dirsın saña kıatı söylese
- [1505] Yā 'Alī sen n'eyleyeydiñ anlara
Seni görüp saña hışm idenlere
- [1506] Didi kim hātırıcığın yıkmaz-ıdum
Yüzine hıç hışm-ıla baqmaz-ıdum

- [1507] Yine didi “Lā fetā illā ‘Alī”¹⁸⁵
Yağşı bilürsin ‘Alī doğru yolu
- [1508] Hem didi “Lā seyfe illā Zu’l-fiķār”¹⁸⁶
Bu söz-ile ideriz biz iftuhār
- [1509] Hem ‘Alī dirhem taşadduķ eyledi
Hakķ anı Kur’an içinde söyledi
- [1510] Biri gündüz birisin virdi gice
Āşikāre virdi daķı gizlice
- [1511] Hakķ anı Kur’an içinde medķ ider
Her [ne] işlerse işini fetķ ider
Kālallāhu tebāreke ve te’ālā: Ellezīne yunfiķūne emvāle-
hum bi’l-leyli ve’n-nehāri sirran ve ‘alāniyeten¹⁸⁷
- [1512] Pes Resūl āna fetā sensin didi
Cümle menzilde ata sensin didi
- [1513] Ol ‘Alī’dür hem fetā vü hem aķı
Mürşid-i ekmel durur hem şeyķ daķı
- [1514] Kim ‘Alī yolın vara oldur fetā
Hakķ yolına ol fetā ola tuta
- [106]** [1515] Hakķ yolını varmayan aķı degil
Kim temām oldıysa ol daķı degil
- [1516] Hakķ yolını varmayana şeyķ dime
Sen mürīd olup āna emek yeme
- [1517] Yā İlāhī Hakķ yolından ırmağıl
Yol varından sen bizi ayırmağıl

•••••

¹⁸⁵ “Lā fetā illā ‘Alī”: “Alī’den başka yiğit yok”. Tamamı “Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zul’feķār” olan ve “Alī’den başka yiğit, Zülfiķar’dan başka kılıç yoktur.” manasındaki sözün Bedir Savaşı sırasında gökten melekler tarafından duyulan bir nida olduğunda dair rivayetler vardır (Yılmaz 1992: 100). Aclūni, 2: 363.

¹⁸⁶ Bir önceki nota bk.

¹⁸⁷ Yüce ve noksanlardan münezzeħ Allah dedi ki: “Mallarımı gece gündüz, gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar...” Bakara suresi (2), 274. ayetten kısmi iktibas.

- [1518] Tõgrı yolca varavuz biz de saña
Biz daħı baķıřmayavuz dört yaña
- [1519] Yâ İlâhî tgrı eyle yolımız
Hâliyâ bildürivirgil hâlimiz

BÂB-I DÜVÜM DER-BEYÂN-I HİKÂYET-İ
ÂDEM ‘ALEYHİ’S-SELÂM¹⁸⁸

- [1520] Bâb-ı ikinciyi diñle ey ‘azîz
Kangı bâbıñ bâbıdur eyle temîz
- [1521] Diñle imdi atañ Âdem n’eylemiş
Hâzret ile ne dimiş ne söylemiş
- [1522] Âdem ata Tañrı’nıñ emrin şıdı
Uydı şeytân sözine buğday yidi
- [1523] Sürdiler uçmaķ içinde gitdi ol
Dünyâya gelicegiz gör n’itdi ol
- [1524] Ağladı ol bunda üç yüz yıl temâm
Zulm itdim nefsiñe dir ol hümâm
- [1525] Ba’zılar dir dört yüz yıl ağladı
Öyle ağladı ki bağrıñ tağladı
- [1526] Niçe yüz yıl ağladı itdi günâh
Sen niçe yüz eyleseñ gelmez bir âh
- [107]** [1527] Bir günâh itdi vü dört yüz ağladı
Tõgrı oldu gönli Hâķķ’a bağladı
- [1528] Sen niçe yüz biñ günâh eyleyesin
Gün ola kim biñ haṭâ söyleyesin
- [1529] Gzleriñden gelmeye bir kaṭre yaş
şalmayasın Tañrı için yâ ho baş
- [1530] N’ola sen de varsañ atañ yolına
Buñ deminde atañ olup bulına

¹⁸⁸ İkinci bölüm: Adem aleyhisselâmın hikâyesi hakkında.

- [1531] Bir zamān amñ ile mescūd idiñ
Anıñ ile sen daħı mevcūd idiñ
- [1532] Ata yolıñ n'ola varsañ sen daħı
Oğlıdur Aħmed 'Alī olsun aħı
- [1533] Bilür iseñ sen ħalīfe-zādesin
Mertebeñ bilür iseñ āzādesin

BEYT-İ FĀRİSĪ

- [1534] “Ey ħalīfe-zāde-i bī-ma'rifet
Bā-peder der-ma'rifet şev hem-şıfat”¹⁸⁹
- [1535] Ata yurdın kıl taleb ey bī-nevā
Yoħsa başıñda seniñ yoħ mı nevā

MEVLĀNĀ CELĀLU'L-MİLLETE
VE'D-DĪN FERMĀYED¹⁹⁰

[Vezin: mef'ülü fâilâtün mef'ülü fâilâtün]

- [1536] “Ez-puş-ı pādişāhī mescūd-i Cebraīlī
Milk-i peder necūyī ey bī-nevā ği bāşı”¹⁹¹

[Vezin: fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün]

- [108] [1537] Niçe yüz yıl ağladı Ādem ata
Ĥaħ yolında dāyimā oldı dü-tā
- [1538] Niçe yıldan şoñra Ĥaħ luř eyledi
Ağlama Ādem deyüben söyledi
- [1539] Öyle idi ğün ezel taĥdīrimiz
Dünyāya gelmekde sen tedbīrimiz

.....

¹⁸⁹ “Ey marifetsiz halife çocuğu! Marifet hususunda baban gibi ol.” Bu beyit Attār'ın *Mantku't-tayr*'ından aktarılmıştır. Bk. Feridüddin Attār-ı Nişábürî 1374: 8.

¹⁹⁰ “Din ve devletin Celâl'i Mevlânâ buyuruyor:”

¹⁹¹ “Cebrail'in secdegâhı olan padişah (Hz. Ādem) neslindensin. Ey zavallı! Babanın mülkünü aramazsın; ne yapıyorsun?” Beyit, Divân-ı Kebîr'den alınmıştır. Bk. Mevlânâ Celâlüddin 1378: 2/172, gazel nu. 844.

- [1540] Sen gelüben daħı evlâdıñ seniñ
‘Ālem içre ʔola-dı adıñ seniñ
- [1541] Didi Ādem nefśüme¹⁹² zılm eyledim
Ben bilürem anı kim ben n’eyledim
- [1542] Didi hāşā sen baña zılm idesin
N’eyledim ben eyledim sen n’idesin
- [1543] Ben baña zılm eyledim itdim günāh
Raħmetiñden umaram ey pādişāh
- [1544] Ben bilürem beni yüzim ʔaradur¹⁹³
N’eyleyem şimden-girü nē çāredür
- [1545] Bilürem Raħmān sensin hem Raħīm
Raħmet eyle yā Ġafūr u yā Kerīm
- [1546] Yā İlähī bilürem benden ħaʔā
Umaram kim irişe senden ‘aʔā
- [1547] Nefsime uyubanı emriñ şıdım
Yıme buğdayı didiñ idi yidım
- [1548] Ĥaħḳ’a hoş geldi anıñ bu sözleri
Yaş aḳıtduğı içün hem gözleri
- [1549] Sen günehden beni tenzih eylediñ
N’eyleseñ nefsiñe tenbih eylediñ
- [109]** [1550] Ben seniñ heb şuçıñı bağışladım
Ne ki varsa raħmete şağışladım
- [1551] Yarlığadıñ seni hem evlâdıñı
Saña uyan ne ki var etbā’ıñı
- [1552] Bir günāh itdiydi lākin bir la’ın
Ol la’ın olmadı Tañrı’ya yaḳın
- [1553] Ādem’e kıl secde didi çün Ĥudā
Şıdı emrini Ĥaħ’ıñ oldı cüdā

¹⁹² Bu kelime hem “nefsüme” hem “nefsime” okunacak şekilde harekelenmiştir.

¹⁹³ Bu kelime hem “ḳaradur” hem “ḳaradır” okunacak şekilde harekelenmiştir.

- [1554] Hâk didi kim emrimi niçün şıdñ
Secde itmezem diyü niçün didiñ
- [1555] Didi kim sensin baña itdirmeyen
Bu melekler yolna gıtdirmeyen
- [1556] Āşikāre emr idersin secde kıl
Gizlü dirsın kılma budur āb u gil
- [1557] Ben degilem aña secde kılmayan
Beni şanur lık seni bilmeyen
- [1558] Senlödür iş bilürem iş senlüdir
Öldüren sen yine dirsın kanlıdur
- [1559] Çün bilürsin secde kılma zam aña
Emr idersin “uscudü”¹⁹⁴ diyü baña
- [1560] Hâk didi kim çün baña virdiñ şuçı
La’net eylesin seni ulu kiçi
- [1561] La’net eyledi aña Hâk sürdiler
Ol melekler anı cümle gördiler
- [1562] Didi İbl̄s yâ İlähî sen beni
La’net itdiñ ise pes ‘ahdiñ kanı
- [110]** [1563] Dimediñ mi kimseniñ eylügini
Bunda anda zāyi’ itmēzem anı
- [1564] Qanı ecri bunca ihsān eyledim
Çün namāzlar kıluban va’z söyledim
- [1565] Zāyi’ itmezem dir idiñ anları
Bu kuluñuñ kanı ol ihsānları

Qālallāhu tebāreke ve te’ālā: İnnallāhe lā-yuđī’u ec-
ra’l-muhsinīn¹⁹⁵

.....

¹⁹⁴ “uscudü”: “Secde et!”

¹⁹⁵ “Yüce ve noksanlardan münezze Allah dedi ki: ‘Şüphesiz Allah güzel davrananaların mükâfatını zayi etmez.’” Yûsuf suresi (12), 90. ayetten kısmî iktibas.

- [1566] Hâk te‘âlâ didi aña ey la‘ın
Dilegiñ dünyâda virürem hemîn
- [1567] Ne dilersin dile benden vireyim
Ol cehennem içre kaydın göreyim
- [1568] Didi mühlet isterem ben yâ İlâh
Kullarıña itdüreyim çok günâh
- [1569] Dilerem baña uyanı ben daħı
Dūzaħa iltem kabûl it sen daħı
- [1570] Hâk didi kim öyle olsun ey la‘ın
Seniñ olsun cümle kâfirler hemîn
- [1571] ‘Āşÿe ide şefâ‘at ol Resûl
Kılasın maħrûm oluban ey fuzûl
- [1572] Dilegini Hâk kabûl itdi aniñ
Uzun olsun dünyâda ‘ömrinñ seniñ
- [1573] Saña virdim saña uyup azanı
Tamuva ilet seniñle gēzeni
- [1574] Añla imdi ey āziz-i mu‘teber
Diñlediñ ĥod nice oldu bu ĥaber
- [1575] Bir günâh itdi vü Ādem aġladı
Öyle aġladı ki baġrın dāġladı
- [1576] Tañrı‘ya ĥoş geldi rahmet eyledi
Kendi ĥ‘āni ile anı toyladı
- [1577] Gör ‘Azāzil ol daħı itdi günâh
Anı Hâk‘dan bildi vü oldu tebâh
- [1578] Şuĥı Hâk‘dan bildi ol merdūd-ı Hâk
Ādem-iseñ sen de bundan al sebaĥ
- [1579] Ādem iseñ sen de var Ādem yolın
‘Ālem-i vaħdetde gör Ādem ilin
- [1580] Dīv iseñ ĥod yūri İblīs ĥatna
Kendi ĥizbinden olup bin atna

- [1581] Ādem iseñ meskenet bābını tut
Oynar iseñ nefsi lu'bet-bāzı ut
- [1582] Dīv iseñ oldı 'Azāzıl yoldaşın
Dūzahı içre bil ki ol-durur işin
- [1583] Ādem iseñ ço bu hayvān işini
Sür gönülden dünyānıñ teşvışini
- [1584] Ādem iseñ ma'nī içre ādem ol
Kimde ma'nā var ise bil ādem ol
- [1585] Ma'nīsi olmayana ādem dime
Eme gelmez sen aña emek yime
- [1586] Yā İllāhī ma'nī vir gönümize
Cār oluban gele dilümize
- [112] [1587] Dilümizle biz seni yād idevüz
Togrı ādemler yolına gidevüz
- [1588] Eylesin tevbemizi sen kabūl
Hem şefā'at ide bize ol Resūl
- [1589] Yā İllāhī umarız luṭfīñ hemīn
Dūzahı içre kıla ol maḥrēm la'īn

BĀB-I SİVÜM DER-BEYĀN-I HİKĀYE-İ
ŞİT NEBİ 'ALEYHİ'S-SELĀM¹⁹⁶

- [1590] Bāb-ı üçünciyi daḥı diñlegil
N'eylemiş ol Şit nebī añlağıl
- [1591] Diñlegil kim dünyāda ol n'eylemiş
Dünyāda ol kaḅı şan'at işlemiş
- [1592] Dünyāda çün evvel ol cüllāh imiş
Cümleten cüllāhlara ol şāh imiş
- [1593] Añladıñ ḥod Hāḅ te'ālā n'eyledi
Uçmaḅ içre südi panbuḅ eyledi

.....

¹⁹⁶ Üçüncü bölüm: Şit nebi aleyhisselâmın hikâyesi hakkında...

- [1594] Anda incîr viricegiz yaprağı
Oldığı yirde Hâk'a Âdem yağı
- [1595] Anda panbuğ eyledi südi қоdı
Dünyāya çekirdegin al gel didi
- [1596] Anı Cibrîl aldı geldi dünyāya
Ekile panbuğ ola Âdem yiye
- [1597] Ekilüp yayıldı cümle dünyāda
Dünyāda yayıldı bilişe yada
- [113] [1598] Çün egirdi anı Havvā anamız
Bilüriz kim anamızdur ya nemiz
- [1599] Tоқудı biz eyledi Şit-i nebî
Didi Âdem ataya gey yā ebî
- [1600] Viridi bir tennürelük biz Âdem'e
Biline bağladı irdi hoş deme
- [1601] Sofra yaydı Şit Âdem önine
Sünnet oldı sofra yaymaқ şöına
- [1602] Ger şoralar evvelā kimdir қоңқ
Şit'e Âdem қоңdı bil Таñrı таңқ
- [1603] Kesdi etmek evvelā Şit-i nebî
Hoş тоғурdı etmek ile Âdem'i
- [1604] Şit'e Âdem қоқ du'alar eyledi
Raḥmet itsün Таñrı didi söyledi
- [1605] Fūṭa тұтınmak bile andan durur
Añladıñ tennüreyi қандan durur
- [1606] Dünyāda tennüreniñ aşlı budur
Añladıñ ḥod yaprağıñ aşlı nedir
- [1607] Қардаşıңdan yanına kim geldi-se
Lāzım idi Şit'e kim etmek kese
- [1608] Tоқıduğından virirdi bir fūṭa
'Avretini setr iderdi kim тұta
- [1609] Kim dilerse anlarıñla bulna
Vire gömlek dünyāda Hâk қолına

- [1610] Her ki ‘uryān tönada bunda ahu
Anlarıñ şaffında qopa ol dahu
- [114] [1611] Her ki konuq öñine sofra yaya
Etmeginden yiyüben konuq toya
- [1612] Qonıgıñ hāırcıgıñ hoş eyleye
Yaşsı söz ile konuğı toylaya
- [1613] Şit ile bile qopa yarınki gün
Ola haşır içinde anıñ dün ü gün
- [1614] Ola hulle virdigi tonı aña
Giydürivir hulle gerekse saña
- [1615] Cennet içre anlarıñ ile bile
Yiyüp içüp gezesin gömlek ile
- [1616] Tañrı’nıñ didārını hem göresin
Anlarıñla Hāq yanına varasın
- [1617] Şit gibi sen de etmek kēsegör
Qatıcaq qomaq için bir kāse gör
- [1618] Şit gibi sen dahu yalın tonat
Hāq sözi uçar iseñ ola qanat
- [1619] Ger eger culha iseñ piriñdür ol
Sen de aña git nitekim gitdi yol
- [1620] Bizi kişi şatıcaq olmaz ‘asel
Şatar iken ögme olursın dağal
- [1621] Yatlu olsa eyü dime biziñe
Hāq yanında od getürür yüziñe
- [1622] Alur iken hem iñen yirmēyesin
Aqçasını eksicek virmēyesin

ĤİKĀYET-İ MÜNĀSİB

- [115] [1623] Bir ĥikāyet geldi dile diñlegil
Bu ĥikāyetden işüñi añlağıl

- [1624] Var idi bir şeyh ulu kâmil kişi
‘Âlem içre seyr idi anıñ işi
- [1625] Adı İbrâhîm hem havvâş idi
Kâmil idi Hâk yanında hâş idi
- [1626] Dâyimâ işi anıñ seyrân idi
‘Âlem içre ‘âdeti cevlân idi
- [1627] Seyr iderken vardı bir şehre ulu
Öyle ma‘mûr içi tış tıptolu
- [1628] Gezdi ol şehriñ içini ser-te-ser
Gördi kimisi biçer kimi keser
- [1629] Didi kim tüccâr içine varayın
Sûk-ı tüccâr niçe yirdir göreyin
- [1630] Vardı bir bir sûk-ı tüccârı gezer
Gördi bir pîr başına şarmış mîzer
- [1631] Didi bir dem karşusunda tırayın
Fi’li kendüye uyar mı göreyin
- [1632] Şeyh oturup gözler anıñ n’itdüğün
Göre ya’nî nice alup şatduğün
- [1633] Bir elinde tesbîhi var çevürür
Şeyh bildi kim üter hem kavurur
- [1634] Geldi bir kimse elinde bizi var
İde bâzârlığı gide tîzi var
- [1635] Kõdı pîriñ õñine tîz bizini
Aluban şakladı tesbîh yüzini
- [116]** [1636] Bir eline aldı bizi tîzledi
Tesebîhi şandûk içinde gizledi
- [1637] Didi biziñ ensiz ancak ey kişi
Hem kışacığ işleme sen bu işi
- [1638] Seyrek işlersin işiñi ey fulân
Kendüñi culha şanursın sen hemân
- [1639] Çürük iplikle toğumağıl bizi
Gör şunı görmez mi alanıñ gözi

- [1640] Nice ‘ayb urdı bizine miskîniñ
Didi bundan pekcesi yeg eskiniñ
- [1641] Culha miskîn sözüni girçek şanur
Kodı gitdi öz bizinden uşanur
- [1642] Didi kim mah bir kaç aqcacık hele
Alasın tek öñüñe iplik gele
- [1643] Dükkânıma geldiñ alup gitmegil
Sen bizim ile bu işi itmegil
- [1644] Şimdi bāzār içre bilgil katı çok
Şehr içinde bizden ucuz nesne yok
- [1645] Bir seniñ gibi bıraktı bizini
Gitti ayrık göremedim yüzini
- [1646] Sen dağı öyle idüben gidesin
Aqcayı almayıcak pes n’idesin
- [1647] Culha bakar pîre bu tehlîl ile
Çevürürdi tesbîhi tehlîl ile
- [1648] Korkar ol bizi alup gitmeklige
“Bāşed”¹⁹⁷ uğrayam diyü dağı yeñe
- [117]** [1649] ‘Ārif ile olagör sen āşinā
Aldamasın zerķ u tesbîh-i riyā
- [1650] ‘Ārif olmayan ne bilsün her işi
Tāc u hırķa görüben dir¹⁹⁸ ey kişi
- [1651] Zerķ u tezvîr ü¹⁹⁹ riyādan key şaķın
Bilmez iseñ ‘ārif e olğıl yaķın
- [1652] Hırķası vü tācı putıdur anıñ
Aña şapan nefsi itidür anıñ
- [1653] Öldürürseñ hırķayı çıkarmaz ol
Kaba²⁰⁰ geyüp bāzārına varmaz ol

●●●●●●●●●●

¹⁹⁷ “Bāşed”: “Olur”

¹⁹⁸ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla hareketlenmiştir.

¹⁹⁹ tezvîr ü: tezvîr-i, nüsha.

²⁰⁰ “kaba” kelimesi nüshada vezin gereği “kâba” şeklinde yazılmıştır.

- [1654] Kendi itmek bâzırî sünnet durur
Şorar iseñ aña ol minnet durur
- [1655] ‘Ārif oldur bir zamān geye kabā
Bir zamāndan çıkarup geye ‘abā
- [1656] Nefsi mūnis olmuş-iken hırķaya
Terk idip de yaḥşî ṭonların geye
- [1657] Mūnis ola bir zamān anıñ ile
Geyüp anı otura sēniñ ile
- [1658] Şoñra anı çıkarup geye ‘abā
‘Ārif oldur put idinmeye kabā
- [1659] Halk içinde halk-ıla olup kişi
Halvetinde Haḫḫ-ıla ola işi
- [1660] Kimse anı zerḫ u sālīs bilmeye
Halvetinde ağlaya vü gülmeye
- [1661] Mūnisi terk itmedir işi anıñ
Nesnesin sezmeye her kişi anıñ
- [118] [1662] Mūnisi Haḫḫ ola anıñ dāyimā
Ḳanda varsa dimeye kim cā-yı mā
- [1663] Şol ki tesbīhi anıñ putı ola
Oḳıya lāhūtī nāsūtī ola
- [1664] Şol ki tesbīhi ide boynına ṭavḫ
Bil ki şeyṭānī-durur andaḡı şevḫ
- [1665] Her ki tesbīh ile halkı aldaya
Ṭazı boynındaḡı beñzer ḫaltaya
- [1666] Hırķa giyen yol varamaz bāver it²⁰¹
Pes eşeḫ daḡı giyer çul u çapıt
- [1667] Her kişiyi şüretiñ aldamasun
Dilkülenüp dünyāsın irdemesün

●●●●●●●●●●

²⁰¹ Derkenarda şu not düşülmüştür: “Bāver it ya’nī i’timād it dimekdür. Zīrā Fārisī lūgatinde bāver inanmaḫ ma’nāsındır. Li-muḫarriri’l-faḫīr.”

- [1668] Kim ne bilsün elde tesbîhi uzun
İşdirler dilde tatlu çok sözün
- [1669] Pes amñ elinde tesbîhin görür
Aldanuban her kişi aña varur
- [1670] Culha miskîn gördi tesbîhi uzun
Bizcigezin şatmağa dikdi gözün
- [1671] Pır o deñlü yirdi culhanñ bezin
Hayrete varmış gören turur dizin
- [1672] Yatlu bizdür hele gel mah aqcacık
Bu bize çoqdur bu deñlü aqcacık
- [1673] Eyü yatlu hele getür alalım
Şunda yatsun şandık içre şalalım
- [1674] Birkaç aqca virdi eline amñ
Bu da degmez bilesin biziñ seniñ
- [119] [1675] Culha aldı aqcasın girdi yola
Göñli yavuz aqcası döndi pızla
- [1676] Bir zamāndan geldi bir miskîn aña
Didi kim bir eyüce biz vir baña
- [1677] Eyüce biziñ var-ısa viresin
Bizim için yahşısca sen göresin
- [1678] Didi kim bir eyüce biz almışam
Seniñ için aqcasını virmişem
- [1679] Bizi çıkardı bu kez inlü gelür
İki evvel olduğncaya gelür
- [1680] Ölçüben arşun-ıla gelür uzun
Avlayuban gösterir biziñ yüzün
- [1681] Şıkca iplikden tokumuş bir kişi
Culhalarda eyüdü amñ işi
- [1682] Tahtaya beñzer tokumuş görseñe
Yahşı bizdir al oğul lāyık saña

- [1683] Alur iken çok ‘ay(ı)b taşmış idi
Culha miskîniñ için yaqmış idi
- [1684] Şandık içinde yatıcağ gitdi ol
Bilmezem kim n’eyleyüben n’itdi ol
- [1685] Öge öge bizi şatdı yigide
Pîr miskîn gele gibi ögüde
- [1686] Şeyh anı gözler idi görmedin
Utanuban oldı kimse urmadın
- [1687] Vardı pîriñ katına şeyh-i ‘azîz
Didi kim bu şübhemî eyle temîz
- [120] [1688] Ben de varam şandık içinde yatam
Ne revâdır yürüyem ‘ayba batam
- [1689] Şandık içinde yatam ‘aybım gide
Birkaç aqça ile pîrüm luğf ide
- [1690] Pîr aña didi kim ey şeyh-i kebîr
İşimizden beñzer olmışsın habîr
- [1691] Şandık içinde ‘aceb ‘ayb gide mi
Ya bu işi hîc kimse ide mi
- [1692] Didi kim şeyh gitdi gördim biz tizin
Söyledi biziñ kamu ‘aybım tizin
- [1693] Tevbe kıldı pîr bildi suçımı
Tevbe şuyı yudı pîriñ içini
- [1694] Tārūmār itdi dükāniñ rahtını
Şeyhe uydı yıkdı nefsi tahtını
- [1695] Pîr irdi bir mübârek sâ‘ate
Başladı günden güne ol tã‘ate
- [1696] Kıl hāzer billāhi ey ednā şatan
Hāqk’a varmaz dīnin ardına atan
- [1697] Alur iken yalanı çok söyleme
Şatar iken de iñen medh eyleme

- [1698] Haddi ile olsa işiñ dadı var
Togruñluk ile işiñ bünyadı var
- [1699] Togru yoldan iledivir sen saña
Azmayup kayıkmayavuz dört yaña
- [1700] Kulağuz sen ol bize Bārī²⁰² Hudā
Dünyā sevmekden bizi sen kıl cüdā
- [121] [1701] Yā İlähī togru sözden ırmağıl
Togrulardan sen bizi ayırmağıl

BĀB-I ÇEHĀRUM DER BEYĀN-I HİKĀYET-İ
HAZRET-İ İBRĀHĪM ŞALAVĀTULLĀHİ
‘ALĀ NEBĪYYİNĀ VE ‘ALEYHİ²⁰³

- [1702] Söylegil ey tütz-i şirîn-zebān
Söziñ işiden olur hayrân-ı cān
- [1703] Cān dimāğın kıl mu‘aṭṭar söz ile
‘Uđ gibi kendüñi yaq sūz ile
- [1704] Āb u gilden bilmezem ben söziñi
Cān u dilden bilürem ben sūziñi
- [1705] Söziñ işiden melek taḥsîn ide
Āferîn sözini ḥūr-ı ĩn ide
- [1706] Şaklamağıl cevheriden cevheri
Zühre yüzün ac göresin Müşteri
- [1707] Gösterigör gel gönülden āyine
Tütz-i dil söyleye bu āyine
- [1708] Tütz-i dil āyine görse öter
Şād oluban cān ilen öte üter
- [1709] Tütz-i dil sen bugün söyle kelām
Söziñe müştâkdır dil şubḥ u şām

•••••

²⁰² Bārī: bār-ı, nüsha.

²⁰³ Dördüncü bölüm: Hazret-i İbrahim aleyhisselâmın hikâyesi -Allah'ın salatu peygamberlerimiz üzerine olsun- hakkında...

- [1710] Çār ‘aşka bu durur dördünci bāb
Söylegil sözüne ola feth-i bāb
- [1711] N’eylemiş dünyāda İbrāhīm Hālil
Anıñ ile n’eylemiş n’etmiş Celil
- [1712] Ol zamānda var idi Nemrūd la‘in
Tañrılıq da‘vāsın eylerdi hemin
- [122] [1713] Çevre yanında müneccim çoğ-ıdı
Nesne var mı kim yanında yoğ-ıdı
- [1714] Didiler bir gün aña kim ey ulu
‘Ālem içinde bugün hükmiñ tolu
- [1715] Ol müneccimler kāmusı geldiler
Bu söziñ üzerine cem‘ oldılar
- [1716] Didiler kim bir veled gelse gerek
Şer‘i ‘ālemde anıñ tolsa gerek
- [1717] Toğısardur ol veled daħı bu yıl
Büyümedin sen anıñ kaydın yigil
- [1718] Bütleriñi sıyıbanı uşada
Hükmi anıñ hükmi ola her güşede
- [1719] Hem du‘ası-la seni kıla helāk
Leşkeriñle hem helāk ola simāk
- [1720] Didi ol mef‘ün ki baña bildiriñ
Kanda oğlan toğar ise öldürüñ
- [1721] Ol yıl içre toğamı heb kırdılar
Güşe güşe şordılar yürüdiler
- [1722] Anasından toğdı İbrāhīm Hālil
Şakladı Nemrūd’dan anı ol Celil
- [1723] Bir mağāra var idi anda yakın
Āzer’e dirdi anası key şaķın
- [1724] İledelim gel mağāra içine
N’eyledi öldüre bunıñ şuçı ne

- [1725] Ol mağāra içre iltüp qodlar
Günde bir kez görinelim didiler
- [123] [1726] Günde bir kez emzirirdi anası
Oḥşayuban derdi ey dūr dānesi
- [1727] Nice idüp ben seni şaklayayın
Ḳorḳarım seni nice bekleyeyin
- [1728] Anası gelmece Cebrā'z̄l gelür
Oḡlınıñ barmaḡın aḡzına virür
- [1729] Emer idi barmaḡın toyar idi
Cebrā'z̄l ne dir ise uyar idi
- [1730] Bir yaşına vardı kimse görmedi
Ḳanı oḡlıñ deyüben h̄c şormadı
- [1731] On yaşarca oldı İbrāh̄m Ḥalīl
N'eyesün kim terbiyet itdi Celīl
- [1732] Taşra çıkdı gice yıldızlar görür
Tañrı büyügi diyü hayrān kalur
- [1733] Yıldıza baqar iken gördi qamer
Bu büyükdir Tañrı bu ola meger
- [1734] Ol daḡı batdı günü gördi hemīn
Didi ol-dem "lā-uḡubbu'l-āfilīn"²⁰⁴
- [1735] Gördi günü büyük anlardan ulu
'Ālem içre nūrı anıñ toptolu
- [1736] Ol daḡı tolunduḡın gördi hemīn
Yine didi "lā-uḡubbu'l-āfilīn"²⁰⁵
- [1737] Ya'n̄ nesne kim toluña sevmezın
Tañrı diyü anıñ ardın ḳovmazın
- [1738] Bu uzundur her ki buña özenür
Yazıcaḡız bunu söz çoḡ uzanur

●●●●●●●●●●

²⁰⁴ "Ben öyle batanları (kaybolup gidenleri) sevmem." En'ām suresi (6), 76. ayetten iktibas.

²⁰⁵ "Ben öyle batanları (kaybolup gidenleri) sevmem." En'ām suresi (6), 76. ayetten iktibas.

- [124] [1739] Yine biz maqşûdımıza gelelim
Söz uzundur bu arada qalalım
- [1740] Ya'nî İbrâhîm'e didi Hâk fetâ
Yigit oldı besledi Āzer ata
K̄ālallāhu tebāreke ve te'ālā ...²⁰⁶
- [1741] Ya'nî İbrâhîm aḫılar ulusu
Cümlesiniñ daḫı gökcek ḫūlusı
- [1742] Ol idi aḫı qomıksız yatmadı
At u deve virdi hergiz şatmadı
- [1743] Qondu Cibrîl evine niçe melek
Şofra şaldı didi kim yimek gerek
- [1744] Yimediler ol melekler etmegi
Ol Ḥalîl'in şanadıñ gitdi ögi
- [1745] Anlarıñ yimedüğini tañladı
Yimemekden bir yamanlıq añladı
- [1746] Sāre Ana didi niçün qorqasın
Bunlarıñ gibi kişiden ürkesin
- [1747] Şor ne içün yimeyesiz yimegi
Söyleyesiz nicedür söz dimegi
- [1748] Didiler kim şimdi nesne dimeziz
Biz bahāsın virmeyince yimeziz
- [1749] Didi İbrâhîm bahāyı çok viriñ
Öñüñizdeki ta'āmı yeñ görüñ
- [1750] Didiler nedir bahāsi söylegil
Virelim biz çok bahā şerḫ eylegil
- [125]²⁰⁷ [1751] Başlayasın buña bismillāh ile
Ḥatm idesin daḫı ḫamdullāh ile

.....

²⁰⁶ “Yüce ve noksanlardan münezzeḫ Allah dedi ki” (Sözün devamı nüshada yazılmamıştır.)

²⁰⁷ 124. sayfa sonundaki reddadenin (çoban, ayak...) uyumsuz oluşundan arada en az bir yaprak koptuğu söylenebilirse de gerek reddade (Söyleyesin) ile diğerk varanın ilk kelimesi (Başlayasın)

- [1752] Didi Cebrâ'îl aña kim yâ ahı
Bilüriz kim dünyâda sensin saħı
- [1753] Ey Ĥalîlullâh 'aceb bunca melek
Sen bilürsin kim bular yimez yimek
- [1754] Bu ta'âmı sen bilürsin yimeziz
Muştıcıyuz saña yatlu dimeziz
- [1755] Ĥağ te'âlâ saña bir oğlan vire
Emriñe münkâd ola dâyim tura
- [1756] Viresin adını İsmâ'îl anıñ
Ol ola hem mûnis ü yârîñ seniñ
- [1757] Bir rivâyetde didiler ol zamân
Cebrâ'îl kuşatdı ol şeddi hemân
- [1758] Geydi bir şalvâr bizden ol Ĥalîl
Yapdı andan sonra ol beyt-i Celîl
- [1759] Kimse tuman giymez idi aña dek
Ol zamândan geydiler tâ baña dek
- [1760] Bir rivâyetde bu İsmâ'îl'den öñ
Mekke yapdı toğdı bu İsmâ'îl şon
- [1761] Dağı dirler şeddi İbrâhîm Ĥalîl
Aħmed'e getürmiş-idi Cebrâ'îl
- [1762] Aħmed'in biline kuşatmış idi
Çoğlar anda raħmete batmış idi
- [1763] Ĥırka kim geymiş-idi hem ol Resûl
Kendüye hoş yaraşırđı key uşıl
- [126]** [1764] Bir niçe kişi didi kim yâ Ĥabîb
Şimdi gördiñ bu 'aceb nesne ġarîb
- [1765] Bir eri bir 'avret ile tutdıķ uş
Getürelim anları bir kişi қоş

arasındaki benzerlik, gerekse mana akışında bir eksiklik olmaması dolayısıyla aslında eksiklik olmadığı, reddade uyumsuzluğunun müstensih dalgınlığı olabileceğini öngörüyoruz. Ancak sözün iki sayfa boyunca aynı minval üzere devam ettiği var sayılırsa kopukluk olduğu da düşünülebilir.

- [1766] Didi kim var yâ ‘Alî girçek mi gör
Nirede n’eylediler key yahşı şor
- [1767] Şîr-i Hâk yumdı gözin girdi eve
Varmış-ıdı ol eve ive ive
- [1768] Yumdı gözin biriñiz gitsün didi
İki-señiz biriñiz batsun didi
- [1769] Biri gitdi kaldı ‘avret yalıñız
Birisi gidicegiz pes açdı göz
- [1770] Kimse yoğdur evde bir ‘avret turur
Ol eviñ içinde yalıñız görür
- [1771] Geldi bir ‘avret var anda didi pes
Yâ ‘Alî sen didigiñdir sözi kes
- [1772] Ol münâfıklar didi yalan ‘Alî
Biz varalım bilüriz toğrı yolu
- [1773] Ol Resûlullâh didi çok söylemeñ
Şeh ‘Alî üstine gavgâ eylemeñ
- [1774] Ben ‘Alî sözine inandım hemân
Sözi girçektir anıñ itmeñ gümân
- [1775] Tîz çıkardı hırkayı virdi aña
Bu münâfıklar görüp kaldı taña
- [1776] Bu sözi böyle didiler ba‘zîlar
Şeddi dağı anda virdi didiler
- [127] [1777] Ba‘zîlar kıldı rivâyet bu sözi
Şübheye bırakmasun bu söz sizi
- [1778] Ğâlibâ yuğargıdur kavlı-i şahîh
Bunu dağı görmegil inen kabîh
- [1779] Anda bildirdi tarîk-i fağr aña
Anıñ-içün mürşid oldı ol saña
- [1780] Bu tarîkı yahşı aña ey ağı
Ol nice itdi ise it sen dağı

- [1781] Yol eriniñ ser-veridür çün ‘Alî
Yol erinden ol ki göstere yol
- [1782] Yol eriniñ görevüz gördüğini
Yol eriniñ bilevüz bildüğünü

BĀB-I PENCŪM DER-BEYĀN-I HĪKĀYET-İ
HAZRET-İ YŪSUF NEBĪ ‘ALEYHĪ’S-SELĀM²⁰⁸

- [1783] Söyleylüm bāb-ı pencümden haber
Ol haberden cāniña ire eser
- [1784] Ol yidiniñ beşi budur bilesin
Kıışsa-i Yūsuf’dur āgāh olasın
- [1785] Ol ki buyurdu aña aḥsen қашаş
Diñler iseñ қalmaya göñlünde paş
- [1786] Aḥsenidir kıışsalarıñ didi Hāk
Şāz işit ğuşşalarıñ oda yak
- [1787] Kıışsayı kim Hāk te‘ālā söyleye
Ol Hābībullāh anı diñleye
- [1788] Pes niçün diñlemeyesin sen daḥı
Kıışsayı kim Tañrı diye ey aḥı
- [128]** [1789] Gel işit bu ḥişşeden sen ḥişşe al
Yūsuf’ıñ bu kıışsından kıışsa al
- [1790] Hāk te‘ālā kıışsa bünyād eyledi
Her kişiyе ḥişşe bünyād eyledi
- [1791] Kıışsa içre Yūsuf’a didi fetā
Aḥıya gerek ki bu sözi ṭuta
- [1792] Gör fetā didiği niçün aña Hāk
Anı işit kim ola saña sebaқ
- [1793] Öyle olsa sen daḥı oldıñ fetā
Yigide vü paşaya oldıñ ata

²⁰⁸ Beşinci bölüm: Hazret-i Yusuf nebi aleyhisselâmın hikâyesi hakkında...

- [1794] Diñle Yūsuf'la Zelihā hālını
Şerh idelim anlarıñ aḥvālını
- [1795] Kışşasından ba'zını söyleyelim
Bu fetā bābın beyān eyleyelim
- [1796] Çün degil maḳşūd anı söylemek
Ne ki var heb kışşayı şerh eylemek
- [1797] Ba'zı yirden cā-be-cā söyleyelim
Ne ise ḥālī beyān eyleyelim
- [1798] Bir zamānda Mālik adlı bir kişi
Dāyimā anıñ ticāretdi işi
- [1799] Yūsuf'ı şatdı aña kardaşları
Seyre varmış iken ol yoldaşları
- [1800] Mālik'e şatdılar anı kul deyü
Gıtdi Yūsuf n'eylesün çeker kayu
- [1801] Alubanı anı Mışr'a vardılar
Mışr ḥalkı Yūsuf'ı çün gördiler
- [129] [1802] Arpa buğday ol zamān tatlı idi
Ḥālī Mışr'ın aña dek yatlı idi
- [1803] Mışr'a Yūsuf giricek oldu ucuz
Mışr ḥalkı cümle aña tutdı yüz
- [1804] Didiler ne bahtulu kuldur bu kul
Hem ucuzluk oldu daḥı aḳca pül
- [1805] Nıl taşdı ol gün içinde hemān
Geldi eylik ne ki var gıtdi yaman
- [1806] Ḥākim-i Mışr zulm iderdi aña dek
Zulm iderdi dāyimā tırmazdı dek
- [1807] Ḥaḳ hidāyet virdi ol günde aña
'Adli yayıldı anıñ heb dört yaña
- [1808] 'Adli nūrī-la münevver oldılar
Ehli Mışr'ın ağlar iken güldiler

- [1809] Bu ƙulîñ dirler ayağı ƙutludur
Yüzünü bir kez gören umutludur
- [1810] Bir gören bir daħı görsem dir idi
Yüzüm ayağına sürsem dir²⁰⁹ idi
- [1811] Çün degil maƙşûd olmasun dırâz
İhtîşâr idüp ƙılalım sözi az
- [1812] Çünki Mâlik virdi anı şatmağa
Ağcasını cümlesine ƙatmağa
- [1813] Ƙurdılar bir kürs̄ altun altına
Baturuban dürr ü cevher altına
- [1814] Didiler kim bir melek inmiş yere
Kim yüzünü göre biñ altun vire
- [130]** [1815] Ehl-i Mısr'ın külli oldı müştērî
Ne ki varsa virdiler elde varı
- [1816] Ağırınca kimi altun kim gümüş
Kimi incü kimisi cevher dimiş
- [1817] Çün Zelihâ işidür bu sözleri
Oldı 'aşık yaş ƙoldı gözleri
- [1818] Yūsuf'ı işitmek-ile sevdi ol
Diledi kim ala ola ƙula ƙul
- [1819] Çünki yüzün gördi ƙılmadı ƙarâr
Virdi çok altun cevâhir māl tavar
- [1820] Aldı ƙatun Yūsuf'ı çok virdi māl
Māl gitdi daħı cān u 'aql u bāl
- [1821] Aldı 'aşkı ƙatunı günden güne
İşi āh u zār idi günden güne
- [1822] Niçe mekr ü hîle itdi ise bol
Yūsuf'ı şayd idemedi bir kez ol

.....

²⁰⁹ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

- [1823] Tıydu Mışr ehli kamu hatun işin
Kanı ‘arı kim kula koŝdı başın
- [1824] ‘Avreti Mışr’ın kamu ta’n itdiler
Bir kulı sevmiŝ diyü iŝtdiler
- [1825] İşidüp hatun anı oldu melül
Didi kim geliñ göresiz nice kul
- [1826] Bir yire çağırdı hatun anları
Nice ise aña ta’n idenleri
- [1827] Anlara ulu ziyâfet eyledi
Nice ni‘metle buları toyladı
- [131] [1828] Didi hatun bunlara ba‘de’t-ta‘âm
Göstereyim Yûsuf’ı size temâm
- [1829] Ellerine bir bıçağ tûrunc ile
Virdi bunlar aldılar sevünc ile
- [1830] Yûsuf’ı koŝıdı perde ardına
Kimse bilmezdi Zelihâ derdi ne
- [1831] Didi ey cân ac kerem kıl yüziñi
Görelers işideler hem söziñi
- [1832] Çün yüzünden perdeyi giderdiler
Yüzünü bu ta’n idenler gördiler
- [1833] Didi hatun kim turuncı kēsesiz
Gördüğümü göresiz söz kēsesiz
- [1834] Kēser iken ellerin togradılar
Bilmediler kim neye uğradılar
- [1835] Didiler kim bu beşer degil melek
Hey bunıñ yolına cân virmek gerek
- [1836] Didigimiz sözi ma‘zûr tutasız
Cehd idüben avlayasız utasız
- [1837] Heb didikleri söze utandılar
Yûsuf’ın yüzünü görüp kândılar

- [1838] ‘Aşk hâlin aňlamayan ta’n ider
Uğrayan bilür anı n’eyler n’ider
- [1839] ‘Aşık olmayan ne bilsün bu işi
Bu işi bilen durur ‘aşık kişi
- [1840] Bilmez idi kim Zelîhâ ne kıla
N’eyleyecek Yūsuf’ı ala ele
- [132]** [1841] Ne-kaçar kim tonana düze özin
Yūsuf anı göricek yumar gözin
- [1842] Başını kalduruban baqmaz idi
Meyl idüp gönli aña aqmaz idi
- [1843] Hıç Zelîhâ yüzine açmaz gözin
Ol yanına gelse çevürür yüzün
- [1844] Ol sebebden yaptı bir kûbbe ulu
Gözü kıldı kûbbenîñ için tolu
- [1845] İc dîvârın cümle gözü eyledi
Yūsuf’a gel didi hâlin söyledi
- [1846] Yūsuf’a ya’nî ki ‘arz ide yüzün
Gözüye bakıcağız göre yüzün
- [1847] Gel deyüben Yūsuf’ı koydı eve
Geldi şeytân-ı la’în ive ive
- [1848] Şâd oluban dir idi İblîs la’în
Kim Yūsuf olup-durur baña yakın
- [1849] Şimdi Yūsuf ‘avrete gönül vire
Enbiyâlar defterinden Hâk yire
- [1850] Bundan ulu ola mı baña dağı
Ol nebî iken ola baña ağı
- [1851] Çünkü Yūsuf girdi hatun üstine
Yūsuf aňladı ki hatun kaçdı ne
- [1852] Her taraftan gördi hatunîñ yüzün
Kancaru bakarsa iramaz gözin

- [1853] Yūsuf'ın hātuna meyli olmadı
Görüben ağladı İblīs gülmedi
- [133] [1854] Oldı şeytān anda çok hūr u hacīl
Hāq fetā didigine budur delīl
- [1855] Kaçdı Yūsuf etegi yırtıldı çün
Sen bu işiñ aşlım bildiñdi çün
- [1856] Pāk idi Yūsuf zinā kılmaz idi
Hem zinā iden ile olmaz idi
- [1857] Aħı gerek kim zinādan pāk ola
Hāşr içinde yürüye bī-bāk ola
- [1858] Kim fetā lafzı-la ol da añıla
Olmaya kim aħı yolın yañıla
- [1859] Eli pāk ola vü dili pāk ola
İşi pāk ola vü yolu pāk ola
- [1860] Yürümeye yol eri nā-pāk ile
Şoħbeti her demde ola pāk ile
- [1861] Cehd idüben dünyāda pāk olagör
Pāk olan ayağına hāk olagör
- [1862] Pākler şaffında kıpar ey Hudā
Bizleri nā-pākden eyle cüdā
- [1863] Bizi pāk eyle vü pāk ile kıpar
Toğru yoldan bilürem nā-pāk şapar
- [1864] Yā İlāhī toğru yoldan kıllara
Yoldaş eyle toğruya varanlara (?)²¹⁰

BĀB-I ŞEŞŪM DER-BEYĀN-I HĪKĀYET-İ
MŪSĀ NEBĪ MA‘A YŪŞA‘ NEBĪ ‘ALEYHUMĀ
EŞ-ŞALĀTU VE’S-SELĀM²¹¹

- [134] [1865] Diñler iseñ ideyim el-fetħ-i bāb
Kime gelmişdür işit Hıaħ’dan hııāb
- [1866] Didiler Mŭsā’ya kim a’lem durur
Hıaħ yanında ‘ilm-ile ekrem durur
- [1867] Didi Mŭsā kim benem a’lem bugŭn
Hıaħ yanında ‘ilm-ile ekrem bugŭn
- [1868] Hıaħ te‘ālā didi Mŭsā varasın
Bir arada bir kŭlm var gŭresin
- [1869] Bilesin kim senden ol a’lem durur
Yanımızda senden ol ekrem durur
- [1870] Őgrenesin sen de ‘ilmini anıñ
Gŭresin kim nicedŭr ‘ilmiñ seniñ
- [1871] Yŭşa‘ı bile alasın didi Hıaħ
Varuban sen alasın andan sebaħ
- [1872] Aldı Mŭsā Yŭşa‘ı Hıızr’a gider
Yŭşa‘ anıñ hādimi hııdmet ider
- [1873] Aldı bir zembıl Yŭşa‘ eline
İkisi giderdi Hıızr’ıñ yolına
- [1874] Bu maħalde kışşayı zıkr itmeziz
Hıızr u Mŭsā kışşasına gitmeziz
- Ƙālallāhu tebāreke ve te‘ālā ve iz Ƙāle Mŭsā li-fetāhu lā
ebraħ²¹² el-āyeh...
- [1875] Yŭşa‘ ibni Nŭn hııdmet eyledi
Hıaħ te‘ālā lafz-ıla aña didi

•••••

²¹¹ Altıncı bölüm: Musa ve Yŭşa‘ peygamberlerin -salāt ve selām onların űzerine olsun- hikāyesi hakkında...

²¹² “Yŭce ve noksanlardan mŭnezzeħ Allah dedi ki: ‘Hani Musa geñç arkadaşına yŭrŭyeceğim demişti.’” Kehf suresi (18), 60. ayetten kısmı iktibas.

- [1876] Hıdmet içinde olan olur fetâ
Ne ki hıdmet var ise yigit tuta
- [135] [1877] Hâdim-i Mūsâ idi Yūşa‘ nebî
Ne buyursa der²¹³ idi lebbeyk ebî
- [1878] Ne buyursa emrine münkâd idi
Ne dise yilerdi şanki bād idi
- [1879] Bili anıñ anda bili yoğ-ıdı
Dili varken şanki dili yoğ-ıdı
- [1880] Görmek anıñdı özi görmëz idi
Bilmek anıñdı özi bilmëz idi
- [1881] Bir sözine hıc anuñ dimezdi lâ
Ne der²¹⁴ ise dāyimâ dirdi belâ
- [1882] Sözi olsa der²¹⁵ idi fermān seniñ
Derdi olsa dir²¹⁶ idi dermān seniñ
- [1883] Çün Resūlullāh didi hıdmet idiñ
Hıdmet ehli gitdigi yola gidiñ
- [1884] Her ki hıdmet ide hıdmet bulısar
Aña dañı şoñra hıdmet olısar
- Ḳāle[‘n-nebî] şallallāhu ‘aleyhi ve sellem. Men hıdeme
hıdime²¹⁷
- [1885] Bu şaḥḥ sözdür bunı tıt ey aḥı
Hâdim ol maḥdüm olasın sen dañı
- [1886] Bu hikāyetden işit söz añağıl
Bu meşāyih sözidür key tañağıl

●●●●●●●●●●

²¹³ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

²¹⁴ “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

²¹⁵ Beytin iki ısrarında da “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

²¹⁶ Beytin iki ısrarında da “der” kelimesi در şeklinde yazılmış ancak “der” okunacak şekilde fethayla harekelenmiştir.

²¹⁷ “[Peygamber] -Allah’ın salat ve selamı onun üzerine olsun- dedi ki: ‘Hizmet eden hizmet görür.’” Ebû Nuaym, 10: 196.

- [1887] Kim meger Һammāma girmiş Bāyezīd
Raĥmetullāhi ‘aleyh olsun mezīd
- [1888] Kimse bilmezdi anı ne kişi-di
Bilmez idi kimse kimiñ işi-di
- [136]** [1889] Fāriğ olup oturur bir gūşede
Kimse bilmez yiñi fūta kūşada
- [1890] Kim kimi yur kimine fūta tutar
Kimi şuya yıķanur kimi batar
- [1891] Yırlu iseñ bir güzel fūta seniñ
Hem yeriñ baş kurnadan öte seniñ
- [1892] Ger²¹⁸ ġarīb iseñ seniñ fūtañ delik
Vireler yırtıķ ola bölük bölük
- [1893] Ilı şuda bir durur ulu kişi
Kim meger kim ola başında şacı
- [1894] Ger ola ĥürmet ider dellāk aña
Ger şacıñ yoğ-ısa ne ĥürmet saña
- [1895] Yıķanacaķ yer daķı bulmayasın
Bu ĥarāba sen meger gelmeýesin
- [1896] Yerlü iseñ dürlü dürlü ovalar
Kurnaya varsa ġarībi kovalar
- [1897] Ger çıķarsañ vireler bir pis fūta
Pislik içre olmaya andan öte
- [1898] Böyle gelmiş cümle ‘ālem n’idesin
Yıķanasın tızce çıķup ġidesin
- [1899] Her ki Һammāma gire olur kıcaķ
Kim ki ġorebilür anı baķıcaķ
- [1900] Külĥan içinden ki külĥancı çıķa
Bilür anı yüzine her kim baķa
- [1901] Biri taķvā evine beñzer biri
ġorinür ġorenlere külĥan kiri

- [137] [1902] Rüşen olur taqvâ evi ey ‘azîz
Şehvet ile eyle taqvâyı temîz
- [1903] Gelelim yine bu şeyhîñ sözine
Otururken ne görindi gözine
- [1904] Kimi yunar kimisi de ovunur
Kimisi de aşmuban dëvünür
- [1905] Gördi bir pîr yalnızca aşınur
Bir bucada cümle halkdan yaşınur
- [1906] Bâyezîd esirgedi anı görüp
Ovma için yanına vardı urup
- [1907] Başına şu kodı yıar şeyh anı
Didi kim esirgedim pîrim seni
- [1908] Bâyezîd ovar anı eli ile
Ovar iken söyleşür dili ile
- [1909] Didi ey pîr yigit iken n’ola-dıñ
Bir nie kişiyi sen de ova-dıñ
- [1910] Yigit iken hıdmet itseñ sen daı
Şimdi iderler idi saña daı
- [1911] Çün Resûlullâh dimişdür bu sözi
Eylemişdir hâdim anıñ-çün bizi
- [1912] Sen işitmediñ mi idi bu sözi
Şimdi madüm ide idi ol sizi
- [1913] Didi pîr işitmiş-idim ey ‘azîz
Bâyezîd ide-midi beni temîz
- [1914] Yigit iken ben de hıdmet itmesem
Hıdmet ehline yilüben yitmesem
- [138/1]²¹⁹[1915] Şimdi hâdim olmaz idi Bâyezîd
Saña irürdi şük(ü)r ‘ömr-i mezîd

•••••

²¹⁹ Nüşhada bu sayfadan sonraki sayfaya numara verilmeyerek daha sonraki sayfa 139 olarak numaralandırılmış. Bu sebeple bu sayfaya 138/1, bir sonraki numarasız sayfaya 138/2 şeklinde numara verdik.

- [1916] Tañrı dostlarından idi p̄r meger
Hıdmet için bağlamışlarmış kemer
- [1917] Yigit iken niçe hıdmet eylemiş
Ahlı olmuş niçe yidirmiş yemiş
- [1918] Şeyh bildi ol vilāyet nūri-la
Bāyezīd bilmedi anı zūr-ıla
- [1919] Bāyezīd cehd idüben bilimedi
Evliyā içre anı bulmadı
- [1920] Didi Hakk'a ben bunu bilimedim
Bunlar içinde anı bulmadım
- [1921] Baña bildir yā İlāhī bunu sen
Dağı bildir bilmedim anı neden
- [1922] Hakk te'ālā didi yā şeyh-i kebīr
Beni sevenden olursın sen habīr
- [1923] Kimi ben sevsem anı bildirmezim
Size dağı anı oldur dimezim
- [1924] Bir kişi maḥbūbını kime çağar
Kimseye göstermez o kendi baḡar
- [1925] Siz beni seviñ ben anı severim
Kim bileyim dirse anı şavarım
- [1926] Yaḡşı devlet kim anı Tañrı seve
Kendüden ḡayrıyı yanından ḡova
- [1927] Tañrı sevdüḡi kişidür yaḡtılı²²⁰
Evliyā içinde oldur baḡtılı
- [138/2]** [1928] Hıdmet ile irdi her kim irişe
Yigit olan hıdmet ider dervīşe
- [1929] Hıdmet-ile irdi iren Tañrı'ya
Tañrı dīdānını gördi bī-riyā

.....

²²⁰ yaḡtılı: baḡtılı, nüsha.

- [1930] Hem Resûlullâh işit kim ne didi
Hâdimidir didi kavmiñ seyyidi
- [1931] Seyyidü'l-kavm oldu hâdim bilesiz
Cehd idüben kavme hâdim olasız
- [1932] Yâ İlähî bizi hıdmetkâr ile
Yoldaş eyle bizi kıoma 'âr ile
- [1933] Hıdmet idüp biz dağı yol varavuz
İşigiñde tıruban yalvaravuz

BÂB-I HEFTÜM DER-BEYÂN-I HİKÂYET-İ
'ALİ -KERREMALLÂHU VECHEHÜ-
NÂM-I Ü FETÂ H'ÂNEND²²¹

- [1934] Ey 'Alî'den dem uranlar gelesiz
İşbu bâb içinde ne var alasız
- [1935] Ol 'Alî n'eyledi n'itdi görüñiz
Yol içinde siz de öyle olñız
- [1936] Yol eri bilmek gerekdir yol işin
Göñliniñ sürmek gerekdir teşvîşin
- [1937] Ol yidiniñ bu yidincisi temâm
Bu yidi bâb hatm oldu ve's-selâm
- [1938] Çün hilâfetde 'Alî bil şöñ-ıdı
Ma'nî yüzinden egerçi şöñ-ıdı
- [1939] Bu yididen şöñra añsam tañlama
Sen bu işden hîc nesne añlama
- [139]** [1940] Bilesin dağı muqaddemdir nebî
Hem nebiden bil mu'ahhardır velî
- [1941] Tañrı birdür bilürim Aşmed nebî
İderem kim hem veliyyullâh 'Alî

.....

²²¹ Yedinci bölüm: Adına "yiğit" denilen Hazret-i Ali'nin -Allah kendisini aziz kılsın- hikâyesi hakkında...

- [1942] Ol gāzā kim Aḥmed ile gāz̄iler
Etmek için bindi yügrük tāz̄iler
- [1943] Bindi Aḥmed gāz̄ilerle atlanur
Öyle şan kim tāz̄iler қanatlanur
- [1944] Bir yol üzre bir қarıcık oturur
Dāyimā dili şalavāt getürür
- [1945] Uğrar idi dāyimā Aḥmed aña
Dir idi kim bir su’ālim var saña
- [1946] İlk dirdi şyamıyuz kāfiri
Yum tutup saña şoraram ey қarı
- [1947] Қarı şırsız dir-idi şırlar idi
Қarıcuğa nesne virürler idi
- [1948] Yine Aḥmed şordı aña ey қarı
Şıya mı ki bizi ol kāfir çeri
- [1949] Қarı didi kim şıya kāfir sizi
Şoñra yine döne tız kāfir yüzi
- [1950] Vardı mü’min kāfir ile қırlaşır
Kimi қаçar kimi girü dönüşir
- [1951] Öyle imiş Tañrı’dan hükm-i kazā
Mü’mine kāfir idisermiş cezā
- [1952] Bir mübārek dişі çıktı Aḥmed’iñ
Ol Resülullāh Muḥammed emcediñ
- [140]** [1953] Şındı mü’min leşkeri қаçdı gider
“Māte Aḥmed”²²² dir la’ın feryād ider
- [1954] Gider iken bir çuқur buldı Resül
Gizledi kendüyi añla key uşul
- [1955] Hāyder anı çevre baқıban arar
Tırmayup ol leşkeri gezüp şorar²²³

●●●●●●●●●●

²²² “Ahmed öldü.”

²²³ şorar: тұrar, нұша.

- [1956] Bir çukurda buldı Hâyder Aḥmed'i
Eline yapışdı vü çık gel didi
- [1957] At çekdi bindi Aḥmed atına
Kim-durur kim vara Hâyder atna
- [1958] Na're çekdi kırdı kâfir lekeri[n]
anadıñ kim kırdı heb leker varın
- [1959] Didi anda "lâ fetâ illâ 'Alî"²²⁴
Neye kim unar ise irsün eli
- [1960] Didi hem "Lâ seyfe illâ Zu'l-fiâr"²²⁵
Yire düşer kâfiri eyler ğubâr
- [1961] Ğâlib olup kâfiri heb kırdılar
ıybanı üstlerinden ırdılar
- [1962] Sünnler tağılmış-ıdı her biri
Gezüben aradılar her bir yiri
- [1963] Her biri dirilüben cem' oldılar
Her arafdan yüĝrişüben geldiler
- [1964] Bildiler kim Aḥmed'i diri imiş
Na're uran ğâzmiñ biri imiş
- [141]** [1965] Bildiler kim ol 'Azâzîl çağırın
"Mâte Aḥmed"²²⁶ deyübeni baĝırın
- [1966] âd oluban la'net itdiler aña
Ey 'Azâzîl didiler la'net saña
- [1967] Çoĝ münâfık gördi bu hâli hemîn
Didiler kim ehr içi bundan emîn
- [1968] At başını çevirüp tîz kaçdılar
Göre idiñ anadıñ kim uçdılar

.....

²²⁴ "Lâ fetâ illâ 'Alî": "Alî'den başka yiĝit yok". Tamamı "Lâ fetâ illâ 'Alî lâ seyfe illâ Zul'feâr" olan ve "Alî'den başka yiĝit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur." manasındaki sözün Bedir Savaşı sırasında gökten melekler tarafından duyulan bir nida olduĝunda dair rivayetler vardır (Yılmaz 1992: 100). Aclûni, 2: 363.

²²⁵ Bir önceki nota bk.

²²⁶ "Mâte Aḥmed": "Ahmed öldü."

- [1969] Varuban öldi Muḥammed didiler
Çok münâfık gūh-ı ḥarlar yidiler
- [1970] Sünn̄ler cümle melūl olmuş-ıdı
Çok münâfık şād olup gülmiş-idi
- [1971] Muştıcı şaldılar andan t̄z varıñ
Neye vardı şehri içi ḥāl̄in görin̄
- [1972] Anda yine kāfir oldu münhezim
Şanadıñ kim küll̄ oldu mün‘adim
- [1973] Çün Resūlullāh yine döndi eve
Leşker ile vardılar ive ive
- [1974] Şehir ḥalkı karşı çıktı cümlesi
Sevmeyēniñ kalmadı ḥc hamlesi
- [1975] Şādlığa gelüben buluşdılar
Birbiri-le sünn̄ler görüşdiler
- [1976] Muştıcı varıcağız şād oldılar
Küll̄ mü‘min şād oluban güldiler²²⁷
- [1977] ‘Asker ile cümle şehre girdiler
Er ü ‘avret ol Resūl’i gördiler
- [1978] Eylediler sünn̄ler ḥamd u senā
Ḥamdu li‘llāh gitdi bu renc u ‘inā
- [142]** [1979] Ol qarı dimişdi kāfir şır sizi
Aña düş geldi Resūlullāh gözi
- [1980] Didi aña ey qarıcık sen niçün
Sizi kāfir şır didiñ bizim içün
- [1981] Sen neden bildiñ bizi kāfir şıya
Kaçar iken bizi kayuya kıya
- [1982] Ağlayurağ didi qarı yā Resūl
Bülürem kim her söziñ gelür uşul

.....

²²⁷ Bu beyit derkenarda yazılıdır. Nereye dâhil edilmesi gerektiğine dair nüshada bir işaret bulunmakla birlikte konunun akışına göre burada bulunması gerektiğini düşünüyoruz.

- [1983] Sen beni fâl tutubanı söyledin
Kâfiri mü'mine taqdim eyledin
- [1984] İlk dir idin buncadan mü'mini şır
Şoñra dir [i]din yine kâfiri şır
- [1985] Bunda taqdim eyledin sen kâfiri
Fâl sensin pes ne bilsün bir çarı
- [1986] Pes seniñ ağızından aldım fâh ben
Ne bileydin yoħsa işbu hâli ben
- [1987] Pes didi Aħmed ki Allâh söyledir
Her ne iş kim işlene ol eyledir
- [1988] İş anıdır bilürem kim iş anıñ
Kâfir ü mü'min ğanı derviş anıñ
- [1989] Gâh kâfir leşkerin üstümize
Ġâlib eyler gülüşür kâfir bize
- [1990] Gâh bizi ğâlib eyler anlara
Ġâlib eyler cümle bî-îmânlara
- [1991] Gâh yuħaru çıkarır gâh indirir
Gâh kuyuya indirir gâh bindirir
- [143]** [1992] Gâh yire urur çıkarır dişimiz
Gâh yine döner bitürir işimiz
- [1993] Bilürem²²⁸ ne kim var ise iş anıñ
N'eyler ise eylesün dil-rîş anıñ
- [1994] Çün bilürem "eyne mâ kuntum"²²⁹ didin
Her ne yirdeysem benüm kaydım yidiñ
- [1995] Pes ne ğuşşa baña çün sensin penâh
Bir diş için ne için eyleyem âh
- [1996] Ben seniñem diş seniñdir baş seniñ
Gözlerimden aħar ise yaş seniñ

●●●●●●●●

²²⁸ "Bilürem" kelimesi, aynı zamanda "bilürim" de okunacak şekilde hem fetha hem esreyle hareketlenmiş.

²²⁹ "eyne mâ kuntum": "Nerede olursanız..." Hadid suresi (57), 4. ayetten kısmi iktibas.

- [1997] Anda Aḥmed çok münâcât eyledi
Yâri ile yâr sırrın söyledi
- [1998] Biz yine maḫşûdımıza gelelim
Bu fetâ bâbını ele alalım
- [1999] Bu yidi bâbı ki yazdım söyledim
Her birin bir dürlü tafşil eyledim
- [2000] Kimi şofra-y-ıdı vü kimi fetâ
Kimi bile tütmağa virdi fütâ
- [2001] Çün Resûlullâh didi benven fetâ
Hem fetâyâ karşısam ben hem ata
- [2002] Hem fetâ diyen daḫı kimdür biliñ
Ben diyeyin siz birez âgâh olñ
- [2003] Birisidir anñ İbrâhîm Ḥalîl
Aña daḫı hem fetâ didi Celîl
- [2004] Evvel oldı ol fetâ şoñra aḫı
Aḫılıḫ eyledi anı şeyḫ daḫı
- [144]** [2005] Sen de hem fetâ olasın hem yigit
Bu sözimden alur iseñ sen ögit
- [2006] Şoñra aḫılıḫ seni şeyḫ eyleye
Ḥalk̄ toyurmaz Tañrı seni toylaya
- [2007] Birisi Yûsuf'dur anñ ey ata
Anñ adına oḫudı Ḥaḫ fetâ
- [2008] Kimseye meyl itmedi ol pâk idi
Ḥaḫ yolında zehresi hem çâk idi
- [2009] Pâk olursañ olasın sen de fetâ
Ḥaḫ yolında idesin ḫadriñ dü-tâ
- [2010] Ḥaḫ yolına idesin mâliñ fedâ
Bu vücûdñ milkine sulṫân idē
- [2011] Pâk olursañ sen de sulṫân olasın
Ḥâk olursañ derde dermân olasın

- [2012] K̄ul olu[r]sañ seni sulṭān eyleye
Cān virirseñ cān u cānān eyleye
- [2013] Hem fetādur Yūṣa‘ ibni Nūn daḥı
Ḥıdmet-ile buldı yolu ey aḥı
- [2014] Ḥıdmet iderseñ fetā dirler saña
Tañrı için yiler iseñ dört yaña
- [2015] Bir uluya sen de ṭapşır özüñi
Ayağına ṭopraq eyle yüzüñi
- [2016] Anlarıñla sen daḥı añılasın
Olmaya kim yoluñı yañılasın
- [2017] Bir dinildi “Lā fetā illā ‘Alī”²³⁰
Ol ‘Alī kim açıvirdi bu yolu
- [145]** [2018] Ger ‘Alī yolın varasın sen daḥı
Ḥalk̄ içinde olasın sen de aḥı
- [2019] Ḥaḫ yolna mālını virür idi
Ne ki buyursa anı kıılır idi
- [2020] İşıit andan bir ḥikāyet ey ulu
Olmış-ıdı nūr-ı Ḥakk-ıla ṭolu
- [2021] Ezhereyne bir gün irişmiş maraḫ
Bu sözimden añlağıl nedir ğaraḫ
- [2022] Ḥasta oldı ikisi evlādınıñ
Kim şafası ḳalmadı h̄c şādñiñ
- [2023] Geldi Aḫmed ikisini görmege
Oturup ḥāṭırlarını şormağa
- [2024] Şordı ceddi ḥāṭırını anlarıñ
İkisini ḥastaca olanlarıñ
- [2025] Bir Ḥasan’dır hem Ḥüseyn idi biri
Ata ana oḫşar idi bir biri

•••••

²³⁰ “Lā fetā illā ‘Alī”: “Alī’den başka yiğit yok”. Tamamı “Lā fetā illā ‘Alī lā seyfe illā Zul’feḳār” olan ve “Alī’den başka yiğit, Zülfikar’dan başka kılıç yoktur.” manasındaki sözün Bedir Savaşı sırasında gökten melekler tarafından duyulan bir nida olduğunda dair rivayetler vardır (Yılmaz 1992: 100). Aclûnî, 2: 363.

- [2026] Didi Aḥmed yā ‘Alī nezr eylegil
 ̖uvvetiñ yitdügi neyse söylegil
- [2027] Üç-gün oruc nezrim olsun dir ‘Alī
 Şıḥḥat irsün tek bulara dir velī
- [2028] Didiler yā Fāṭıma sen daḥı it
 Bu ‘Alī gıtdügi yola sen de git
- [2029] Fāṭıma dir üç gün oruc baña da
 Nezr gerek didi Fızza saña da
- [2030] Fızza daḥı cāriyeydi anlara
 Ḥādimeydi anda yol varanlara
- [146] [2031] Oruca nezr itdiler üçer üçer
 Bu nez(i)rden şanma kim anlar kaçar
- [2032] Aḥşām oldı niyyet itdi nezr için
 Diñle imdi n’eyledi anıñ için
- [2033] Üçi daḥı nezrini kıldı edā
 Kim umarlar ḥastaların şağ idē
- [2034] Yiyecek yok aḥşām oldı çün yakın
 Neflerine vireler oruc ḥaḳın
- [2035] ̖oñşılıḳdan bir çanaḳ un aldılar
 Yoğıruban bir araya ḳodılar
- [2036] Üçi için üç çörek eylediler
 İşt anu bişürüp n’eylediler
- [2037] Aḥşām oldı öñlerine aldılar
 Yimek için bir araya geldiler
- [2038] ̖apudan bir şey’i li’llāh geldi ün
 Didiler miskınleriz acız bugün
- [2039] Çün ‘Alī işitdi miskınler ünin
 Miskıne virdi öñinde çöregın
- [2040] Fāṭıma dir sen viricek ben daḥı
 Bu arada yınmesün ancaḳ aḥı

- [2041] Fızza dir miskîne ben de virürem
Çıkaram miskînleri hem görürem
- [2042] Etmegini üçü dağı virdiler
Kapuda çün bunca miskîn gördiler
- [2043] Şavma niyyet itdiler yine üçü
Virdiler miskînlere yanup içi
- [147] [2044] Yine aḥşâm oldu üç çörek dağı
Bişirüben virdiler amı ağı
- [2045] Kapuya gelüp yetimiz didiler
Üçünü de ol yetimler yidiler
- [2046] Yine niyyet itdiler şavma vişâl
Kimde vardır gel eyit işbu hişâl
- [2047] Üçü dağı virdi üçinci gice
Hağ yanında yerleri oldu yüce
- [2048] İrte şıḥhat virdi Tañrı şayruya
Öyle sağ oldu ki şayru kim diye
- [2049] Ol üçüncü de esîre virdiler
Biz esîrüz deyü aḥşâm geldiler
- [2050] Hağ te‘âlâ virdi şıḥhat anlara
Şıḥhat irdi şayru olan cānlara
- [2051] Didiler kim dedemüze gideriz
Çünkü sağız bunda yatup n’ideriz
- [2052] Ol ‘Alî çün kâlkıdı uydurdu gider
Ol Resûlullâh işit gör kim n’ider
- [2053] Fâriğ olup mescid içre oturur
“Hel etâ”²³¹’yı anda Cibrîl getürür
- [2054] Nezrine çün kim ‘Alî kıldı vefâ
Biz de evlâdına itmeziz cefâ

²³¹ “Hel etâ”: “Geldi, geçti mi?” İnsân suresi (76), 1. ayetten kısmî iktibas.

Ḳālallāhu tebāreke ve te‘ālā [ve] yūfūne bi’n-nezri ve yeḥāfūne yevmen kāne şerruhū musteṭirā ve yuṭ‘imū-ne’ṭ-ṭa‘āme ‘alā ḥubbiḥi miskīnen ve yetīmen ve esīrā²³²

- [148] [2055] Yimeyüp miskīne virdiler ṭa‘ām
Nezrine kıldı vefā üçü temām
- [2056] Yimeyüp bir gün yetīme virdiler
Hem üçüncü gün esīre virdiler
- [2057] Ol ṭa‘āmı hem li-vechillāh çün
Yimediler virdiler bildim niçün
- [2058] Ben ḳabūl eyledim anıñ nezrini
Diyesin aşḫāb bile ḳadrini
- [2059] Ol Resūlullāh ‘Alī’ye gelmege
Gelür idi bu ḥaberden vırmege
- [2060] Uğradı gelür Ḥüseyn-ile Ḥasan
Şıḫḫat ırmış başları olmış esen
- [2061] İkisiniñ ortasındadır ‘Alī
Üçü gelür ṭutuban toğru yolu
- [2062] Bulısuban didi Aḫmed Ḥaḳ sözün
Şāh-ı Merdān şād olup açdı gözün
- [2063] Hem ‘Alī’ye oḳudı ol āyeti
Bu ‘Alī çok ağladı ḳatı ḳatı
- [2064] Bildiler kim ol ‘Alī ekrem durur
Ḥaḳ yolında cümleden a‘lem durur
- [2065] Ne dimekdür añladıñ mı ey aḫı
Ḥaḳ yolında yi vü yidür sen daḫı
- [2066] Miskīni vü hem yetīmi gözlegil
Ḳanda giderse esīri izlegil

•••••

²³² “Yüce ve noksanlardan münezzeḥ Allah dedi ki: ‘O kullar adaklarını yerine getirirler. Kötülüğü her yanı kuşatmış bir günden korkarlar. Onlar, yiyeceği, yoksula, yetime ve esire seve seve yedirirler.’” İnsān suresi (76), 7 ve 8. ayetler.

- [2067] Görme misin aña indi “hel etâ”²³³
Hem Resûlullâh didi sensin fetâ
- [149] [2068] Şîr-i Hâk idi ‘Aliyyullâh idi
‘Âlim idi hem veliyyullâh idi
- [2069] Şîrveş depren bu yolda ey ahu
Hoş fetâdur diyeler saña dahu
- [2070] Zu'l-fiķâr-ı lâ'yı alğıl dilüñe
Gelmeye korkudan İbls yoluña
- [2071] Mâ-sivâyı lâ ile kat' eylegil
Kâlmâ anda dâyim illâ söylegil
- [2072] Lâ ne kılsañ bil fenâsın ey cüvân
Ġayr-ı Hâk'ı bilesin lâ'dır hemân
- [2073] Her ki illâ buldı ol buldı beķâ
Bil ki şeksiz irdi Hâk'a muṭlakâ
- [2074] Ġayrı ile ayruķ olmaz ol fetâ
Küllî şey'le bulmaz ol dahu cezâ
- [2075] Şofra yaydı Şîr nebî oldı ahu
Şofra yay sen dahu olasıñ ahu
- [2076] Toķadı biz hem yalın ṭonatdı ol
Anıñ-içün oldı Hâk'a toĠrı kul
- [2077] Sen de yalın ṭonadırsañ ey cüvân
Vireler yarın saña emn ü emân
- [2078] Nefsine bıraķdı çün Âdem şuçı
Didi yâ Rab sen ulusın ben kiçi
- [2079] Anıñ-içün Hâk anı 'afv eyledi
Raḥmeti h'ânıyla anı ṭoyladı
- [2080] İtdüĠiñi sen de nefsiñden bilüp
AĠlayasın dâ'imâ miskîn olup
- [150] [2081] Sen dahu eksigiñi bil ey ahu
YarhĠaya Hâk Çalab seni dahu

.....

²³³ “Hel etâ”: “Geldi, geçti mi?” İnsân suresi (76), 1. ayetten kısmî iktibas.

- [2082] Añladıñ mı kim-durur yidi kişi
Hıağ yanında anlarıñ bitdi işi
- [2083] Diyeyim ben anları yine saña
Sen ıuladıñ ıtutasın benden yaña
- [2084] Biri Ādem biri Şıt biri Halil
Biri Yūsuf kim fetā itdi Celil
- [2085] Biri Yūşa‘ hem Muħammed hem ‘Alı
Kimisi peyğam-ber ü kimi veli
- [2086] Kimine dindi fetā kime ağı
Hem ağı idi bular hem şeyh dağı
- [2087] Ger fetā iseñ bulardur piş-rev
Ger ağı vü şeyh iseñ “der-pes bi-rev”²³⁴
- [2088] Bu yidi bāb içre bunları didik
Her biriniñ hālını şerh eyledik
- [2089] Añladıñsa sen de öyle idesin
Anlarıñ şuyınca sen de gidesin
- [2090] Bu yidi bāb bunda hıatm oldı hemin
Kıvvet itdi bize Rabbu’l-‘ālemın
- [2091] Bu Fütüvvet-nāme uş oldı temām
Yazup anı hıatm kıldık ve’s-selām

BĀB DER-BEYĀN-I MEŞĀYİH-NĀME VE
ŞİFĀTHĀ VE ĀDĀBHĀ BĀBU SĀLİK²³⁵

- [151] [2092] Kāmı ol tālib ki şeyh isterdi ol
Mürşid olup göstereydi aña yol
- [2093] Kāmı ol mürşid gerek baña diyen
Gelsün imdi ideyin kimdür uyan
- [2094] Kāmı ol şādık ki yolda cān vire
Hānumān u māl u genc ü kān vire

●●●●●●●●

²³⁴ “der-pes bi-rev”: “Arka(s)nıdan git.”

²³⁵ Şeyhler, sālikin sıfatları ve edepleri hakkında bölüm...

- [2095] Kıanı cān terk eyleyen cānān için
Virmeyen cān bulmadı cānānı çün
- [2096] Cānımı terk eyleyen buldı anı
Terk iderem cānımı diyen kıanı
- [2097] İrmedi cānānına cānın seven
Bulmadı maķşūdını dünyā kıovan
- [2098] Dünyā ile dīn cem‘ olmaz biliñ
Düşmen olan yire²³⁶ dost girmez biliñ
- [2099] Halk idelden berü dünyāyı Hudā
Sevmez anı kendüden kıldı cüdā
- [2100] Her ki dünyā sevse ol bulmaz Hakk’ı
Göñlini añā viren olur şakī
- [2101] Kendüye Hakk anı ma‘düb eyledi
Terk iden kışiyi maħbüb eyledi
- [2102] Dimedi mi anı ol Hayru’l-beşer
Terki için bize o virdi haber
- [2103] Āhıret ehline hem didi harām
Sem‘iñe irişmedi mi bu kelām
- [2104] Dünyā ehline harāmıdır āhıret
Çünkü hayvān yimedir ol āhır at
- [152]** [2105] Her ki ehlullāhdır ikisi daħı
Çün harām oldu vü terk it sen daħı
- [2106] Kim ki terk itdi ise irdi Hakk’a
Bil ki şeksiz Hakk’a irdi muṭlaķā
- [2107] Her ki Hak sevgüsini kıldı kabül
Hergiz ol dünyā için olmaz melül
- [2108] Ādem’i kim evvelā halk eyledi
‘Arz-ı şan‘at idüben halk eyledi

²³⁶ “yire” kelimesi “yere” de okunacak şekilde ra’nın hem fethası hem esresiyle yazılmıştır.

- [2109] Karşu tutdı Ādem'e her şan'atı
Kim kabûl eylediler ol miñneti
- [2110] Görđi Ādem şan'atı her ne ki var
Her biriniz birin eyleñ ihtiyār
- [2111] Her biri bir şan'atı kaldı kabûl
Hıc kabûl eylemedi bir niçe kul
- [2112] Didi Hâk kim siz niçün kılmadıñız
Bunca şan'atdan birin almadıñız
- [2113] Didiler kim biz seni kaldık kabûl
Sen yitersin bize olmazız fuzûl
- [2114] Hâk te'ālā didi kim 'izzim hâkı
Olmaya dünyāda sizden müttakī
- [2115] Sizden ayru olmayam ben dünyede
Benim ile kalasız dünyā gide
- [2116] Siz baña gözgü olasız göreler
Size karşu mest ü hayrān turalar
- [2117] Kim beni görmek diler görsün sizi
Sizde göre beni hem olan gözi
- [153]** [2118] Benim ile tuta siziñ eliñiz
Benim ile söyleye hem diliñiz
- [2119] Benim ile göre siziñ gözüñiz
Benden ayru olmaya hem sözüñiz
- [2120] Benim ile işide hem sem'îñiz
Benim ile yana dilde şem'îñiz
- [2121] Her ki ma'nā gözi-le göre sizi
Beni göre andağı ma'nā gözi
- [2122] Her ki postu göz ile baқа size
Biz dağı görünmeyevüz ol göze
- [2123] Ğaybım esrārını size bildürem
Ğayrınıñ yerine 'aynı talduram

- [2124] Her ki münkir olsa size t̄amuya
 oyam anı bildürem hem amuya
- [2125] Kimdür anlar añladıñ mı ey kişi
 Ol-durur kim H̄a yanında bitdi, işi
- [2126] Evliyâdır anları bilmek gerek
 anda ise anları bulma gerek
- [2127] Evliyâdır eyleyen H̄a'ı abûl
 Evliyâdır H̄a atında torı ul
- [2128] Evliyâdır bizi irşâd eyleyen
 Evliyâdır H̄a h̄ûmıyla toylayan
- [2129] Evliyâdır bizi bize bildüren
 Evliyâdır alar iken güldüren
- [2130] Evliyâyı bul kim anı bulasın
 ünkü bildiñ sen H̄a-ıla bilesin
- [154] [2131] Evliyâdır bildüren toru yolu
 Evliyâdır Tañrı'nıñ toru ulı
- [2132] Evliyâdır evliyâdır evliyâ
 Evliyâdır bizi ilten Tañrı'ya
- [2133] Evliyâ ok 'âlem ire bilesin
 Birisini isteyüben bulasın
- [2134] Özüñi eylesesin teslîm aña
 H̄a yolını göstere ol da saña
- [2135] Evliyâñıñ lik nie kısmı var
 Her biriniñ nie dürlü ismi var
- [2136] Kimine 'âm dirler ü kimine h̄aş
 Kimisine didiler h̄aşşu'l-h̄avâş
- [2137] Ba'zîlar meczûb-ı sâlikdir anıñ
 Ba'zîsı bilgil ki mâlikdir anıñ
- [2138] Ba'zîsı sâlik-durur meczûb degil
 N'ola olsa ol daı ma'yûb degil

- [2139] Ba‘zî meczûbdur anıñ itmez sülük
Niçeler qalmışdur anda bir bölük
- [2140] Cümlesini bunda tafşil ideyim
Yazubanı sözi tekmil ideyüm
- [2141] Çün Fütüvvet-nâme’yi yazdım temâm
Kim paŝadır kim ağıdır kim imâm
- [2142] Bir ‘azîz eydir kim bize luğf idiñ
Kim meŝâyıñ yolına dağı gidiñ
- [2143] Biz de teslîm itdik anıñ sözünü
Yazalım didik bu söziñ tuzını
- [155] [2144] Niçe kısm imiş buları diñlediñ
Her biriniñ adlarını añladıñ
- [2145] Ol ki sâlik hem dağı meczûb-ıdı
Hâk katında cümleden mañbûb-ıdı
- [2146] Ol ne iş işledi buldı bu işi
Anı işlêmek gerek tâlib kişi
- [2147] Tâlib-idi ol da şeyh bulmuş-ıdı
Ol da şeyhi gönline girmiş-idi
- [2148] İtmîŝ idi özüni teslim aña
Hıc kayu[r]mazdı özüni dört yaña
- [2149] Şeyh öñinde halvete girmiş-idi
Ne ki görse şeyhine ŝormuş-ıdı
- [2150] Zühd ü taqvâ ile girmişdi yola
Bağmaz idi dünyâda aqca pıla
- [2151] Virseler de çok yimek yimêz-idi
Ėayrı söz söylêmeler dimêz-idi
- [2152] Sözi tevhiid idi dilinde müdâm
Diline almaz idi Ėayrı kelâm
- [2153] Gözünü açmazdı kimse yüzüne
Hıc kulağ tutmazdı Ėayrıñ sözüne

- [2154] Gice gündüz dâ'imâ meşgûl idi
Şeyh yanında katı maqbûl idi
- [2155] Zâhid-i fi'llâh idi Hâkka'l-cihâd
İhtidâ kılmışdı şeyhi icthâd
- [2156] Mâ-sivâdan cümleten geçmiş-idi
Cân u gönlin Hâzret'e açmış-ıdı
- [156]** [2157] Âferîniş seyrini kıldı temâm
Cümle mahlûk ne ise bildi temâm
- [2158] Cezbe-i Hâk geldi aña añsızın
Kendüye iletı anı geñsüzın
- [2159] Kendi ismin ism-i Hâk kıldı fenâ
Şeyh Manşûr burada didi "ene"²³⁷
- [2160] Hem "ene" ismi idi ismi anıñ
Mürşid oldur ismiñi bile seniñ
- [2161] Her kişiniñ ismi ismiñ mazharı
İsm-iledir ism-i ismiñ mazharı
- [2162] İsm-i Manşûr kâni' oldı ismine
Kıldı kurbân cânın ismiñ hışmına
- [2163] Gönlini Manşûr pâk kılmış-ıdı
Tañrı'nıñ varlığı heb çolmış-ıdı
- [2164] Didi Manşûr'ın dilinden Hâk "ene"
Dile gelen bu durur pes ne dinē
- [2165] Nitekim Mūsâ şecerden işidir
Yâ ho bir tağda varır ün işidir
- [2166] İşidir Mūsâ "enallâh"²³⁸ ünini
Ol ağaca döndüricek yönini
- [2167] Oldı Manşûr'ın vücûdı bir şecer
Bu "enallâh" âvâzın virdi haber

.....

²³⁷ "ene": "ben"

²³⁸ "[İnni] enallâh": "Muhakkak ben Allah'im." Kasas suresi (28), 30. ayetten kısmi iktibas.

- [2168] Çün “enallāh” sözini işitdiler
İşit ol bî-çāreye gör n’itdiler
- [2169] İşit imdi bu söze n’oldı sebeb
Eyler idi Şiblī Mansūr’dan taleb
- [157]** [2170] İki bir vākı’a görmüş-idi
Mansūr evvel şeyhine dimiş-idi
- [2171] Vākı’asın şeyh tesellā itmedi
Şiblī’yi diñledi koyup gitmedi
- [2172] Bir ağac başında kan var didi şeyh
Pes tesellād[a] anı koyup gitdi şeyh
- [2173] Didi Mansūr hırkadan sen çıkasın
Öyle olsa bu tarīkı yıkasın
- [2174] Hırkadan sen çıkmayınca olmaya
Bu ağacda kanı kimse görmeye
- [2175] Her kaçan kim hırkadan sen çıkasın
Bu ağac başında kana bakasın
- [2176] Gitti Mansūr girdi Şiblī içeri
Turdı işiginde varmadı giri
- [2177] Vākı’asın şeyhine Şiblī didi
Diñledi Mansūr anı ne didi
- [2178] Şeyh tesellā kıldı Şiblī’niñ sözün
Pir Mansūr işidüp açdı gözün
- [2179] Çağırıp didi “enallāh” sözünü
Yağarardı kime tutsa yüzünü
- [2180] Pes “enallāh” didi Mansūr gördiler
Ne için didiñ diyüben şordılar
- [2181] Didi Allāh’dur bunı diyen didi
Ben dimëzem bu sözi diyen didi
- [2182] Hâkim önüne iletdiler anı
Didiler terk eyle dögeriz seni

- [158] [2183] Tûtñ aǵzın didiler söylêmesin
Kâfir olur bu işi işlêmesün
- [2184] Tûtđı aǵzını anñ perk bir kişi
Ya'nı terk ide diyü işbu işi
- [2185] Cümle a'zâ dir "enallâh" âvâzın
Pes bular ancağ şanur dilde sözin
- [2186] Didiler kim başñız ħadd uralım
Bir dağı söyler mi anı görelim
- [2187] Başdılar seksen aǵac ħadd urdılar
Dağı söyler cümle a'zâ gördiler
- [2188] Ħađđ urınca işidirlerdi sözin
"Lâ taĥaf aĥbil"²³⁹ diyü Ħaĥ âvâzın
- [2189] Ben ururam aǵacı âvâz gelür
Dögdüğimce ben dağı geñez gelür
- [2190] Cümle müftüler bu ħâli gördiler
Öldürñ tız diyü fetvâ virdiler
- [2191] Çün şer'atden bu bir ħopardı taş
Vâcib oldı kim yirine ħopa baş
- [2192] Cümle ħaĥ Manşür'a itdiler ğülü
Şeyĥe varup didiler kim ey ulu
- [2193] Didiler kim siz de fetvâ viresiz
Yoĥsa siz de anñ-ıla olasız
- [2194] Şeyĥ işidince didi kim varñız
Bu gice bir ħamle sâkin olñız
- [2195] İрте olsun biz de anı görelim
Ne içün didi bu sözi şoralım
- [159] [2196] Anı ħabse şalıbanı gitdiler
Ol gice fâriğ oluban yatdılar

.....

²³⁹ Korkma, dön!" Aslı "Aĥbil ve lâ taĥaf" ([geri] dön ve korkma!) olan ibare Kasas suresi (28), 31. ayette geçmektedir.

- [2197] Kaldı şeyh teşvîş içinde ol gice
Fikr ider kim n'eyleşem n'itsem nice
- [2198] Hırka içre ben nice fetvâ virem
Kim meger bu hırkayı ben çıkaram
- [2199] İrte oldu hırkayı çıkardı ol
Şer'î tonlar geydi fetvâ virdi ol
- [2200] İrte Manşür'ü aluban geldiler
Dağı ol hâl üzre turur gördiler
- [2201] Çok naşihat itdiler kılmaz kabûl
Hoş ferahdır gönli hîc olmaz melûl
- [2202] Kışsayı çok da uzadıp n'idelim
Ba'zî diyüp sözimize gidelim
- [2203] Bir niçe gün götürüp getürdiler
Bu ulular çok naşihat virdiler
- [2204] Dir idi kim sözüñiz harc eylemeñ
Buncılayım sözi baña söylemeñ
- [2205] İşiñiz ne ise eyleñ baña siz
Tâ ebed Manşür işini añasız
- [2206] Habsde-y-iken bir gün âdem şaldılar
Habs var Manşür'ü bir gör didiler
- [2207] Yine bir gün habs e âdem şaldılar
Habs yok Manşür oturur gördiler
- [2208] Habsde yine oturur gördiler
Bu ne işdir diyü aña şordılar
- [160] [2209] Anda kim ben yoğ-ıdım habs var idi
Benim ile ol Ğanî dil-dâr idi
- [2210] Dost da'vet itdi ben anda idim
Görmediñiz mi beni kanda idim
- [2211] Şimdi uş hâlime kodı ol Habîb
N'ola zaħmet virseñiz oldur tabîb

- [2212] Yine habsden çıkarıp getürdiler
Bir araya tanışıp oturdılar
- [2213] Kimisi dir öldürün şer'î bozar
Diri kırsañız bunı 'âlem azar
- [2214] Kimisi dir döğübëni kıovalım
Ğavğâdır bu üstimizden şavalım
- [2215] Kimisi dir kim elini keselim
Fitneyi çoğaltmayalım başalım
- [2216] Cümlesi bir yire kıodılar sözi
Öldürelim görmeye kimse gözi
- [2217] Hem elini ayağını keselim
Dağı andan-şoñra dâra aşalım
- [2218] Aldılar Mañşür'ı dâra gitdiler
Yağmaq için şanki nâra gitdiler
- [2219] Ol arada bir kışi vardı meger
Didi Mañşür vir bize 'aşkıdan habër
- [2220] Didi Mañşür üç-gün olsun gelesin
Bu su'âliñ sen cevâbın alasin
- [2221] Dâr ağacmıñ dibine vardılar
Yine anda çok naşihat virdiler
- [161]** [2222] Kimisi öldürelim dir kimi yok
Yine anda ulular tanışdı çok
- [2223] Didi Mañşür "uğtulünî yâ sıkât
"Kad râaynâ inne fi kıatlı hayât"²⁴⁰
- [2224] Öldürinñ tüz ola memâtum hayât
İşideler vaşfımı bu kâ'inât
- [2225] Didiler elin ayağın kesesiz
Kendüden dirlik ümîdin kesesiz
- [2226] Kesdiler iki elin evvel amñ
Didiler aқsun birez hâlâ kıamñ

²⁴⁰ "Beni öldürün ey güvenilir insanlar! Gördük ki benim öldürülmemde hayat var."

- [2227] Kānımı sürdi qolına yüzine
Bağmaz idi kimseniñ h̄c sözine
- [2228] Didiler niçün idersin bu işi
Kān süre mi yüzine hergiz kişi
- [2229] Didi kim dost-ıla qıluram niyāz
Pes gerek anda iki rik'at namāz
- [2230] Ol namāza qan-ı 'āşıkdır vuzū'
Her ki 'āşıkdır bilür bu nīk-hū
- [2231] İki el iki ayağın kesdiler
Dāra andan-şoñra varıp aşdılar
- [2232] Dökilen qanı "ene'l-Ḥaḳ"²⁴¹ yazılır
Şanadıñ Dımışkī t̄ğla qazılır
- [2233] Her ne urğan aşdıarsa üzilür
Ulular am görüben bozılır
- [2234] Bu ulular bu işe hayrān qalur
Cümle baqup deng ü ser-gerdān qalur
- [162]** [2235] Didiler Mañşür'a kim n'itmek gerek
Seni aşup ya koyup gitmek gerek
- [2236] Didi kim zencir olursa tutmayam
Kendim aşlam siziñle gitmeyem
- [2237] Siz degilsiz beni bunda dār iden
Dost zülfidir beni ber-dār iden
- [2238] Görmez isem ger ben anıñ zülfini
Bunda siz dāra çekemezsiniz beni
- [2239] Çünkü gördim zülfini dārımdur ol
Dertlü yirim çok benim dārümdür ol
- [2240] Çünkü aşdı zülfine siz varasız
Beni ancaq kaldırasız dāra siz
- [2241] Giderek urğan-ı dārı qaldırın
Şalıviriñ siz beni ayrıq gidiñ

²⁴¹ "ene'l-Ḥaḳ": "Ben Hakk'ım." Hallāc-ı Mansur'un dara çekilmesine sebep olan sözü.

- [2242] Aşılıban dâr ağacına tıram
Ol tecellî ide ben anı görem
- [2243] Şoñra andan taşınuzı atasız
Ben ölem siz rāhat-ıla yatasız
- [2244] Şeyh aña didi ki Manşūr söyleme
Tızcek aşıl çok da'vî eyleme
- [2245] Pır-i ma'nî kâlkubamı aşılır
Halk içinde bunca da'vâ kesilir
- [2246] Atdılar cümle şer'at taşını
Kimi gevdesin urur kim başını
- [2247] Didiler şeyhe ki sen de atasın
Özüni bu ehl-i şer'e kıtasın
- [163] [2248] Bir gül ile ol dañı urdı anı
Gül tokındı göge çıkdı efgānı
- [2249] Didiler kim taşdan āh eylemediñ
Urdınız beni diyü söylemediñ
- [2250] Bir gül için sen niçün āh idesin
Çağırıp feryād-ıla vāh idesin
- [2251] Didi andan ğayrısı bīgānedir
Ol benimle āşinā bīgāne dir
- [2252] Taşdan artıq ağırdır dostıñ güli
Ğayrı bilmez zīrā ol bilür yolu
- [2253] Aşdılar Manşūr'ı kıoyup gitdiler
İRte olunca bular gör n'itdiler
- [2254] İrte oldı geldiler yaqmaqlıĝa
Ğālem içre adını çaqmaqlıĝa
- [2255] Bir araya çok odunlar yaqdılar
İttifākā yaqmaq için yıgdılar
- [2256] İndirüben anı oda urdılar
Hāş-ıla Ğāmiñ kıamusı gördiler

- [2257] Çağıruban dir su'āl iden kişi
Gel diyeyin nicedir 'aşık işi
- [2258] 'Aşıda evvel el ayağ kesmek-durur
Hem ikincisi anı aşmağ-durur
- [2259] Bil üçincisi oda yağmağ durur
'Ālem içre sırrını çağmağ durur
- [2260] Kim řabūl eyler ise iřbu iři
Bilesiz kim ol-durur 'āřık kişi
- [164]** [2261] 'Āřık olmaz kim melāmet olmaya
'Āřık oldur kim selāmet olmaya
- [2262] 'Āřık olmaz her kimiñ 'ārı ola
'Āřıkıñ mi'rācı da dārı ola
- [2263] N'ola ol bīgāne de ber-dār ola
Çünkü urđan aña zūl-i yār ola
- [2264] Pes ne ğam bīgāne anı öldüre
Dost çün kim ağlar-iken güldüre
- [2265] Pes ne ğuşşa anı oda yağalar
Yağıban bīgāneler heb bağalar
- [2266] Yār ile āteř aña gülzār ola
Her kime yār olmasa gül nār ola
- [2267] Yā ne ğuşşa anı çün kim dögeler
Yā ne řayđu döger-iken sögeler
- [2268] "Lā tağaf ağbil"²⁴² diye dil-ber aña
Řorřma gel dir çünkü ne řayđu saña
- [2269] Hābs içine şalsalar ne ğam-durur
Anda dil-ber derdine çün em durur
- [2270] Hābs içi çün yār ile gülzār ola
Çünkü yār olmaya dünyā dār ola

.....

²⁴² Korkma, dön!" Aslı "Ağbil ve lā tağaf" ([geri] dön ve korkma!) olan ibare Kāsas suresi (28), 31. ayette geçmektedir.

- [2271] Yâr iledür her yire çün kim şeref
Yâr ile olur müşerref her taraf
- [2272] Yâr iledür her yiriñ çün revnaķı
Olma bî-yâr olagör var revnaķı
- [165] [2273] ‘Aşķ-ı cānān-ıla her kim yārdur
Yoķ şanmañ siz anı ol vardur
- [2274] ‘Aşķ-ı cānān taĝa irse ‘āşıķa
Taĝ mest olur çü Mūsā şā’ıķa
- [2275] N’eylesün bî-çāre Mañşūr n’eylesün
Söyleyen ‘aşķıydı özi n’eylesün
- [2276] ‘Aşķdır dārına anı aşdıran
‘Aşķdır elin ayaĝın kesdiren
- [2277] ‘Aşķ-ıdı anda “ene’l-Hāķ” söyleyen
‘Aşķ-ıdı öldürmek içün şoylayan
- [2278] ‘Aşķ-ıdı anı melāmet eyleyen
‘Aşķ-ıdı rüsvā nedāmet eyleyen
- [2279] ‘Aşķ-ıdı Mañşūr’ıñ aĝzından çıkan
Kendü sırrın ‘aşķ-ıdı yine çaķan
- [2280] ‘Aşķ-ıdı külini göge aĝdıran
‘Aşķ-ıdı ol küli yire yaĝdıran
- [2281] Gör ki n’ıtdi aña ol ism-i “ene”
Dile gelmez ĝayrısı kim ne dine
- [2282] Küllī maħlūk isminiñ bir ismi var
Her ne ise isminiñ bir ĝaşmı var
- [2283] Kaĝı isme mazhar iseñ ey cüvān
Evvelā gördüĝiñ ol-durur hemān
- [2284] Ger eger ismiñ “ene” olur ise
Yaĝsıdır şeyhiñ eger bilür ise
- [166] [2285] Ger eger ‘āciz degilse ķurtara
‘Āciz ise saña yüzün burtara

- [2286] Nitekim Şâfi buyurmuş bu sözi
Kim bu sözden añlayasız siz sizi
- [2287] Çün mür'îd güstâh söz kim söyleye
Bî-edeblik eyleyüp benven diye
- [2288] 'Acz-i üstâddan dimişdir ol anı
Kâmil olsa öyle didirmez seni
- [2289] Özge ismin dahı bildürür saña
Sen dahı mürşid olursın her yaña
- [2290] Bir yolu bilen kişi kâmil degil
Mürşid olmaqlığa ol kâbil degil
- [2291] N'ola bir kez Mekke'ye varsa kişi
Anıñ-ıla bilmez ol kâmil işi
- [2292] Niçe yirden yol gelür çün Mekke'ye
Küllîsin anıñ bilür mi kim diye
- [2293] Mürşid oldur küllîsini bile ol
Mekke'ye her nireden gelürse yol
- [2294] Mürşid oldur ilete evvel sülük
Kendü getüre saña kim ura yük
- [2295] Küllî mevcûdâtı saña gezdire
Ol degil kim gezer iken azdıra
- [2296] Ger vilâyet ger kerâmetdir saña
Yitişirseñ kılma sen diye aña
- [167]** [2297] Mekk-i Hâk'dır giçüre andan seni
Seyr içinde bildüre senden seni
- [2298] Hâk'dan özge ne ki var ğayrı-durur
Anda kalan şağ degül şayrı-durur
- [2299] Hem levâyh hem lemâynh berğ ide
Görüben envârı küllî fark ide
- [2300] Kılma anlarda yürü yâre iriş
Gördüğüñden giçüben tırma düriş

- [2301] Cezbe-i Hâk'dan seni alup giden
Şeyh-i kâmil dir seni yolda güden
- [2302] Ğayrıda qalmayup aña varasın
Varuban niçün cemâlin göresin
- [2303] Vuşlat-ı vahdet ne ise bilesin
Öyle bil kim Hâk-ıla sen bilesin
- [2304] Hem icâzet vire üstâdın saña
Sen daħı mürşid olasın dört yaña
- [2305] Mürşid oldur küllî ismi bile ol
Kankı ismiñ ismi olur aña yol
- [2306] Küllî mevcûdâtı vü ismin bile
Kankı isme mazhar olduğın²⁴³ bile
- [2307] Kankı yoldan gide Hâk'a ol daħı
Bile maħlûk şağışınca yol daħı
- [2308] Daħı tâlib her yire kim irişe
İde telkîn şeyhi anda dervîşe
- [2309] Her maķâmın bir yeri telkîn olur
Şeyh-i kâmil kim ise anı bilür
- [168]** [2310] Ger eger şeyh bilmez ise giçemez
Tâlibiniñ ol hiçâbın açamaz
- [2311] Gerçi zulmânî hiçâb giçmek kolay
Lîk nûrânî giçen er ola key
- [2312] Niçeler qalmışdur anda bîst sâl
Çünkü nûrânî-durur eyledi âl
- [2313] Giçemez mürşidsiz anda kimsene
Ol maķâmı giçüren şeyhdir yine
- [2314] Her ki nûrânî hiçâba irişe
Şeyh-i kâmil bula ol çok durişe

²⁴³ olduğın: olduğın, nüsha.

- [2315] Şeyh-i kâmil anı andan giçüre
Giçürüp Hâk'dan yaña tîz uçura
- [2316] Şeyhe uyan evvelâ eyler sülûk
Her maqâmı kat' ider bölük bölük
- [2317] Her gönüli ol dahı seyrân ider
'Arş yüzinde ol dahı cevân ider
- [2318] 'Âlem-i berzahda olur menzili
Her tecerrüd ehli ile maḥfili
- [2319] Olur ol da cāmî'-i iki cihât
Bir Hâk-ıla birde olur şeş cihât
- [2320] 'Âlem-i berzahda dâyim oturur
Olda olan ḥalkı Hâk'a getürür
- [2321] Hâk sözini kullarına söyler ol
Da'vet idüp ḥalkı Hâk'a dâ'im ol
- [2322] Gâh olur kim işi dâyim Hâk-ıla
Gâh olur kim işi birez ḥalk-ıla
- [169] [2323] Bilmeyen şanur anı ḥalkdan kişi
Kim-durur anı bilür bilen kişi
- [2324] Hâk anıñla biledür ğayrı degil
Hâk-ıladır ol dahı ayrı degil
- [2325] Evliyâlar cümlesi münkâd aña
Kıtb-ı 'âlem oldu çün kim ad aña
- [2326] Mürşid-i kâmil-durur ol bilesin
İsteyesin qanda ise bulasın
- [2327] Niçeler ölçümlüg-ıla şeyhlenür
Niçeler kendüzünü şeyhem şanur
- [2328] Olmaya kim sen de ölçüm olasın
'Âm olanlar yigdür andan bilesin
- [2329] Yâ İlahî bizi ölçüm eyleme
Ölçüm ile bizi de güm eyleme

- [2330] Kırtarıvir zerķ u sālūsdan bizi
Kim görünmeye bize zerrāk yüzi
- [2331] Zāhid-i pindār olandan kıılmağıl
Her gice bīzār olandan kıılmağıl
- [2332] Kendi cezbeñden bize luř eylegil
Kıudretiñ diliyle gel dip söylegil
- [2333] Kim tesellüs itse andan bīzāram
Şimdi sīmāsından anı sezerem
- [2334] Sen tesellüs itmeden kırtar bizi
İnşāallāh görmeye sālūs yüzi
- [2335] ‘Aşkıñ-ıla sen bizi kııl āşinā
Zāhid-i sālūs göricek yaşına
- [170] [2336] Yā İlähī ‘aşkıñ-ıla hem-reh it
Kandasavuz anıñ-ıla güm-reh it
- [2337] Ol kıılağız ola saña varmağa
İşğüñe yüz sürüp yalvarmağa
- [2338] N’eyler ise ‘aşkıñ eylesün bize
‘Aşķ-ıla varup baķavuz ol yüze
- [2339] ‘Aşkıñ-ıla öldürüben kııl fenā
Yarın anda görmeyem renc ü ‘inā
- [2340] ‘Aşkıñ-ıla kııl mu‘anber göñlimi
‘Aşkıñ-ıla kııl mu‘atşar göñlimi
- [2341] ‘Aşkıñ-ıla cāmı ĥandān eylegil
Kısve ğitsün ‘aşķa kıurbān eylegil
- [2342] Hem ĥarābātına ‘aşkıñ sen yitür
Küllī varlıķ hem ĥarāb olsun yitür
- [2343] Dertlü göñlim oldı ‘aşkıñ ‘aşķı
Kim diler kim ola ‘aşkıñ fāsıķı
- [2344] ‘Aşķ elinden içmek için mey diler
Kim bu meydānı bu göñlim key diler

- [2345] Yâ İllâhî şunsa ‘aşkıñ bir kadeh
İçüben mest olsa cān bulsa feraḥ
- [2346] Sen naşīb it bize ‘aşkıñdan şarāb
Mevt irişüp bizi kılmadın türāb

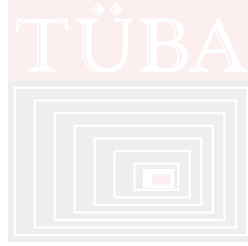
BĀBU DER-BEYĀN-I MECZŪB-I SĀLİK²⁴⁴

- [171] [2347] Söylegil ey ‘andelīb-i hoş-nevā
Çün söziñ dertlülere olur devā
- [2348] Şöyle pervāz eyle ḥāk olsun kafes
Seyriñ eflāk içre olsun her nefes
- [2349] Tañ degil mi olasın murğ-ı ğarīb
Olsaña cān gülşeninde ‘andelīb
- [2350] Bülbül-i vaḥdetsin ey murğ-ı laṭif
Öteğör girübilür olsun ḥarīf
- [2351] Murğ-ı şebbāz ola seyriñ lā-mekān
Hem şikārıñ vāridāt-ı āsimān
- [2352] Sırr-ı cān-süz ile hem-rāz olasın
Gāh dil-süz gāh dem-sāz olasın
- [2353] Her ki cānān-ıla ol hem-dem ola
Şād ola dünyāda ol bī-ğam ola
- [2354] Geh ḥaḳāyık sebzesin seyrān ide
Geh daḳāyık gülşenin ḥandān ide
- [2355] Ravza-i ḳuds hem teferrücgāh ola
Maḥrem-i esrār oluban şāh ola
- [2356] Çün mülevvesden gönül pāk idesin
Yir yüzinden seyr-i eflāk idesin
- [2357] Cüz’-i dünyā çün seniñ terkiñ ola
Hem-çü Fir‘avn düşmeniñ maḳhūr ola

²⁴⁴ Sâlikin meczup olanının açıklandığı bölüm...

- [2358] Gel berü Âdem deminden bu deme
Çün bilürem beñzemedi demdeme
- [2359] Dem Muḥammed'den ururam ben bu dem
Her ki andan dem ura gelmez nedem

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Lûgatçe

(Arkaik Kelimeler Sözlüğü)¹

Açlık: Açlık, 303

Ağdırmak: Yükseltmek, 2280

Ağırınca: Ağırılığı kadar, (T.S.'de yok), 1816

Ağmak: Yükselmek, 894, 1106

Ağu: Zehir, 941

Ağca: Akçe, 705

Akımak: Meyletmek, 243, 925, 1842

Aldamak: Aldatmak, 1649, 1667

Aña: Ona, 4, 47, 63

Anda: 1. Onda, 102, 107, 108...; 2. Oraya, 532, 1032; 3. Orada, 815, 1033, 1034...;
4. Oradan, 811; 5. O zaman, 827, 843, 1077...

Andağı: Ondaki, 107, 115, 1044...

Andan: 1. Ondan, 4, 22, 46...; 2. Ondan sonra, 313, 358, 1105...

Anı: Onu, 10, 36, 52...

Anıñ: Onun, 65, 106, 109...

Anlar: Onlar, 533, 545, 765...

.....

¹ a) Kelime anlamlarının sonundaki numaralar; o kelimenin metinde geçtiği beytin numarasını gösterir.
b) Kelime metinde beşten fazla geçiyorsa geri kalanların yeri gösterilmeksizin ilk üç örnekten sonra üç nokta (...) işareti konuldu; beşe kadar geçen kelimelerin hepsinin yeri gösterildi.
c) Sözlüklerde bulunmayan, bağlamdan da net bir anlam çıkmayan veya anlamından emin olunamayan kelimelerin sonuna (?) işareti konuldu.
d) Tarama Sözlüğü'nde (Dilçin 1983) yer almayan veya farklı şekillerde yer alan kelimeler için karışıklıklarının yanına yay ayrıca içinde (T.S.'de yok) veya (T.S.'de ... şekli var.) notu düşüldü.
e) Aynı olmakla birlikte, metinde farklı imlalarla yazılan kelimeler ayrı maddeler (bili, bilü gibi) hâlinde verildi.

Aparmak: Götürmek, 1467

Ara: Mevki, yer, 752, 2255

Ardın ardın: Arka arka, 1489, 1490

Artık: 1. Başka, 59, 127, 160, 458, 694; 2. Fazla, 228, 906, 2252

Aşak: Aşağı, 996

Aşlamak: Aşlamak, 212

Ata: 1. Baba, 947; 2. Şeyh, 1512, 1793; 3. Dede, eski cetler, 1530, 1535, 1537

Avlamak: Çevresini kuşatmak, ölçmek, 1680

Ayağın tırmak: Ayağa kalkmak, 429

Aydın: Aydınlık, 65

Ayrık: Ondan sonra, 2241

Ayru: Ayrı, 490, 954, 2115, 2119

Ayrık: Başka, 164, 2074

Ayu: Ay, 795

Başmak: 1. Üstüne oturmak, 2186, 2187; 2. Kapatmak, basırmak, 2215

Batmak: Kaybolmak, aradan gitmek ? (T.S.'de yok), 1768

Bayık: Açık, belli, aşikâr, 605, 1091

Benzer: Öyle anlaşılıyor ki, 1690

Berü: Beri, bu tarafa, 538, 861, 870...

Bil: Bel, 853, 972, 973...

Bile: Birlikte, 931, 1005, 1473...

Bilece: Birlikte, 930

Bili: Bilinç, şuur, 3, 1879

Bilici: Bilen, 82

Biliş: Tanıdık, 1597

Bilü: Bilinç, şuur, 1274

Bir bire: Birbirine, 887

Birez: Biraz, 581, 1139, 2002, 2226, 2322

Birikmek: Bir olmak, 823

Birin birin: Birer birer, 1289

Bişirmek: Pişirmek, 310, 2044

Bişürmek: Pişirmek, 1027, 1042, 1354...

Bular: Bunlar, 275, 337, 351...

Bulişmak: Karşılaşmak, rastlamak, 936, 937, 950

Buñ: Sıkıntı, 152, 890, 892...

Bunca: Böylece, 1984

Buncılayın: Bunun gibi, 2204

- Bunda:** Burada, 9, 138, 553...
- Bundağı:** Bundaki, 1135
- Burtarmak:** Buruşturmak (yüz), 2285
- Çak:** Tam, tam da, 971
- Çakmak:** İfşa etmek, 244, 1924, 2254, 2259
- Çalınmak:** Yaralanmak, 807
- Çeri:** Düşman, 1258, 1948
- Çıgırışmak:** Çağırışmak, 433, 452
- Dad:** Tat, 224, 840, 1007...
- Degme:** Herhangi bir, sıradan, 327
- Degmek:** Ulaşmak, 852
- Degürmek:** Ulaştırmak, 684
- Delü:** Deli, 608, 788, 789...
- Deñlü:** Kadar, 312, 412, 1251...
- Devünmek:** Hareket etmek, 1904
- Dilkülenmek:** Dalkavukluk etmek, 1667
- Düğim:** Düğüm, 855, 978
- Düğmek:** Bağlamak, 855, 856
- Düğün:** Düğüm, 664, 1072, 1073
- Dün:** Gece, 158, 1357, 1439
- Dürişmek:** Çalışmak, 2300, 2314
- Dürlü:** Türlü, 1068, 1164, 1352...
- Dütün:** Duman, 310
- Düzmek:** 1. Süslemek, 1841; 2. Yapmak, imal etmek, 408
- Eksicek:** Eksik, 1622
- El kavşurmak:** Elleri önde saygıyla durmak, 592, 712, 1487
- Em:** İlaç, şifa, 1585, 2269
- Er:** Erkek 1765
- Esirgemek:** Acımak, merhamet etmek, 1906, 1907
- Etmek:** Ekmek, 1135, 1603, 1607, 1617, 1744
- Eyitmek:** Söylemek, 2046
- Eylik:** İyilik, 70, 1805
- Eylük:** İyilik, 918, 1563
- Eyü:** İyi, 296, 1464, 1621...
- Eyüce:** Güzelce, 1676, 1677, 1678
- Gel itmek:** Çağırarak, 1027
- Geñez:** Kolay, 2189

- Geñsizın:** İster istemez, 302
- Geñsüzın:** İster istemez, 2158
- Gevde:** Gövde, 780, 802
- Geymek:** Giymek, 106, 157
- Giç:** Geç, 94
- Giçmek:** Geçmek, 362, 629, 630...
- Giñ:** Geniş, 1369
- Gırçek:** Gerçek, 1641, 1766, 1774
- Girü:** 1. Geri, 425, 477, 800, 839; 2. Artık, fazla, 1329; 3. Yine, tekrar, 1950
- Gökçek:** Güzel, 494, 666, 1023, 1313, 1741
- Göndürmek:** Göndermek, 1033
- Görkli:** Güzel, 99, 109, 113...
- Görklü:** Güzel, 1276, 1313
- Gözü:** Ayna, 35, 441, 641...
- İli:** İlk, 1893
- İrmak:** Ayırmak, 781, 1517, 1701, 1852, 1961
- İçre:** İçinde, 11, 27, 71...
- İdügi:** Olduğu, 783, 1501
- İlen:** İle, 1708
- İlerü:** İleri, 446, 1131
- İletmek:** Vasıl etmek, ulaştırmak, 404, 1573
- İltmek:** İletmek, ulaştırmak, 1538, 1569, 1573...
- İmdi:** Şimdi, 297, 546, 708...
- İnen:** Çok, 148, 1622, 1697, 1778
- İñende:** Çok, 1071
- İnlü:** Enli, geniş, 1678
- İr:** Erken, 94
- İrdemek:** Araştırmak, soruşturmak, 1667
- İrişmek:** Erişmek, ulaşmak, 3
- İrmek:** Ermek, ulaşmak, 96, 138,
- İрте:** Ertesi gün, 2048, 2195, 2199...
- İrürmek:** Ulaştırmak, 1915
- İssi:** Sahibi, 283, 492
- İşbu:** İşte bu, 401, 1189, 1986...
- İşik:** Eşik, 1437, 2176, 2337
- İşilemek:** İşlemek, yapmak, 678
- İşlemek:** Uygulamak, ifa etmek, 263, 264, 372...

- İtmek:** Söylemek, 1007, 1163, 1289
- İvmek:** Aceleyle koşmak, 1767, 1847, 1973
- Kaçan:** Ne zaman, 706, 1134, 1236...
- Kakımak:** Kızmak, azarlamak, 1223
- Kamu:** Bütün, hep, 4, 139, 143...
- Kancarı:** Nereye, 1129, 1852
- Kanda:** 1. Nerede, 24, 180, 532...; 2. Nereye, 415, 470, 920...
- Kandan:** Nereden, 1359, 1605
- Kanğı:** Hangi, 261, 1520, 1591, 2283
- Kanı:** Hani, nerede, 193, 331, 436...
- Kankı:** Hangi, 2305, 2306, 2307
- Kanķısı:** Hangisi, 817
- Kapı:** Kapı, 91, 199, 376...
- Kara kura:** Korkulu düş, 661
- Karañu:** Karanlık, 65
- Kardaş:** Kardeş, 886, 887, 888...
- Karıcık:** Yaşlı kadın, 173, 1944, 1980
- Karıcuķ:** Yaşlı kadın, 1947
- Karşı çıkmak:** Karşlamak, 1974
- Karşı gelmek:** Karşlamak, 518
- Karşı tırmak:** 1. Karşısında ayakta durmak, 1280, 1281; 2. Karşı çıkmak, itiraz etmek, 1502
- Kat:** Huzur, makam, ön, 387, 1580, 1687, 1957
- Katı:** 1. Çok, 669, 1644, 2063, 2154; 2. Sert, ağır, 595, 1504; 3. Sağlam, 856
- Kaygu:** Kaygı, 242, 1273, 2267, 2268
- Kayı:** Kaygı, 914, 926
- Kayıkmak:** Sapmak, yoldan çıkmak, 1699
- Kayı:** Kaygı, 1800, 1980
- Kayurmak:** Sakınmak, 2148
- Kendü:** Kendi, 88, 109, 300...
- Kendüye:** Kendine, 401, 1141, 1142...
- Kendüyi:** Kendini, 680, 702, 1954
- Kendüzi:** Kendisi, 33, 279, 550...
- Kesilmek:** Uzaklaşmak, 491
- Kesmek:** Ayırmak, 1238
- Key:** Gayet, iyice, 163, 292, 608...
- Kıcaķ:** Kayıp ? (T.S.'de yok), 1899

- Ķındırmak:** Tahrik etmek, teşvik etmek, 34, 607
- Ķırlaşmak:** Savaşmak, karşılıklı kırmak (T.S.'de yok), 1950
- Ķızdırmak:** Kızartmak, 1254
- Ķiçi:** Küçük, 167, 426, 810...
- Ķim:** Ki, 9, 22, 41...
- Ķim:** Kimisi, 76, 260, 359...
- Ķimsene:** 6, 2313
- Ķoca:** Yaşlı, 253
- Ķonık:** Konuk, misafir, 1602, 1612, 1742
- Ķonmak:** Misafir gelmek, 1602
- Ķoñşılık:** Komşu, 2035
- Ķopmak:** Haşrolmak, 187, 1339, 1610...
- Ķoşmak:** Arkadaş olarak yanına katmak, 1765, 1823
- Ķovmak:** Takip etmek, 1737, 2097
- Ķulağuz:** Kılavuz, 1700, 2337
- Ķuşamak:** Çevirmek, kuşatmak, 837
- Mah:** Al, işte al (T.S.'de "me" şekli var), 1672
- Muştıcı:** Müjdeci, 1754, 1976
- Neydügin:** Ne yaptığını, 664, 1351
- Nice:** Nasıl, 252, 270, 271...
- Nicesi:** Nasıl, ne surette, 273, 373, 1099
- Niçe:** Ne kadar (çok), 76, 303, 418...
- Nirede:** Nerede, 1451, 1766, 2293
- Nireden:** Nereden, 1154, 1155, 1156
- Od:** Ateş, 29, 30, 31...
- Oğul:** Oğul, 1682
- Ohşamak:** Okşamak, 922, 1726, 2025
- Ol:** O, 1, 9, 17...
- Ög:** Akıl, 1744
- Ögit:** Öğüt, 2005
- Ölçüm:** Şımarık, 2328, 2329
- Öñ:** Önce, 1760
- Öñdin:** Önce, 594
- Ötri:** Ötürü, dolayı, 934
- Özge:** Başka, 354, 2289, 2298
- Panbuk:** Pamuk, 1563, 1595, 1596
- Perk itmek:** Pekiştirmek, 282

- Perk:** Kuvvetli, 2184
- Şağış:** Sayı, 474, 588, 2307
- Şağışlamak:** Saymak, 410, 1550
- Şayru:** Hasta, 2048, 2050
- Senlü:** Seninle ilgili ?, (T.S.'de yok) 1558
- Sevgü:** Sevgi, 282, 284, 2107
- Sevünc:** Sevinç, 1829
- Şımak:** 1. Kırmak, 1165, 1718; 2. Bozmak, 1292, 1293, 1446...; 3. Bozguna uğratmak, yenmek, 1946, 1947, 1948...
- Şınmak:** Kırılmak, savaşta bozguna uğramak, 1953
- Sin:** Sen, 243
- Şoñ uci:** Son, nihayet, 710, 722
- Şoñ:** Sonra, 1760
- Şoylamak:** Araştırmak, 1337, 2277
- Şaşırmaq:** Şaşırtmak, 1274, 1275, 1371
- Şımden-girü:** Bundan sonra, 1434, 1544
- Şol:** Şu, 9, 118, 152...
- Şunda:** Şurada, 1673
- Ŧamar:** Damar, 193, 807
- Ŧamu:** Cehennem, 481, 563, 685...
- Ŧaň:** Şaşılacak şey, 90, 2349
- Ŧaňa kalmak:** Şaşırmak, 504, 723, 794...
- Ŧanışmak:** İstişare etmek, 2212, 2222
- Ŧaňlamak:** Şaşırmak, 1260, 1745, 1886, 1939
- Ŧaplamak:** Kabul etmek, 711
- Ŧapşırmaq:** Teslim etmek, 2015
- Ŧapu:** Makam, ön, 91, 478, 592...
- Ŧaş:** Dış, 221
- Ŧaşra:** Dışarıya, 1732
- Ŧayak:** Dayanılacak şey, mesnet, 1371
- Ŧış:** Dış, 774, 780, 1347
- Tike:** Lokma, parça, 1349, 1358, 1359...
- Tizin:** Çabucak (T.S.'de yok), 1692
- Ŧođru:** Doğru, 238, 299, 692...
- Ŧođru:** Doğru, 344, 655, 658...
- Ŧolunmak:** Vaz geçmek ?, (T.S.'de yok) 890, 1448
- Ŧolunmak:** Batmak, kararmak, 1736, 1737

- Ṭon:** Ellise, giysi, 1214, 1614, 1656, 2199
- Ṭonanmak:** Süslenmek, 1841
- Ṭonatmak:** Giydirmek, 1300, 1610, 1618, 2076, 2077
- Ṭoylamak:** Doyurmak, 327, 340, 1089...
- Ṭuman:** Don, 1759
- Ṭurı:** Duru, temiz, 1283
- Ṭurıgörmek:** Ayağa kalkmak, 1283
- Ṭurmak:** Ayağa kalkmak, 984, 1485, 1906
- Tütün:** Duman, 564, 686
- Uçmak:** Cennet, 685, 1352, 1523, 1593
- Ululamak:** Saygı göstermek, tazim etmek, 404
- Urmak:** Vurmak, 161, 172, 510...
- Uş:** İşte, 852, 1765, 2211
- Uşanmak:** Dağılmak, parçalanmak, 995
- Uşatmak:** Parçalamak, 1718
- Utamak:** Kazanmak (oyunda), 1581, 1836
- Uyarmak:** Yakmak (mum), 170
- Uydurmak:** Uyumlu hâle getirmek, denk düşürmek, 1473
- Uzananmak:** Uzamak, 1739
- Ürmek:** Üfürmek, 63
- Üzilmek:** Uzaklaşmak, 491
- Üzre:** Üzerine, 1128, 1318, 1371...
- Varı:** Hepsi, 419, 1004, 1255...
- Yad:** Yabancı, 1597
- Yağı:** Düşman, 1594
- Yahşı:** İyi, 465, 980, 1115...
- Yahtılu:** Işıklı, parlak, 1927
- Yalan:** Yalancı, 658, 1288, 1772
- Yalañız:** Yalnız, 345
- Yalın:** Çıplak, 1166, 1486, 1618, 2076, 2077
- Yalıncağ:** Çıplak, fakir, 1300
- Yalıñız:** Yalnız, 602, 1142, 1905
- Yalıñuz:** Yalnız, 1389
- Yaluñuz:** Yalnız, 1769
- Yarağ:** Hazırlık, 83, 386
- Yarlıgamak:** Bağışlamak, mağfiredetmek, 410, 482, 1551, 2081
- Yaşarca:** ... yaş kadar (T.S.'de yok), 1731

- Yaşınmak:** Gizlenmek, 1905, 2335
- Yat:** Hazırlık, levazım, 387
- Yatlu:** Adi, kötü, 1248, 1621, 1672...
- Yavuz:** Kötü, 1675
- Yavuzluk:** Kötülük, fenalık, 1500, 1502
- Yazık:** Günah, 955
- Yazılmak:** Yayılmak, 809, 810
- Yegrek:** Daha iyi, daha üstün, 402
- Yeñe:** Yine, (T.S.'de "yene" şekli var) 1648
- Yeñli:** Hafif, 148
- Yeyni:** Hafif, 886
- Yig:** Daha tercih edilir, 1299, 1301, 1483, 2328
- Yigrek:** Daha iyi, daha üstün, 238, 298, 314...
- Yilmek:** Koşuşturmak, 2014
- Yilüp yitmek:** Koşuşturmak, 1914
- Yiñ:** Elbise kolunun el üstüne gelen kısmı, 506, 1889
- Yiñi:** Yeni, 1889
- Yirlü:** Yerli, 1891
- Yirmek:** Yermek, kötölemek, 1622, 1671
- Yitmek:** Yetişmek, 1218
- Yitürmek:** Ulaştırmak, 421, 449, 790, 2342
- Yiyilemek:** Koklamak, 1014
- Yoğun:** Sert, 1071
- Yoğsa:** Yoksa, 86, 148, 788...
- Yortmak:** Sürekli yol yürümek, 511
- Yuğargı:** Yukarıdaki, (T.S.'de yok), 1778
- Yuğaru:** Yukarı, 984, 1102, 1991
- Yum tutmak:** Uğurlu saymak, 1946
- Yumak:** Yıkamak, 451, 1693, 1860
- Yügrişmek:** Koşuşmak, 450, 1963
- Yügrük:** Hızla giden, 1942
- Yügürmek:** Koşmak, 698

Dizin

A

Abbasi halifesi, 18

Abdurrahman Câmî, 56

Abdülbaki Gölpınarlı, 19

adap, 13, 14

ahı, 17

Ahılık, 27, 28, 65, 66, 93, 94, 157, 197

ahî, 17

Ahi Evran, 18

Ahi loncaları, 18

Ahi teşkilâtı, 13

Ahi zaviyeleri, 13, 22, 34

Ahiler, 18, 19, 27, 34

Ahiliğin anayasası, 18

Ahilik, 14, 17, 18, 27, 28, 33, 34, 41, 42

ahlâk kitabı, 27

Ahmet Yaşar Ocak, 18

akı, 17

Ali Torun, 19

Anadolu, 13, 14, 18, 19, 29, 35, 39

Anadolu Selçuklu Devleti, 18

Ankaravî, 56

A'râf suresi, 144

Arapça, 17, 23, 25, 39, 63

aruz, 14, 23, 24, 27

Atik Ali Paşa, 20

Azer (oğlu) Halil, 146

B

Bakara suresi, 52, 90, 161

Bedir Savaşı, 64, 161, 194, 198

Bektaşîlik, 18, 34

Buhârî, 41, 135

Burgazî Fütüvvetnâmesi, 19

C

Cebraîl, 34, 163

Cemal Anadol, 19

cinas, 21, 26

cinaslı kafiye, 26

Cüneyd-i Bağdadî, 158

Ç

Çoban Halil oğlu Yahyâ Burgazî, 19

Çukurova, 19, 43

D

Dâ'î, 1, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 24,
25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 37,
42, 43

debbâğ, 34

didaktik gaye, 25

dinî-tasavvufî Türk edebiyatı, 14

Divân-ı Kebîr, 23, 42, 69, 163

dürrea, 34

E

ehl-i fetâ, 19, 27

ehl-i tarîk, 27

En'âm suresi, 177

Enbiyâ suresi, 79, 152

erkân, 13

Eski Anadolu Türkçesi (EAT), 14, 29,
35, 39

esnaf, 18, 19

esnaf zümresi, 18, 19, 34

Esrar Dede, 13, 27, 42

Eşref bin Ahmed, 13, 27

etkiya, 33

evliya, 33

evliya menkabeleri, 33

F

Farsça, 13, 23, 25, 29, 37, 38, 39, 68, 69

Fatih Sultan Mehmed, 14, 20

Fâtîha suresi, 32

ferağ kaydı, 37

Ferîdüddîn Attâr, 23, 42

fetâ, 17, 64, 75, 113, 153, 156, 157, 160,
161, 178, 181, 182, 186, 188, 192, 194,
197, 198, 202, 203

Fetih suresi, 75, 76, 84, 110, 147

Firdevs, 77

fütüvvet, 13, 14, 17, 18, 19, 21, 27, 29, 32,
56, 62, 66, 153, 154, 160

fütüvvet araştırmaları, 14

fütüvvet ehli, 19, 27

fütüvvet erbabı, 13

fütüvvetnâme, 14, 21, 27, 32

Fütüvvetnâme, 14, 15, 19, 21, 23, 27, 29,
30, 31, 35

Fütüvvet-nâme, 21, 29, 30, 31, 32, 47, 63,
64, 67, 74, 151, 203, 207

fütüvvetnâmeler, 13, 17, 18, 19, 27, 29,
33, 34, 35, 37, 43

G

Gâdir-i Hum, 34

Gümüşhânevî, 56

H

Hac suresi, 72
 Hadid suresi, 196
 hadis, 39, 56, 57, 72, 73, 86, 115, 158
 hadis-i kudsi, 39
 Halife Nâsır Li-dinillâh, 18
 Hallâc-ı Mansur, 213
 halvâ, 31, 34, 124, 125, 126, 127, 129, 149, 150
 Hâtem-i Tâyi, 22, 65
 hâtime, 22, 30, 31
 hırfet ehli, 19
 hırka, 34, 55, 63, 68, 76, 78, 87, 89, 91, 98, 109, 124, 171, 172, 179, 180, 209, 211
 Hz. Âdem, 34, 163
 Hz. Ali, 31, 32, 34
 Hz. Ebubekir, 31
 Hz. İbrahim, 32, 34
 Hz. Muhammed, 34
 Hz. Musa, 32
 Hz. Nuh, 34
 Hz. Osman, 31
 Hz. Ömer, 31
 Hz. Yûsuf, 32
 Hz. Yuşa, 32

I

I. Alâaddîn Keykubâd, 18
 I. Gıyaseddîn Keyhüsrev, 18
 I. İzzettin Keykavus, 18

II. Mehmed, 20

Irak, 18

İ

iham, 21
 ilim, 135
 imale, 25
 İnsân suresi, 200, 201, 202
 İran, 18
 İslâm dünyası, 18
 İsmail Hakkı Bursevî, 56
 İsmail Ünver, 39
 İsrâ suresi, 52

K

Kabe, 32, 146
 Kâdirilik, 18
 Kalenderilik, 18
 kalfa adayı, 33
 kalfalık, 33
 Karadeniz, 20
 Karaman Beylerbeyi Karagöz Paşa, 20
 Karamanlılar, 20
 Karamanoğulları, 20
 Kasas suresi, 48, 208, 210, 215
 Kastamonulu Dâ'î, 21
 Kehf suresi, 187
 kelâm-ı kibar, 39
 Kınalızâde Hasan Çelebi, 20
 kıssa, 32

Klasik Türk şiiri, 14, 23

kuşak, 34, 88, 123

L

Latîfî, 20, 21

Latîfî Tezkiresi, 20

M

M. Fatih Köksal, 19, 39, 42

mahfil, 22, 58, 64, 66, 67, 129, 219

makas, 33, 67, 69, 91, 92, 93, 141

makasnâme, 31, 92

Mansûr (Hallâc), 26, 208, 209, 210, 211,
212, 213, 214, 216

Mantıku't-tayr, 23, 163

manzum fütüvvetnâme, 13, 14, 19, 27

Manzum Fütüvvetnâme, 15, 19, 37

Marmara Üniversitesi, 37

mazmun, 14

medd, 24

Mehmed Süreyya, 20

Mehmet Saffet Sarıkaya, 19

Mehmet Şeker, 19

Melâmilik, 18

Memlük emiri Özbek, 20

Memlükler, 20

Memlüklülür, 19

Mescid-i Haram, 76, 84

mesnevi, 13, 14, 21, 23, 27, 29, 35

Mesnevî-i Şerif, 23, 50, 69, 74, 91,

mıkraz, 33

Miftâhu'd-dakâyık fi beyâni'l-fütüvveti
ve'l-hakâyık, 29

mihnet, 22

Musîbetnâme, 23, 86

mutasavvıf, 18

Mü'minûn suresi, 87

münâcât, 31

Münker, 150

mürşid, 99, 102, 161, 203, 208, 217, 218,
219

N

na't-hân, 20

Nail Tuman, 20

Necm suresi, 56

Nekir, 150

nîm-tarîk, 33

Nûr suresi, 79

O

Osmanlı idaresi, 20

Osmanlılar, 20

Ö

önlük, 34

P

peygamber kıssaları, 33

peygamber sünneti, 33

peymânçe, 31, 138

pîr, 19

R

Radavî Fütüvvetnâmesi, 29, 34

Ramazanoğlu Dünder Bey, 20

Ramazanoğulları, 20

Ramazanoğulları Beyliği, 14, 20

risâle, 18

ritüel, 27, 33, 34

rubai, 68, 69

Rufâilîlik, 18

S

salât, 51, 112, 158, 187

seb'a'l-mesânî, 32

sebeb-i te'lîf, 21, 31

seccâde, 31, 33, 34, 89, 94, 97, 103, 104,
111, 112, 113, 114, 115, 131, 132

secdegâh, 163

Sicill-i Osmânî, 20, 42

sûfî, 17, 18, 56, 124

sufî fütüvvetnâmeleri, 18

Ş

Şâh-ı Merdân, 64, 112, 123, 125, 129,
201

şedd, 29, 33, 34, 66, 67, 91, 95, 97, 98,
123, 125, 128, 133, 141, 147, 148, 149

Şedd-i Hazret-i Resûlullâh, 31

Şedd-i Şeyh, 31

şeddnâme, 31, 94

Şemseddin Sami, 20

şeyhler, 143, 203

şeyhlik, 33, 100, 143

Şihabüddin Sühreverdî, 18

şiir, 39, 69

Şît peygamber, 32

T

Tanrı, 24, 71, 73, 82, 84, 86, 89, 91, 93,
96, 99, 100, 101, 102, 103, 112, 127,
130, 134, 136, 143, 145, 146, 152, 153,
154, 162, 166, 168, 176, 177, 191, 193,
197, 198, 200, 206, 208

tarikât âdâbı, 33

Tarsus, 11, 14, 19, 20, 21, 22, 41, 64, 65

Tarsuslu Dâ'i, 1

tasavvuf, 14, 17, 18, 27, 30

tasavvufi-ahlâkî fütüvvetnâmeler, 27

tecnis, 21

tennûre, 31, 34, 134, 135, 136, 137, 168

tevhid, 14, 30, 31, 113, 207

tıraş, 33, 67, 79, 82, 89, 90

tıraş erkânı, 33

tıraş faslı, 33

tıraşnâme, 67, 75

Toroslar, 19

Türk ahileri, 34

Türk mesnevi edebiyatı, 29

Türk edebiyatı tarihi, 14, 29

Türkçe fütüvvetnâme, 19, 34

Türkçe fütüvvetnâmeler, 13, 18, 19, 27,
29

Türkiye, 18

Türkler, 18

U

uhuvvet, 26, 33, 34, 114, 115, 129

uhuvvetnâme, 31, 114

V

Varsak seferi, 20

vezin, 13, 23, 24, 29, 39

Y

Yavuz Sultan Selim, 20

yiğit, 17, 29, 32, 64, 65, 66, 68, 93, 94,
95, 104, 156, 161, 178, 188, 190, 191,
192, 194, 197, 198

yiğitlik, 17, 33, 156

yol kardaşı (kardeşi), 33, 34, 76, 80, 86,
117

Yûsuf suresi, 165

Z

zihaf, 25, 39

Züleyhâ, 32

Zülfikar, 64, 161, 194, 198

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr